

N. PETRAȘCU

VASILE ALECSANDRI

Studiu critic

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Introducere. — Cele două vârste.
— Cele două înriuriri. — Cele patru
sentimente.

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, STRADA BERZEI, 59

1894.

A. S. Vasulescu. 1913. Sept. 23/6 Junii.
No. 4445.

N. PETRAȘCU

VASILE ALECSANDRI

Studiu critic

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Introducere. — Cele două vârste.
— Cele două înriuriri. — Cele patru
sentimente.

BUCURESCI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, STRADA BERZEI, 59

1894.

16779

BCU Cluj / Central University Library Cluj
43.328.

UNIV. CLUJ-S.
Nr. 9297-1943

Domnului Dimitrie C. Ollănescu

Prietenul bun și scump al lui Vasile Alecsandri,

cu doradă de stimă și iubire.

INTRODUCERE

EPOCA LUI ALECSANDRI. 1)

O societate omenească e ca o celulă organică care se renaște pe de o parte, însușindu-și materiile nouă, și moare pe de alta, îndepărtând materiile vechi. Precum în acea celulă e o muncă, o apăsare din partea elementelor nouă asupra celor vechi, tot așa în societatea menită să propășiască se află, la orî-ce moment dat, un antagonism, o luptă surdă, între ideile nouă, care vor să pue stăpînire pe societate și între ideile vechi. Tinerile generații, prin firea lucrurilor, presimt și le place ceea-ce se arată nouă, privesc spre viitor, în zarea speranțelor. Bătrîni, iarăși prin firea lucrurilor, țin la ideile lor din trecut, ideile în care s'aũ născut și aũ trăit, cîntăresc mai cu receală realitatea și plîng pururea

1) Lucrarea de față e rezultatul prelegerilor ținute de autor la Facultatea de litere și filosofie din București, în anul școlar 1892-93.

pe tineretul ilusionar. Din această deosebire de vederi se naște o luptă, în care tinerii aū o îndoită sarcină, aceea de a desființa mai întâi o parte din vechea stare de lucruri, ce era legată de ideile timpului, iar pe de alta de a întemeia o nouă stare de lucruri conform principiilor lor. Când dar este a ne da seamă de spiritul și caracterul unei epoci, în scop de a înțelege mai bine opera unui poet mare, — ceea ce ne propunem să facem noi astăzi cu privire la epoca de la 1840, — trebuie să cercetăm mai întâi ideile în potriua cărora societatea ce studiem a avut să lupte, pentru a înțelege mai în urmă rațiunea ideilor noue.

Generația de la anul 1840, din care era și Alecsandri, s'a născut și a crescut cam în cel de'ntâi pătrar al veacului XIX, ea a găsit deci în ambele principate române ultimele svêrcoliri desperate ale domniei fanariote, cunoscută în deajuns tuturor prin relele de tot felul ce ni le a adus.

E destul să ne amintim cine erau fanarioții și prin ce mijloace ajunseră ei la noi, pentru a ne da seama de legitima indignare a părinților noștri, în ziua în care se hotărîră să scuture jugul de ei. Născuți în fanar, dincolo de Cornul de aur al Constantinopolei, unde se află aruncați și azi ca o materie vitregă vieții și trăind ca orî-ce paraziti din înșelăciuni, din lingușiri, renegări și asasinate, pe spatele Turcilor, o rasă altă dată puternică și crudă, astăzi moleșită și fără nici un element modern în sânge, — fanarioții fuseseră, ca simț moral, înainte încă de a se revêrsa asupra

țerilor noastre, tot ce un neam poate fi mai de-crepit și mai pervers. În ziua în care ei veniră, prin licitații fățișe în capul românilor și fură primiți cu respectul datorit autorității de către popor, egoismul și ignoranța lor se deșteptă, se ațită, și deslănțui din ei toate patimile ce degradă pe asupriți ca și mai mult încă pe asupritorii. Astăzi e greu de înțeles cum, numai cu 70 — 80 de ani în urmă, țărilor române aș putut fi atât de umilite în viața lor, atât de slabe în înțelegere și simțire pentru a se supune și a îngădui aproape două veacuri domnia fanariotă. ¹⁾ Lucrul e cu atât mai greu de priceput cu cât chiar vechii boieri neoași ai țerei, care se bucură de oare-care inteligență, se lasară a fi înglobați fără rezistență în obștea îngăduitoare a poporului. Cu toate acestea o privire mai de aproape asupra societății române de atunci și mai virtos asupra principiilor de guvernământ ale Fanariotilor, o amintire de lăcomia cumplită a Turcilor, care nu vedeau în scaunele române de cât un mijloc de înavuțire, — unui domni plătind tronul până la 1000 de pungă de bani, ceea-ce ar echivala în timpul de față cu aproape 14 milioane de franci, — toate acestea la un loc risipesc nedumerirea firească ce o are fie-care la

D. Xenopol, *Istoria Românilor*. În părerile emise în această introducere aș fost consultați încă : Cronicarii Neculcea, Axente Uricarul, Dionisie Eclesiarchul, Enache Cogălniceanu, Zilot Românul, și dintre străini, Langeron, Cara, Zallony, Raicevic și alții în scrierile și memoriile lor asupra epocii.

început. Mai mult încă, ele ne vor încredința că lucrurile nu se puteau petrece de cât așa cum s'au petrecut și c'ar fi fost o anomalie cu adevărat de nepriceput, dacă ele ar fi fost alt-fel. Starea intelectuală a poporului cu totul nulă, legată cu o oarbă și superstițioasă credință bisericească, dedeau câmp liber astuției și ortodoxiei fanariote. Și progres și libertăți, adevăruri și principii nouă, fără o cantitate de inteligență respândită în popor și fără un dram de scepticism, sunt lucruri ce nu se pot întâlni nici-odată. Se mai adaogă apoi slăbiciunea boerilor români, care, față cu stăpînirea fanariotă, nu putură nici măcar să se ție de o parte, curați și neatinși. Unii din ei plecară capul cu blândeță și poate cu recunoștință dinaintea străinilor, iar alții se înfeudară în oardele slujbașilor timpului, satisfăcându-și deșertăciunea și servind interesul veneticilor în potrivea pământului. E în firea omului de a privi mai sus decât el. Bieții boeri, din care unii și astăzi își mai grecizează sau își franțuzesc numele sub o formă sau alta, priveau cu rîvnă la căpeteniile Statului de atunci, se îndeletniceau să-le imiteze, se puneau să le ajungă, în sfîrșit voiau să se confunde cu desăvîrșire cu ele.

Din această pornire a lor câte umilinți și înjosiri n'au avut ei să îndure! Era mare favoare când li se acorda de a duce de subsuori pe Domn prin apartamentele lui, de a-i duce coada caftanului, ori de a-i săruta mâna, genuchiul său piciorul, și se

credeaŭ cinstiŭi chiar cînd erau bătui cu vergi la scară din porunca Domnului.

Nu mai amintim că în zilele mari, cînd dedeaŭ față cu Pașii sau cu Vizirii turci, se nimiceaŭ pînă în ultimul grad, sărutaŭ colțurile macatului pe care ședeaŭ aceștia, steteaŭ tot timpul în picioare, și la intrare îngenuchiaŭ dinaintea lor. În urgiile și năvălirile Turcilor ei o luaŭ la sănătoasa peste munți și peste hotare lăsând țara și poporul de jos pradă în mâinile jăfuitorilor. În țară mulți din ei se făceaŭ supuși străini, și nici unul nu plătea bir. Acestea ne sunt revelate de mai toți cronicarii, despre care totuși nu trebuie să uităm că erau în cea mai mare parte ei înșiși boeri și uni ca Fotino greci, și deci aŭ căutat să ascundă pe cât cu putință ranele tagmei lor.

În cele din urmă nobiliile noștrii se coborîseră sufletește pînă acolo, că nu mai găseaŭ trepte de mișelie și lașitate. Dovadă sunt cărțile de închinare ce le aŭ făcut spre sfîrșitul veacului al XVIII cerënd alipirea țărilor române către Impărăția Ru-sească. Neapărat, nu pentru a-î blama, nici pentru a-î ridiculisa, le pomenim aici păcatele, poate mai curënd sunt vrednici să-î deplîngem, — ci pentru a cumpăni greutatea elementelor ce alcătuesc poporul român și a ne da seamă de soarta ce fie-care din aceste elemente i-a creat țerii pînă în ziua de astăzi.

Prin urmare întunerec gros în popor, slăbiciune și lașitate în boeri. Pe un teren atît de șubred Fanarioții aŭ putut firește să-și facă mendrele cu principiile lor de guvernămînt.

Care erau aceste principii ale lor? Erau cele 3 principii de căpetenie ale politicei bizantine, adică teroarea, corupția și menținerea ignoranței în popor. Școala autoritară, numită, s'ar zice, în ironie «școala părinteștei oblăduiri», învăța pe om a privi în susul scării sociale, spre evgheniștiul timpului, cu cea mai adâncă smerenie și mai umilă supunere; în josul ei însă, spre cei mai mici, cu cea mai revoltătoare cruzime. Cu toții știm că Domnul fanariot de și tremura la ordinul sublimei Porți suzerane și la încruntarea kapu-kihăilor și a consulilor ce ne veneau de la Constantinopoli ori de la Petersburg, era cu toate acestea mai tot-d'a-una înverșunat cu slujbașii săi, împilător și tiran cu poporul. Numai strânsul dărilor după ordinul strașnic al lui ar fi de ajuns să li înegrească pe vecie memoria. Era un fel de inchiziție în mare. Slujbașii greci împănau țara de la un capăt la altul ca niște lupi flămânzi, cum zice cronicarul, și se puneau să stoarcă oamenii spre a-i împlini în mijlocul ernii, când n'aveau nici prisos de pâine, nici cum să-și vîndă vitele și nici cui să muncească. Pe unii îi închideau prin coșere încându-i cu fumuri de gunoiu și de ardeiu, legându-i cu mâinile dinapoie de țaruși și bătându-i cu bicele până la moarte. Când morții martiri erau duși de familiile lor dinaintea Domnului în curtea Palatului, acesta le dădea răspunsul îngrozitor: «să deie bani și nu-i va omori».

Domnul primea în caseta sa particulară cel puțin $\frac{2}{3}$ din toate veniturile statului, sumă ce trebuie

să fi plecat îndoită de jos, de la popor, dată fiind droaia de funcționari însetați ce o împlineaă.

Tagma dregătorilor, atât din clasa protipenda, care înconjura tronul, cât și din clasa II, la rîndul lor, de și stăteau cu mâinile la piept înmărmuriți dinaintea Domnului și a străinilor, erau și ei răi cu maî micii lor, arătându-și toată barbaria către lefegiii, slugile și robii lor. Scribii și cinovnicii, feciorii boerești și vătășeii care sfîrșiau scara clasei privilegiate, se descărcau apoi de umilințele ce înduraă cu strășnicie pe popor, cel maî mic dintre toți și deasupra căruia se opreaă fatal ca în cel din urmă zăgaz toate suferințele purcese de sus.

«.... Poporul șerbit boerescului, zice Alecsandri, poporul pe capul căruî toți erau stăpâni, toți, vatavi, arendași, proprietari, slujitori, cenușeri, țircovnici, revisori, sameși, ispravnici, judecători, directori, Miniștri, Domn, Sultan și Impărat!... Poporul supus la beilicuri, supus la biruri, supus la dare de flăcăi la oaste, supus la bătaia cu biciul, supus la supliciul fumului prin temnițe, expus la toate caprițiile crude ale soartei, la toate miseriile morale și fizice. plecat la toți, fie indigeni sau străini, sărăcit, înjosit, cuprins de groază din copilărie până la moarte și neapărat de lege nici măcar în contra crimelor!» ¹⁾

Dacă teroarea înjosea și ucidea ori ce simț de demnitate, al doilea principiu fanariot, corupția, avea de rezultat moral distrugerea a ori-ce grăunte

¹⁾ Prefața *Operei complete* de C. Negruzzi.

de cinste, iar de rezultat material chiverniseala pentru tot ce era slujbaș. Se știe că cei mai mulți din ei nu aveau leafă, sau o aveau mică de tot. La intrarea lor însă în slujbe trebuia să și-le plătească, ceea ce-i făcea să caute cu orî-ce preț ca în restimpul unui an, cât țineau mai îndeobște slujbele, să-și distoarcă plata, și neapărat să se și chivernisească. Cine nu se chivernisea în acest interval era considerat ca un om incapabil, netrebnic. Mita era de rigoare intrată în moravuri, cum e azi spre pildă, bacșișul la turci; fără ea nu ajungeai să deschizi ușa nimenui, cu toate că puteai avea cea mai sfîntă dreptate.

De la diacii de ministere până la logofeții cei mari, pe toată scara ierarchică, trebuia să ungi osia, cumBSă zicea, dacă voiai să nu scârție roata și să rămâi în drum. Vistiernicul își făcea un venit de 30—40000 galbeni din mita luată de la micii dregători. Mulți șefi administratori și ai siguranței publice erau chiar tovarăși cu bandele de hoți ce furnicaū în țară. Un agă încasa pe an din aceste tovarășii până la suma de 20000 galbeni.

În ast-fel de condiții justiția urma să nu fie de cât un cuvînt gol. Domnul judeca în ultima instanță fără a întreba sau a se sfătui cu nimeni, «turcește», cum a rămas vorba; el sfărîma judecata altor Domni de mai înainte și dispunea de averea și vieța cetățenilor. Hrăpirea satelor Balțăteștii și Mănjeștii și trecerea lor de către Neculai Mavrocordat Eșumenului grec Anastasie, otrăvirea lui Șerban de către Ioan Mavrocordat, otrăvirea lui

Filipescu la moșia sa Bucovul de către Caragea, și altele sunt pilde.

Cei însărcinați anume a distribui justiția erau și ei vrednici de moravurile epocii. Pravilele erau scrise, cum zice Kalimah, «în obiceinuita aici în țară limbă neoelenească»¹⁾, așa că grecii le înțelegeau, grecii după al lor bun plac le aplica. Cât despre stăpînii și proprietarii mari își făceau singuri dreptate în cele mai multe cazuri: desbrăcau pe cine voia, băteau zilnic la talpe, saș schingiuiău și schilodeau în fiare și obezi, fără să li zică nimeni nici negri li-s ochii. Câte miș de victime nu vor fi murit în acele vremuri fără judecată ori apel!

Dar corupția pătunsese sub forma ei cea mai înspăimântătoare și desbrăcase de cele mai sfinte sentimente de familie. La pretențiile desfrinate și rușinoase ale trimișilor turci, boerii, cum ne spune Zilot Românul, nu puteau refuza de-adreptul femeile lor. Ori ce scânteie de indignare perise. Constantin Filipescu, boer mare, își prostituă propria sa copilă venzând'o rusului Miloradovic, iar Guliano își duse singur nevasta, nepoata Vistiernicului Varlam, în patul generalului Cutuzoff.

Dacă o astfel de atmosferă stricată putea trăi, e apoi că nimic și nimeni nu venea în ajutorul Românilor. Biserica care ar fi putut fi de sprijin, fusese schimbată în orașe, mai întâi în biserică slavonă și apoi în greacă²⁾. Ea avu adesea în capul ei Mi-

¹⁾ Prefața *Codului* Kalimah.

²⁾ Erbiceanu.

tropoliți greci. Călugării greci de prin mănăstiri profanau până și sfânta slujbă, «tămâind femeile leneș și uitându-se la ele din cap până în picioare». Școala preda mai mult octoicul, psaltirea și limba greacă. Dascălii privați învățau tot grecește, cum de altfel se și vorbea în toate saloanele, ba chiar și printre negustori. Cetirea era lucru necunoscut, s'ar putea zice. Librăria, sau negustoria de cărți nu se știa ce-i. Munții, câmpul, satele singure mai păstrau neatinsse sentimentele și limba românului. În acest din urmă liman, în clinul cel mai adânc din inima țării, se îngrămădi sîngele cald al victimei asasinată și ne păstră viața întregului nostru neam.

Pe lângă aceste nenorociri ce se țineau lanț, mai veneau altele din vreme în vreme. Starea de atîrnare a Românilor față cu Turcii ori cu Rușii și necentenitele invasiile făceau din viața Românilor o viață nesigură și plină de spaimă. Afară de năvălirile sîngeroase ale Turcilor, Rușilor, Nemților, firmanurile Sultanilor hotărau de cu primăvară cantitățile de grâne, de vite, de unt, de miere și de alte produse de care avea trebuință Turcia, iar toamna plecau capanliii în lungișul și curmezișul țării și adunau acele produse fără nici un control și fără nici o orînduială. Generalii ruși la rîndul lor nu se lăsați mai pe jos; ei puneau soldații să prade recoltele locuitorilor, făcînd raport către împărăție că le cumpărau. Ba încă câte o dată nu se mulțumeau numai cu atîta, ci încărcău pe vase și vindeați la Odesa pe socoteala lor, prisosul de

grâne prădat din țară. Prin contactul asiaticilor ce veneau aici și prin sărăcia poporului nășteau apoi epidemiile: când ciuma, când holera, când amândouă ca la 1828; vecinic era asupra țărilor o molimă ca un biciu al lui D-zeu. Unii bătrâni își amintesc încă, cum auzeau noaptea carele încărcate cu morți scârțind pe sub ferestrele lor și îndreptându-se spre câmp. ¹⁾

Urma ce lasă această perioadă a fanarioților în țara românească, în psihologia poporului român, în deprinderile și apucăturile societății de la noi, nu se poate încă măsura în trista ei întindere. În mare parte abisul ce există la noi între legile scrise și moravuri, căci una gândim, alta vorbim și alta facem, — deosebirea dintre făgăduinți și fapte, invidia din societatea cultă, minciuna care e păcatul cel mai lătit printre români, răbdarea docilă și servilă, adică acea proverbială și culpabilă îngăduială care caracterizează pe român, conștiința lui îngustată, de a crede că el nu are altă soartă decât să muncească din greu și altă datorie decât să se supue orbește, păcat pe urma căruia de la Fanarioți încoace avem pururea jumătate din miniștri de origină greacă, al căror patriotism nu poate fi decât o patimă egoistă, toate acestea și altele încă, își au în mare parte obârșia în acest contact al Românilor cu Fanarioții. «Teroarea tiranilor, zice Buckle, duce popoarele la înșelătorie și supunere oarbă. Moralitatea publică e coruptă și suma vițiului și a greșelilor crește

¹⁾ N. Crețulescu, *Amintiri*.

într'o proporție înspăimântătoare». Când vieța unei societăți este astfel înjosită, astfel de scăzută, ea nu se poate gândi la lucrări mai înalte de spirit și de propășire. Rarele excepții de capete luminate și doritoare de lumină, e rău înăbușite în momentul în care se arătau și încercau să producă în literatură, în cugetarea românească. Asasinarea întunecoasă a celor doi scriitori Văcărești e un exemplu isbitor ¹⁾.

Conache și Enache Văcărescu, el însuși, reprezentanți literari ai acelor vremuri, sunt doi poeți ce s'aũ retras, ce s'aũ ascuns oare-cum în ei înșiși, cântându-și impresiile personale, alcătuite dintr'un fel de anacreontism ușor, adesea prozaic, și care mai nu se mai poate citi astăzi.

Cu toate acestea ultimii fanarioti nu credeau încă destul de doborâtă starea românilor. Ei nu se mulțumiră numai cu satisfacerea poftelor lor, nu li era de ajuns că trăiau pe spatele poporului român, că'l împedicase în licărirea de avânt ce'și luase un moment în secolul XVII, acel secol mare al căruĩ răsădit luminos ajunsese întru câțva și la noi; nu li era de ajuns că înlocuise cele câte-va

¹⁾ Văcăreștii păreau că fac rău planurilor fanariote, de aceea Ștefan și Barbu Văcărescu fură uciși pe când erau la viaa lor din Săcueni în 1763 de către bucătarul domnesc, pe care o dreaptă resplată îl pedepsi cu o moarte demnă de un criminal. El fu în adevăr strivit, pe când ducea castronul de ciorbă la masa domnească de bolta clopotniței Mihai Vodă, D. Odobescu, *Poezii Văcărești*.

școale românești cu școale grecești, că începură să scoată limba țerei din legislații, din biserici chiar, adecă de acolo de unde, refugiată ca la o ultimă și supremă instanță, credea după o datină strămoșească că nimeni nu o va deslipi cu forța, dar ei voră la 1821 să rescoale țara pentru o cauză cu desăvîrșire străină ei, pentru liberarea Greciei de sub jugul otoman, și să aducă cu *Ete-ria* privestea cea mai umilitoare și mai despe- rată ce au avut'o vr'odată pămîntul acesta locuit de români. Iată cum Beldiman, poetul jalnic al Moldovei, plînge pe ruina acestor zile, unindu-și glasul cu glasul întregului popor român :

Zvoană mare peste noapte, care de care fugea,
Cum eșea din tîrg afară, drumul nu mai alegea
Se sperie tot poporul, chiot, vaet și amar,
Om peste om da de frică, ca să scape la hotar.
Aice să stea condeiu, căci îi prea neputincios,
Orî-ce așî zice, sunt prea slabe, toate vor rămînea jos.
Tînguirî, țipete, rîcnet, vî las a închipui,
Căci înscris nu-î cu puțință a putea alcătui.
Gemea ulițele toate, te 'ncrîncenaî când cătaî,
N'auziaî altă nimica de cât țipete și vaî!
Un popor vedeai desmetic, ce să facă nu știa
Ce lucru să lase-n casă și care cu el să ia,
Lăsa una, lua alta, săracul nu se 'ndura;
Ar fi vrut să le ia toate, dar trăsura nu era,
Femei cu copii în brațe pe cești din urmă striga,
Carî tremurând de spaimă dupe ele alerga.
Grozăvit vîzînd de-acestea, mai încape vr'un prepus?
Poî să zici cum că nu este groaznică palmă de sus?

.....

Intrarea Eteriștilor în curtea domnească din

Iași, luarea în stăpînire a tronului, înălțarea în scaunul domnesc a lui Pende-deca, punerea mâinii lor pe poliția și pe autoritățile Iașilor, fuga tuturor boerilor dinaintea lor, teroarea răspîndită printre bătrînii, femeile și copii, care nu 'și putuseră părăsi căminele, toate acestea și altele multe alcătuesc capitolele acestei pagine adînc triste din istoria Românilor.

Peste ele măi vin nelegiuirile turcilor, ale neuitărilor și înspăimîntătorilor Eniceri, cari dragă doamne veniaŭ să ne apere împotriva eteriștilor, furând de la români cirezii de vite, hergheli, turme de oi, lăzi cu argintării și scule de tot felul, jăfuind și siluind femeii și copii și omorînd fără pic de îndurare ființele ce li se arătau cu ceva măi multă demnitate și mîndrie ¹⁾).

Cînd se limpezi furtuna și cînd începură români a se întoarce pe la casele lor, le găsiră pustiite, căci ele acum, cum zice un istoric contimporan, nu măi erau nimic. «O movilă de cenușă și ruine fumegînde le măi arăta unde fusese odinioară locuința lor, leagănul copilăriei și al tinereții lor! Căinele urla a pustiŭ în bătătură, iar vîntul cu gemetul lui trist spulbera în aer spuza de pe tăciuni, singura rîmășiță a unei a-veri întregi» ²⁾).

Cînd cugetă cine-va un moment cîc unele dureroase, cîte urmări triste, cîte suflete rîmase

¹⁾ Aricescu.

²⁾ G. Missail.

în doliu în aceste sbuciumate zile ale României !
Cine însă a putut să le cunoască într-o epocă atât
de întunecoasă ? ¹⁾

1) George Asachi, într-o călătorie a sa în munți, a dat de
urma unei legende, demnă de cunoscut și care ne dă măsura
vremurilor.

Sus pe vârful muntelui Pionul, la o oră depărtare de mănă-
stirea Durăul, ce se află înfiptă într-o stîncă uriașă, curge încet
și limpede pîrîul Serafim, alături de altă apă numită pîrîul lui
Martin. Amîndouă aceste șuvițe de ape au fost numite astfel în
urma evenimentelor de la 1821. Nu se știe ce legătură are nu-
mirea de Martin; cât despre pîrîul Serafim, el își trage, se pare,
numirea de la o fată tînără, necunoscută, îmbrăcată în negru
ce se vedea rătăcind pe creștetul Pionului. Iarna, ea petrecea
prin vizuină, prin scorburî de arborî mari și se ferea de întâl-
nirea sehastrilor și păstorilor ce cutreerău muntele. Ei se miraū
mult de dînsa, o credeau bolnavă și înduioșati îi respectau su-
ferința ce se străvedea pe față-î și lăsaū haine și merinde, când
puteau pe lângă locuința ei. Până mai acum câțiva ani erau
păstori și călugări bătrâni ce 'și aduceau încă aminte de dînsa.

Paliditatea, sufletul blând, puscicia și durerea ei făcuseră pe lo-
cuidorii muntelui să-î dea numele sfînt de *Serafina*. Intr'un mo-
ment de aiureală ea dădu celor ce căutau s'o îngrijească puțină
lumină asupra tainei ascunse ce o învăluia. Serafina părea a fi
din o familie bună și venea de departe străbătînd Carpații.
Unii o credeau îngropată în durerea ce i săpase în suflet
moartea logodnicului ei, ucis de eteriștii în ziua nunții, alții
moartea unui copil. Serafina a viețuit prin munți câțiva ani.
Petrecerea ei era să steie în zilele de vară pe malul rîului ce
i a luat numele, cu pîrul lăsat în unde pe umeri, c'o ramură
de arbore în mână, pe care o plimba pe fața apei, câte o-dată
cîntînd încet, altă dată pîrînd că ascultă în tăcerea maestoasă
ce o încunjura un glas mîngăios, poate glasul logodnicului ei
ce-i vorbea din adîncul trecutului. Alte rînduri legana încet
un leagăn de ramuri, împletit de ea însăși ca și cum ar fi

Această nebulie la culme a fanarioților prin extremitățile ei a făcut să sîngere conștiința națională a poporului român, care poate, cine știe, ar fi mai îndurat o ast-fel de stare. Reacțiunea se arată atât pe calea liberării politice a Românilor cât și pe calea liberării lor intelectuale. Vremile de asuprire barbară au tot-dea-una efectul acesta; și e o lege sociologică, că modul de emancipare al unui popor asuprit corespunde cu modul de asuprire ce i s'a făcut. Simțul național devine mai viu, mai iute, fiind fost oare-cum îngrămădit mai tare înăuntrul fie-căruia. Cu cât un om a suferit mai mult și mai adînc, cu cât s'a cătat a i se năbuși mai mult naționalitatea, cu atât el va fi mai arzător, mai doritor de libertate și mai disperat în lupta de a-și menține naționalitatea. Dacă un popor a fost împiedecat în desvoltarea lui prin violență și cruzime, el va sbucni spre calea lui firească de desvoltare prin violență și cruzime.

avut un prunc lângă dînsa. Seara intra în scorbura ei, unde când răsărea soarele o vedeau trecătorii plîngînd.

Dar într'o zi se auziră niște gemete grele străbătînd codrul și atrăgînd luarea aminte a locuitorilor din munte. Când se apropiară, ei găsiră pe biata Serafina scaldată în sângele ei. Eșind dimineața ca să-și adune lăușii, singura hrană regulată, cădu cu piciorul într'o cursă întinsă de vînători pentru fiarele de munte și își sfărîmă osul. Ajutorul ce voiră să i-l dea păstorii fu zadarnic, căci de dimineață și până la prînz i se scursese aproape tot sângele. După rugămîntea dînselor, păstorii au dus-o pe un pat de frunze la locul ei de predilecție, pe malul apei, unde adormi încet pentru vecie. Apa cîntă încă numele ei la căpătâiul Serafinei, însemnat c'o cruce de lemn, pusă de păstorii și care se mai vede și astăzi acolo sus, în creștetul Pionului.

Deprinderile, care ne călăuzesc, nu se schimbă așa de lesne ca voința noastră. Ținta se schimbă ușor, mijloacele mai greu.

* * *

Anul 1821 răsări din noaptea această îndelungă. Tudor Vladimirescu, prima rază de lumină și viață din zorii reînvierii noastre naționale, apăru cu mânia divină a unui trăsnet și împrăstie negura dureroasă ce ne copleșea ¹⁾. În Moldova încă se arată o asemenea mișcare condusă de Gherghel și Istrati, dar ea fu mai puțin însemnată de cât cea din România. La strigătele lui Tudor răspuseră mii de panduri. Ura împotriva Grecilor era la culme. Mulți își lăsară casa și masa și porniră să se înroleze sub Tudor ²⁾. Din ziua răsulării lui Tudor porni lupta între cei cu și cei fără sentimente românești. În această luptă ce se prelungi o jumătate de veac, și în isbutirea ei se pune meritul însemnat al generației bătrâne de la 1840.

¹⁾ D. Xenopol în *Istoria* sa face din revoluția lui Tudor Vladimirescu o revoluție socială la început și nu politică-națională, adică o crede îndreptată împotriva boerilor și nu a grecilor. Din consultarea documentelor timpulul însă, chiar din Aricescu și Dêrzanu ni se pare că revoluția de la 1821 din capu-locului a fost politică-națională. Dacă ea e și socială cuvântul e că boerii de atunci erau toți greci. Uricarul citat și de D-sa zice în privința aceasta: «Cele mai mari și mai câștigoase boerii și cele mai multe isprăvnicii și cele-l'alte slujbe ale țării le popreau Grecii». De alt-fel Grecii persecutară de la început pe Domnul Tudor, care fu și ucis, cum se știe, tot de ei.

²⁾ Pe seama lor sunt multe cântece haiducești, între altele cântecul lui Gheorghiaș Negoiaș din Cislău. Col. G. D. Teodorescu.

În primă-vara anului 1828, tocmai în ziua de Sf. Gheorghe, patronul Moldovei, când Ioan Vodă Sturdza primia în Iași visita boerilor țerei, intrară pe poarta curții domnești un polc de ulani rusești cu colonelul Liprandi în cap, vestind Domnului că Rușii trec Prutul și încep războiul cu Turcii. Ioan Vodă Sturdza, Domnul Moldovei, se retrase la moșiile sale din Basarabia, unde petrecu până după pace, lăsând țara cu totul în mâinile Rușilor. Tratatul de la Adrianopol urmă războiului. El încercă să puie o dată capăt fărâșelii ce domnea în ambele principate. Starea Românilor se îmbunătăți atunci din mai multe puncte de vedere.

Regulamentul organic eșit din Tratatul de la Adrianopol, deși el însuși nu lăsa neștirbită autonomia Principatelor, ne făcu totuși de eșirăm din situația cu mult mai rea de înainte. Prin el se orîndui o nouă organizare politică, se începu a se da dreptate în adevăratul înțeles al cuvîntului celor ce o aveau și o cereau, se despărți puterile în stat, se dădu libertate comerțului, se organiză strejile pămîntești, se regulă oare-cum birul, se întocmi așezăminte de prevedere, se stipulă principiul unirei, etc. ¹⁾.

¹⁾ Nu-î vorba că din câte se cuprindea în el mai puține se îndepliniră. Așa unul din cele mai de căpetenie principii, alegerea Domnilor, cu toate că trebuia să fie făcută de obșteștile adunări, de la începutul punerii în aplicare a Regulamentului, cei doi Domni Alexandru Ghica în Muntenia, și Mihaï Sturza în Moldova, fură aleși de curtea suzerană a Turciei și de curtea protectoare a Rusiei.

Pe scurt se făcu un pas însemnat către idealul politic visat atunci de Români.

Dar atât mișcarea națională de la 1821 cât și întreaga dezvoltare a statului ce-î urmă, au fost rezultatul celor de 'ntâi licăriri de școală națională.

Oamenii de stat, legislatorii, oamenii de acțiune în seama cărora istoria pune adesea toată prosperitatea și tot progresul unui popor, nu sunt cu toate acestea de cât reprezentanții întâmplătorii ai spiritului timpului. Spiritul timpului e opera cea grea, mare și hotăritoare. El e rezultatul școalei, al literaturii, adică tot ce este lucrare intelectuală, gândire profundă și îndelungă. Oamenii politici, cari ei înșiși nu sunt decât o parte din spiritul național al unei epoci, nu sunt de cât instrumente, nu fac de cât să pună în aplicare unele principii admise, ideile din aer, cari bat mai cu putere și mai mult la ochi. Școala noastră națională a fost să ne fie reînviată tot de către Roma, care ne a născut atât ca gintă latină întreagă, cât și ca popor resleț în lunca Dunării, acum 2000 ani. Mai întâi Șincai și Petru Maior, iar câți-va ani după ei, Assachi, duși pentru studii în cetatea eternă, și văzând atâtea lucrări mărețe și atâtea apropiieri între Români și Roma, văzând columna lui Traian, pe care cuvintează originea Românilor, auzind limba italiană, privind datinele și moravurile locului, li se luminează mintea, ca prin niște raze cerești, și citiră limpede prima noastră pagină de istorie, baștina Românilor. Assachi, în istorisirile lui, lasă să

se înțeleagă, cum închipuirea sa tînă se deschise în fața monumentelor Romei, cum inima lui simțea în fie-care din ele răsunsetul unei colonisări misterioase. Intr'o zi totul i se va desface ca prin minune dinaintea ochilor și întors în Moldova, în 1813, va începe să dea lecții în românește și să povestiască înflăcărat ceea ce văzuse în Italia.

Trei ani în urmă, în Valahia, la 1816, se fundă școala lui Lazăr. Greutățile acestui început de școală, chipul cum elevii cărau singuri lemne de acasă spre a se încălzi și altele multe, sunt zile mari, încrestate pe cele mai albe pagine ale amintirei poporului român. Odată drumul destelinat, pentru rest fu mai ușor. În Iași se înființă colegiul Vasilian, academia Mihăileană, și cele de 'ntăi 6 școale primare în Moldova, iar în 1837 se ia inițiativa primei școale de fete. În Valachia, sub domnia lui Grigore Vodă Ghica, se fundă colegiul Sântul Sava pe ruinele bisericeii cu acelaș nume și cu el un alt număr de școale primare.

Cam odată cu școala se arătară scriitorii, poeții, ce merg prevestind soarta popoarelor.

Unii din ei cari priveau trecutul și prezentul trist, erau plângători, ca să poată deștepta simpatii pentru ideile de viitor ce lăsaă să se subînțeleagă. Beldiman scrisese *Plângerea Moldovei* sau *Falnică tragodie*; dincoace de Milcov, Paris Momuleanu *Plângerea țerei*; Cârlova elegiile lui: *Păstorul întristat*, *Pe ruinele Têrgoviștei*, etc. Alții dintr'inșii ca Eliade, Assachi, C. Negruzzi, Mureșanu, veneau

cu atâtea lucrări redeșteptătoare «din somnul cel de moarte» al Românilor.

Toată gândirea se resuma în o imensă părere de rău de trecut, în o nemărginită așteptare de viitor. Ţikindeal, Seulescu, Donici și mai ales măeăstra pană a lui Grigore Alexandrescu, dădeaŭ pilde și învățăminte în fabule. Scopul multora era scoaterea la lumină a fondului poporului român, a limbei și datinelor lui. Assachi și C. Negruzzi, și mai târziu, Alecu Russo și Alecsandri încep a călători prin munți, a asculta înminunați poveștile, legendele, poesiile poporului. Cogălniceanu scrie asupra dragosteŭ simple și curate a țeranilor. Într'un cuvânt, alcătuiau cu din motive populare o literatură, o renaștere națională.

Ideilor le trebuiau organe de publicitate, menirea cărora, când e bine înțeleasă, este a răspândi în popor conștiința despre forțele și drepturile lui. Deja de pe la 1817 se încercă de către Racoccea, translator român în Lemberg, înființarea unei foŭ periodice în limba românească, pentru întâia oară. Dar nu-și putu îndeplini dorința, publică numai proiectul. În 1822 Karkalechi încercă de a doua oară, în Buda, o asemenea întreprindere, tot fără isbândă. În 1828 K. Roset publică câte-va numere în *Fama Lipschi*, din Lipsca, dar încetă și ea. Primiŭ doi apostoli rămași în țară, păstrase însă în inimă toată dragostea naționalitățel lor și înfruntară toate greutățile: Assachi în Moldova și Eliade în România. Unul scoase în 1829 în Iași *Albina Românească*, iar cel-l'alt în Bucu-

rești *Curierul Românesc*. Începutul făcut, se iviră apoi *Alăuta românească*, *Curierul de ambe sexe*, *Harpa română*, *Curiosul*, *Museul național*, etc., din care unele au durat mai mult, altele mai puțin. În Ardeal apărea *Foia inimii* de Barițiu care a ținut mai lungă vreme. În 1840 apare *Dacia literară* a lui Mihail Cogălniceanu, și tot atunci ies cronicarii Radu Greceanu, Radu Popescu, Grigorie Ureche, Miron Costin, Neculai Costin, D. Cante-mir, Ioan Neculcea, Ilie Carp și Alexandru Beldi-man, tipăriți asemenea de Cogălniceanu, cu un cuvânt, mai toată istoria noastră națională.

Teatrul și muzica, mijloace puternice de cultură, nu puteau fi lăsate la o parte. Assachi fundă în 1817, se crede, primul teatru român. Pe cortină era Apolon cu muzele, care întindeau mâinile Moldovei spre a o ridica în sus. În 1835 apare Millo cu piesele lui *Poetul romantic* și *Postelnicul Sandu Curcă*, parodia timpului ce dispărea. Ceva mai târziu se înființează în Iași societatea teatrală care juca odată pe săptămână în românește. Actorul Carageale primi în drama *Furiosul* pe lângă obicinuita cunună de flori, o pungă cu 86 galbeni și o alisidă de aur. Dincoace de Milcov, primele reprezentații teatrale începură cam pe la 1818 în casa Domniței Raluca¹⁾.

Prima piesă românească fu *Hecuba*, tradusă din grecește de Nănescu, când Eliade, copil atunci,

¹⁾ I. Văcărescu, Poesia *Saturn*.

jucă rolul Hecubei, damele nefiind admise pe scenă. Câți-va ani după aceea se făcu primul teatru de la Cișmeaua-Roșie, ars la 1825. Pe la 1833 se construî un al doilea teatru de scânduri în curtea Clucerului Slătineanu, și tot pe atunci Hatmanul Cornescu dă banii scutelnicilor săi pe un an și varul trebuincios la construcția teatrului mare, Lipănescu cărămida, alții altele, și acest teatru începe reprezentațiile sale regulate prin 1834.

De la musica *meterhanelelor* turcești, cântate în balcoanele turnurilor de la curțile domnești, de la musica *manelelor*, *nubeturilor*, *pestrefurilor* și *tubulhanalelor*, cântate la alaiuri domnești, de la cântecele lăutarilor cu instrumente orientale, singura musică de la începutul secolului XIX, se trecu la musica cu instrumente occidentale. În 1812 se auzi în Iași primul clavir sub degetele primei pianiste Smaranda Șapte Sate, după ce cu puțin mai înainte începuse să cânte din harpă D-șoara Ermiona Assachi, devenită soția lui Edgard Quinet. Tot cam pe atunci apare cea întâi bucată de musică pe motive naționale, *Mititica*, alcătuită de violoncelistul Bernard Romberg și imprimată în Lipsca.

Odată cu progresele literare, științele naturale și fizice atît de hotărîtoare în intelectul unui popor, prind a pătrunde printre Români. Manualele străine fură traduse, comentate și introduse în școli. O lumină nouă răsărea din ele, lumina intelectuală ce răstrângea multe din principiile morale de atunci.

Economiceste țara încă făcea progrese. Drumuri, șosele, așezăminte, îmbunătățiri de tot felul, se arătau în toate părțile.

Pământul țării, altă dată în mare parte un deșert acoperit cu erburî sălbatice și bălării, se deștelină pe zi ce mergea și se prefăcu în holde fertile și întinse.

În sfârșit de la hainele lungi orientale ce le purtase mai înainte Românii, de la antereul de cutnie bătând până în pământ, de la giubeaua de postav de livadea, blănită cu samur și purtată până în mijlocul veriî, de la brîul de taclit încins peste antereu, de la ișlicul cât o baniță purtat pe cap, și de la meșii de săftian, ei trecură la hainele «nemțești», cum se zicea, la surtuc, pantalonî și pălărie, radicalu cu adevărat de la viața orientală la cea occidentală. Fără să-și dea seama cine-va, în această trăsătură profund caracteristică, în această desbrăcare și înbrăcare ast-fel, a stat radicala noastră tranșiție, căci ea presupune o transformare completă a omului: ca să desbraci și să îmbraci pe om zice Taine, trebuie să-l desființezi și să 'l refaci din nou.

Părinții porniră cât mai mulți să-și deie copiii pe mâinele dascălilor emigrați din Franța, și a-î trimitte la învățatură în Universitățile apusului. Floarea tinerimeî române, ce într'o zi avea să vie la cârma țerii, trăia și studia în Germania și Franța. Mulți dintre ei duceau simpatiile lor mai ales pentru această din urmă țară până la fanatism.

Constituția politică a Franței, moravurile ei cetățenești, progresul ce făcea, și mai cu seamă ideile revoluției franceze îi fascinau. Cu sufletul plin de ast-fel de lucruri, ei se întoarseră în țară, unde domnea în mare parte vechiul spirit oriental. Când găsiră aici două clase, una de tirani și alta de asupriți, cu caracteristica absolut asiatică, cu robii și privilegiile celor mari, tinerii fură impresionați, isbiți de nedreptate. și se puseră pe lucru. Cu cât lupta din partea lor devenea mai aprigă, cu atât persecuția din partea celor staționari, din partea bătrânilor învechiți în zile rele, creștea din ce în ce. Mai toți scriitorii, istoricii și oamenii politici tineri, avură a îndura câte ceva. Unii închisoarea, alții surghiunul, alții chiar moartea; așa că tot ce se arăta inteligent și progresist în tineret, devenea prin ast-fel de măsuri vrăjmaș stării de lucruri și guvernului.

Până încoace târziu se arătară împotriviri la ideile naționale. Pe timpul lui Bibescu încă căpitan Costache pecetlui prăvălia unui argintar, care tipărise litera *n* pe niște nasturi de argint. ¹⁾ Se presupusese vorba naționalitate sub inițiala *n* și căpitan Costache credea cuvântul desastroos. Un Alexandrescu era închis în 1841 numai pentru că vulpea din fabula sa *Lebăda și puii de corb* părăuse consulului rus că se aseamănă cu Rusia, iar puii de corb cu nevinovații de Români și deci era o crimă din partea fabulistului român, pentru care fu

¹⁾ Bolintineanu, *Religia...*

încarcerat la spătărie. Alături cu el, în altă cameră, zăcea pe o laviță de scânduri blândul și iubitul Bălcescu, condamnat de înaltă trădare, adică pentru că'și permisesse să citiască, în calitate de ofițer român, soldaților săi pagine din cronicarii noștrii, din care reeșea că Mihaï Viteazul și Ștefan cel mare aũ fost domni puternici și înțelepți. Dincolo de Milcov Cogălniceanu fu exilat la Mănăstirea Secul, pentru că a cutezat sub domnia lui Mihaï Sturza, să apere ca avocat Primăria Botoșanilor în contra unor călugări. Costache Negruzzi fu exilat pe malul Prutului pentru că avea idei liberale ca deputat. Alecsandri el însuși era s'o pățească, dacă n'ar fi fost la mijloc considerația tatălui său. Tot atunci Alecu Russo, mult iubitorul de poezie populară și colaborator la *Propășirea*, a fost pus într'o căruță de poștă și dus pe un ger aspru la schitul Soveja în munții despre Vrancea, pentru cuvântul că zisese într'o farsă a sa :

De la Iași la Dorohoiu
Țara-ı plină de ciocoi,

Dar ce le păsa lor de niște suferinți personale, cum ce le pasă astăzi românilor de peste munți de închisorile și nedreptățile ce li se fac de către Unguri? Din potrivă nici o dată pe pământul locuit de români n'au fost zile mai mândre, mai însorate, mai vesele ; nici o dată nu fu mai multă beție la sunetul cuvântului libertate. Expunerea zilelor sale, exilul, surghiunul în mănăstiri, câte odată și moartea, n'au fost nici o dată mai frumoase, mai

marî, mai demne. Era o onoare, cu drept cuvînt, de a eşi rănit din lupta vieţii. Când unul era abătut de mâna tiranului, 10 alţii răsăreau în locu-î pe urmele lăsate de victimă: suferinţa se prefăcea în speranţă. Toţi păreau de două ori oameni, măsurându-şi faptele. Bărbaţii vorbiau femeilor lor, femeile copiilor de strămoşii noştri, de voinicia şi virtuţile Românilor şi drept dovadă de re-deşteptare începură a-şi numi copii cu nume romane şi a atârna pe pereţi figurile măreţe ale lui Traian, Ştefan, Mihaî.

Dar ideia unei răsculări devenea o necesitate, puterea era în duşmănie de moarte cu raţiunea. De aci revoluţia anului 1848.

În momentul acesta un vînt de libertate părea că suflase peste toată Europa. În Franţa ferbeau ideile democratice, în Italia ideia unirei, în Prusia se vorbea de constituţie, în Austria de libertate, în Ungaria de sancţiunea pragmatică. Pretutindenî părea un fel de trezire a popoarelor. Numai după cât-va timp, când toţi din cei ce au luat parte la renaşterea noastră din veacul de faţă vor fi morţi, când din entuziasmul precipitat atunci, din ridiculizarea nu prea chibzuită de mai pe urmă, din a-preţierile şi judecăţile pătimaşe, aruncate cu mînie ori invidie, şi din altele de felul lor se va lămuri adevărul, numai atunci istoria îşi va da verdictul ei asupra mişcării de la 48.

Pentru moment e greu să se pronunţe cine-va, fiind-că nu s'a putut da la lumină toate amintirile şi memoriile ce 'l privesc. Ştim că unora mişcarea

Românilor de atunci nu li s'a părut de cât o uneltire rusească, altora un act național; pentru cei ce aũ săvârșit'o o faptă mare, ridicând'o la ceruri ca pe o religie, pentru cei ce aũ urmat după dênșii o copilărie; aceștia după exemplul Germanilor cari aũ căutat să micșoreze revoluția franceză, afectând în același timp o rară imparțialitate ¹⁾).

Istoria va recunoaște bunele intențiuni ale generației de la 1840, care orî-cât de ușoară i s'ar părea a fi fost, orî-cât de puțin pregătită în idei, orî-cât de mult exaltată de cuvintele mari ce le culesese de prin cărțile franceze din veacul al XVIII și din gazetele revoluționare, orî cât de puțin cercetătoare de trecutul, de moravurile, de datinele noastre, de legile existente ale țerii și de împrejurările speciale în care trăise poporul român, în fine, orî cât de drepte i s'ar părea toate imputările ce s'aũ adus acelei generații, cu toate acestea viitorul rece va avea să găsească printre greșeli, destule fapte, multe jertfe, un extra-ordinar avânt de inimă, care înalță dreaptă și curată ca o statuă memoria părinților noștri.

Cea ce însă se poate afirma astă-zi cu siguranță e că dacă revoluția din Moldova și în parte și cea din Muntenia aũ fost încercări fără prea mari urmări, și nu s'aũ afirmat în popor cum s'a afirmat revoluția lui Horia din Transilvania, este, între alte cauze și aceea că dincoace de Carpați șefii ce conduceaũ revoluția erau în mare parte boeri, ari-

¹⁾ Sybel, *Istoria Europei în timpul Revoluției Franceze*.

stocrați, în vreme ce dincolo erau oameni eșiți din mijlocul poporului. Intre boerii români de atunci, și între popor era încă o linie despărțitoare largă; legătura de interese ca și simpatia dintre ei nu se săvârșise pe deplin ¹⁾. Și fără un interes comun vădit, precum și fără o simpatie reală între capi și popor nu e cu putință să ai efecte hotărâtoare în atari împrejurări. Pildă Fronda din Franța cu poporul condus de aristocrați; pildă chiar deosebirea dintre revoluția de la 48 din Muntenia și cea din Moldova. Cea de 'ntâi fu condusă în parte și de capi eșiți din popor; de aceea ea fu ceva mai fertilă de cât cea din Moldova, unde aproape mai toți capi erau boeri. La noi clasa muncitoare simția la 48 mai ales nevoi sociale, și în spre ținta aceasta s'ar fi îndreptat ea bucuros să lupte; clasa dirigentă urma însă scopuri politice; o fusiune deplină a spiritului popular cu spiritul celor ce conduceau era dar peste putință.

Zece ani în urmă are loc, marele act al *Unirei* în zilele de 5 și 24 Ianuarie 1859, cu alegerea lui Alexandru Ioan I Cuza. La 1866 se puse bazele dinastiei străine, conform dorinței Divanului ad-hoc, în persoana principelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, și la 77 veni războiul. Ultimii bătrâni ai acelei generații putură vedea gloria militară a armelor române în câmpiile Bulgariei, și ca urmare independența și proclamarea Regatului, adică un

¹⁾ Episodul lui Alecsandri din 1848, ca dovadă.

complex de idei naționale, la care nici închipuirile cele mai înflăcărate nu putuseră privi cu încredere 50 de ani înainte. Ast-fel în mai scurt de o jumătate de veac reapăru un popor liber, independent și unit, gata de a primi în sînge și tradiții noua formă de viață și de a lua pe umerii săi sarcina civilizației. În aceste condiții priincioase el reîncepu să-și desvolte, potrivit firei sale, comoara de gândiri și simțiri cu care l'a înzestrat natura. În locul principiilor de mai înainte de străinism, de teroare și umilință, de corupțiune și ignoranță, se înalță în idealul românilor principiile moderne de naționalitate, de neatârănarea țării și de libertate cetățenească. Tot ce fusese înăbușit cu de a sila se trezea acum spre viață. Conștiința poporului începea să respire. Era o lume cu totul alta, lumea orientală care se ducea; era o lume cu totul opusă, lumea apusului care se arăta. În această tranziție, în trecerea de la întuneric la lumină strălucitoare, se găsește explicarea caracterului dominant al literaturii de la 1840. În fața acestei renașteri politice și sociale cresc o generație entusiastă și liberală, idealistă și vibrantă. Născută mai toată într'o epocă nenorocită și vasală și văzând în mai puțin de o jumătate de veac izbînzile libertății și autonomiei pămîntului acestuia, ea se privi cu încredere în viitor, cu căldură și hotărîre. Sborul fusese repede și sus. Un singur gând începu a însufleți toate inimile: mărirea patriei; și toți cu mic cu mare se puseră la lucru întru isbîndirea visului lor de aur. Lupta a fost anevoioasă, biru-

ința muncită din răputeri, căci resturile vechei vieți dispăreau cu încetul, ca tot ce e boală și cangrenă.



Din această privire, aruncată asupra istoriei noastre de la începutul veacului, reese două concluzii: că epoca aceasta a fost o epocă de transformare socială și de revoluțiuni politice, prin urmare nu o epocă propriu zis literară, și în urmă că cel mai puternic resort al ei a fost ideea reînvierei patriei, idee transformată în pasiune, în iubirea de țară, în patriotism aprins. Numai sentimentul, orî care ar fi el, e în stare să aducă o prefacere atât de repede, fiindcă se comunică spontan și se liîntindej prin căldura ce o împrăstie în toate stratele societăței. Rațiunea rece pătrunde mai cu greu.

Străiniî își puseseră în cap și lucrară să doboare la pământ cuvântul român, românesc ¹⁾. Părinții noștri isbutiră să-l ridice la loc, să-i deie din nou dreptul de cetate sub soare. De aceea poate în toate actele, ideile și așezemintele lor te isbește cuvântul român, românesc. Era ca o protestare de

¹⁾ Toți filologii apusului afară de misionarul Spaniol Hervas ne declară ca o amestecătură slavo-romană. Numai pomenim de ziarele străine cari ne ignoraū până mai deunăzi; așa *Presse*, spre pildă, din 10 August 1868, hotăra în mod neîndoios și c'o convingere științifică că: Ruteniî sau Rușiî sunt de aceeași rasă cu Cehiî, cu Slavoniî, cu Serbiî, cu Croațiî, cu Bulgariî cu *Vahaiî*, cu Bosniaciî.

demnitate națională, pornită din o dreaptă indignare. Părea un singur glas alcătuit de milioane de Români, cari își spuneau lumii numele lor adevărat. De la gazete și reviste, numite, cum știm, *Albina românească*, *Curierul românesc*, *Arpa română*, *Alăuta românească*, *Museul național*, *Românul* și altele, și până la firmele de magaziu, de oteluri, trecând pe la toate așezămintele statului, pe frontispiciu, pretutindenți, domnea acelaș cuvânt atestător de naționalitatea noastră. Alecsandri cu spiritul său impresionabil de tot ce i se părea ridicul, va biciui mai târziu în *Dicționarul* său *grotesc*, «mania», cum o numește dânsul, de a pune la atâtea lucruri calificarea de român, românesc, când se știe, zice, că sunt românești. Dar de sigur poetul era furat de impresia momentului, când judeca astfel. El uitase că această manie, fusese altă dată, cu 20 de ani numai în urmă, un fel de eroism, un semn de independență de caracter din partea celor ce avea curajul s'o întrebuințeze, și că el însuși lucrase în favoarea ei. Afară de asta exagerările sunt adesea ori necesare. A concepe o idee bună sau adevărată nu e de ajuns, a o propovădui e totul. Pentru a o face să pătrundă în popor trebuie s'o exagerezi. Inalta morală a lui Christ n'a pătruns lumea decât prin exagerările ei, prin așa numitele sale Minuni.

Cu acest avânt național, predominant naște la noi o literatură patriotică, o varietate deosebită în expresia gândirei noastre de popor.

Vasile Alecsandri fu fruntașul acestei literaturi.

Glasul lui resonă pe deasupra poezilor ce cântară în cor izbînzile și entuziasmul renașterii noastre. El încarnă mai mult de cât toți întreaga epocă de la 1840, culegînd orî-ce tresărire națională, orî-ce rază de vieață și de lumină și fixându-le neperitoare în fața posterității.

CELE DOUË VÊRSTE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

ORIGINĂ, CREȘTERE, ZILE DE TINEREȚE.

Printre oamenii nemulțumiți de lume și viață ce s'aū arătat mai ales în veacul nostru, sunt unii, care prin firea lor, se împacă cu toate împrejurările și le primesc bucuros ca pe niște oaspeți bine făcători. Pentru ei o zi dureroasă e mai tot așa de firească și de bine venită ca orî care alta, fiind-că sunt înzestrați, cum zice un filosof frances, cu adevărata și cea mai de căpetenie taină a fericirei pămîntești, anume aceea de a se bucura de un bine fără să se întristeze prea mult de răul contrariu lui. Când ne supunem soartei, cea ce facem în deobște cu toții, ne înfrîngem oare cum voința, prin urmare suferim; privilegiul celor fericiți e a primi soarta orî care ar fi ea, cu brațele deschise.

Când se mai întemplă că, pe lîngă că cineva are o asemenea fire, mai vine și o soartă minunată,

plină de haruri și i le pune la picioare de la naștere până la moarte, făcându-l să lungească ușor printre toate greutățile vieții și înălțându-l deasupra contimpuranilor, atunci e fericirea pământească în tot ce cuvântul acesta are mai presus.

Alecsandri avu aproape o astfel de fire și o astfel de soartă. Ca mulți dintre contemporanii lui, poetul luă vieța drept un dar, de care omul trebuie să profite, și decî simți mai mult bucuria de cît tristețea. Mai avu și o soartă norocoasă, trăind sănătos, talentat, destul de avut și iubit de ai săi, ca și de tot poporul român, până la bătrânețe, când se stinse ca «un blând apus de soare», înduioșându-ne pe toți cei ce rămăserăm în umbra amurgului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vasile Alecsandri s'a născut lângă Bacău, în luna lui Iulie 1821. Era, cum se vede, în timpul eteriei grecești. Mizeriile, jafurile, măcelurile grecilor, înbui-bați de bine și beți de ideia liberăreii Greciei, ajunseseră la culme. Turcii, care chip venia să restabilească ordinea, creștea groaza din aceste țări prin focurile și pustiirile lor. Românii se retrăgeau spre munți și se ascundeau în păduri. Insuși prințul Mihail Suțu fugise din Moldova; însuși Mitropolitul Veniamin, care se hotărîse să rămâie la postul său, plecă în cele din urmă din Iași. Se pare după Bel-diman că printre boerii vremii numai poetul Conachi și fratele Mitropolitului, Șerban Negel, au rămas neclintiți la locul lor.

Printre cei ce-și părăsiseră căminele lor era și familia lui Vasile Alecsandri, părintele poetului. Ea se retrăsese spre munții Bacăului. Aci, într'o seară senină se născu poetul Alecsandri sub cerul liber. S'ar zice că munții Moldovei, cu firea lor încântătoare, cari l'a-și ținut în brațe din ziua nașterii, își puseseră în minte ca niște ursitori să înalțe numele poetului descoperindu-i mai târziu în sînul lor cele mai minunate comori: poesia noastră populară și sentimentul naturei, care e poate cel mai puternic sentiment din opera lui. Unui poet simplu și pastoral, unui «culegător de stele pe spațiul ceresc,» se potrivea să-i slujească drept leagăn întreaga fire, îmbrăcată în mantia serbătorească a nopților de vară. El se născu într'o trăsură de brașov, o brașoveancă mare, cu care poposise și care slujea de locuință mamei și familiei poetului. Sub căruță era improvisată camera tatălui, iar mai la distanță păziau contra vrăjmașilor patru servitori înarmați.

Familia lui Alecsandri, ca familiile mai multor români contimpurani, pare a fi venită din Italia, și, după spusa poetului, anume din Veneția, unde se afla încă până mai acum câțiva ani, un palat de marmură cu numele Alecsandri. În Florența se găsește unul și astăzi. Pe semne că ideia acestei origini l'a făcut pe Alecsandri de a se crede coboritor din vr'o viță mare și să aibă în unele momente slăbiciunea de a întrebuița semne exterioare de nobleță. Era fără îndoială o părere nefundată din parte-i, dacă nu chiar o greșală, în

care aŭ căzut mai mulți alții la noi. Numele lui și l'a făcut singur, și mai curând s'ar putea zice din contra, că el cu raze din aureola lui a luminat, a înobilit numele părinților săi.

După cum însă ne spune poezia populară, martur viu al trecutului, țerile noastre făceau de multă vreme un comerț oare care cu Italia. Nu puțini italieni plecau de pe coastele peninsulei, în deosebire genevezi și venețieni, cari, fie că voiaŭ să-și încerce norocul în negoțuri mai depărtate pe mări, fie din pricină că nu mai încăpeau în republicele Genuiei și Veneției, — ajunse atunci în culmea prosperității lor și a unui număr de locuitori prea mare, — se coboraŭ pe Mediterana și se urcau apoi pe Marea de Marmara la Constantinopoli. Chiar azi vechea capitală orientală e plină de zecimi de mii de italieni și de denumiri italiene, ca *Galata*, *Ponte-vecchio* și altele, și mai cu seamă cartierul European, Pera, numără foarte mulți italieni, oameni învățați, bancheri, medici, iar limba italiană e cea mai răspândită după greaca modernă. De la Constantinopoli, drumul în sus pe Marea neagră și pe Dunăre duce drept la noi. Așa că probabil unele familii, ca Negri, Romalo, Rolla, Cuza, Cazadini, Alecsandri, ajunseră și se stabiliră în România; zic unele, fiind că cea mai mare parte din ele sunt familii grecești italianisate, cum sunt multe nume românisate în *escu* sau *ianu* de la satele ce le aŭ avut ca proprietăți, de și origina lor e grecească. După o versiune ceva mai precisă, dată de Asachi, aceste familii, de și considerate cele mai multe tot de origină italiană,

ni-ar fi venit direct din Cafa, colonie genoveză în Crimeea, când cu căderea Cafei în mâinile Turcilor. Versiunea lui Asachi se întărește până la un punct prin faptul că cele mai multe din familiile cu terminații de nume italiene se află stabilite în Moldova, adică mai în dreptul Crimeei.

După poetul nostru, Bărladul ar fi fost prima descălciătoare a familiei lui. Aci bunul său ar fi trăit mai mult timp, fiind mic neguțitor de grâne, și ar fi măritat cele două fete ale sale. În urmă el ar fi plecat la Iași, unde prin sîrguința și agerimea minței lui a ajuns a fi în curând bine văzut și numit sameș la Bender în Basarabia, pe atunci încă provincie românească. În Bender crescu tatăl poetului până la vârsta în care se emancipă, când se pogori din Basarabia la Tîrgu Ocna și se căsătorii cu o domnișoară Cozzoni, asemenea de origină italiană. ¹⁾

Tatăl poetului, Vasile Alecsandri, era un om potrivit de statură, mai mult mic și cam gros, c'o frunte largă și ochii vii, purtând barbă rotundă ca vovezoi, și mustăți pe care le scurta cu foarfeca. El umbla după portul timpului, cu giubea și antereu. De felul lui era iubitor de priveliștea naturei, bun și mai cu seamă harnic și deștept. Cu economiile comerțului de sare ce făcea, putu în scurt timp să cumpere de la Nicolae Milo, unchiul

¹⁾ Numele Cozzoni era legat cu G. Sion. Mihai Cozzoni a ucis pe Andrei Popa, vestitul tâlhar de drumul mare care devenise pe la 1820 spaima Moldovenilor.

mareluî artist dramatic, moşia Mirceşti, a căreî luncă frumoasă îl încântase în drumurile lui. Ceva mai în urmă zidi ş'o casă în Iaşi, în strada S-tului Ilie, astăzi strada Alecsandri, unde avea să-şi petreacă poetul mare parte din copilărie. Odată cu acestea tatăl său trecu prin gradele dregătoriilor inferioare, când într'o zi ajunsese vornic, demnitate, cum se ştie, atât de înaltă.

Mama poetului era o femeie frumoasă, blândă, iubitoare de muzică şi de o politeţă rară, calitate ce le a moştenit cu atâta strălucire poetul. Alecsandri o iubi atât pe ea cât şi pe tatăl său cu inima unui adevărat liric. Numaî numele ei de Elena, de câte ori îl auzea, amintirea îi trimitea gândul la dânsa. Iată, în adevăr ce spune în privinţa aceasta unei Eleni iubită mai târziu de poet :

Tu porţi un dulce nume şi scump inimii mele,
Un nume ce'mă inspiră un cult dumnezeesc
Şi care mă încântă ca harpele din stele
Şi care 'nă pomeneşte de mama ce jălesc.

Lipsa ei, după moarte-î, îl va întrista pururea şi în orî ce împrejurare blânda ei figură se va aşeza dinaiate-î cu privirea dulce de mamă şi i va înduioşa sufletul.

.
Căci inima mea astfel de jale e muncită
Şi plânge cu durere la tine când gândesc,
O, maică, înger dulce, o maica mea iubită!
Tu ce-ai sburat din braţe-mi în leagănul ceresc....

Pierdut în întuneric, sub cerul plin de stele,
Lipsit de-a ta fiinţă ce zace în mormânt

Eū vĕd ĩn norĭ, ĩn valurĭ, icoana vieĭii mele
Și gem cu al noĭii vĕnt !

Că mult amar e ceasul, cānd dorul ce jălește
Cătānd ĩn vremĭ trecute un suvenir slăvit,
Se 'mpedică ĩn sboru-ĭ și cade, se lovește
De piatra mormĕntală a celor ce-a iubit !

Aceiași dragoste pentru tatăl sĕu. Luī ĩi ĩnchină cea ĩntăi carte de poeșii a sa, *Doine și Lăcră-mioare*, cu dedicația : « Prea iubitului mĕu părinte, V. Alecsandri, drept semn de iubire și de recunoștință ». ĩntr'o zi din anul 1842, cānd se afla la Leopold ĩn Austria ĩtovărășind pe tatăl sĕu bolnav, poetul descria luī Ion Ghica gradul turburării sale ĩn termenii următorii : « Starea de neliniște ĩn care mĕ găsesc m'ar ĩmpiedica de a mĕ distra chiar ĩn Paris. Cānd mĕ apropiū de tatăl mĕu mĕ ĩnspăimĕnt. Din norocire doctorul e cu mine, căci altfel mi-aș pierde capul cu totul »...

Alecsandri era ĩntăiul băiat la părinți, fiind avut pe lângă două surori și un frate mai mic, Iancu Alecsandri, fost agent al țerii ĩn Franța, el ĩnsuși iubitor de literatură și culegĕtor de lucruri interesante. Numele luī ĩnsă a rămas șters, pierdut ĩn umbra ce a aruncat poetul ĩn jurul luī, fapt ce se ĩntĕmplă pururea, cānd sunt doi sau mai mulți frați din care numele unuia strălucește mai tare.

Un portret de familie, mărime aproape naturală, represintă la Mircești ĩntreaga familie. Vornicul Alecsandri cu nevastă-sa și cu tus-patru copiii lor. Bĕtrĕnul are aerul mulțumit ; pe ăza-ĭ și ĩn ochiu-ĭ stălucește parcă speranța, că ĩn unul din

băeți, în poet, ne lasă o glorie națională. Mama poetului plină de grații și de distincțiune stă mai lângă fete și se confundă cu ele în frăgezime și frumuseță.

Cei d'întăi anî de copilărie ai poetului se petrecură la țară, în lunca Mirceștilor, unde vom vedea cu câtă dragoste stătea Alecsandri și se întorcea de pretutindenî.

Adâncită încet în valea Siretului, strînsă spre apus de colinele Carpaților, lunca Mirceștilor se resfață la câte-va minute dincole de Roman, înpestrițată pe coastă de satul Mircești și mai la vale de buchete dese de stejari bătrâni, — stejarul, care e comparația cea mai nelipsită din toată poezia lui Alecsandri. Drumul ce duce în sat și la curtea boerească se coboară șerpuind și furișându-se pe nesimțite între casele albe țărănești, încunjurate de livezi, ridicându-se apoi ca o fâșie de borangic pe coasta din față. Curtea veche părintească în care a crescut Alecsandri, era în marginea satului. Ea a fost părăsită mai târziu și poetul și-a zidit alta în mijlocul satului. Aici își petrecu Alecsandri în mare parte viața. Natura, inspirația sa zilnică, traiul cumpătat și frugal de țară, ospitalitatea călduroasă ce dădea tuturora, citirea, îi vor umplea fericit zilele lungi de vară.

Iarna trăia la Iași în casele părintești, avînd peste tot locul deasupra lui privirile calde ale iubitei sale mame. Dat fiind acest mijloc, înțelegem lesne cum inima tînără a poetului a trebuit să fie în-

rîurită de el și să răsfrîngă mai târziu sentimentalitatea amabilă, blîndeța și dragostea de toate, și cum în acelaș timp, opera lui mîngâitoare și simpatcă nu va cuprinde nici o satiră mușcătoare ori veninoasă. Chiar comediile lui parcă ating numai pécatele cu un sfichiú ușor de mêtase, într'atât fondul poetului era de bun și de iubitor.

Felul jocurilor lui din copilărie îl avem descris de el însuși într'o scrisoare a sa intitulată *Porojan*, numele robului țigan cu care a copilărit Alecsandri. Eraú toate nevinovățiile și năsdravăniile vârstei. «Puia gaia», «Țirca», smeul, acățatul pe arbori după poame, împroșcarea evreilor cu pietre pe drum, și câte altele toate.

În timpul acesta de scumpă libertate copilărească, pe la 1827, când Alecsandri era de 6 ani, se arătă figura posomorită a unui dascăl, călugărul Gherman, acelaș care a vîndut Principelui Grigorie Vodă Ghica manuscriptul lui Șincai. El stătea la Alecsandri acasă, unde primea și alți câți-va elevi externi, între cari pe Cogălniceanu și Millo. Lecțiile lui cuprindeau mai mult lucruri bisericești, ceaslovul și psaltirea. Cu părintele Gherman însă, școala era ușoară, fiind-că el era mai mult un fel de povățuitor de cât profesor, și jocurile de mai înainte nu se întrerupseră decăt pentru un ceas, două pe zi.

Ba chiar școlariii își găsiră și momente de petrecere cu el, căci bietul călugăr avînd obicei să doarmă după amiază, și dormind greu, elevii îi zugrăviră cu cerneală vișinie sprîncenile și barba

într'o zi, de nu mai putu eși sërmanul din casă mai multă vreme.

Dar adevărata tristeță a școalei se arată 'ntr'o bună dimineață din anul 1829, când Alecsandri fu trimis în Pensionul lui Cuenim, un francez aciuat prin Iași de pe timpul trecerii lui Napoleon în Rusia. De astă-dată, adio nepăsătoarei copilării, adio libertății!

Noua viață de internat, închis în o sală de studiu, ghemuit pe catedră; sculatul cu noaptea în cap, la sunetul unui lighian de alamă pe la urechile fie-căruia și alte greutăți de ale internatului, începură a-l aduce într'o stare de desperare, din ce în ce mai simțită. Singurile lui momente de recreație, și care erau, după mărturisirea-î, ca «cea mai scumpă petrecere», le avea,—și punctul acesta merită a fi notat,—când se suia pe o capră de trăsură vechie și părăsită într'o șură spartă, de unde i se limpezea cătarea. De acolo el privea cu melancolie «dealurile Socolei, mișcarea nourilor pe întinderea cerului, trecerea cârdurilor de co-coare prin aer, drumul vestit al Bordii, ce ducea în țara de jos și mai ales orizontul albastru..., orizontul necunoscut și plin de o atragere misterioasă?».

La Cuenim poetul învță elementele gramaticiei franceze, puțină limbă greacă și alte studii superficiale umanitare. Pe atunci tinerimea boerilor moldoveni era deprinsă să se ducă să facă studii mai înaintate în Germania, mai ales în Bavaria la München. Cuenim și alți francezi convinseseră

pe bătrâni boeri că și Parisul are școli bune și că e mai aproape de firea Românilor a învăța în limba franceză. Intre cei ce li dădură credință mai curând fu vornicul Vasile Alecsandri.

În toamna anului 1834, la vârsta aproape de 14 ani, Alecsandri, după ce se împărtăși dinaintea altarului, plecă să studieze la Paris. Cu el era și Alexandru Cuza, care mai târziu avea să fie Domnul Românilor și al unirei, apoi aga Mihalache, Docan și Panaite Radu, conduși de către profesorul grec Filip Furnarachi. După 20 de zile și 20 de nopți de drum în diligențele împărățiilor, Parisul, acest oraș magic și imens, se arată în toată splendoarea lui ochilor plini de năluciri a lui Alecsandri, la vârsta aceea când toate în lume au farmecul noului și tăiușul de a pătrunde inteligența și a se întipări pentru tot-d'a-una. Trebuie să fi auzit cine-va povestind pe poet pentru a-și face ideie despre impresia extra-ordinară ce făcu Parisul, cu monumentele lui mărețe și vieța lui torențială, asupra sufletului unui copil, venind de a dreptul din fundul Moldovei. Stradele alinate, lumina orbitoare, gustul și civilizația parisiană îi lărgiră oare-cum orbita ochiului și începură să pregătească esteticeste sufletul poetului la o ordine, la o acorateță, la o armonie ce se desprinde de pe tot ce face francesul, și pe care o vom găsi ca trăsătură caracteristică în întreaga operă a lui Alecsandri, până și în scrisul, în caligrafia lui, ca mărgăritarul.

În anul întâi el se prepară pentru Sorbona, și în 1836 se presentă la examenul de admitere, la bacalaureatul în litere, cu inima bătând, ca orîce elev dinaintea examinatorilor. Aci avu loc un mic episod cunoscut. Juriul examenului era alcătuit din bătrânul Laromiguière, Leclerc latinistul și de cunoscutul St. Marc de Girardin. Profesorul de istorie îl întreabă, cum se numește pacea care a pus capăt războiului de 30 de ani. Alecsandri n'avea nici o cunoștință și rămase mut dinaintea profesorului. Dar momentul era suprem, de la el atârna soarta examenului. Prin o răscolire sufletească inconștie veni atunci în mintea poetului câte-va cuvinte, pe care le auzise des repetate pe de rost de elevii din Pensionul Cuenim: *Pacea de Vestfalia*, și le rostește și el în neștire, numai ca să zică ceva.— «Prea bine»! îi răspunse profesorul și îi dădu bilă albă. «Mult am bine-cuvîntat, zice Alecsandri, Pensionul D-lui Cuenim, când am fost primit bacalaureat în litere».

A doua zi rar om măi mare în sufletul lui de cât dînsul. Căldura vârstei de la 16 ani și momentul fericit în care se afla, îi dădură în minte o aventură, ce o spunea el cu multă plăcere și care, ca deosebite alte lucruri ce fixăm aci, ne dă trăsăturile hotărîtoare ale firei lui și măsura înrîuririlor de din afară asupra-î. Se plimbuse pe bulevardele Parisului măi mult timp, privind în dreapta și în stînga, și crezându-se privit și el de lume, ca unul ce era îmbrăcat cu haine nouă și după cel din urmă șic; când, apropiindu-se de Ma-

delena, zări o tânăra damă prea frumoasă, ridicându-se într'un omnibus, după ce-i aruncase o privire în treacă. Ideia de a o cunoaște îi săgetă mintea, și imediat se ridică după dînsa în Omnibus. Se așază în față-i și caută la ea cu interesul unui om ce admiră. Lucrul cel mai greu era, că nu știa cum să înceapă vorba. Căuta prin minte o singură frază mai potrivită și nu găsea nimic, un fel de pustiu. Se gândi atunci la ideia de a o servi cu ceva spre a-i atrage atenția, dar nu află nimic. Francesa îi simțise munca sufletească și-l privea numai cu coada ochiului, cum privesc adesea femeile, uitându-se aiurea. În momentul acela intră conductorul cu biletele. Când el ajunsese în dreptul damei, ea se caută prin buzunare cât-va timp, se înroși la obraz, se mai caută din nou, și, cu un surîs atîngător ce i arăta contrarietatea, începu să se scuzeze zicînd că, din întîmplare n'avea banî la ea. Era dar momentul ca Alecsandri să iasă din eclipsa în care i se afla capul; oferi în modul cel mai grațios posibil 15 banî damei, pentru care ea îi mulțumi zîmbind și înroșindu-se de mai multe ori. «Eram atît de fericit!» zicea poetul. După cîte-va minute, franceza se coborî, privind la Alecsandri drept semn de recunoștință. Poetul se coborî și dînsul, și prinse s'o urmeze. Ea simți și se lăsă a fi urmată pînă acasă, o casă mare și destul de elegantă. La poartă, poetul ezită un moment, dar rugat să intre, își luă curaj și se ridică pe scară. Era într'amurg. Doamna îl invită cu multă



bunătate să iee loc și să aștepte puțin în salonul de lângă intrare. Pe când fantazia poetului brăzda în nemărginitul ei domeniu și 'și croia fel de fel de iluzii de prin *O mie și una de nopți*, iată că se deschide ușa, un domn palid și bolnav, la brațul francezei, se apropie de el și după ce-î mulțumi, îi întinse o mână, numai oase, cu cei 15 banii împrumutați. Bietul Alecsandri își perdu cumpătul în ferbințeală într'atâta, că nu știu, câte-va momente, dacă trebuie să iee banii sau nu. Eși aiurit, uitându-se din timp în timp îndărăt, cu cei 15 banii înțepeniți între degete. Noaptea îl prinse frigurile. Lucrurile se petrecuse nu se poate mai normal; era o achitare de datorie din partea femeii, dar închipuirea lui Alecsandri îl ridicase în așa regiuni înalte, că în momentul în care el recăzu pe pământ, în lumea realității, îi păru că se rostogolește în o prăpastie fără fund.

Mica aventură îl înțelepți totuși întru cât-va.

Cu titlul de bacalaureat în litere el intră, după sfatul tatălui său, în facultatea de medicină unde urmă un an cu destulă regularitate, dar fără trageri de inimă, voind mai mult a-și arăta iubirea părintească. Intr'o zi însă numai putu urma mai departe. Se înscrise la drept, unde fu învins de ariditatea materiei. Trecu în școala de poduri și șosele, după cum se vede câte trele tot cariere practice, își dădu și aici toate silințele să facă ceva, dar îi fu cu neputință de a sta mai mult de câte-va luni, și părăsi studiile, dând cărțile de matematică lui Costache Negri. Sufletul lui îl purta

aiurea, spre citirea operilor literare. După eșirea din școala de poduri, se consacră studiului literilor și începu chiar a scrie câte ceva în franțuzește.

Ca mai toți studenții, Alecsandri locuia cartierul latin, pe atunci în toată faima lui. Câte nebunii de adolescență nu-și amintea el din epoca aceea, nebunii ce-l făceau să surîdă la bătrânețe. În zilele în care buzunarele erau mai ușoare se ducea sub castanii Luxemburgului și în grădina Plantelor, unde călătorea în lumea întreagă prin vederea tuturor felurilor de animale.

Ceea ce-l atrăgea mai presus de toate, era teatrul, pe care l'a iubit până în cele din urmă zile, până în anul morții, când, ne mai putând eși din casă, citia piesele nouă de la Comedia franceză, făcând singur mare haz. El văzu la Paris pe Samson, D-șoara Georges, Rachel și alții, și avea o admirare nemărginită pentru talentul lor. Se pare că chiar primul său sentiment, ca student, a fost pentru o cântăreață, *Dridri*, atunci în floarea vârstei și a talentului, iubită mult de parisieni. În punctul acesta, Alecsandri aduce cu Eminescu, care a fost, cum se știe, mișcat ca student de frumusețea unei cântărețe vieneze, în dragostea căreia a scris versuri în nemțește și despre care își amintea până în ultimele zile «de tîmplele ei de aur» și de «glasu-î răsunător ca clopotul». Asemănările între poeți sunt interesante, căci din ele știința criticeî va trage poate vr'odată legi psihologice. *Dridri* pare a fi fost o fată bună și veselă. Moar-

tea ei inspiră poetului o bucată de versuri, după vr'o 10—12 ani, prin 1851, când el se întoarse la Paris și n'o mai găsi în vieață.

Sub o cruce tristă
Tînăra artistă
Odihnește acuma singură 'n mormânt
Singură tăcută,
De-apururi pierdută
Intr'un colț de lume, sub negrul pământ.

Alături cu citirea și teatrul, cursurile celebre de pe atunci ale câtor-va profesori de la Sorbona încă atrăgeau pe studentul Alecsandri, dar, se înțelege, nu cu stăruință și necurmare.

Cam pe atunci cunoscuse Alecsandri pe Costache Negri cu care avea să se lege în prietenie până la moarte,— Costache Negri, a cărui familie mai veche, apare în istorie pe la începutul secolului al XV, între cei 12 boeri mari, consilierii ai lui Alexandru cel bun ¹⁾).

El se întorcea din Italia, unde studiasese câțiva ani și unde i se deșteptase iubirea de țară la suferințele Italienilor desbinați și subjugați. Negri era entusiast, plin de simțiri nobile, artist în sufletul lui și blând de caracter, și pe deasupra încă un tînăr frumos și distins. Tot la Paris Alecsandri cunoscuse încă și pe Ioan Ghica, prietenul său bun și de toate zilele. Prin câte ca-

¹⁾ Alecsandri, *Dumbrava Roșie*.

priciî și aruncări de ale soartei trecură ei, prietenia lor, ca și aceea a lui Negri, știu nu numai să reziste, dar chiar să se întărească mai mult; ea era începută cu privirea în acelaș ideal măreț și patriotic, și din tinereță, adică din vârsta aceea, în care, cum zice un poet, «vieața udă sîngele nostru cu valuri de purpură». Când erau despărțiți, prin nenumăratele lor scrisori, când erau alături, prin întreținerile lor nesfîrșite, pline de învățăminte și de spirit, ei se înriuriră unul pe altul; Alecsandri poetisa și entuziasma sufletul mai mult pozitiv și practic al amicilor săi, Negri și Ioan Ghica mai tăiau oare-cum din aripele închipuirei lui Alecsandri, făcînd'o câte o-dată să se gîndiască și la binele și la utilul ce se putea aduce politicește țerii. În mare parte prin și pentru amicitia lui Ioan Ghica, Alecsandri a fost, cum vom vedea, ministru în mai multe rîndurî.

Convorbirea lui Costache Negri, de cîte ori se întâlnea cu Alecsandri, cădea asupra Italiei, asupra aspirațiilor ei legitime și mărețe, asupra monumentelor minunate și naturei ei încântătoare. Toate acestea deșteptară atît în poet cît și în alți tineri o dorință de renașterea politică și culturală a țerii noastre. Ei constituiră un grup de 20 de români, care se vedeau des între dînșii și se întrețineau asupra viitorului. Întîlnirile lor erau la *Café Corneille* și la *Café Procope*; își comunicaui scrisorile ce primiau din țară, le comentaui și le discutaui. În deosebî scrisorile lui Bălcescu, Ionescu și Iancu Văcărescu, zice Ion Ghica, erau mult apreteiate. În

ultimul an de stare la Paris a lui Alecsandri se organizaseră între români de acolo întruniri sistematice la Mavrocordat Ursul, la Dumitru Brătianu, unde mijîc ideia *unirei*. Pe de altă parte descrierile pitorești ce făcea Negri despre Italia, incendiau închipuirea poetului. Sunt suflete pentru care dorul de călătorie e un fel de vis ce le îmbată. La ideia mai cu seamă de a vedea Italia, această grădină a lumii, cum o numesc toți, plină de amintiri mărețe, ele se exaltă. Alecsandri era din felul acesta de oameni. Pentru el a călători a fost cea mai mare fericire pămîntească. S'ar putea zice că nașterea lui în trăsură fusese un fel de semn prevestitor. Nu mai puțin, când ca elev în pensionul francezului Cuenim, se suia pe capra căruței în șură și privea ore întregi «spre orizontul albastru și necunoscut,» era o dovadă caracteristică de această însușire adîncă a sufletului lui. De aceea, vom vedea mai la vale, că el a călătorit mai toată viața și a călătorit pururea c'o dragoste nespūsă ca de copil.

Cum făcuse trei ani de studii literare, după cei de'ntâi doi ani de esitări și încercări, ba la medicină, ba la drept, ba aiurea, Alecsandri se hotărî în primăvara anului 1839 să plece în Italia împreună cu Negri, care era încântat de a călăuzi pe un amic, poet impresionabil, în o țară a căreia limbă și moravuri le cunoștea. Văzură mai întâi Genua, Milanul, Veneția, Florența. Veneția, cetatea amoroasă, oglindită molatec în lagunele ei, pe atunci era încă o cetate mai vie. Ea inspiră poetului

multe versiuni frumoase. În Florența de asemeni el era într'o necurmată admirație de lucrările artistice ce i se arătau la fie ce pas. I se părea o viață nouă, necunoscută, la privirea renașterii italiene. Ceea ce încrestează oare cum mai adânc șederea lui la Florența este întâmplarea romantică, cunoscută sub numele de *Buchetiera de Florența*, roman, ce după unii l'ar fi avut însuși Alecsandri, iar după alții Costache Negri. Versiunea din urmă e mai probabilă; totuși nu se poate nega că însuși Alecsandri n'ar fi avut o înclinare destul de călduroasă pentru această pseudo-buchetieră. Se știe că ea era o primadonă absolută din Teatrul de operă de la Florența, unde Negri ar fi văzut'o pentru întâia oară. Alecsandri ni-o descrie ca «o frumusețe îngerească. Un nor de melancolie flutura pe fața sa palidă. Părul său negru și luciu eșea în bucle undulose de sub o capelă de paie și se împrăștia în jurul gâtului său alb ca crinul. Ochiul său mare și negri înota în într'un foc limpede și misterios, prin care se zărea o înduioșare nemărginită. Gura ei legăna un zimbet melancolic, talia sveltă și delicată.» Cu un cuvânt «toate aveau o atragere ascunsă care-ți aprindea închipuirea.» Negri fu impresionat tare de frumusețea ei. Avu a suferi atacuri noaptea din partea unui italian, ce se interesa de aproape de frumoasa Cecilia, dar într'o zi, când ea scapă de urmărirea acestui Otelo, se travesti, văzând pe Negri și pe Alecsandri pe stradă, și intră într'un *casino* după dârșii împărțindu-le florii. În buchetul lui Negri, ea 'și descoperi printr'un bilețel tra-

vestirea și-i dădu o întâlnire. În urmă aū plecat la Roma. Pe tema acestei întâmplări, Alecsandri fundează o nuvelă întreagă. Tot buchetierei i-a închinat poetul versurile devenite populare:

Ah te iubesc și drag mie de a o spune...

Felul de călătorie a lui Alecsandri pe care l'a iubit toată viața, era călătoria așa numită englezescă, adică fără plan stabilit de mai înainte, fără program de câte zile anume într'un loc. El era și în aceasta poet și se lăsa, cum zicea, «caprițielor vremelnice ale închipuirei, liber de orice înrîurire străină,» abătându-se azi din calea dreaptă, rămând mâine, săptămânii întregi, într'un loc, unde o impresie plăcută îl reținea, rătăcind când spre apus, când pe mare, când pe uscat. Iar pe cel ce-și alcătuește cu precisiune planul călătoriei «și se jertfește de bună voie unui țel întocmit după arta geografică,» pe acela îl socotea Alecsandri, «ca un curier însărcinat de a se purta pe sine-și, cum ar purta un pachet dintr'un loc într'altul». ¹⁾

Dupa ce vizită și Roma, pe atunci trista cetate a Papei, după ce văzu acest leagăn prim al ginteii latine, se îndrumă spre țară cu sufletul îmbărbătat la rândul lui de vechea origină a Românilor și se puse, cu o încredere sfântă în viitor, la renașterea poporului român.



Tinereța e frumoasă și fericită tot-deauna. Ea însă e și mai frumoasă și mai fericită atunci, când

¹⁾ *Iași în 1844.*

se găsește la începutul unei epoci reînviitoare, când toată alcătuirea veche e condamnată, și fie care om aruncă o lovitură de casma să sfirșească ruina ei mai curând, pentru a începe din temelie un edificiu nou, o orînduială scoasă din idealul mare și generos al momentului. Alecsandri a avut și fericirea aceasta. El reintră în țară tocmai în momentul în care răsăreau zorii marelui epoci de la 1840, când, cum văzurăm un suflu de independență și de libertate străbătea toate inimile tinere. Poate nici o dată în istoria noastră n'a strălucit dinaintea închipuirii unei generații un țel mai măreț și mai ademenitor. În sufletul tututoră nu era altă cugetare decât o patrie liberă, unită și mândră de copiii ei. Când citim astăzi încercările literare ale timpului ne vine de multe ori să zîmbim de lirisul și exaltația lor; cu toate acestea numai o astfel de atmosferă arzătoare a putut îmbărbăta și duce la așa multe și fericite roade. Ei sunt aceia care au pus fundamentele întregului nostru spirit național, în politică, în literatură, în arte, și aceasta în cursul numai a 30—40 de ani.

Alecsandri intră în țară, la Iași, în Decembrie 1839, adică după 8 luni de soare de Italia. Mare bucurie pe el și pe părinții lui de a se revedea după cinci ani de despărțire. Mulțumirea însă, era numai întru cât privea revederea familiei. Incolo, Iași, oamenii, casele, stradele, vieța Moldovenilor, în haine și deprinderi orientale, i se păreau tînărului om purtat ca niște ridicule caricaturi, ca ceva neomenos. Această senzație față cu părerea

de rău despre Paris o va și fixa Alecsandri mai târziu în cunoscutele cuplete :

O, Paris dulce, oraș de viață...
Dacă un tânăr a avut parte
Să stea în tine măcar doi ani,
Moldova-î pare pustietate
Și Moldovenii urangutanî...

În adevăr, Iașiul după strălucitul Paris, după monumentală Florență, părea cu adevărat un oraș oriental, alcătuit, cum zice poetul, din «o mulțime de hardughii vechi, nalte, strîmbe, mucedde, cu păreții afumați și crăpați, cu ferestrele mici și chioare, cu streșinele putrede și ascuțite, cu scările întunecate, cu ogrăzile mari și pustii, cu grădinile pline de burueni sălbatică și cu zidurile groase prin prejur. Locuințele păreau cuiburi de bufnițe, locuinți de stafii ce te înflorează și unde ți se pare că vezi zăcînd câte un matuf gârbov cu ghigilic pe frunte, cu metanii în mână, care horcăește ocărînd neconținut câte-va țigănci sdrențuroase ce stau dinaintea lui.» Apoi pe strade «evrei sdrențuroși» umblînd toată ziua prin noroiul proverbial al timpului, orî specularînd în cărciume sau în locașuri murdare patimele omenești; «grecii unși de unt-de-lemn» în fundul băcăniilor, cu roșcove, măslina, piper și altele; «figura neagră a țiganului ferar strălucind la para focului;» mai dincolo, — «cafeneaua plină de fesuri mari și de fustanele» între o «spițerie nemțească» și «o tutungerie armenească», în fața «unei cofetării italiene», a «unei modiste franceze» și a «unui ceasornic svițeran». Această priveliște,

la amintirea celor ce lăsase Alecsandri în urmă, în lumea mare, era neapărat întristătoare.

La rîndul lor în judecata Ieşenilor, a giubelelor şi işlicelor, tinerii ca Alecsandri, ce se întorceau în haine nemţeşti, cu plete mari pe umere, cu cravate şi veste roşii, aveau aerul unor insultători ai moravurilor strămoşeşti, unor oameni fără de lege, din care pricină li se şi dăduse fel de fel de porecle, de bonjurişti, duelgi, franţuziţi.

Toate acestea şi altele multe cereau o prefacere, şi tinerii îşi luară îndemnul s'o isbăvească.

La început Alecsandri fu numit, după dorinţa tatălui său, şef de masă la casa pensiilor din Iaşi, unde stătu cinci ani de zile. Puţin timp după numirea lui, în anul 1840, îşi începu adevărata sa chemare prin publicarea celei dintâi bucată literare *Buchetiera de Florenţa în Dacia literară* a lui Cogălniceanu.

În 1842 moare mama poetului, mama lui care îl iubea atîta şi care, când venea câte un evreu să se plîngă de pietrele cu care îl împruscase copilul ei, ea «ş'il dojenea ştergându-i încet fruntea de sudoare». Moartea ei fu pentru Alecsandri o lovitură adânc dureroasă şi în acelaş timp, cum s'a zis despre alţii, «cea de'ntăi mîhnire pe care poetul o plînsese fără ea». El se retrase pentru mai mult timp la ţară, unde găsi o singură şi adevărată alinare suferinţei în duioşia doinelor şi cântecelor populare, descoperite ca o revelaţie minunată în inima românului.

Imaginaţia lui, aurită astfel de razele Carpaţilor,

începu să mișce, să făurească ea însăși frumuseți și stihuri. Dar n'avea unde să publice aceste prime încercări. Atunci fundează împreună cu Cogălniceanu și Ioan Ghica foaia intitulată *Propășirea*, cuvânt ce păru, cum se știe, revoluționar consulului rus, care ceru guvernului mijlocirea sa pentru a-l schimba sau scoate din capul revistei. Lucrul se și întimplă, și foaia apăru fără titlu. În ea scrise Bălcescu lucrarea sa asupra *Armatei române*, Alecsandri un număr de poezii și *Istoria unui galben*, Ghica articole științifice. Puțin însă după apariția ei ciuntită, guvernul o interzise cu totul.

Între acestea poetul nostru intra cât putea mai mult în sinuositățile și intimitățile limbei române, pe care poate ș'o înstrăinase în parte în străinătate, culesse un bogat mănuchiș de poezii populare, și porni el însuși a rima unele bucăți ca *Doină Doiniță*, *Baba Cloanța*, etc., în limba simplă de la țară. Când apărură în reviste poeziile lui cu datine, cuvinte și obiceiuri sătești, în 1843 și 1844, stîrniră mirarea și decepția în lumea saloanelor boerești, care nici nu mai auzise de așa ceva, și nici nu înțelegeau cum un poet se poate coborî atât de jos pentru a-și căuta inspirațiile. Unele din cucoanele mai indulgente găseau în ele, ce e dreptul, o notă poetică, o sinceră emoție, dar adăugau imediat: «ce păcat că sunt atât de țărănești!» O singură ființă printre ele simțitoare, și frumoasă, care avea să poarte poetului un sentiment demn de a fi cunoscut, se mișcă la citirea lor până la lacrimi. Ea scrise lui Alecsandri plină de entu-

siasm, felicitându-l ferbinte și încurajându-l să urmeze pe drumul ce apucase. Era Elena N. Poesia lui Alecsandri era semnalul unei revoluții sociale: românul de jos se ridica prin graiul lui simplu și armonios în spre păturile de mai sus, clasele de mai sus descindeau spre popor, iar Elena N. a fost cea de'ntâi femeie română ce a înțeles și favorizat acest început de fusiune minunată. Prin grațiile și spiritul ei a știut, cum nici una din damele societății noastre de atunci, să apropie cât mai mult cu putință aceste două extreme sociale, țărănul și boierul, cari se ignoraseră cu desăvârșire. «Elena N., zice Ion Ghica în cartea sa *Scrisori*, ne suținea în societate».

Alecsandri simți în fața ei farmecul inteligenței și al grațiilor femești, cum nu mai simțise nici o dată în viața-i. El va scrie aproape întreg volumul lui de poezii amoroase, *Doine*, *Lăcrămioare* și *Mărgăritele* întru slăvirea dragosteii ce-i purtă. Vom vedea mai la vale, când vom vorbi de acest sentiment al poetului, cât de mult a fost el sedus de dînsa și cum a urmărit-o timp îndelungat în străinătate până în ziua morții ei, îndeplinită în brațele lui Alecsandri, în fața Constantinoplei, după ce petrecuse iarna împreună cu ea și cu Bălcescu la Palermo, în Vila Delfina.

Pe Bălcescu, un al treilea scump amic, căruia îi destăinuia ast-fel de lucruri intime ale inimei, Alecsandri îl cunoscuse tot printre anii 1843—44, când el împreună cu alți tineri de dincoace de Milcov, venia de petrecea ziua S-tului Constantin

și Elena în grădina lui Costache Negri, unde se sărbătorea atât numele stăpînului cât și a surorii sale Elena. În ajunul zilei se făcea vânătoarea în munți cu sute de gonași călări din sat, iar a doua zi erau mesele mari întinse în toată curtea, atât pentru stăpîni cât și pentru săteni; lăutarii le întovărășiau, horele și jocurile vesele le urmau. La vederea țeranilor de munte, a plășilor și femeilor române, entuziasmul coprindea pe tinerii oaspeți, scopul patriotic a lui Negri se realiza și sărbătorea lua un caracter național, căci începea vorba de virtuțile srămoșești și de unirea și mărirea româniei. Între toți tinerii români, Bălcescu era cel mai ferbinte și mai visător de un viitor strălucit.

Alecsandri firește, mișcat la vederea avântului ce inima lui Bălcescu își lua, îl iubea c'o adevărată admirație. Iubirea lui mare reiese din mai multe scrisori. Așa în 1851, poetul îi scrie, pe când Bălcescu era la Hiera în Franța, următoarea scrisoare, care pe lângă sentimentele ce îi destăinue, mai cuprinde și un punct interesant din istoria literaturii epocii, anume punctul de a se ști cine e autorul adevărat al bucăței intitulată *Cântarea României*, unii atribuind'o lui Bălcescu iar alții unui călugăr. Scrisoarea lui Alecsandri lămurește lucrul în mod nediscutabil. Bălcescu era atunci bolnav și avea pe sora lui lângă dînsul, dar era neliștit de mama lui ce rămăsese singură în țară. Poetul nostru, care cunoștea boala lui Bălcescu și poate tristul ei desnodămînt, ia toate precauțiunile, în

această scrisoare, să-l facă să ție pe soră-sa cu el.

«Iubite Bălcescule, am vorbit cu prietena noastră despre nedumerirea ta în privirea surorii tale, și am hotărît că cel mai înțelept este să nu depărtezi pe soră-ta. Orî-cum să se găsească maică-ta, trebuie mai înainte de toate să o ferești de grijă su-părătoare. Inchipueșteți dar neliniștea ce ar cu-prinde-o, când te ar ști pe tine bolnav și singur în străinătate. Inima sa de mamă ar fi neconținut turburată la ideia singurătății tale, căci de este ceva crud pe lume pentru un om bolnav, este de a se vedea pe mâna străinilor. Așa dar, nu cum-va să faci greșala de a sili pe soră-ta să întreprinză un voiaj vătămător atât sănătății sale cât și stării în care te afli acum. Soră-ta e gingașă, delicată, și cred că ea însă-și are trebuință de o climă priin-cioasă și de liniște. Asemenea tu ai trebuință de îngrijiri frățești. Ține-o dar lângă tine până în pri-mă-vară și fii încredințat că și maică-ta va rămânea mulțămîită, prin urmare va fi liniștită.... Eū mă încred în tine și aștept de la prietenia ta împlini-rea dorințelor mele.

Mă întrebî când mă pornesc din Paris? Peste zece zile. Mă duc să încep jurnalul cel mult dorit, care va cuprinde atâtea frumoase compoziții a celor mai însemnate genii ale României. Scrie dar și trimite-mi scrierile tale ca să le dau pasport pentru hotarele nemuririi. Indată ce voiū sosi la Moldova voiū căuta balada lui *Mihaï Viteazul* și ț'oiū trimite-o întreagă sau în parte, cum mi-a

pica la mână. De nu cum-va oiă descoperi-o, ți-oî fabrica eă una, care te a minuna, și tu veî trece-o de baladă populară... *cu chipul întrebuițat pentru compunerea călugărului A. Pșcș... sănătate*».

Alecsandri era trist de boala ce surpa încetul cu încetul pe amicul seă Bălcescu. Intr'o zi însă din 1852 primi o scrisoare de la el prin care îi spunea că e bine. Inima caldă a poetului tresări de bucurie la o așa de bună veste.

«Iubite Bălcescule, nu'ți pot spune bucuria ce m'a cuprins, când am primit scrisoarea ta și am citit bunele știri ce-mî dai despre scumpa ta sănătate. Greă ț'am purtat grija toată iarna aceasta și multă frică am tras despre tine, dragul meă Bălcescule. Acea neconțință neliniște a fost singura pricină a tăcerii mele. Crede-mă că adesea orî am voit să-ți scriă și m'am oprit temându-mă să nu te turbur prin tristețea gândurilor mele. Dar acum ești bine! Noroc bun să dea Dumnezeu!

Mă simt fericit de această știre, parcă aș fi căpătat o lume întreagă, căci te iubesc ca pe un dulce frate, și aș voi să împart cu tine zilele și sănătatea ce-mî sunt hotărîte de soartă. Totul acum este să te cauți, să te îngrijești tu însuți de tine, dacă vrei să ne dai nouă prietenilor care te iubim cea mai bună dovadă de dragostea ce ne porți. Ai trăit destul de capul teă, mai trăiește și pentru noi, de capul nostru, auzi...? sănătate».

Credința lui Bălcescu că se reînsănătoșise era o iluzie ce o aă mai toți pătimașii de boală de piept.

In timpul întoarcerii lui Alecsandri din Con-

stantinopole, unde își lăsase «cea mai scumpă și mai bogată parte a vieții sale», prin Iunie 1847, în țară începuse pe sub ascuns fierberea ideilor revoluționare ce anunțau pe 48. Nemulțumirile creștea și cu cât ele creștea, cu atât autoritatea domnească voia să le înăbușe, prin exiluri și surghiunuri, în loc de a le înlătura. Deja, de prin anii 1844 și 45, când Alecsandri fusese însărcinat împreună cu Negri și Cogălniceanu cu direcția teatrului român și francez din Iași, se arătară pe scenă mici aluziuni politice, ce erau prevestirea unor zile de comotaune. Ele dovedeau că aerul era încărcat. Alecsandri făcu atunci, după alte câte-va bucăți de prosă, piesele: *Iorgu de la Sadagura*, *Iași în carnaval*, *Cucoana Chirița în Iași* și în *Provincie*, *Chir Zuliaridi*, etc. cari erau o satiră complexă a moravurilor timpului și o biciuire șfichietoare a deprinderilor ocârmuirei, a nedreptăților de tot felul și a străinilor greci și ovrei.

Acum lucrurile se îngroșaseră. În ajunul lui 48 răsunetul revoluției franceze cu fuga regelui Louis Philippe și manifestul lui Lamartine aprinse toate țările din Europa și ajunse până la noi. Mihaï Sturza cu despotismul lui, după ce că pregătise îndelung agitarea spiritelor, apoi, într'un moment de contagiune revoluționară, se mai încunjură de o armată mercenară, măsură de două orî nechibzuită dând pe față și teama lui. Ea dădu semnalul revoluțiunei. În seara de 28 Martie 1848 se făcu prima consfătuire revoluționară în Hotelul de St. Petersburg din Iași, în urma stabilirei puntelor

dorite de revoluționari, scrise cu câte-va zile mai înainte în casa lui Costache Sturza și dictate de Rola, Alecsandri, Cuza și Vasile Ghica. Cogălniceanu era la țară. Costache Sturza la care vâzia curtea de trăsuri, unii intrând alții eșind, era rudă de aproape cu Mihaï Sturza, Domnul Moldovei, iar pe de altă parte, la el în casă trăsesese cu puțin mai înainte Duhamel, reprezentantul Rusiei: acestea puneau pe unii în îndoială despre sinceritatea lui. Puntele cerute se supuseră Domnului, care le primi în mare parte, respingând numai trei mări principale: desființarea camerei, formarea gardei naționale și desființarea censurei. Delegații declarară că primesc orî totul, orî nimic, iar în cazul din urmă, poporul va ști șă-și facă singur dreptate. Domnul speriat se puse cu Doamna și cu un copil în trăsura și plecă la casarmă. Aci îmbătă mercenarii săi și-î ținu gata. Vasile Ghica eși înaintea mulțimei din fața casei lui Mavrocordat și rosti un cuvânt, prin care arată că Domnul nu voește să adereze la desideratele țării și că nu le mai rămâne decât să pue mâna pe arme. Poporul nepregătit cu nimic se retrase pe acasă, încât revoluția facu un complect fiasco. Când Alecsandri auzi de greșala lui Vasile Ghica plecă cel întâi de la Mavrocordat.

Armata înconjură casa lui Mavrocordat și așeză un tun la poartă. Ceî ce se afla înăuntru fură luați, duși la palat, amenințați cu focul armelor militare, dar de fapt numai loviți cu latul puștilor. În fine 17 inși dintre revoluționari fură proscrisi

și între cei de 'ntâi trei fu și Alecsandri. El văzând lucrul compromis, se retrase la țară în speranța de a înarma sătenii și a se întoarce în fruntea lor împreună cu Cantacuzineștii de la Hangu.

Aci are loc un episod curios din viața de la 1848, episod în care Alecsandri joacă primul rol.¹⁾ Ajuns în valea Bistriței poetul, și fiind încă trudit de visul său de eroi revoluționar, nu știa cum să facă să adune un număr însemnat de locuitori, cărorora să le arate scopul revoluției și să-i precipite contra scaunului domnesc, de asupra căruia nu mai era de cât voința Țarului și a reprezentanților săi. Poporul însă nu-și dădea bine seamă de umilirea tronului țării.

Găsind din întâmplare adunați vr'o 200 țărani în curtea boerească de la Hangu, Alecsandri profită de ocazie și adunându-i roată, începu să li vorbească, cum știu el mai bine și mai călduros. Era în spre seară. În vale Bistrița vuia pe bolovanii, iar pe cărările de pe coastele dealurilor se vedeau șiruri de plăeși ce se ridicau spre curte la strigătul unui bucium. Țărani se strînseră glugă împrejurul oratorului revoluționar. Într'un entusiasm fără margini el prinse a li vorbi tot felul de idei mari, abstracte și neînțelese de ei, tot felul de năluciri poetice amestecate de cuvintele libertate și egalitate, iar la urmă, când voi să tragă conclusia fulgerătoare, în urma căreia poporul înfierbântat să pue mâna pe arme și să s'arunce, crezu nemerit de a întrebuința

¹⁾ Alecsandri, *Un episod din 1848*.

o manoperă oratorică, anume de a prinde auditorul prin însuși consimțământul său, c'o strigare unanimă și entusiastă din parte-i; drept aceea el întrebă tare: «Ei bine..., ați aflat ce s'a întâmplat la Iași»? Țăranii cari din discursul poetului nu prea pricepuse mult, se uitaū unul la altul, scărpinându-se în cap, iar un vânător nalt și spătos, anume Crețu, răspuse: «Am aflat,... cică Vodă a prins pe ciocoī și li-ar fi tras o sfântă de bătaie.» Un lung hohot de rīs resună în toată roata țărănilor. Alecsandri de și contrariat de răspuns, nu se discorajă și începu din nou să li facă istoria zilei de la 28 Martie. Vorbi apoi iar despre drepturile omului ce boeriū voiră, zicea el, să le aperc la Iași, de libertatea gândirei și a preseī, de desființarea privilegielor, și cum ei, boeriū, aū fost înșelați, prinși, legați, tēriți pe strade și închiși. Alecsandri se înălțase la culmea elocinței și spera de astă dată a fi produs o impresie mare, hotărîtoare, când un bătrân cărunt îl întrerupse întrebându-l: «Pentru ce s'aū resculat boeriū, Domnule?» — «Pentru ca să scape țara de o domnie tirană,» raspuse el. — «Hm! clătină din cap bătrânul, schimbarea Domnilor bucuria nebunilor».... La vorbele acestea, poetul rămase îmărmurit și nu mai găsi cu cale de a reîncepe. Țăranii erau indiferenți și pe de altă parte ei uraū mai mult pe ciocoī, cum îi numiaū ei, de cât pe Domn care era mai departe de dēnși.

Alecsandri, vorbind la dreptul, n'avea cuvânt să fie mirat de ceea ce vedea, și poate că în fond

nică nu era așa de mirat, pe cât acest episod, povestit după el însuși, ni-l arată. Încă cu 6 ani mai înainte, poetul scria amicului său Ghica lucruri ce dovedesc că el observase sentimentele românului de la țară în privința boerilor.

«De câțeva vreme, scrie dânsul în 1842, prostimea a prins gust să se joace de a stăpîni, adică țeranii au început a înțelege că numărul face puterea, și că un boier e în stare de a primi cu tot atâta grațiositate ca și un țeran loviturile de băț ce ar bine voi să se ostenească cineva de a i le administra. Avem mai multe exemple: unchiul lui Cogălniceanu (Ioan), care a mai avut deja o bună lecție pe timpul resculării țeranilor, când cu ocupația Rușilor, a primit acum un nou perdaf. Conaki a scăpat ca prin minune de o astfel de serbătorire, și la bâlciul de la Fălticeni, un anume Kneazul Cantacuzin a primit prețiosul dar al unei bătăi demnă de titlul ce poartă.»

Deci, cum zic, nu era locul de a rămânea surprins de vorbele țeranilor din jurul său și de sigur că Alecsandri o spune fără s'o creadă. El știa foarte bine cum boerii, moștenitori cei mai mulți ai deprinderilor fanariote, aduseseră pe țeranul român într'o stare de necredulitate în ceea ce i se făgăduia și într'o măsură de suferință așa de apăsătoare, că el nu mai avea de cât doar la Domn vr'o speranță, și aceasta poate unde nu ajungea la Domn mai nică o dată.

După ce trecu poetului boala de revoluționar, în fața întâmplărilor de la Hangu, văzând pe de

o parte nesiguranța și turburările ce domnea în țară, pe de alta puținii sorți de izbândă de a putea realiza pentru moment ideile liberale franceze pe pământul nostru, crezu a se duce la Paris, până ce situația se va mai limpezi, și a lucra de acolo în folosul ideilor celor nouă. Plecă prin Brașov întonând *Adio la Moldova*; aci întâlni în acelaș otel pe G. Sion cu mai multe persoane, amestecate asemenea în mișcarea de atunci, scrie legenda *Moșul și Săcuiul* și în urmă se îndreaptă spre Paris, de unde alcătui acea minunată *Deșteptare a Românilor*, strigăt puternic ce resună peste munți și ape în tot neamul românesc. Pribegia descrisă de alții ca un martiriu, a fost zugrăvită de Alecsandri cu colorii mai blânde, fie că el a fost mai norocos de cât alții, fie că a fost mai sincer. Cam tot așa vede lucrurile și Bolintineanu, în cartea sa *Călătorii pe Dunăre*, unde descrie exilul de la 48 al românilor de dincoace de Milcov.

Timpul cât Alecsandri viețui din nou în Paris, scrise articole patriotice prin gazete franceze, ca cei mai mulți tineri români și publică în franțuzește *Baladele* c'o prefață de Ubicini.

Spania cu nenumăratele ei farmece îl atrăgea de mult. Intr'o zi, când tabloul ei i se arată mai viu și mai desfătător, plecă. Era în primăvara anului 1853. În 1846 văzuse coasta Asiei, unde întâlnește pe vestitul cafegiu Abdalah Osman, ce trăia lângă Brusa și avea obiceiul de a cinsti pe toți trecătorii cu câte un rahat ș'o cafea. Orientul îi lăsase atunci o impresie neuitată, cum lasă în

deobște în toate sufletele de artiști. Notele călătoriei sale ni-l arată într'o zi de vară din anul acesta, 1853, la Biaritz, acel mal pitoresc, luând o baie în mare și ciocnindu-se înnot cu un englez, cu care legă cunoștință și făcu călătoria în Spania.

Vizitară în căruța de poștă pe drumul ce lungeste Pirineii de jos, mai întâi Tuluza, apoi Nîma și Marsilia; și, de unde aveau de gând să vază la început toată coasta Spaniei, Barcelona, Valența, Gibraltarul, își schimbă planul și o luă d'a dreptul spre Gibraltar ca să se întoarcă în urmă prin Spania. În 23 Septembrie intrară în marea Mediterană. Marea pentru Alecsandri a fost un element ce i a mișcat mult imaginația. I se părea că sufletul lui e regenerat deasupra ei, că devine altul, mai tîner, mai fericit.

În ziua de 27 Septembrie zăresc stîncă Gibraltarului sub o lumină frumoasă de soare. Aci cîntă, gîndind la o nouă cunoștință a sa Maria C...

O! Ferice-î călătorul,
Ce ca mine trece-n lume
Ingânându-și viața, dorul
Cu-al iubitei dulce nume!

Sborî pe luciul viii al mării
Barcă mică sprinteioară,
Mergî în voia întemplerii
Ca o lebădă ușoară

.....

A doua zi sau a treia zi se îndreptară spre Africa pășind strîmtoarea. Văzură orașul Tangerul, Te-

tuanul apoi Marocul și se întorc în Spania. Trec de la Cadix la Sevilla, pe râul Guadalquivir, de la Sevilla la Cordova, la Grenada, unde cântă:

Pe o noapte-nseninată
Și-nstelată
Eram singur admirând
Peste marmurile dalbe,
Roze albe
Din luceferi lunecând...

De la Grenada la Hacu, Val de Penas, Araguez, Madrid, Franța și în fine Alecsandri se întoarce în Moldova. Neapărat că orî cât de fericit și orî cât de oriental ar fi fost el, aceste frumoase călătorii, pe atunci realizate cu mult mai greu și decî mai rarî, din cauza căilor de comunicație, dar în schimb cu atît mai pitorești, aũ dispus sufletul lui Alecsandri și mai mult în sensul firii și aũ înrîurit lucrarea lui poetică.

Vom vedea în adevăr, cum în opera lui este o profusie de soare, ca la nici unul din poeții noștri, un colorit bătător la ochiũ, o musicalitate orientală, precum vom observa și în vieța lui o sumă de deprinderi, un fel de chef oriental, de tabieturi înrădăcinate pentru totdeauna în sufletu-ĩ. Caracteristica aceasta mergea câte odată pânã la exagerație. Așa între altele, când Alecsandri va fi numit ministru plenipotențiar în 1885 la Paris, il vom vedea luându-și bucătarul sãu țigan de la Mircești și ducẽndu-l în luxosul cartier din Avenue Montaigne, unde îi pregăti bucate pânã la moarte.

* * *

Intors în țară, în iarna anului 1854, începe a-și aduna materiile pentru fundarea unei reviste *România literară*, la care a colaborat spiritualul Grigorie Alecsandrescu, poetul Bolintineanu, nelipsitul Bălcescu, Voinescu, Ioan Ionescu, Cogălniceanu, Costache Negruzzi, D. Odobescu, Ralet, Russo, Costache Negri, Grecianu și alții. Ioan Ghica era pe atunci absent în calitate de beiu la Samos.

Alecsandri nu voi să lase străin de noua sa publicație pe bunul amic și îi adresează o scrisoare la Samos, rugându-l să iee parte printre colaboratori.

Iunie 1855, Iași

«*Moșule dragă,*

E prea adevărat că sunt în capul unei foi care apare sub titlul de *România literară*; e încă adevărat că sunt deja 6 luni, de când sufer de durerile facerii, grație acestei publicații. Cu mare ce am putut naște 24 de numere. Ți le trimit potrivit cu dorința ta, dar cu condiție că vei tăia din orele tale de prinț domnitor spre a-mi scrie oare-cari articole, căci ași fi contrariat de a nu vedea numele tău în *România literară*, cum a figurat și în *Propășirea*.

Adu-ți aminte scumpul meu moșneag, că ție, lui Cogălniceanu și mie datorește România cea mai bună publicare periodică, care a apărut după renașterea literelor la noi, și precum «noblesse oblige»... talentul obligă asemenea. Pe lucru dar, vechiul meu colaborator, trimite-mi descrierea insulei

Samos saŭ altceva. Orî-ce ar produce condeiuł t  u, va fi bine venit ŝi va primi o ospitalitate curat princiară in foaia mea.....»

Revista apăru in Ianuarie 1855.

Alecsandri scrise in ea călătoria sa *De la Baiona la Gibraltar, Un salon din Iaŝi, Melodiile rom neŝti* ŝi alte buc ti in proză, iar ca poezii: *Anul 1855*, un fel de urare de renaŝterea unei ere mari, *Pa-serea mării, O noapte la Alhambra*, etc. In toate aceste lucrări se vede din ce in ce mai mult o ima-ginație mai largă, o culoare, cum zisei , mai ac-centuat , pusă pe fondul ŝcoalei franceze, fond ce nu se va inŝtr ina nici odată din poezia lui Alec-sandri ŝi care va fi fireŝte deosebit de fondul, spre pildă, mai mult german al poeziei lui Eminescu.

Cam pe atunci izbucneŝte răsboiul Crimeei, acea-stă «a doua Iliad », cum o numeŝte un istoriograf. Alecsandri, împins ca tot-d'a-una de dorul de a vedea lucruri extra-ordinare ŝi noue, se îndreptă spre teatrul răsboiului ŝi se al tur  pe l ng  statul major francez, in acel moment sub comanda Ma-reŝalului Pélissier. Din scrisorile lui de pe atunci respiră amorul de glorie ŝi entuziasmul ce el avea pentru naŝiunea franceză. Ca pretutinden  Alecsan-dri era impresionat ŝi aici de partea aceea a eve-nimentelor ce se arătă oare-cum in primul loc, la suprafață, adică de bravura soldaților, de de-votamentul ŝi curajul comandanților. Ziua luării Turnului Malakoff de către «omul cu capul de tinichea», cum numea  zuavi  pe mareŝalul Pélissier, se întipări pentru vecie in sufletul lui Alecsandri.

Desastrul armatelor europene în fața acestui Turn Malakoff, la 18 Iunie, când s'aũ stins miș și miș de oameni, l'a zugrăvit viũ Alecsandri în poesia sa *La Sevastopol*. Se știe în adevăr că Péliissier voind să dea o revanșă francezilor și englezilor cu prilejul aceleĩ zile, aniversarea bătăliei de la Waterloo, — grăbi atacul asupra Malakoffului și avu a suferi din pricina aceasta cea mai sângeroasă înfringere ce s'a putut vedea.

În acelaș an 1855, moare tatăl lui Alecsandri. Cea de 'ntâi acțiune a fiului moștenitor al Mirceștilor, fu un act de liberalitate, ș'anume desrobirea țiganilor părintești. Cine nu știe, cum aceste oarde nenorocite, venite la noi încă de pe timpul lui Alexandru cel Bun, ajunseser a fi considerate ca niște vite de turmă, «ingenuchiați sub biciul plumbuit al nazirului, zice Alecsandri, vânduți la mezat, despărțiți cu violență de părinții și copiii lor». Încă de mai mult timp venise și la noi ca un fior, ca un mic semn de regenerare socială și de dreptate, ideia dezrobirei țiganilor. Un vot al camerei naționale puse în practică această idee în 1844. Alecsandri a scris atunci poesia *Dezrobirea țiganilor* sãrbãtorind ziua unui act așa de frumos prin versuri ca cele următoare :

Te slăvesc, o zi ferice, sfântă zi de libertate !
Tu a cărei mândră rază sufletul român străbate.
Te slăvesc, o zi măreață pentru patria-mi iubită
Tu ce-arăți ochilor noștri omenirea desrobită.

.

Azi e soarele mai falnic, lumea azi e mai voioasă
Azi în piept inima-mă crește, azi e vieța mea frumoasă,
Căci la glasul libertății ved Moldova deșteptată
Și la glasul omenirei o simțesc înduioșată.

Fală 'n lume și mărire pentru tine în veci să fie,
O Moldovo! țară mândră, tu ce dai sfântă dreptate,
Brațul tău ce sfarmă astă-zi un jug aspru de robie
Ție însăși pregătește viitor de libertate...

Dar votul camerei dezrobia numai pe țiganii statului, în timp ce cei boerești și ai mănăstirilor rămăneau încă sclavi.

În Moldova poetul fu între cei de 'ntâi care își dezrobiră țiganii, după exemplul dat dincoace de Milcov de Golești și Câmpineanu. El eși într-o dimineață în balconul de la Mircești și adunându-i pe toți le strigă că de acum înainte sunt liberi și că pot să meargă ori unde vor voi. Bucuria lor, o bucurie neînțeleasă ci numai simțită, se manifestă prin o exclamare sëlbatică, prin sărituri, prin jocuri, prin chiuituri. Câți-va din cei mai bătrâni, învechiți în zile negre, începură însă a plânge și a se ruga de vechiul lor stăpân să nu-î lase pe drumuri pradă greutăților vieții; dar sgomotul celor voioși acoperi plânsul acestora. O luară deci la picior unii într-o parte, alții în alta și umblară hoinari din câșlă în câșlă vr'o 6 luni de zile, când se întoarseră cu toții înapoi, de astă-dată mai goi, mai bolnavi și mai păcătoși decât mai înainte.

În 1857 Alecsandri scrise *Hora Unirei*, poate

prima poezie mare națională și care a fost cu drept cuvânt ca un inel de logodnă între România și Moldova. În 1858 scrisese drama *Cetatea Ncamțului* întru amintirea vitejiei strămoșești și *Cinel Cinel*, dulce preludiu al unirei. Ideia aceasta exista de mult. O astfel de idee e destul să înceapă a trăi în capete și a însufleți inimile, faptul real vine de sine. În 1856 se dăduse primul semn: actul pentru *Unirea Principatelor* scris în casa de la Socola a lui Petre Mavrogheni. Între cei de 'ntâi semnați de desuptul lui era și numele poetului nostru. El făcu în ziua aceea o improvizare poetică cu titlul: *Sub un castan*, prin care fixa data și locul acestui act. Câte-va zile în urmă se alegea comitetul unirei. Divanurile ad-hoc auz loc, și expresiunea poporului Român se manifestă în sensul unui guvernământ național. Cu toate acestea fostul Domn Mihai Sturza, ca și alți pretendenți, voia cu orice preț să puie mâna pe tronul Moldovei. Partida-național independentă însă, doritoare de reînvierea Principatelor, nu se temu de svîrcolirile lor. Ea căută să găsească un român demn de înalta situație a tronului. Întrunirile se urmau. Condițiile pentru a fi *domn*, după Convenția de la Paris din 1858 erau: să fie român, în vîrstă de 35 de ani cel puțin, să aibă un venit funciar de 3000 galbeni și să fi fost 10 ani funcționar sau deputat. Mai multe nume umblară pe buze. Numele lui Alecsandri, care refuză din capul-locului, fu asemenea citat. Se știe că cei din urmă rămași fură Negri și Cuza. Dar Negri auzind, adresă poetului, mem-

bru în comitet, o scrisoare de refuz, începutul căreia glăsuia ast-fel :

«Iubite Vasilică, am auzit că vr'o câți-va din prietenii noștrii ar fi gândit și la mine pentru a mă însemna în numărul celor de pus înaintea pentru viitoarea domnie, atunci chiar când voi știți cu toții că pe lângă altele, apoi îmi lipsesc netăgăduit și multe din însușirile prescrise de noua constituție pentru a ajunge legal la o așa treaptă....

Crezând că aceasta ar fi un adevăr, totuși nu am altă de zis, decât că rog pe prietenii noștrii hotărâtor să înlătureze asemenea combinare pe care nici într'un chip nu o pot primi»....

În urma scrisorii de față se fixă, în ziua de 3 Ianuarie 1859, numele lui Cuza, iar la 5 Ianuarie 1859 el fu ales domn în aclamațiile întregii țări. Cât despre Mihaï Sturza, dânsul rămase numai cu arcurile de triumf ce cheltuiseră de le înălțase pe strade, împodobite în frunze de stejar cu inițialele M. S. V. (Mihaï Sturza Voevod), pe care însă Părintele Vărnăv, un independent-unionist, le interpreta și le explica poporului ca puse de ei în pisma lui Sturza, și că ele însemnau : *Maï Stăț Voinice*. În 24 Ianuarie 1859 Cuza fu ales prin o interpretare dibace a românilor și în România de dincoace, căci convenția de la Paris nu prevăduse cazul alegerii aceleiași persoane și decî nu-l proibise. *Unirea*, care fu instinctiv un sentiment național, un principiu de salvare contra tuturor intrigelor rămășițelor fanariote, deveni atunci un

fapt. Ea răspundea la toate speranțele și culca la pământ atâtea zizaniî primejdioase.

Câte-va zile după alegere Alecsandri fu trimis, ca reprezentantul Prințului Cuza, c'o scrisoare spre a lucra la recunoașterea Domnului unic în amândouă Principatele. Negri fu trimis la Constantinopoli cu acelaș scop în calitate de agent diplomatic. In scrisoarea ce Prințul român adresa celor șapte puteri europene, era adăugată pe lângă cererea recunoașterii și declarațiunea următoare din parte-î: «De și pe tronurile Principatelor Unite, sunt gata a depune ambele mele coroane pe fruntea unui principe străin, dacă marile puteri ar voi să realizeze dorințele nației române exprimate de divanurile ad-hoc în 1858». In Februarie 1859 Alecsandri ajunse la Paris, unde, cum se știe, pe vremea aceea se torcea firul politiceî marî europene între degetele lui Napoleon III. Împăratul francezilor primi pe Alecsandri cu multă afa-bilitate. Iată relația dată de însuși poetul asupra acesteî audiențe ce avu loc în pavilionul din mijloc al Palatului Tuileriilor, numit Pavilionul orologiului.

«...Trecui prin două saloane mici, zice dînsul, și mă găsiî în prezența lui Napoleon. Maestatea sa făcu doî pașî spre mine, în vreme ce mă inchi-nam, și zise cu bunătate: Domnule Alecsandri, am aflat cu mulțumire sosirea D-tale în Paris. Cred că 'mî aduci vești bune din Principate». Glasul plin de blîndeță, zîmbetul încurajator, cău-tătura bine-voitoare, care împreunară cuvintele îm-

păratului, alinară pe loc neastîmpărul inimei mele.... Împăratul luă din mînile mele scrisoarea autografă a Prințului Cuza, se puse pe un jilț de marochin aproape de biuroū, și-mi făcu semn să șez alături pe un scaun.... Sfirșind citirea scrisorii domnești, împăratul se întoarse spre mine cu un aer de satisfacere și zise: «Simt o mare simpatie pentru nația Română și pentru Domnul Cuza, și vîd cu mulțumire că nu m'am înșelat, cînd am judecat cauza Principatelor demnă de sprijinul Franței. Actul patriotic ce ați săvîrșit de curînd prin înălțarea unui singur om pe ambele tronuri al Moldovei și Valahiei, tactul politic ce ați probat săvîrșindu-l, îmi dau încredere că meritați viitorul ce aspirați. Nu-mi rămîne decît a vî felicită și a vî asigura că ajutorul Franței și simpatiile mele nu vî vor lipsi pe calea înțeleaptă ce ați apucat».

La aceste cuvinte măgulitoare Alecsandri a răspuns cum situația și înțelepciunea lui îi impunea. El atinse continuu amorul propriu al Monarchului, adică punctul lui vulnerabil, declarîndu-i că Prințul Cuza dorește să fie cel întai locotenent al Maestății sale în Orient. Împăratul, măgulit, nu numai că îmbrățișă cauza noastră față cu Puterile Europei, dar ne dăruie 10,000 de puști cu capsule și promise a ne trimite ofițeri superiori și oameni deosebiți în ale armelor. Cîteva minute în urmă, cîștigat din ce în ce mai mult, Napoleon promise încă două baterii de artilerie precum și sprijinul lui la un împrumut de 12,000,000, de care țara avea trebuință în noua ei organizare.

Aleksandri arătând pe o hartă suveranului Franței configurația și întinderea țărilor Române, vorbi cu căldură despre calitățile pământului nostru, despre istoria Românilor și altele. El părăsi pe Napoleon după o lungă audiență cu mulțumirea celui mai deplin succes.

Din Franța Aleksandri trecu în Anglia. Aci fu primit de Lordul Malmesbury, însă ca o persoană particulară, nu cu caracter oficial.

La întoarcerea sa din Londra, revăzu pe Napoleon și, între alte persoane de distincție, cunoscu pe poetul Lamartine, care îl impresionează mult prin conversația sa dulce și armonioasă, prin ideile și simțirile lui «sublime», cum le numește Aleksandri.

După Franța și Anglia urmă visitarea Italiei. Aci regăsi pe Generalul Lamarmora, cunoscut din Crimeea, când cu luarea Sevastopolului, văzu pe contele Cavour și în urmă fu primit călduros de către Victor Emanuel.

Se vor fi găsimd probabil uniți diplomați conțimpurani, cari citind relațiile date de Aleksandri asupra misiilor sale politice, vor suride poate. Cu toate acestea pentru noi ni e destul să știm, că în urma intervenirei lui pe lângă curțile Europei, cauza română a câștigat, și-a realizat scopul. Sinceritatea de accent, entuziasmul ideilor ce însuflețea pe toți românii, sentimentul lui patriotic, a făcut mai mult de cât ar fi făcut o diplomație plină de forme și seacă de rezultate. Când măsurăm succesul lui Aleksandri, într'un timp unde România nu însemna

nimic, rămânem surprinși. Astăzi încă, când sentimentul de dreptate a câștigat mai mult teren în dreptul ginților și în procedura diplomatică, vedem pe Bulgaria neputând de atâția ani obține recunoașterea independenței ei. Noi am obținut totul într'o lună, și aceasta prin Vasile Alecsandri, poetul și, în cazul de față, abilul diplomat român.

În misiuni Alecsandri era un trimis extraordinar, în țară el avea titlul de ministru al afacerilor străine, de la formarea celui întâi minister al lui Cuza sub președenția lui Vasile Sturza. Acest Minister însă durează puțin de tot și fu chemat Ioan Ghica, amicul lui Alecsandri, ca un om imparțial și străin de coteriile locale. Noua combinație a lui Ghica, în care poetul nostru rămase tot ca ministru de externe, dură iar puțin, 47 de zile, căzând victima gaștelor din Iași. După Ghica formă cabinetul Iepurianu, în care Alecsandri continuă a rămânea ministru, de și tot absent. Dar nici Iepurianu nu ținu.

În Valachia se urmau cam aceleași lucruri. După ministerul Crețuleștilor, ce suspendase foaia *Românul* și restrânsese libertatea întrunirilor publice, fu chemat ca prim ministru la București Ioan Ghica, în combinația căreia Alecsandri nu se putea să lipsească: el fu ministru de externe ca și în Moldova. Dacă noul minister Ghica fu nul din punct de vedere politic, el se însemnă prin două fapte privitoare la literatură: 1, o ordonanță domnească din 15 Octombrie 1859, care prescria aducerea osemintelor a doi patrioți martiri, N. Bălcescu și

I. Voinescu; se știe că D. Nicolae Ionescu trimis la Palermo după rămășițele marelui istoric român, a aflat numai că el fusese înmormântat în groapa obștească și decî nu-î a fost cu puțință de a-l regăsi; 2, sub acest minister s'a făcut poate prima serbare literară în România într'un mod oficios, serbarea de o sută de ani de la moartea lui Schiller.

Puțin în urmă, Alecsandri, desgustat de intrigele și coteriele politice, se retrage la Mircești. El se întâlnește iar cu inspirația, vechea lui prietenă, și în 15 zile numai din toamna anului 1860, scrie «prins de frigurile dramatice,» cum le numește el: *Lipitorile satelor*, dramă în 4 acte, *Sgârcitul risipitor*, dramă în 4 acte, *Satul lui Cremene*, farsă într'un act, *Retrogradul* și *Demagogul*, cântecele comice.

În 1862 își imprimă într'un volum în limba română o parte din poezia populară culeasă în decursul mai multor ani și publicată, cum știm, mai întâi în franțuzește.

După aceea el compuse încă, trăind neconținut la Mircești, cele mai multe cântecele comice, tipurile societății de atunci, alcătuiind o galerie întreagă: *Șoldan viteazul*, *Mama Anghelușa*, *doftoroae*, *Herșcu Boccegiul*, *Piciu Cărucerul*, *Paraponisitul*, *Napoilă*, *Gură Cască*, *Cucoana Chirița*, minunatul și plinul de sentiment melancolic sub suprafața lui comică, *Barbu Lăutarul*, *Surugiul*, etc., cari ne dau în trăsături caracteristice aspectul vieții contemporane luată pe o mulțime de laturi. Toate

aceste tipuri aũ fost create de cãtre Millo, satelitul de întâia mãrime de pe lîngã Alecsandri.

Cu ele se încheie oarecum prima vîrstã mãi frãmîntatã și prima fazã a talentului lui Alecsandri. Potrivit firei lucrurilor în tinerețe el a iubit ce i s'a pãrut vrednic de iubire și a rîs de tot ce i s'a pãrut ridicul. Ca pretutindenã însã sub rîsul lui se ascundea dorul de mãi bine, se ascundea iubirea de țarã.

II.

MATURITATE, ZILE DE DECLIN, MOARTEA.

În cele de'ntâi două decenii ale vieții sale publice, de la 1842 — 1863, Alecsandri a lucrat cum văzurăm, atât ca poet, cât și mai cu seamă ca patriot, întru reînvierea și întărirea statului român. Așintirea și activitatea lui fură împărțite între simțimântul frumosului și între binele neamului său. De aci înainte, în cele l'alte două decenii de la 1864-1885, mintea și condeiul lui vor fi exclusiv îndreptate asupra poeziei. România era acum restatornicită în tradițiile naționale și îndrumată spre o firească desvoltare. Ideile moderne prindeau să pătrundă în toate manifestările vieții. Europa ne garanta individualitatea de stat, iar pe tron se afla un domn ales de națiune. Patriotul din Alecsandri era deci asigurat de soarta țării. El putea ca muncitorul ajuns pe înălțimea dorită, să se dedeie la o viață contemplativă, senină, visătoare. Dacă în trecut el a căutat să se amestece și să ia parte

direct la fie-ce act politic, ca un satelit al evenimentelor, pentru viitor, evenimentele vor căuta spre dânsul și vor cere consfințirea talentului său. Secundarul de mai înainte devine azi principalul, și din potrivă. Cu schimbarea rolurilor se schimbă și calitatea rezultatelor activității.

În noua sa viață mai liniștită și continuu retrasă în lunca de la Mircești, începe a doua fază a talentului lui Alecsandri. Se știe că pe atunci se fundă societatea literară din Iași, *Funimea*, a cărei președinte onorific, s'ar putea zice, fu poetul Alecsandri. Dintre numele mari aproape el singur mai rămăsese neatins de boalele timpului, de pedandismul latinismelor și neologismelor în genere, ca și de alte exagerări de gândire și de sentimentalism. Probabil că, dacă n'ar fi fost dânsul care cu exemplul poeziei sale firești și limpezi să pătrundă în majoritatea cititorilor, ideile *Funimei*, de și juste, ar fi întârziat încă în forma lor teoretică. Nu se poate însă tăgădui pe de altă parte, că și Alecsandri n'a fost influențat până la un punct de ideile *Funimei*.

El fusese o ilustrație a generației idealiste de la 1840, călăuzit mai mult de ideile și sentimentele Franței. Dacă acum se unește cu părerile *Funimei*, pornite mai mult dintr'un fond german, este că scriitorii noii societăți literare își puseseră, între altele în cuget, ca un cuvânt de ordine, să caute inspirațiile lor în însuși geniul țării, în însăși firea românului, — credință ce poetul practicase cel întâi prin înclinarea sa către poezia populară. De

altminteri Alecsandri de și stima munca și adâncimea de gândire a poporului german, avea totuși o mare admirație pentru agerimea și gândul subțire al francezului, o mare încredere în el, și simpatiile lui erau de mult câștigate de marele popor de viță latină.

În prima vârstă poetul culese *Doine, Lăcrămioare* și *Mărgăritare*, fioruri de inimă, cântece de tinerețe, și scrise comedii hazlii. Acum, atât în *Pasteluri* și *Legende*, cât și în *Cântecele sale ostășești* — alcătuind câte trele poesia sa cu adevărat nemuritoare, — cât și în *drame*, el va fi mai calm, mai maestos, mai profund. În unele Alecsandri va adânci natura și vieța câmpenească în tainele ei, și se va înălța ca în *Pohod na Sibir*, c'o putere extraordinară la sentimente umane propriu zis, *Pohod na Sibir*, în care se resfrînge parcă ș'o discretă gândire asupra Basarabiei. Versul va crește, se va mlădia mai mult și va atinge pentru întâia oară în *Dumbrava Roșie* înălțimea poesiei epice. Drama apoi își va lua un alt sbor mai semeț și va deveni istorică și în versuri: *Despot Vodă, Fântâna Blanduziei, Ovidiū*.

Gazul strălucitor al iluziilor fluturaticice ce acoperea altă-dată vieța reală, s'a mai rărit acum, dar odată cu aceasta sufletul poetului se regenerează, ochii lui vęd înțelesul vieții adevărate, el pare mai înalt, mai stăpân, mai mare. S'ar putea zice că noua inspirație a lui Alecsandri se destindea din ce în ce, potrivit desvoltării politice a țării noastre, a vieții constituționale ce se arată la 1866, sub auspiciile unui principe străin în conformitate cu expresia

divanurilor ad-hoc, principe din cele mai mari case europene și care va conlucra atâta la propășirea statului român.

Ales honoris causa deputat și vice-președinte al Camerii constituante, atitudinea poetului fu cu desăvârșire calmă, poate chiar ceva cam pontificală. Certurile mărunte de partid rămân mai jos, sub el, nu-l ating. De altfel, vorbind adevărul, firea lui Alecsandri țintise mai totdeauna spre o atare regiune superioară, unde coloarea politică se pierde oare cum. În ziua în care dădu drumul robilor săi țișigani săvârșea un act liberal, cu toate acestea el îl însoțea cu următoarea cugetare: «Că pe cât e de neomenos faptul de a lipsi pe un om de libertate, pe atât e de necumpătat faptul de a libera de odată pe un sclav, fără a-l pregăti la fericirea ce-l așteaptă și a-l feri de neajunsurile unei libertăți pripite.»

Reiese din aceste cuvinte că felul lui de vedere se apropia de școala istorică, care face fondul doctrinei conservatoare în politică. Sufletul lui Alecsandri era poate chiar curat conservator, fiind că trecutul pare mai totdeauna mai pitoresc poeziilor decât prezentul. Regretul lui Barbu Lăutarul de vremurile când tinerii își spuneau focul inimii prin oftaturile lungi ale lăutarilor la ferestrele fetelor, regret ce pare a pleca din pieptul poetului, pornește din această dragoste a laturei pitoresci a moravurilor, care a încântat pururea pe Alecsandri. În o scrisoare din 1 Mai 1880 el scriea: «Iată-ne în zi de 'ntâi de Mai, zi de mese mari pe

iarbă, cu tradiționalul miel fript și cu pelin, fără să uităm lăutarii, cari în onoarea lui Rosetache cântă :

Tu 'mă ziceai odată,
Eu ziceam de dcuă,
Tu 'mă ziceai de trei,
Eu ziceam de patru....»

Ca firmă, nu mai vorbim, activitatea politică a lui Alecsandri a fost mai mult în partea principiilor conservatoare ca și aceea a lui Eminescu, amândoi poeții noștri cei mai mari. Zic mai mult, fiind că sunt și acte ce stau în contrazicere în privința aceasta atât la unul cât și la altul. Lucrul se explică în parte prin nelimpizarea ideilor de până mai acum cât-va timp. Cele două principii ce deosebesc vechile noastre partide politice, luate la absolut, ar trebui să însemneze și chiar înseamnă în fondul lor idei bine stabilite : conservator e acela care păstrează bazele, fundamentale ale societății, familia, proprietatea, religia ; liberal e omul, care aspiră libertatea individuală fără nici un obstacol în toate acțiunile și manifestările spiritului omenesc. Luate însă la absolut aceste două principii ar fi absurde : conservatorul ar fi un desăvârșit staționar, ar ținea lumea pe loc, în timp ce liberalul ar duce-o la o libertate individuală fără margini, la o stare unde dreptul altuia n'ar mai fi respectat, adică cu alte cuvinte la o adevărată eră primitivă, nomadă, fără proprietate, fără familie, fără religie. Aceste principii ar fi, cum zicem, absurde, când ar fi luate

strictu sensu. Ce s'a făcut însă? S'a îndulcit lucrurile și s'a zis, că principiul conservator e acela care, de și ținând la bazele societății actuale, tinde totuși a le modifica conform timpului, dar,—și aci e punctul diferențial,—modificarea să fie făcută cu încetul, adică numai după ce se vor experimenta ideile nouă și li se vor vedea oare cum efectele. Liberalul zice din contra, de și țin seamă de bazele societății de azi, totuși voesc să le transform pe calea progresului și cât cu puțință mai repede. Unul se reazimă mai mult pe trecut în susținerea prezentului, altul mai mult pe viitor. Dar între principii există o linie de despărțire, și când un Eminescu, spre pildă, scrie, față cu nenumărate articole politice fundamental conservatoare, poezia sa *Impărat și Proletar*, atunci el nesocotește această linie despărțitoare. Tot așa sunt contraziceri și la poetul *Doinelor și Lacrămioarelor*.

În 1869 Domnul țerii se căsătorii cu principesa de Wied. Poetul își acordă lira cu coarde de aur și cântă pe gingașa mireasă, entusiastă și artistă ea însăși.

Cam pe atunci se arată la orizont, pe cerul literaturii noastre, un nou punct luminos ca o stea albastră de dimineață. Era Eminescu vestind zorii unei nouă zile literare. El întrupă în poezie generația mai sceptică, mai profundă și mai cum-pătată din care făcea parte. Alecsandri îl salută cu cuvinte călduroase într'o scrisoare, în vreme ce Eminescu născu așa zicând, în poezia sa *Epigoni*, cu admirația și numele lui Alecsandri pe buze.

Acel rege al poeziei, vecinic tînăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește — veselul *Alecsandri*,
Ce 'nșirînd mărgăritare pe a stelei blîndă rază
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum rîde printre lacrimi când o cîntă pe *Dridri* :

Său visînd o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doî ochi ca două basme, mistice, adînce, dalbe,
Cu zimbirea de virgină, cu glas blînd, duios, încet,
El eî pune pe a-ei frunte mîndru diadem de stele,
O așează-n tron de aur să domnească lumii rebele
Și iubind'o fără margini scrie *Visul de poet* ;

Său visînd cu doina tristă a voinicului de munte
Visul apelor adînce și a stelelor cărunte,
Visul selbelor bătrîne de pe umerii de deal,
El deșteaptă-n sînul nostru dorul țerii cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ștefan cel mare, zimbru, sombru și regal.

.....

Cuvintele elogioase ale unuia nu nedreptăția pe celalalt. Ei erau ca două fețe ale zilei: în timp ce Alecsandri reprezenta oare cum frumusețea soarelui, a întinderii luminate, a firei întregi, Eminescu înfățișa frumusețea nopților cu lună, misterile firei și ale sufletului omenesc. Unul complectea pe celalalt și împreună alcătuiau cele două mari figurî ale literaturii noastre contimpurane.

La moartea Domniței Maria poetul coborî un *Glas din stele* la auzul nemîngîiat al Mamei Doamne :

In jalea care te cuprinde,
In doliu-ți amar,
Cînd noaptea candelă aprinde
Pe al cerului altar,

O mamă scumpă 'Ńi adă-aminte,
Cum Ńi ceream cu rugăminte,
Să-mă dai stelulele din cer
Clipinde prin eter.

.
O dragi părinți, iubită țară
Voī cari mă jăliți
Gândiți-vă că 'n primăvară
Când pomi-s înfloriți,
Cerul atrage și repune
De pe pământ orī ce minune:
Arom de flori, dulci armonii
Și fluturi și copii!

.

În 1871 Alecsandri făcu, cu ocasiunea serbării în onoarea lui Ștefan cel Mare la Mănăstirea Putna, două *Innuri* între care cel «religios», cu melodia de Flechtemacher, fu cântat de tinerimea studiosă și făcu o impresie adâncă asupra mulțimei. Peste doi ani, în 1873, el se căsători cu Doamna Alecsandri. Poetul avea atunci 40 de ani trecuți. Sufletul lui închipuitor, avea trebuință de o persoană îngrijitoare de viața reală, de necesitățile domestice, pentru ca el să poată călători prin azurul viselor sale și asculta în pace cântecul intern al iluziilor de poet, și această trebuință ș'o satisfăcu acum cu prisos. D-na Alecsandri fu de un rar devotament pentru poet. Ea îl căuta c'o îngrijire fără exemplu în timpuri de indispoziție, căci Alecsandri, fire alintată de natură, se credea adesea indispus. Pe lângă asta D-na Alecsandri era o «adeverată gospodină,» cum o numește însuși poetul.

În o scrisoare din 17 Decembrie 1881, dânsul o schițează astfel, arătându-î calitățile casnice.

....«Paulina, ca o adevărată gospodină din vremea veche, e foarte ocupată cu garnisirea cămării, și zău, a ajuns să deie acestei camere interesul și priveliștea unui adevărat muzeu. Pe planul I, un rând de farfurii de răcitură (piftii) cu mai mult sau mai puțin usturoi. Pe planul II, o piramidă de piepturi de găscă ursite a fi afumate. Pe al III plan grămezi de cârnați, orînduiți fie care la locul său ca funiile vapoarelor. În sfârșit, în fund o formidabilă aliniere de șuncă, cari pot face concurență celor de Jork. Sunt curioase la văzut toate acestea. Un mîncăcios ar zice că e chiar splendid tabloul. Dar nu mai puțin.... ca să ajungă la un așa rezultat artistic, câte jertfe de paseri și ce hectombe de tovarăși de ai lui St. Anton! Trei zile aerul a resunat de țipete desperate de găște, închinat olacastei și de protestări ascuțite ale rasei porcine!»

D-na Alecsandri cultiva moșia, strîngea recolta, o vindea, aducea câștigul în mâinile lui Alecsandri și făcea tot ce ar fi trebuit să ia un timp prețios poetului. Vieța lor se desfăcea astfel pe două căi deosebite, ca un fir împletit din două fire subțiri, fără ca ele să se confunde desăvârșit împreună.

Deci Alecsandri trăi la Mircești, în acest *Tîbur* al său, neîngrijindu-se câtuși de puțin de necesitățile vieții reale. Gîndul lui era liber, închinat poeziei și naturei ce-l înconjura. Zecimi de ani nimic nu-l tulbură, căci toate nevoile, toate sgo-

motele ajungeau micșurate în fundul luncii, toate pasiunile politice calmate, toate părerile intrate în matca lor normală.

În ce chip își petrecea dânsul zilele la țară? În chipul cel mai simplu și mai firesc din lume.

În zoriile zilei se scula deșteptat de cântecul pasărilor și se plimba ore întregi în fața soarelui ce răsărea, pe cărările grădinei lui murmurând strofele unei poezii înfiripate în minte-î. Aerul sănătos al dimineții, ceața albastră ce se ridica din vale, săteniî porniți în lanuri la muncă, turma de oi, ca o pată albă pe coastă, cirezile de vite la iaz plecându-și capetele spre gărlă și sunând teleanca din vreme în vreme, cu un cuvânt toată vieța întinsă de țară, în liniștea și simplitatea ei maestoasă, cuprindea sufletul poetului și-l umplea de o fericire dulce, minunată, inspiratoare. După ce se mai iuțea soarele intra în cabinetul lui de lucru și își culca pe hârtie inspirațiile sub privirea martorilor vieții sale intime, a portretelor ce cătau lung la el din cadrele de pe pereți: Cuza, tîner de tot, Goleștiu, Negri, alături de Ioan Ghica, scoși în Constantinopoli, din timpul pribegiei dela 48, Alecu Russo, Bălcescu și alte nume ale țării.

Felul lui de a scrie era ușor și prompt. Nu căuta mult gîndirea saŭ vorba, din potrivă punea jos ce-î venea de o dată, cu riscul de a părea frasa mai largă, mai neîngrijită, mai neproprie, de cât a altora cari trudesec corecțiunea frasei, o piaptănă neconținut și caută cuvîntul mai prudent, ori mai musical.

Intr'o zi Popovică, distinsul bariton român din Praga, pe când debuta în teatrul nostru național în legenda lui Alecsandri, *Pepelea*, se apropie de poet și-l roagă, după părerea d-lui Ștefănescu, compozitorul muziceii din *Pepelea*, să mai adauge la o scenă a sa încă câte-va versuri, de oare-ce densusul găsisese acolo un motiv musical care cerea o desvoltare mai întinsă. Alecsandri citi unica strofă din manuscrisul său, ceru un condei și adăugă scriind în șir și repede încă opt versuri, ca și cum ar fi scris o notă zilnică într'un catastif. El singur avea obiceiul să zică, că în momentele sale de inspirație versurile curg «ca dintr'un isvor». Când nu scria, lua o carte nouă, recitea adesea pe cele vechi, între cari pe Omer, iubit atâta de densusul, chema copiii, nepoții săi, și-i mângăia pe capetele lor blonde, stătea ceasuri întregi cu cățeii la joc, până ce îl chema ora mesii. După masă își făcea tradiționala siestă o jumătate de ceas, ș'apoi, cum trecea soarele după casă, eșea în verandă la umbră și se așeza într'un scaun legănător. În astfel de momente toți cei ce-l înconjurau îl respectau cu sfințenie, păstrau o tăcere adîncă în jurul lui, adică creștea un cât mai mult această atmosferă pricioasă literilor. După toacă eșea cu trăsura pe moșie. Duminica stetea de vorbă cu țeraniii ce veneau la curte, se minuna de graiul lor frumos și simplu, ascultându-i îndelung și găsindu-i plini de haz și de înțelepciune. Era de sigur în parte adevărul vorbeii lui Pascal: «Cu cât ai mai mult spirit,

cu atât găsești în lume mai mulți oameni originali.» Intre alții Alecsandri era fermecat de Didică, lăutarul din Mircești, cel cu baladele lui Stoian și Păunașul Codrilor.

În întrebările lui asupra superstițiilor, asupra zicătorilor și legendelor țărănești, își ațintea băgarea de seamă la forma povestirei, la limba, la sufletul celui ce istorisea, la felul de a fi al săteanului, la atitudinile lui respectuoase și demne în acelaș timp. Cine știe, și aceasta spre onoarea lui, — câte din expresiunile sale de poet, din imaginile frumoase, din legendele și baladele lui nu-și au origina în aceste convorbiri. Iarna, pe care n'o putea suferi, trăia ca un melc în casa lui, privea pe geam la ploile triste ce se scurgeau șiroaie pe văi, orî la lîngoșul alb cu care natura învelea pământul și asculta la gura sobii cum gemea vîntul în hornă. Din vreme în vreme se arătau oaspeți, unii din ei amici, alții numai cunoștințe sau numai curioși, venind să salute gloria crescînd a lui Alecsandri.

Iată zilele lui de la țară, petrecute mai toată partea aceasta a vieții. Fără îndoială, trăind în așa condiții, Alecsandri a avut avantajul de a privi natura și lumea sub o lumină blîndă, senină, poetică, cum vom vedea-o că se va oglindi în opera lui; poate însă că această dulce și neschimbată atmosferă să-i fi adus și neajunsuri asupra sufletului. El a trebuit să trăiască cam cu acelaș capital de cunoștințe, câștigat din copilărie, cu un capital tradițional, care, dacă nu s'a putut micșura la țară, apoi

nică nu a putut crește prea mult. În astfel de împrejurări, deprinderea devine unica regulă de purtare, și deprinderea nu trăește în bună armonie cu înavuțirea unui suflet, cu progresarea lui.



Unui om căruia natura și împrejurările vieții îi dăduse mai tot ce omeneste vorbind, se numește fericire, trebuia ca soarta să-și reserve spre bătrânețe o bucurie mai mare, bucuria gloriei militare române de la 1877, la nălucirea căreia privise toată viața cu dragoste și cu încredere. Alecsandri, care citise paginile pline de fapte mărețe ale istoriei noastre și rescolise tot sufletul plin de mândrie al românului în poesia populară, avu fericirea să vadă în fine cu ochii săi într'o zi pe român, lăsându-și pe părinții și femeia sa, desprinzând din cuiul vechi un paloș ruginit, cum zice poetul, și pornind, după veacuri de tângire, iar la luptă. Dintre toți prietenii lui, dintre toți vizitatorii acelei generații plecați într'altă lume, el singur aproape era în viață și fu ursit să vadă pe ostașul nostru întors biruitor ca strămoșii săi de odinioară. Fericirea de a vedea un vis atât de mângâiat, de a se încredința că ceea ce presupusesse el în iubirea și entuziasmul lui despre român, vitejia străbună, era încă vie, a trebuit să-și crească sufletul și vrednicia ca nimic altceva. Alecsandri plânse de bucurie în ziua întoarcerii triumfătoare

a Românilor și spuse țerii întregi, că de-acum poate să moară fericit fiindcă ș'a văzut visul, visul de aur cu ochii :

Junî ostași ai țerii mele, însemnați cu stea în frunte,
Dragii mei vultanii de câmpuri, dragii mei șoimanii de munte !
Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie,
Ce la vechiul nostru nume au adaus un renume
Dus pe Dunărea în Marea și din Marea dus în lume !

Vin acum, la rîndul vostru, să v'aduc o închinare.
Vin cu inima crescută și cu sufletul măi tare,
Ca eroi de mari legende, vin să vă privesc în față
Voii, nepăsători de moarte, disprețuitoari de vieață,
Ce-ați probat cu-avântul vostru lumei pusă în mirare
Că din vultur vultur naște, din stejar stejor resare !

. BCU Cluj / Central University Library Cluj

O copii, de voi sunt mândru, simt acea mândrie mare,
Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare.
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice,
Astăzi lumea ne cunoaște : *Român* zice, *Viteaz* zice !

El merse de ținu conferințe pentru răniți, îi cântă în multe alte poezii calde, ca *Sergentul*, *Peneș Curcanul*, acest cap-de-operă ce resumă minunat istoria resboiului nostru, căci ca și Peneș, nu ne-am ales din el decât cu *virtutea militară* pe pîeptul, pe inimele de român, și cu o rană adîncă, Basarabia, pe care să nădăjduim că viitorul și dreptatea ne o va tămădui poate într'o zi.

Alecsandri intrase în ceea ce se poate numi calea gloriei în vieață, fiind considerat ca un fel de «rege» al poeziei române. Toată țara îl serbă-

torea, saloanele îl iubeau și-l respectau; era poetul plăcut și fermecător. Când se duse în mai multe orașe din provincie spre a vorbi întru alinarea suferințelor din câmpiile Plevnei ș'ale Smârdanului, i se făcu primiri, ovații ca în timpurile vechi. Toate școalele, cu fete gătite în alb, cu buchete de flori; toți profesorii, toată lumea oficială și mai mult încă orașeni liberi se îmbulzeau să aclame pe poetul național. Musicele cântau bucăți cu cuvinte din posesiile lui; călăreți improvizați îi întovărășiau trăsura cu lampioane și steaguri. Din balcoanele stradelor i se aruncau flori, i se făceau semne de simpatie. Ajuns la gazdă i se țineau discursuri, i se cântau imnuri, într'un cuvânt un adevărat triumf. Câtă mulțumire nu se revărsa atunci în sufletul poetului și câtă dragoste de muncă și de poezie nu-i inspirară acele zile!

Un mic incident, povestit de poet, se petrecu la plecarea lui Alecsandri din orașul Bărlad. Printre lumea multă ce îl însoțea la gară și-i ura drum bun, două fete, între 10 și 12 ani, nebăgate în seamă de nimeni, stăteau la ușa salonului de așteptare ținând două mici buchete în mâini și așteptând să întâmpine cu ele pe poet la coborîrea din trăsura, — de și poetul trecuse pe lângă dînsule și era acum în momentul de a se urca în tren. Cineva care le văzu în atitudinea lor neliniștită, alergând spre ușa de la scară de câte ori auzeau câte o trăsura, le întrebă ce voesc să facă. Când le auzi gândul, le duseră în salon dinaintea poetului. Ele îl priviră un moment, se uitară nedu-

merite una la alta, și... nu voia să-și dea buche-tele, necrezând că bătrânul din fața lor e însuși poetul Alecsandri. Când fură întrebate de ce nu-și oferă buchetele, copilele răspunseră că așteaptă pe poet, «care e tînăr și frumos». În închipuirea lor Alecsandri nu putea fi decât tînăr. Cât adevăr în această intuiție misterioasă. Alecsandri în adevăr, e cel mai tînăr dintre poeții noștri; versurile lui aŭ impresionat ca tinereță până și pe niște suflete atât de nevinovate.

Poetul remase însă pe gânduri tot drumul. Acum auzi el însuși că vârsta ferbinte de odinioară, sărutată de un soare arzător și plină de speranțe, s'a dus, și gândul melancolic al sfârșitului vieții începe a se arăta ca un vînt îngrijitor :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ierî pămîntul era verde
Azi pămîntul e 'nălbit
Și prin negură se pierde
Soarele îngălbenit

.
O natură ca și tine
Omul verde și-'nflorit,
Intr'o clipă, va! devine
O ruină de jêlit !

Dar ca tine nu zărește
După timpul de ninsori,
Primăvara ce zîmbește
Intre soare și-'ntre florî !

Dacă resboiul ne redădea numele militar în fața lumii, o altă glorie ne aștepta în fața Europei, pe câmpul poeziei. Această glorie revărsată peste

toată țara noastră, era datorită întregă poetului Alecsandri. Ea era urmarea victoriei de la Montpellier în 1881, când poetul nostru, cum se știe, fu încoronat de Felibre ca un poet mare al rasei latine. Sunt persoane la noi ce dau puțină importanță lucrului. Credem însă că e o părere greșită. Suntem atât de neînsemnați în ochii popoarelor mari străine, că rarele ocazii în care le atragem luarea aminte ar trebui considerate drept zile mari în viața noastră.

Felibrele, e știut, erau și sunt o societate, înființată prin 1869 la Montpellier, pentru cultivarea limbilor neolatine având și o revistă intitulată *Revista limbilor romane*, ce apare în patru fascicule pe an. În scopul propus, ea deschise concursuri din trei în trei ani. Cel întâi concurs fu în 1875, al doilea în 1878. Erau premii de ordinea a doua alcătuite din bani, medaliu, flori de aur, și era premiul întâi, o cupă de argint, destinată poetului ce va resuma mai bine *istoria gîntei latine*. Toate țările de viță romană prezentară poezii de ale poezilor lor. Alecsandri trimise și el *Cântecul gîntei latine*, cunoscut azi atât de mult, cântec ce fu apreciat ca cel întâi.

Trei zile înainte de serbare, poetul primi la Mircești următoarea telegramă: «Montpellier, 19 Mai 1878, juriul compus din Mistral, Tourtoulon, Quintana, Obedenaru și Ascoli, vă hărăzește în unanimitate premiul cântecului latin. Vă așteptăm. Roque-Ferrier».

Poetul nostru nu se putu duce de astă-dată;

el se mărgini a respunde și a mulțami adênc. Serbările începeau spre sfârșitul lui Mai și durau de regulă 8 zile. Fie-care zi avea o programă deosebită, compusă din plăceri și distracții spirituale, concerturi, jocuri de flori. În ziua în care s'a celebrat încununarea poetului român s'a cântat, poate pentru întâia oară în sudul Franței, arii române de muzicele franceze: talentul lui Alecsandri le făcuse să resune până la valul depărtat al Mediteranei. Erau peste 60,000 de vizitatori din afară veniți în Montpellier, pe buzele cărora umbla atunci numele de român și numele lui Alecsandri. El a făcut în ziua aceea pentru întinderea numelui nostru mai mult decât zecimi de pseudo-miniștri plenipotențiarî români. Ginta latină a fost tradusă în mai toate limbile Europei și poetul felicitat din toate unghiurile țerii. Tot atunci i s'a făcut bustul în marmură și s'a dat numele *Alecsandri* stradei din Iași în care copilărise poetul.

Toate aceste legitime onoruri și altele multe, iritară pe unele suflete. Li se părea că se dă prea mult poetului și căutară să-i amărăscă zilele, ca mai totdeauna în lumea asta, prin tributul veninului lor. Neapărat, unii aveau dreptate, când denunțau unele părți slabe ale dramei sau operii lui Alecsandri, dar erau mulți cari purcedeau din alte sentimente decât acela al adevărului. Deja de la prima reprezentare a lui *Despot vodă*, în ziua de 30 Septemvrie 1879, foile *Românul*, *Presa*, *Renașterea* și altele, criticară, unele cu multă răutate, piesa. Alecsandri, glumea scriind în privința aceasta,

despre unul din criticii săi de origină străină că,
«se vede c'a fost supărat, zicea el, acest străin,
de versurile următoare din *Despot vodă* :

. Văzut'am pe la noi
Mulți pribegiți fățarnici, viermi palizi de gunoi
Ce vin și'n sinul nostru fac cuiburî veninate».

Criticele se întesiră și fură încă din ce în ce mai
aspre, negând poetului chiar calitățile reale ale poe-
siei sale, când se reprezentară *Fântâna Blanduziei* și
ceva mai târziu *Ovidiu*. Alecsandri însă se ridică
de-asupra lor și privi din înălțimea seninătății lui
cu zîmbetu-î de bunătate pe buze.

În 1881 10 Mai se proclamă România de re-
gat. Poetul, ca în toate ocaziile naționale, sa-
lută această zi mare cu poesia sa *Proclamarea
Regatului* :

În vieța mea avut-am un dor ș'un vis de-acele
Ce poartă pe a lor aripî resfrângere de stele,
Un vis frumos ca dorul ce naște dintr'un vis
Prin umbră de-abia ochiul țintit îl întrevede
Și mîntea nu 'ndrăzneste în el a se încrede...
Dar iată, azi în soare el ochiul ș'a deschis!

.
Săltați în piepturî inimî cu o mândră exaltare
Tunați, viteze tunurî, lungî salve de serbare,
Mișcați a voastre coame, verzî codri de pe plaiu,
Azi patria română apare triumfală
Purtând cu maestate coroana ei Regală
Și jalnica hlămidă a soarelui din Mai!

În una din serile de toamnă ale acestui an, 1881, avui fericita ocazie să ved de aproape pe Alecsandri. Era în o serată literară la D. Maiorescu. Între persoanele prezente se deosebeau D-nii Carp, aruncând din timp în timp săgeți spirituale în dreapta și în stînga, Teodor Rosetti, cu gravitatea-î caracteristică, I. Negruzzi, plimbându-se de la un colț al camerei la altul, Slavici, nuvelistul popular, D. Hajdeu, cu surisul seû sarcastic, capul frumos al D-lui Odobescu, mai alături D-nii Urechiă, Carageale, Teodor Șerbănescu, Duiliu Zamfirescu, Kibici-Rėvneanu și alții. Oaspetele, D. Maiorescu, primea cu seninătatea și afabilitatea-î obicnuită. Pe la 9 ore trecute, apăru Alecsandri însoțit de D. Dimitrie C. Ollănescu. Toată adunarea se sculă în picioare; intra cu adevărat primul poet al țerii, și pe fețele tututora se arăta o impresie de admirare și de mândrie. El se așeză lîngă masa din mijlocul camerei, după ce strînse mîna celor de față și rugă să se continue lectura începută. Putui atunci să-î observ cu mai multă băgare de seamă trăsăturile corpului și ale fisionomieî. Alecsandri era un trup de o înălțime mijlocie, svelt și ușor la mers. Capul seû avea expresia unei fințe deosebite; palid, dar de o culoare ce nu destăinuia boală, o paliditate spaniolă; cu ochii mari și limpezi, cu sprincenile sus și prea regulat arcate și c'o frunte albă, satinată și frumoasă, de pe care pėrul plecase de timpuriu; musteață sură și puțin retezată: un cap frumos de rezăș. Vocea blândă și clară, graiul curat românesc, mișcările cumpătate

ale unui om cu conștiință de valoarea lui, atitudine simplă, de și par'că însuflețită de ceva mândru, de ceva castilan.

D. P., autorul piesei, citia c'o voce monotonă versurile sale plate. Intr'un moment i se păru lui Alecsandri că era o pagină frumoasă. Puse el mâna pe manuscris și citi cu inimă și rar. Bucata părea că-i alta. Dar nu fusese decât o sclipire a unui moment cu adevărat inspirat al autorului, restul era banal ca și începutul. La sfârșitul actului Alecsandri făcu câte-va observații pline de judecată dreaptă și de cunoștința meșteșugului de a înlănțui scenă cu scenă. După observațiile lui s'ar fi putut face ceva din piesă.

În vara anului următor Alecsandri putu să se ducă la Montpellier ca să asiste la așa numitele «curți de amor», la felibrelor Provanseï, Languedocului și Dofineeï. Aci el cunoscu pe poetul Mistral, pe Aubanel și pe alți cântători din sudul Franței, cari îl primiră și-l sărbătoriră ca pe premiul lor de acum 2 ani.

Cam pe atunci un vânt trist se abate asupra poetului Eminescu. Amicii lui îl trimiseră în străinătate ca să se caute. Alecsandri contribuï la rîndul lui, ținînd o conferință la Ateneu în folosul poetului bolnav, conferință ce produse două mii de lei. Cu ocazia aceea el arătă rolul poetului în o țară și puse în relief talentul puternic al lui Eminescu.

Tot în anul 1883 el asistă la inaugurarea castelului Peleş, unde fu învitat și unde se găsi între

mai mulți scriitori străini ca Edmond About, de Blowitz și alții. Alecsandri începu atunci, din favoarea M. S. Reginei, a avea regulat în castel camera lui.

În 1885 fu numit ministru plenipotențiar al țării la Paris. Aci stătu cinci ani, atât cât stătuse odată ca student. Cercul vieții lui părea a se împlini; Alecsandri ajungea de unde plecase. În seara de 9 Martie 1885, înainte de a porni la Paris, publicul bucureștean voi să-i facă o ultimă ovație la prima reprezentare a piesei *Ovidiū*, cu care poetul zicea adio scenei române.

Ca reprezentant al țării, în Franța, Alecsandri găsi spiritele politice în momentul când se ivea războiul vamal dintre Franța și România; deci găsi o situație înăspriță pe care cu tactul și prudența lui, prin simpatia ce persoana sa împrăstia și mai cu seamă încă prin sincera sa admirație pentru poporul francez, isbuti a o îndulci. În seratele de la Eliseū, unde firește era tot ce Franța avea mai ales, întâlnea oameni de litere, compozitori, artiștii Franței din cari unii îl cunoscuse la sărbătorile de la Montpellier.

În Paris, ceva mai târziu, avui onoarea, în calitate de secretar delegațiune, a-l avea de șef. Prin contactul ce această sarcină îmi ocaziona, putui să văz și să cunosc de aproape pe marele poet în sufletul și vieța lui din trecut. Acelui contact dadoresc cele mai multe din puntele biografice de față. Căci unul din cele mai frumoase daruri, cu care îl înzestraseră natura, era bunătatea cu care

primea pe tineri, și apoi dragostea de a le nara lucruri pline de interes. Politeța, calitate atât de rară la oamenii noștri de litere contimporani, o avea Alecsandri într'un grad desevîrșit. Cine nu-și aduce aminte, dintre cei ce l-au cunoscut, de modul blând cu care Alecsandri făcea observările lui critice asupra unei lucrări, de delicateța cu care își furișa părerile sale contrarii, de cuviința cu care discuta despre adversarii săi de orî-ce fel.

Nu mai vorbesc de formele lui ca om de lume, căci era un adevărat gentilom. Mi-aduc aminte cum într'o zi se prezintă în cancelaria Legațiunei o damă română voinică și c'o înfățișare aspră, foastă directoare de școală în țară și ajunsă avută. Ea cerea cu obstinație Ministrului o hârtie ce nu stătea în dreptul și puterea lui a o da. Alecsandri de câte-orî o revedea în cabinetul lui își arăta c'o rară delicateță părerea de rău că n'o putea satisface. La urmă dînsa, luând delicateța lui drept slăbiciune, căută să se impue și începu să-i strige în cancelarie: «Domnule Ministru, numele D-tale îl cunosc de mult și l-am stimat. Am predat poeziile D-tale zecimi de anî elevelor mele în școală, azi însă, când te-am cunoscut în persoană, ți-o declar, regret că te-am cunoscut». Poetul nostru național și Representantul țării în Franța nu răspunse la acestea decăt: «Dacă D-v. veniți chiar în Cancelaria Legațiunii să mă insultați, atunci dați-mi voie să mă închin cu plecăciune». Și se retrase în cabinetul său trăgînd ușele după dînsul.

Politeța lui însă nu-i știrbea întru nimic nici

demnitatea personală, nici pe cea de șef de misiune. Din contra, știa să răspundă imediat și verde celor ce căutau să-l atingă. O Princesă, născută română, ceru odată registrele Legațiunei, prin valetul său, jos la trăsura, voind să facă niște contracte. Alecsandri trimise știre Prințesei că Legațiunea Țării e la rîndul II, strada și numărul cutare. Răspunsul indispușe mult pe persoană, care porni fără a se mai întoarce. Tot ca trăsura caracteristică a politeței lui nu trebuie să uităm grija ce avea de a răspunde la toate scrisorile ce-i veniau, într'un stil afectuos și o formă curată, fără nici-o îndreptare, fără nici-o negligență. Ast-fel de lucruri ne par astăzi însușiri pierdute. Unul lovește pe cel-l'alt cu un cuvînt de fier drept în obraz, cel-l'alt îi răspunde în acelaș chip, și toți alcătuesc o societate aspră și de un trist aspect.

În orele de povestire ale lui Alecsandri, ore în care toate facultățile lui erau concentrate, i-se transfigura fața, ochii i-se înviorau, glasul i-se deschidea. Părea că flacăra dulce a amintirii arunca asupra obrazului său palid o lumină nouă, un farmec melancolic, farmecul ce-l dă în timpul nopții luna castelelor vechi ori arborilor bătrâni. Atunci Alecsandri devenea cu adevărat frumos, și de și timpuria lui bătrânețe îi lăsase craniul lucitor ca un glob de fildeș, armonia sprincenelor și a trăsurilor lui fine, reîmprospăta în minte pe tînărul poet al *Doinelor și Lăcrămioarelor*. Iubitor de visele lui poetice de altă dată,

ca de un cuprins azurat, în care aducerile aminte străluceau ca niște constelații, Alecsandri povestea zile întregi pagine din tinerețea sa, din viața românilor de pe la 1840 și din a prietenilor săi morți. Sub cuvintele lui toate lucrurile, toate acestea, fie și cele mai neînsemnate, lua o față ideală.

Printre ideile fugitive, printre sentimentele de un moment, printre întâmplările și aventurile de tinereță, printre tot ce alcătuește acel trecut aurit al or-căruï om, el găsea un fel de înălțimi cu semne pe ele, ca un fel de scrisori parfumate, amintiri dulci și neșterse, în cari se regăsea pe sine cu fericirile de odinioară. Își revedea iluziile sburând cu ușurința unor fluturi când spre o floare, când spre alta și se oprea asupra lor ca într'un fel de vise sublime ce le ar fi avut deștept fiind. În nici-o memorie din lume tinerețea nu s'a ridicat plutind mai albă, mai fericită, mai plină de vagi reminiscențe încântate, ca în a lui Alecsandri. O singură alusiune ce făcea cine-va la trecut, îl întorcea spre drumul ce-î ademenea sufletul, îl punea în vibrație, îl făcea să palpitate și să arunce jerbi de lumină pe unde trecea.

Afară de asta, a sta de vorbă cu el asupra orî-căruï subiect era o plăcere nespūsă. Tot ce vorbea părea atrăgător și hrănit de felurite cunoștinți și întâmplări. E câte un om care îți place un moment două, când l'ai întâlnit în viață, te farmecă cu o vorbă de spirit, orî c'o agerime de gândire de rămâi înminunat, iar după ce 'l cunoști de aproape îl vezi că e izvor sec. Alecsandri

era tocmai din potrivă; la prima vedere părea simplu în vorbă ca un sătean; numai după ce l' cunoștea ceva mai de aproape, atunci și se arăta în toată adevărata lui mărire sufletească. Nu doar că chiar atunci îți spunea niscai-va filosofii de prin cărți, dar știa de toate, atâta cât un om poate să intereseze societatea în deobște.

O altă însușire a lui Alecsandri, nu mai puțin importantă pentru înțelegerea operii lui, era îmbinarea în sufletu-și a unui contrast extraordinar, dragostea de ideal, de o lume cu totul alta decât cea reală și cu toate acestea neperderea din vedere a formelor și exigențelor vieții reale, a vieții de toate zilele. Știți că s'a zis că idealul e gelos și nu poate suferi un rival așa de mic ca realul, că el are un fel de amor propriu și voește să umple singur toate momentele vieții poezilor. Mulți din ei, între care Eminescu la noi, iubitorii de nălucirile ce fantazia lor făurește zile și nopți întregi, nu sunt mulțumiți, nu sunt încălziți decât în mijlocul acesta fantastic, uită restul lucrurilor și sunt chiar desordonați în viață, c'o expresie francesă: boemii. Ei bine, de și idealul ajunsese de se răsfîrgea parcă până și în actele materiale ale lui Alecsandri, în paliditatea lui, în blândeța și privirea lui pururea senină, în curățenia și îngrijirea hainelor, până și în felul său de a mânca, care era de a gusta numai din bucate, și cari făceau dintr'însul o ființă, ca să zicem așa, mai-mai serafică, cu toate acestea el nu s'a rătăcit nici odată pe pământ. Din contra cât a trăit, n'a contat pe nimic neprevăzut,

pe nimic necalculat, nu s'a bucurat de tot ce avea astă-zî, lăsînd ziua de mâine în voia întîmplării, n'a dus de loc o vieață neregulată, nedisciplinată față de orinduelile sociale. Din contra Alecsandri era omul cel mai cumpănit în pașii lui ca și în plăcerile lui, în vorba lui ca și în cheltuelile lui, omul cel mai cu minte din lume, cel mai prevăzător și mai prudent. Această înțelepciune l'a făcut stimat, ca om, de toți câți l'aŭ cunoscut. O vieață așa de măsurată, o oscilație de gândire și de activitate în niște proporții atât de sănătoase, își are ca însăși frumuseța ei.

Anii carierii lui de ministru plenipotențiar se strecurară în o deplină liniște. Cum venea însă vara îl apuca dorul de țară; dorul de lunca lui, de câmp, de pădurea de stejari de acasă, și pleca ca o pasăre, spre iubiții sei Carpați, la Mircești, o lună, două, — unde își propunea atunci să facă o casă frumoasă și demnă de un poet. Se pare însă că nu-î ajungeau banii, căci, într'o scrisoare din 1887, el zice: «D. Architect Mandrea a făcut planul casei mele de la Mircești: e frumos planul, dar vai, devizul se ridică la 60.000 lei..., și cum eŭ nu știu să fac bani falsi, ezit încă de a începe lucrul.» 15 zile din concediŭ le petrecea la Peleş, unde era ca un copil răsfațat al Reginei și de unde de câte ori scria răsfrângea deosebita simpatie ce-î arătau suveranii noștri.

«Sunt aici de Mercurea trecută, scria dînsul din Castelul Peleş în opt Oct. 1888, c'o zi înaintea sosirei

Prințului de Walles care a fost primit la castel cu toată căldura ce și el știe să respîndească împrejurul persoanei lui. A doua zi a început sărbătorile cu o serie de tablouri vii, întocmite cu mult gust și apropo de către M. S. Regina și executate desăvârșit de cele mai frumoase domnișoare din Sinaia. Aceste scene, trase din repertoriul lui Shakespeare, au părut că fac mare plăcere prințului de Walles care a făcut complimente grațioaselor și fermecătoarelor artiste. Micul teatru al castelului era plin de lume venită din București și aleasă printre floarea societății, așa că locuința Regelui, luminată cu lumină electrică, înfățișa o priveliște de toalete parisiene și de umeri albi, cari îți încălzeau groaznic închipuirea.

Vineri trebuia să fie vânătoarea de urși, dar Prințul a preferit un pique-nique în munte, în scop de a nu se despărți de batalionul sburător al Reginei, și în adevăr spre zece ceasuri toată banda veselă pleca la stîna, unde o aștepta un prânz bogat. Trebuia să meargă și să sue două ore pe un soare splendid și prea cald. De aceea Regele avu grațiositatea de a mă scuti de oboseala asta, rugându-mă să stau liniștit la castel. Mă grăbiți să primesc, cum crezi, și mă dădui cea mai mare parte din zi la un dulce farniente. Seara, prânz mare cu muzică și poftă de mâncare sîlbatecă. Sîmbătă nouă reprezentare de teatru la castel... In sfîrșit Duminecă prințul făcu pregătirile sale și cu afabilitatea-î obicînuită rugă pe câte-va persoane să-și înscrie numele în albumul său. Am fost și eu

din numărul aleșilor, și îi improvizaî următoarele 4 versuri pe cari Regina i le traduse în limba germană :

Sunt dragi înalții oaspeți înaltului Carpat
El te-a primit ferice cu soare 'ncoronat,
Dorind să răsădească în sufletu-ți regesc.
O rază neuitată din cerul românesc.

N. B. Tot timpul șederei Prințului la Sinaia, soarele s'a tăcut părtaș sărbătoarei ș'a strălucit în toată splendoarea lui. Seara la 5 ore am întovărășit cu toții pe Prinț la gară și de acolo la Predeal, unde Alțeta Sa ne zise adio declarându-ne că regretă de a ne părăsi așa de curând. Din ordinul său Ministrul Angliei trebuie să scrie că Prințul a fost încântat de șederea sa în România. Acum Castelul a redevenit calm....».

Din pricina unor cuvinte de felul acesta și a unor poesii închinatc suveranilor, unii ar putea vedea în Alecsandri un spirit nu destul de independent față cu coroana. Poetul însă a făcut ceea ce inima i a dictat. O dedicație Elenei Doamnei, câte-va cuvinte calde le adresa Domnului Cuza, câte-va versuri bălsămitoare pe suferințele de mamă ale Reginei Elisabeta, o odă închinată Regelui și altele, se credea că le face în numele poporului a cărui gând înțelept i se părea că-l rezumă dînsul față de capiul statului român. Era convins că face bine și era sincer, și în aceasta stă totul.

Scrierile grecilor la curtea Ptolomeilor aŭ multe dovezi de admirare de felul acesta. Virgiliu sè prosterne dinaintea lui August, nu pentru că i-a restituit mica sa moştenire, ci că i se făcea un act de dreptate. Oraţiū cãntă pe August pentru că restatorniceşte orînduiala şi pacea, şi câte alte pilde.

Nicî măgulirea, nicî alte sentimente saŭ interese n'aŭ putut pune în vibrare inima mândră a lui Alecsandri. Sunt nu puţinî din cei ce se cred independenţi, cari dovedesc independenţa aruncând injurii în jurul lor; sunt alţi independenţi cari măgulesc apucăturile rele ale publiculuî, şi o fac cu conştiinţã. Aceştia sunt cu drept de condamnat, fiindcã ei nu numai ţin publicul în nişte deprinderi putrede şi prejudiţioase, dar apoi în forul lor interior ştiu cã fãptuiesc un rãu.

In anul expoziţiei franceze din 1889, el se cobora adesea din Avenue Montaigne de visita expoziţia, care era la doi paşi, admirând cu mult entusiasm civilisaţia, industria şi aptitudinile extra-ordinare ale poporuluî francez reprezentate acolo în strălucitoarea lor elocinţã.

Intr'o zi Legaţiunea noastră fiind învitată la un prînz de inaugurarea Restaurantuluî român, restaurant ce avea să atragă mai târziu atâta lume prin lăutariî şi ariile noastre naţionale, Alecsandri se duse împreună cu tot personalul misiunei şi câteva dame. In momentul în care luară cu toţiî loc împrejurul mesei, lăutariî rãu inspiraţi începurã a intona, dupã primul marş, *Steluţa* de Alecsandri, care tocmai de ocazie nu era. Tot în acel mo-

ment se văzu o femeie, din cele cari serveau, îmbrăcată național, umblând nedumerită cu un buchet de flori în mână din partea proprietarului restaurantului și întrebând din om în om printre cele 7—8 persoane ale Legațiunei, care e ministrul plenipotențiar al României. Fața lui Alecsandri se umbri. Iar după câte-va minute clătină din cap: «Parcă e un făcut azi.... nu s'a găsit decât o ovreică care să fie pusă să-mi dea buchetul».... Femeia cu florile era în adevăr ovreică. Alecsandri o cunoscuse după accentul ei. Se știe cât ura el pe evrei și cu câtă putere s'a luptat în contra lor când cu discuția art. 7 din Constituțiune.

«Pentru mine, scriea el într'o zi amicului Ghica, boboteaza e una din sărbătorile cele mai importante ale creștinătății și cea mai semnificativă, căci e ziua de botez în Iordan, unde grație S-tului Ioan, mântuitorul nostru Isus Hristos s'a curățit pentru tot-d'a-una de tot jidănimul ce moștenise de la părinții săi. O! St. Ioan, sublim scaldător, cel întâi antisemit al erei creștine, tu ești împreună cu Faraon cel mai mare spirit al anti-chității, singur care ați știut să combateți virusul ebraic cu mijloace eficace, vă admir, vă venerez, vă ridic statuî în inima mea».

Când ajungea la Mircești, unde n'a permis nici unui evreu să se aciueze, respira parcă și din punctul acesta de privire.

De mai mult timp însă Alecsandri se simțea slab. Un rău nedeslușit îi surpa încetul cu încetul vieța. Cel întâi care avu conștiința de pu-

terea boalei fu însuși poetul, care cu toate acestea nu era descurajat ci numai neliniștit. Intors în iarna anului 1888 la Paris, el păru îngrijat ceva mai mult ca de obicei, de și încă era în deobște tot senin în vorba lui. Intr'o dimineață, fu nevoit să rămâie în pat, și aceasta se continuă încă câte-va zile. Medicii îi ordonau fel de fel de doctorii și fel de fel de regimuri. Atunci, de multe ori Alecsandri avea atitudinî ce păreau că cristalizau conștiința unei vieți ce se stinge. Intr'o seară, spre asfințitul soarelui sta la o fereastră a otelului Legațiunii, pe care acum nu-l mai părăsea de mult. Era un apus de soare de o măreție tristă ca înmormântarea unui împărat. Ce s'o fi petrecut în mintea lui la priveliștea acestui apus nu s'ar putea spune cu siguranță, dar când privirea i se întoarse înapoi, ochii îi erau acoperiți de o tristeță înduioșetoare, zîmbetul care fu emblema vieții lui, perise acum de pe față și lăsase să străbată în locu-î o umbră tristă, umbra morții. Era în poet atunci ceva din melancolia unui peisaj de toamnă, iar în glasul lui ceva ce se pierdea, un om căruia nu i se mai zărea decât capul dincolo de zarea vieții, așa-î erau vorbele de solemne, testamentare, profetice.

În neputința de a călători, ceea ce făcuse el toată viața cu atâta dragoste, se ducea la otelurile mari din Paris, la *Grand Hôtel* sau la *Continental*, se așeza pe terasă pe un *balançoir* și privea ore întregi la călătorii ce plecau sau veneau. Această simplă privire îi făcea bine; era în atmos-

fera călătorilor și i se părea că se află el însuși în călătorie. Sufletul lui cu fond ilusionar, căuta să se înșele singur. O slabă aparență a lucrurilor legănată de închipuire i se părea realitate. Cea ce visa atunci erau țări depărtate cu țermuri înflorite pe cari le văzuse altă-dată, sau și mai drept poate cuprinsuri necunoscute. Legile nestrămutate, instinctele naturii se manifesta în ast-fel de împrejurări în toată puterea lor. Fantazia lui se ducea, se ducea și cutreera văzduhul, și aceasta îi dădea un fel de ușurare.

Poate de multe ori alături era și speranța de a realiza mai curând sau mai târziu acest vis. Visul și speranța, acești doi fermecători ai firii omenești, nu l'au părăsit pe poet până la cele din urmă licăriri ale vieții.

Pe zi ce mergea răul progresa. În 30 Aprilie 1890 Alecsandri scria din Paris vechiului său amic arătându-i gradul boalei. «Azi dimineață m'am sculat la 6 ceasuri ca să mă bucur de frumoasa verdeață ce se întinde sub ferestrele mele luminate de un soare splendid, și încet încet am putut să vii la biurou să-ți răspund.... Sănătatea mea a fost din nou încercată de nevralgiilor în mușchii din spate. Am avut dureri mari, dar nădăjduesc că se vor mai micșora ceva și-mi vor lăsa puțină forță ca să pot face drumul până la Mircești»...

În adevăr, nu multe zile după aceasta putu să plece spre țară. Cu cât se apropia mai mult de Mircești, cu atât i se părea că se reînsănătoșează. Țăranii, cari îl adora, eșiră de astă-dată mai mulți

înaintea lui, cu preotul și notarul satului în frunte, cu închinăciuni și sărutări de mână. Natura, casa lui, grădina, cabinetul de lucru, biuroul, fotoliul lui, toate aceste lucruri cari avuseseră pentru el în tot-d'a-una un glas ascuns de bucuria revederii, îi strigaă acum mai tare ca orî când. Florile, zice el în o scrisoare, «îm cochetează în limpeziciunea dimineții», arborii «îmî întind coșurî de roade», copiii «gura plină de sêrutări». Și mai departe: «acum înot în lumină, călătoresc în albastru și mă desfățez în această încântătoare lene neapolitană, numită atît de armonios *dolce far niente* și pe care orientaliî o numesc *chef*. E o stare morală și fizică plină de mulțumire. Rumeș la bine și nu mă gîndesc la nimic; mă apropiî cu plăcere de marginea idioșiei, care e beatitudinea supremă. Aî văzut vr'o dată pești cari se încălzesc la soare, la suprafața apei? Când trebuie să se mute din loc, din vr'o pricină oarecare, mișcarea lor le trădează o nemulțumire, un chin amestecat de lene și de părere de rău. Eă sunt ca ei. Orî de cîte orî îmi îndrept gîndul spre vr'un țel hotărît și-l smulg din rêtăcirea lui, din valurile luminei cari mă inundă, îmi pare că fac o faptă rea: e ca și cum aș culca la pămînt o rîndunică din sbor.... Toată poesia inimii îm pare că intonează un imn natural, a căruî armonie e de o originalitate incomparabilă și de o duiosie rară. Astfel de momente prețuesc cît vieța întregă. Te simți fericit în întreg întelesul cuvîntului, căci te desfacî de toate mizeriile sociale pentru a intra în

natură. Pare că te ai desbrăcat, pe o zi caldă de vară, pe malul unei gârle, ce te atrage cu apa ei răcoritoare. Pentru cine înțelege poezia țării românești, toate amintirile apusului civilizat se șterg c'o rară repegiune în fața naturii noastre».

Dar în ziua de 23 August 1890 Alecsandri intră în agonie. Seara a vorbit ultimele două cuvinte întrebând ce ore e. Peste câte-va minute se mai sculă puțin, privi în jurul său și căzu pe pernă. Alecsandri nu mai trăia. La autopsie se constată că el pătimise de cancer la plămâni și la ficat. Poetul muri tocmai pe locul unde scrisese mai toate lucrările sale literare, în locul unde altă dată fusese biuroul lui. În ziua de 26 August fu înmormântat între 2 vișini cu toată pompa datorită celui mai mare poet național și dus la groapă de cei 9 doboranți din Vaslui, cântați în *Peneș Curcanul*. În enorma mulțime de români ce veniseră la înmormântarea lui, în fisionomiile lor consternate și mute de durere, păreau a tresări câte-va întrebări: Cine ne va mai desmierda cu dragostea lui de poet iubirea de țară, răcoarea și murmurul câmpiilor, nemărginirea lanurilor luci, umbra pădurilor și fiorurile poporului român, așa cum le a cântat el?

Iată firea și viața lui Alecsandri, aceste două isvoare ale acțiunilor omenești, a felului nostru de gândire și de simțire. Ne va fi lesne să înțelegem de mai înainte cam ce și cam cum va fi opera literară a lui Alecsandri.

L'am văzut ca un suflet iubitor din născare de ideal, de închipuiră, fugind de lumea realităţii, de şi realitatea i-a suris cu toate prinoasele ei: «domn de ar fi vrut să fie, poate c'ar fi fost»; ministru cu portofoliu ar fi putut fi mai de multe ori, în alte dregătorii înalte aşişderea. El le lăsă însă pe toate pentru ca să trăiască mai tot timpul retras la Mirceştii săi, sau în călătorii. Cu un fond de ură de realitatea lucrurilor şi cu altul de iubire aprinsă de ideal, de năluciri, Alecsandri nu putea fi de cât ceea ce a fost: un poet şi un poet aşa, cum sufletul lui ast-fel caracterizat îl călăuzea a fi.

Dar mai presus de închipuire era simţirea în el, simţire călduroasă, largă, impresionabilă, amândouă calităţi ce fac un poet mare. În ce grad le a avut Alecsandri, căci gradul dă înălţimea talentului? aceasta vom vedea-o mai departe în studiul operii lui.

Vieaţa poetului s'a potrivit cu firea lui. Dacă talentul l'a avut născându-se în câmp, sub stele, ca o intuiţie, vieaţa i-a procurat gloria, care străbate un nume ca o lumină. Imprejurările externe au făcut ca Alecsandri să-şi realizeze toate visele, tot idealul său de patriot şi de om.

Traiul intim apoi i-a suris în lume acestui «enfant gâté», cum îl numea Costache Negruzzi, până în ziua morţii, când familia lui îl privi stingându-se ca pe soarele al universului ei. În urmă, — şi aceasta e de notat, — Alecsandri n'a suferit din partea femeii. În ziua în care un Eminescu cu dragostea lui mistică şi cu inima lui bolnavă

simți că femeia ce i pătrunsesese sufletul cu comoara ei de podoabe și de simțire, își rătăci amorul pe alte drumuri, în ziua aceea, durerea îl mușcă atât de adânc, că rana îi sângeră până la moarte. Amorul la el fu o patimă în înțelesul etimologic al cuvântului, o suferință. Alecsandri fu scutit de ast-fel de catastrofe morale, și amorul i-a întins cupa, pe care el a atins-o numai cu buzele, fără să-i beie amărăciunea din fund.

Iată însă pe de altă parte, care fu eroarea generoasă a soartei: Alecsandri a avut și el o unică nenorocire, a fost prea fericit. A fost desmierdat de fire, de părinți, de împrejurările sociale, de evenimente, și n'a putut cunoaște puterea salutară a suferinței, asprimea vieții, vrăjmășia soartei.

Eminescu din potrivă a cunoscut nenorocul și mizeria până în clinurile ei cele mai învrăjbite, și ea l'a adâncit în regiuni profunde de gândire, până unde nimeni la noi n'a putut încă pătrunde. De aceea, cum vom vedea, sufletul omenesc în opera lui Alecsandri, în dramele și poesia sa, va fi zugrăvit mai mult cu condeiul ușor al zîmbetului, fără a fi aprofundat în aspirările sale eterne, în suferințele sale mari.

Orî-carî vor fi însă rezervele noastre față de lucrarea lui Alecsandri, și ele vor fi puține și neînsemnate, — ceea ce va rămânea nestrămutat în ea, va fi suflul ideal al sentimentelor generoase ce o încălzesc și în deosebî iubirea de neamul și de pământul românesc.

CELE DOUĂ ÎNRIURIRI.

I.

ROMANTISMUL

Deasupra și în sensul sufletului lui Alecsandri, așa cum îl văzurăm, vin în tinerețe ca niște straturi suprapuse două mari înriuriri ce încrestează opera poetului: una e romantismul francez și a doua, poezia populară română.

Opera unui poet fiind oarecum prelungirea în afară a sufletului său, înriurirea unei școale literare străine se arată ca o pată, ca un semn mai mult sau mai puțin mare, mai adânc sau mai la suprafață. În unii astfel de înriuriri străbat înăuntru de tot și le schimbă însemnat natura, în alții ele nu aduc decât o atingere ușoară și trecătoare.

Romantismul a fost, cum se știe, o școală literară ivită cam în același timp în Germania, Franța și Anglia. Mulți îl cred născut în Germania și importat de acolo în Franța și apoi în Anglia. Unii

ca danezul Brandes, germanul Hettner, etc., emit părerea contrarie, că romantismul ar fi plecat de la Jean-Jaques Rousseau și ar fi înriurit mai târziu rasa Germană. Orî cum ar fi, el apăru în Germania ca o reacțiune în contra enciclopediștilor francezi din veacul al XVIII. Germanii, cu răbdarea și perseverența lor de muncă, aflară multe greșeli în sistemele filosofilor francezi, întâlniră fapte ce le contraziceau explicațiile lor despre lume și vieță, și porniră un curent de idei ostil ideilor admise în Franța. Mai tot ce ziseseră enciclopediștii francezi era greșit, și decî în toate direcțiile gândirei trebuiau ideî îndreptătoare. În fericirea lor de a inova, de a găsi alte căi în explicarea universului și în interpretarea cunoștințelor vechi, germanii deveniră entusiaști, cum erau entusiaști și din faptul că scăpaseră de o epocă de asupraire străină, în care trăiseră până atunci. Tot ce talentele lor tinere scieau orî inventau avu firește un caracter entusiast și patriotic. Spre a-și întemeia speranțele și visele lor, germanii priviră spre trecutul lor glorios, spre evul mediu, când, cum știm, istoria națională îi înalță atât prin politica lor, — Frideric Barbă-Roșie e un exemplu, — cât și prin poezia-le mistico-amoroasă, cât și prin arta lor gotică. Entusiasmul dar, patriotismul, fantasticul și misticismul evului mediu, iată caracterele romantismului german. Frații Schlegel îl defineau în Revista lor *Athenaeum* «o legănare a spiritului în frumoasa rătăcire a fantaziei, în chaosul primitiv al naturei omenești.»

Era învederat, a duce prea departe, a pierde prin nourii cuvântul romantism. Se înlătura rațiunea cu totul și se da drept de vieață aiurărilor celor mai extravagante și misticismului celui mai întunecos.

Paralel cu romantismul german se arată și școala romantică francesă, dacă ținem seamă cel puțin de Bernardin de Saint Pierre, necontestabil unul din părinții acestei școale literare. Ea apăru în Franța ca o urmare a revoluțiunei celei mari, și, dacă i-ar fi dat voie resboaiele lui Napoleon, cari absorbise în ele tot poporul frances, poate că s'ar fi ivit mai curând. Cu mișcarea socială de atunci, cu venirea clasei burgheze în vază, trebuia în totul ideile liberale și democratice. În fața evenimentelor mari ce s'guduise Europa, se deschisese alte orizonturi mai luminate și mai largi. În primul moment în care Franța respiră în liniște, romantismul dădu semnul de alarmă al unei noue lupte de idei.

Concepția sentimentului din veacul al XVII și în parte și din veacul al XVIII, fusese apoi cu totul alta decât concepția sentimentului modern. Deja de la Rousseau el însuși, dragostea nu mai era numai așa numita galanterie convențională și plină de etichete reci, ci începuse a fi o pasiune în adevăratul înțeles al cuvântului, cu toate caracterele ei libere și france. *La Princesse de Clèves*, *Le grand Cyrus*, Comediile lui Marivaux, Musica lui Gluck și Mozart, pictura lui Wateau, stilul decorativ, fuseseră toate ecoul etichetei, solemnului și formelor

artistocratice ce domnise în aer. În nici o bucată literară nu s'a văzut atuncea un țeran sau servitor să se amorezeze de o princesă, ca în *Hernani*, și nici contrariul. Rousseau în *Noua Eloisă* deschide o eră nouă, era pasiunei puternice, în care nu se ține seamă nici de rangul social, nici de formele aristocratice. Suntem la Clarens în Elveția, cuprins minunat pe malul Lacului Lemán, de unde se vede vârful Muntelui Alb căptușit de zăpezi eterne și în fața căruia se destinde lacul limpede și albastru ca și cerul de deasupra. Câtă căldură extraordinară în patima iubirei! Cesașrutaturii de flăcără se desprinde de pe buzele eroilor! Câte descrieri încântătoare asupra naturei!

După veacul al XVIII în care se studiaseră mai mult omul, urma să vie rândul naturei a cărei frumuseți exterioare ademenea sufletul și căuta a-i da mângâierile pe cari i le răpise scepticismul lui Voltaire. Scriitorii, poeții, dramaturgii, erau ca niște bolnavi, ca niște inimă ulcerate, ce eșeau să respire aer în natură și în depărtări. De la Bernardin de St. Pierre, de la madame de Staël, de la Chateaubriand, cei trei de'ntâi romantici francezi și până la cei din zilele noastre, toți iubiră natura, toți călătoriră și despicară țările și oceanele. Fără îndoială că și invenția vaporului era o cauză hotărâtoare. În vreme ce autorii clasici din secolul al XVII, s'ar putea zice, că mai nici unul nu depășiră hotarele Franței, în veacul care urmă și în veacul al XIX nu fu decât o vieață nomadă la toți oamenii de litere. Părea ca cercul civilisa-

ției europene se întorsese de unde plecase și lumea revenise, cum zice Schopenhauer, la vieța sëlbatică a nomazilor, trăind azi aici, mâine aiurea. În aceste nenumărate călătorii, în nesfârșita varietate de colorii locale, de datine și tradiții străine, toți scriitorii găseau note nouă, idei și forme vergine. Bernardin de St. Pierre cutreeră codrii Rusiei, colinele Finlandei, șesurile Poloniei; Chateaubriand văzu lumea nouă cu aspectele ei uriașe, citi pe Omer pe malul Mărei Egee, Biblia pe coastele Mărei Moarte; Madame de Stael străbătu Germania și Italia cu de amăruntul; Lamartine înfiripă în minte-i atâtea poezii minunate, legănat pe valurile Bosforului, Victor Hugo *Orientalele* lui. Într'un cuvânt toți călătoriră în lungul și latul pământului. Noua școală literară destăinuia un adevăr elementar, anume acela, că idealul omenesc e multiplu și felurit: altceva au văzut în frumos cei anticî, alt ceva au văzut în el modernii, altceva fie care rasă, fie care popor.

În călătoriile de tot felul în spațiu și timp, poezia, care are farmecul cel mai nestăpînit asupra sufletelor, găsisese acum pentru întâia oară două puter nice și largi inspirații, inspirația naturei, pitorescul, și inspirația istorică, subiectele din trecut. Și în domeniul poeziei e destul a afla un singur unghiș nou, pentru a înriuri cu el popoare și epoci întregi. Cât de mare putea fi înriurirea unui teren vergin atît de întins și atît de poetic prin el însuși, cuprinsul lumii largi cu tentația-i îmbătătoare ! Numai cuvinte ca Golgota, Ierusalimul, Bosforul, Roma,

Grenada, ca cruciații și trubadurii, cu castelele timpului și amorurile lor umbrite, și fac și astăzi încă rău unor imaginații obștești, dar apoi văzute prin prisma unor închipuirii uriașe ca închipuirile poezilor de la începutul veacului nostru.

Ideile și formulele nouă mergeau cu pași repezi. Spre anii 1830 ele câștigaseră mai toate sufletele tinere.

Generațiile de astăzi atât la noi cât și în Franța, blazate și palide în gândire, își închipuesc cu greu fierberea spiritelor franceze de atunci. Era o revoluție adevărată cu toate caracterele, cu toate aventurile, cu toate exagerările. Se încinsese focul de nouă, de lirism, de libertate literară într'atâta, încât pornirea lor avea aerul unei resturnări de lucruri, unei explozii, unei nebunii. În literatură, în pictură, în muzică, în politică, peste tot același avânt.

E drept că clasicismul, formulă încă de căpetenie în literatură și artă, și către care ori de câte ori ne vom reîntoarce, ne vom recori sufletul și gândirea ca la un izvor limpede și rece,—ajunsesc atunci în mâinile unor versificatori arizi, unor descriptivi slabi, unor talente palide, cari neînțelegându-și înălțimea, neînțelegând orizonturile lui și cât de mult putea el îmbrățișa ca inspirație și idei, îl redusese la niște formule strâmte, factice, academiciene. În contra acestei rutine decadente se ridicară romanticii, cari în scop de a impresiona mulțimea și a-și ajunge țelul mai lesne, lepădară mai mult sau mai puțin toate elementele clasicismului; su-

biectele antice, forma, simplitatea, gravitatea clasică, fură dec'arate ca niște prejudecăți, ca lucruri resuflate.

Cuvântul libertate ce sdruncinase atâta mințile în politică, începu a le atinge și în literatură. Nu mai era trebuință de nici o lege, de nici o regulă, de nici o școală. Aristot, Orațiū, Boileau, comparați în doctrina romantică cu niște strade drepte, monotone, neschimbate, ce nu-ți înfățișează nici o surprindere de lucruri neprevăzute, erau despoții cari în-lănțuiaū inteligențele și petrificaū imaginațiile tinere. Trebuia dărîmată această «Bastilie» intelectuală. Cuvântul libertate pătrunse până și în pictură; exemplu minunata pînză, *Libertatea*, a lui Delacroix. Victor Hugo, poetul-rege, cu potopul lui de anti-tese, cu rimele solemne, cu ideile lui învăpăiate, strălucind și stînd în picioare ca o statuă colosală, titanică, își luă sarcina de a da cele de'ntăi lovituri edificiului vechiū.

Plin de speranțe și de ambiție cum era, și trebuind bisericii romantice o nouă evanghelie, el o scrisese într'un suflet și într'un stil viguros, sgomotos. Prefața din *Cromwel* cu armele cele mai ascuțite, cu spiritul cel mai extra-ordinar, — de și reproducînd de altfel ideile lui Chateaubriand, — proclamă doctrina.

La atacurile ce li se făcea că dărapănă temelia artei, clasicismul, că sunt iconoclaști și altele, ei răspundeaū c'o singură vorbă:

Nous avons des beautés de vingt ans pour antiques.

Evul meziu devenea izvorul de inspirație. Până și în arhitectură Chateaubriand restaură în *Geniul Creștinismului* stilul gotic și ogivele cu curbele lui, ca o formulă protivnică liniei orizontale a grecilor. Până și în sculptură, arta greacă prin excelență, se căută a se inova de o mulțime de sculptori, și se ajunsese la statuaria modernă în care predomină viața în locul seninătății și calmului antic. Principiile nouă erau în aer și toți le respira, le arătau, le comenta, le înălțau. Dar ceea ce hotărî isbânda lor fu aplicația acestor principii, adică poezia și dramele romantice, începând cu *Baladele* lui Victor Hugo (1827), cu *Orientalele* lui (1829) și mai ales cu reprezentația glorioasă a piesei *Hernani*, care va rămânea ca o pagină de viață intensă în istoria literaturii franceze, în istoria literaturii în genere.

Pentru sute de poeți și de artiști francezi, pictori, sculptori, muzicanți, arhitecți, ziua de 25 Februarie 1830 a fost și e un fel de amintire aurită. Numai cuvântul *Hernani* îi făcea pe unii să tresară ca la un eveniment ce hotăra de viața lor. Théophile Gautier, în una din călătoriile lui în Spania, țară, unde credea dânsul «că și are castelele», cu mulți ani în urma reprezentației lui *Hernani*, ajungând între Astigarraga și Tolosa într'un sat vechiu cu caracter medieval și întrebând de numele lui, când i se răspunse *Hernani*, i se scutură toată ființa, îi peri toată oboseala unei zile de drum și revăzu în amintirea lui întreaga piesă, act cu act, scenă cu scenă, ba chiar și sgomotul

primei reprezentații, unde luase parte ca unul din șefii grupurilor romantice în seara de 25 Februrie, intrat de la 2 ore în teatru pentru a ocupa un loc bun, având provizii de mâncare cu el și trebuind să aștepte 6 ore până la ridicarea cortinei.

După *Hernani* urmară *Marion Delorme*, *Feuilles d'automne*, (1831), *Chants du crépuscule*, (1835), *Voix intérieures*, (1837), *Le roi s'amuse*, (1832), *Lucrece Borgia*, (1833), *Marie Tudor*, (1833), *Angelo*, (1835), *Ruy-Blas*.

Teatrul în luptele literare are un avantaj imens. În el impresiunea e grabnică, violentă, bruscă. Cine câștigă victoria o câștigă ca sub lumina unui trăsnet ce luminează și lasă victima zdrobită. Scena presintă apoi lucrul în colorii sărbătorești, lumea ascultă, înțelege, privește grămadă și în haine de zile mari, într'un cuvânt victoria e luată într'un mod solemn, suprem.

Alături cu Victor Hugo și ceva înaintea lui va sta Lamartine. Succesul covârșitor al *Meditațiilor* și *Armoniilor*, tipărite între 1820 și 1830 avusese atâta precădere asupra sufletelor, că nimeni nu se mai putea opune curentului reveriilor acestui poet, pline de un extaz religios, de blânde văitări sentimentale, de o dulce și mistică melancolie. Sufletele sbuciumate de atâtea teorii găseau în el liniștea și seninătatea cari sunt poate mai mult decât orî-ce de esența poeziei lirice. *Focelyn* fu scos de sub tipar în 1836, *La chute d'un ange* în 1838, *Les Recueils poétiques* în 1839.

Aleksandri întâmpină în el cea de întâi impresie

mare care îl inspiră, ca tot ce te pătrunde până în adîncimea sufletului. În adevăr se crede că prima sa poezie fu o *Odă lui Lamartine*, scrisă în franțuzește pe când era student în Paris.

La moartea lui Lamartine, Alecsandri își arată simpatia și întristarea într'un articol din *Convorbiri* declarând pe poetul lui *Focelyn* ca pe «unul din cei mai mari poeți ai Franței, omul care prin geniul său a fost și va rămânea o glorie pentru secolul nostru. Această tristă veste va deștepta, adaugă Alecsandri, un răsădit dureros în sufletele acelor cari au gustat încântările armoniei marelui poet».

Alfred de Musset fu și el un romantic, cu toate că rîse de Romantism și în deosebire de Victor Hugo în *Balada sa la lună*. El publică cele mai frumoase poezii între anii 1830 — 1840. *Les premières poésies, Rolla, Les nuits, La lettre à Lamartine, Les stances à la Malibran, l'espoir en Dieu, l'Idylle, Sylvia*, etc. cari avură atîta răsădit și captivară atîtea suflete prin puterea patimei și a tinereții din ele. *Noaptea din Decembrie*, cea mai curată și mai puternică inspirație a lui Musset, era copiată prin 1836 în buzunarele tuturor studenților din Paris.

Alfred de Vigny, poetul minunat al *Eloei* «vergina născută dintr'o lacrimă a lui Christ», — cu stilul său desevîșit și diafan, cu vieța sa retrasă și demnă, despre care Sainte-Beuve a zis că ș'o petrecea în «Turnul său de fildeș» și al cărui nume dacă strălucește mai puțin e ca o stea ce se află

mai naltă și mai depărtată. El tipări asemenea poezia sa cam pe la 1830.

Și alături cu dînșii strălucitorul stilist Théophile Gautier, fecundul Alexandru Dumas, realistul Balzac, idealista Georges Sand; Sainte-Beuve, spirit sagace și de mult gust, Mignet elegant și pătrunzător, admirabilul Augustin Thierry; Guizot, Villemain, Cousin; Thiers, puternic și transparent, entusiastul Michelet și câți alții? Cât talent, cât spirit, cât lirism!

Toate aceste nume cuprinseseră viața intelectuală, așa că temperamente din naștere vrăjmașe romantismului nu se puteau stăpîni în tinereță de influența-î cotropitoare ce se încingea ca o flacăra în atmosferă. Zola ne spune că dormea noaptea cu cărțile romanticilor sub pernă.

Persoanele poezilor erau arătate pretutindenă și păreau întrupări vii de poezie și de entusiasm, cu atitudini extraordinare, cu plete merovingiane pe umeri, palizi la față, cu barbe lungi, cu cravate mari, cu veste de catifea roșie.

Pe de altă parte, și tot ca impresie puternică asupra tinerilor, în domeniul acestei poezii intra tot ce era mai cu neputință. Cele mai mari fantazi, cele mai bolnăvicioase alucinații, cele mai nebunești simțiri, cele mai extravagante frase, alcătuiau pe acest nemărginit firmament al închipuirii stelele de întâia mărime, cărora noi păgâni se închinau extaziați.

Strălucita efusiune lirică de atunci cu tot decorul

ei exotic și sgomotos fu ca un nectar amețitor pentru toată Europa.

* * *

Aleksandri sosea, cum se știe, în 1834, tocmai în toiul romantismului, în anii triumfurilor, când toți câți erau în Franța tineri, poeți și iubitori de poezie se înrolau sub noul steag literar. Poetul nostru cădea, atât prin pornirile-și sufletești cât și prin vârsta-și, în mediul ce i se potrivea mai mult : poet și mediu se îmbrățișară cu frenezia tinereții. Strângerea în brațe dură mai mult timp, și avu resunet în sufletul lui toată viața, cum are în om resunet cea d'întâi dragoste.

Cu sufletul lui călduros, se credea el însuși un pion al romantismului francez. Își lăsa pletele și dînsul și își luă vestă roșie. Eferveșcența poetică de atunci a făcut pe mulți dintre românii aflători în Paris să se creadă poeți, fără a fi. Aleksandri însă avea hărăzit din naștere darul muzelor, și această epocă propice n'a făcut decât să-l desvolte mai mult și mai curînd.

Se mai întîmplă că împrejurările de la noi din țară cereau anume ideile romantismului. Sentimentul nostru patriotic atât de ațîțat, trebuia să îndrepteze literatura către o inspirație din ce în ce mai națională. Poesia populară, vitejia românilor sub domnia marii ai trecutului, erau atâtea subiecte ce chemau oarecum poezia romantică. Iar lui Aleksandri, talent descriptiv de culoare locală, romantismul îi venea numai bine, ca o haină pe măsură.

Cu puțin mai înainte noua scoală literară pē-

trunsesse în restul Europei până în țările ce ne înconjoară. Poetul Mickiewicz, publicând în 1822 cele de întâi două volume ale sale, *Balade și Romanțe*, întitulă prima lui bucată: *Romantismul*. Mai târziu el respunse criticilor clasici, arătând neajunsul de a se mărgini numai la subiectele grecești, și că romantismul aducea isvoare nouă, pline de viață vie și de tinereță. În Rusia acelaș curent. La noi Costache Negruzzi traduse *Baladele* și drame din Victor Hugo, Eliade asemenea.

Romantismul a fost sentimental, iar ca bază a gândirii a avut închipuirea, idealul.

În fond, el nu e decât o lature exagerată a clasicismului, accentuarea în mod unilateral asupra închipuirii și sentimentului, precum naturalismul, noua școală literară, care urmă după romantism ca o reacțiune, nu e în fond decât o altă lature exagerată a clasicismului, adică apăsarea în mod exclusiv asupra simțului de realitate, asupra naturei. În bucățile mari, lăsate de clasici, sunt deopotrivă întrebuințate toate facultățile sufletului omenesc, de la nota cea mai aprinsă a închipuirii până la nota cea mai concretă a simțului de realitate. Dar dacă idealul ține în ele un loc mai luminos este ca și la teatru: scena e mai luminoasă decât stălele în care stăm; acolo e idealul, arta, dincoace e viața reală.

Noua școală literară a dus așa de departe tendința vapoasă a închipuirii, că a falsificat spiritul timpului, făcându-l să piardă cu totul simțul realității și să devie impropriu, incapabil pe terenul

faptelor și al utilului. Chiar pentru oamenii cărî aș știut să se analizeze, să considere acest idealism al lor drept o boală, de și luptând cu tot dinadinsul, le-a fost cu neputință să se disbare de el. Renan, spirit atît de înalt și atît de larg, și-a dat, după mărturisirile lui însuși, jumătate din activitatea sa acestuî despot, idealul, pe care îl considera mai-mai ca o nebunie. Mai mult încă, era de părere că istoricește orî-ce vis frumos, coborît în lumea faptelor devenea funest, plin de urmări contrariî, încât zice dînsul, «m'am obișnuit a urma o normă stranie, aceea de a lua pentru judecata mea practică opusul exact al judecății mele teoretice, adică de a nu privi ca posibil, decît ceea ce 'mî contrazice aspirațiile mele. În adevăr o experiență, urmărită îndelung, mi-a demonstrat că tot ce visam nu se izbîndea nicî odată și că tot ce nu-mî plăcea trebuia să triumfeze. Cu cît o idee oarecare politică era mai netrebnică, cu atît ea îmi părea mai cu mulți sorți de izbîndă în lumea realității».

Dacă în așa grad se găsea ajunsî sufletește oamenii și cugetătorî reci de talia lui Renan, ce trebuie să se fi petrecut în ființele poezilor?

Eî atinseră nota cea mai de sus a gîndireî, cea mai înaripată. Lirismul le umflă ideile și le ridică la înălțimî, unde plutesc ușor ca niște pale de azur, în apoteoze de aurorî și de armoniî. Patimele lor și în deosebî amorul sunt duse la niște marginî așa de extreme, că ți se par că alunecă cîte odată în prăpastia nebuniei.

Acum, acest caracter exagerat al romantismului n'a avut el și o parte rea de înriurire asupra multor din bărbații politici ai Franței și a unora din bărbații noștri politici și literari? Nu le-a atins dreapta lor judecată? Nu le-a prea mărit la uniă amorul propriu peste măsură și dorul de a face legendă din viața, din poziția lor, din împrejurările prin cari au trecut? Noi uniă n'am putea să ne pronunțăm. Sunt fapte din viața câtorva cu adevărat curioase. Luați, spre pildă, testamentul lui N. Bălcescu; citiți-l și veți rămănea pe gânduri. Luați articolele politice ale unora din ei, discursurile parlamentare ale altora, și veți vedea în ele o nuanță turbure de încredere și admirare personală, care fără voie îi aduce aminte de comparația poetului Heine definind romantismul: «un costum interesant de carnaval».

Aleksandri scăpă de acest exces al epocei, de și prima lui conștiință fu romantică, profund romantică, căci mai toate caracterele romantismului, arătate aici în treacăt, au brăzdat opera lui.

Cu multe din inspirațiile sale se va opri de preferință dinaintea istoriilor fantastice, a patimilor mari, a crimelor extraordinare, a legendelor naive; dinaintea eroilor giganți, a haiducilor aprigi, a martirilor; a forțelor și oamenilor supranaturali, a naturei pitorești, a locurilor depărtate, ca Orientul, Spania, Italia, cu colorile și legendele lor; pe scurt dinaintea lucrurilor și ființelor ce au caracterul idealului și sentimentalismului aprins. Pentru întâia oară la noi el întrebuițează în poezie limba și

expresiunile populare. Spre a ne încredința n'avem decât să deschidem un moment primul sėu volum de poezii și să urmărim repede paginile una după alta. Vom citi titluri ca *Andrii Popa*, *Groza*, *Fet-logofet*, *Ursiți*, *Strigoii*, *Ceasul rėu*, *Sburătorul*, etc.

De la cea de'ntăi poezie până la cele din urmă vom întâlni lucruri ce plutesc deasupra vieții, în o lume adesea străină realității. Acolo «florile își șoptesc», «brazii de la munte ascultă și grăesc», «frați încălecați pe smeii se întrec cu rîndunele», «Balcanul și Carpatul se amenință unul pe altul, mișcând coamele lor de codri ca lei în mânia», «Dunărea și Marea rîd», «gerul strînge în brațe văile»; în resboai «se clatină pămîntul», iar bătăile de inimă ale românilor «resună ca o mare» «rîzînd totuși românii cu nepăsare de moarte și nevoie», de și moartea se întinde în jurul lor «cât e negru, cât e soare»; iarna :

Astfel gerul e de tare
Cât îngheață în om pe loc
Și a gurei răsufare
Și cenușa de sub foc.
El lipește ochi cu gene,
Pe drumeț îl face orb
Și în cuiburi chiar sub pene
Crapă oule de corb.

Toate sfîrșiturile bucăților sale vor avea un caracter tainic, mistic. Umbre ce trăesc după moarte, glasuri ce se aud în câmpuri și în ape, resplătiri

de la ființe duse pe ceea lume, etc. etc. Așa ca să
dăm un exemplu, două din o sută, în poesia *Baba
Cloanța*, a doua bucată din *Doine și lăcrămioare*,
auzim un glas din papuri:

.
Când pe maluri trece noapte
Călătorul șuerând
Printre papuri când și când
El aude triste șoapte
Ș'un glas jalnic suspinând:

«Vin la mine, voinicele,
Că eu noaptea ț'oiu cânta
Ca pe-o floare te-oiu căta
De diochi, de soarte rele
Și de șerpi te-oiu discânta»...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În *Craiu noii*, a treia bucată în volum, întâlnim
vorbind un mormânt:

.
Treț zile în urmă colo pe vale
Remase singur un biet mormânt!
Și multă vreme un glas de jale
Suspină astfel pe al nopții vânt:

«Tu ce spuți vesel, sus pe movilă
«La Cornul lunii tainicu-ți gând,
«Când vine noaptea, fugi, fugi, copilă,
«De străin mândru cu glasul blând».

Până la un punct, tot pornirea lui spre romantism
e pricina pentru care el va avea poesia cu mult
mai la îndemână decât teatrul, decât prosa. Când

se va încerca în teatru și prosă va face tot poezie, cum vom vedea mai la vale.

Câteva din lucrările lui poetice și mai cu seamă teatrale au nu numai o influență romantică, dar chiar par a fi reminiscențele unei bucăți anume sau chiar localisări. Astfel vom spune că poezia *Penes Curcanul*, atât de frumoasă, atât de populară astăzi la noi, amintește de aproape o bucată din *la Légende des siècles* al lui Victor Hugo, *Agachi Flutur pe l'Avare en gants jaunes* de Labiche, etc.

Ca mai toți poeții pe cari i-a urmat Alecsandri, ca Lamartine, Victor Hugo și Musset, spirite preocupate mai mult de formă și de cuvinte luminoase, poetul nostru a parafrazat mai adesea ideile din aer, le a pus în frase poetice, le a dat armonia versului. Dacă vei lua cea mai originală bucată a sa și o vei scutura de cuvinte, vei rămânea cu o idee simplă, cunoscută, de bun simț. Dar felul acesta de poezie era atunci necesar și toată lumea îl admira. El moderniza gândirea noastră prin gândirea occidentală și prefăcea astfel inteligența română pe calea treptată a dezvoltării.

Potrivit modelelor sale Alecsandri va lăsa încă de o parte, cel întâi la noi, mitologia greacă întrebuințată de atâți autori români de mai înainte, mitologie, ce nu mai avea rațiunea de a figura în mijlocul unei cugetări creștine atât de vechi. Olimpul, cu zeii și zeițele sale, cu nelipsiții Amor și Adonis dispărură atunci pentru totdeauna din literatura română.

II.

POESIA POPULARA

Inriurirea școalei franceze asupra lui Alecsandri ar fi putut fi fără îndoială mai primejdioasă talentului lui, dacă ea n'ar fi fost urmată numai decât de înrîurirea poeziei noastre populare. Inspirația de veacuri a geniului țării se arată ca un șivoiu puternic și curat, se amestecă cu firul de apă turbure ce venea de departe, de prin țări străine, și dădu întregului curent limpeziciunea și proprietățile isvoului pământean.

E știut cum în cel de întâi pătrar al veacului al XIX se arătară în Europa culegătorii de poezie populară, de basme, legende, datine și alte produceri de ale popoarelor, transmise din gură în gură și fost trăit ascunse în memoria claselor muncitoare. Pe terenul teoretic, impulsivitatea fusese dată de filosoful Vico și mai ales de Herder, care scosese

la lumină prin anii 1779 o culegere de diferite cântece populare, sub titlul *Glasure ale popoarelor*. Puțin după ei, frații Grimm din Germania întrevăzură în poesia populară posibilitatea unei noue științe ce avea să alcătuiască mai târziu una din bazele principale ale etno-psihologiei. Prin ea urma să se desvelească o întreagă lume misterioasă, sufletul obscur al popoarelor, despre care istoria fusese până atunci mută ca una ce se preocupase mai mult de împărați și de războaiele lor. Era dar un izvor vergin de cercetări ca și de mulțumiri, și nu puținii iubitori de literatură începură a cucerii satele și munții.

Imprejurul nostru, Vuk Karagić publică prin 1823 poesia populară sârbă. Ceva mai târziu porni a colecționa Bogoei poezia populară bulgară. Vuk Karagić adună tot pe atunci și un număr de poezii române pe cari le dădu lui Assachi întâlnindu-l la Viena. Gustul lui Assachi se deșteptă și culese el însuși câte-va poezii de ale noastre, arse însă în focul întâmplat la Iași în 1827.

Cei de întâi români ce se îndeletniciră cu tragere de inimă să strângă producerile poporului, fură Anton Pan, a cărui colecție se publică la 1851, Alecu Russo, și în cele din urmă Alexandri.

Alecu Russo a fost adevăratul culegător conștient de valoarea poeziei populare. Intors de la studii și intrat în societatea română, atât de împetrișată în sânge, moravuri și deprinderi, în limbă și sentimente, fu impresionat de această pri-

velişte a societăţii. Căuta pe român şi nu-l afla nicăiri. «Unde să găsim românismul, geniul acestei ţări», striga el cu neliniştea unei minţi prevăzătoare şi a unei inimă patriotice.

În dorinţa-î arzătoare căuta fără preget românismul în jurul lui, în saloane, în strade, întocmai ca bătrânul grec cinic adevărul cu lampa în mână. Când într'o zi, într'un iarmaroc, dede în sfârşit de ceea ce voia el, adică de lumea neaoşă românească. Atunci «ved, zice dinsul, oameni şi haine ce nu văzusem în oraşe, aud o limbă, armonioasă, pitorească şi cu totul străină de jargonul cărţilor. De unde eram la îndoială, dacă românii sunt o naţiune sau o colonie cosmopolită modernă..., încep a întrevedea adevărul. Iată un om cu fizionomia veselă, el intră într'o colibă de frunze, scoate de sub suman un instrument ce-î zice *lăută* şi se pune a cânta. Mulţime de oameni se îndeasă împrejuru-î şi-l ascultă cu dragoste, căci el *sice* balade strămoşeşti... Ochiî mei se deschid: o naţionalitate întreagă se desveleşte în graiul, în hainele, în tipul antic, în cântecele acelor oameni. Lăutarul cântă, şi dinaintea mea se desfăşoară un tablou care mă încântă, şi când el sfîrşeşte, toată nedumerirea s'a şters din minte-mî: rămân convins de naţionalitatea română, de geniul român, de adevărata literatură română; înţeleg dragostea românului de ţara lui, înţeleg puterea legăturilor de familie!» Iată, în adevăr, revelaţia ce i se face lui Alecu Russo în acea zi, când toată istoria noastră i se deschise limpede cu indicii puternice despre

origina și caracterul românului, cu duiosia inimei și strășnicia lui în apărarea moșiei.

Alecu Russo deșteptă plăcerea aceasta în amicul său Alecsandri, care neapărat, ca poet, simți frumusețile poeziei noastre mai mult decât orî cine altul. În 1842 știm că moare mama poetului. Munții, singurătatea în sinul căreia se retrage el, îi dădură o mângâere durerii.

În excursiunile sale prin Carpați, excursiuni ce durară mai mulți ani, repetându-se în toate verele și făcute mai des împreună cu Alecu Ruso, el găsi comori de poezie populară și «să amareză de ea, cum zice poetul, ca de o copilă din Carpați, tîneră, mîndră, nevinovată și așa de frumoasă»... Ceahlăul e creștetul Carpaților moldovenești. Te suî pe el pe cărări încântătoare pornind de la Hangu, proprietate altă dată a Cantacuzineștilor, și odată sus, și se desface privirei ca o panoramă deschisă toată valea Bistriței. Aci întîlni el balada lui *Mihul Copilul* sau *Miu Cobiul*, balada *Dolcei* și *Mioriței* a căror aflare e așa de mișcătoare. Aceste balade, zice Alecsandri, «le am cules din gura unui baciū, anume Udrea, de la stîna de pe muntele Ceahlău. Acel păstor suna din buciu cu o putere extraordinară, în cât munții se resună în mare depărtare. El cânta și din fluer mai multe cântece ciobănești, iar mai cu seamă doina cu o expresie de o înduioșare ce aducea lacrimi în ochii celor cari îl ascultaū». Era în 1842 «într'o frumoasă seară de vară, când urcându-mă la stîna unde auzisem resunând buciu-

mul lui Udrea, am asistat la unul din cele mai sublime spectacole ale naturei, luminat de razele asfințitului soarelui; iar după ce noaptea presără cerul cu stele, mă așezaî cu Udrea și cu alți păstori împrejurul unui foc și petrecui până în zori cu cântecele de la munte».... «Ce surprindere, ce mulțumire la auzul Mioriței! Atuncea, zicea poetul, orî-ce comoară aș fi găsit nu m'ar fi bucurat atît de mult».

El se puse cu tot dinadinsul să adune acest buchet de flori câmpenești, pe cari le publică sub titlul: *Balade, adunate și îndreptate*, tipărite mai întîi în parte într'o broșură și continuate în o a doua prin anii 1851—1852. Ele fuseseră publicate, cum ne amintim, la început în franțuzește și traduse în limba germană de Kotzebue și în engleza de Stanley.

Maî târziu, în 1866, publică toată culegerea sub titlul: *Poesii populare ale Românilor*; ea impresionă mult societatea noastră și maî ales tinerimea. În adevăr, câte frumuseți nu se arătară atunci dinaintea celor ce nu înțeleseseră limba și gândul poetic al poporului român. Maî întîi pentru arța în sine, simplitatea și curățenia vorbei românului de la țară, plecată drept din inimă, a fost un element puternic întru a o crește și sprijini. În urmă, pentru soarta literaturii poezilor noștri, literatură lătită numai prin mijlocul acesta în spirite, decât folos n'a fost culegerea populară a lui Alecsandri și înrîurirea acestei poezii asupra lui?

Alecsandri, dintre scriitorii timpului, a înțeles

mai bine, că literatura unui popor trebuie să circule ca seva într'un arbore, de la rădăcină până în vârful lui, de la talpa poporului până la straturile de sus, și că istoria lui e cuprinsă mai adevărat decât orî unde în deprinderile, datinele, superstițiile și cântecele lui.

Ca începător cum era în culegerea poeziei noastre, el n'a crezut a păstra cu stricteță exactitatea versului popular. Urechea lui rafinată se împedica de unele versuri șchioape și de unele rime prea sărace. De aceea la urmă, «le-a îndreptat», cum se exprimă el însuși, le-a netezit de unele asperități, le-a mai lungit sau scurtat de câte un picior de vers, le-a făcut să se îmbrățișeze mai strîns în rime. Iată o poezie amoroasă ce o punem alături cu aceeași bucată din colecția D-lui G. Dem. Teodorescu, culegător conștiincios; ea va arăta cam în ce fel s'a atins Alecsandri de forma populară și cam cât e de mare vina ce i s'a făcut de unii și de alții.

Colecția Alexandri

ALBA DE LA MUNTE

Albo, Albo de la munte!
Ce-ai pus fesciorul pe frunte
Că ți-ai eșit vorbe multe.
— Las' se easă că nu-mi pasă
Inima-mi de dor e arsă
Că bădica-î dus de-a casă,
Să-mi cosească fin cu rouă,
Frânge-i-s'ar coasa 'n două
Se vie la alta nouă!

Colecția G. Dem. Teodorescu

ALBA DE LA MUNTE

Albo, albo, de la munte
Ce-ai pus fesciorul pe frunte,
Că ți-ai eșit vorbe multe!
— Las' să-mi iasă
Că nu-mi pasă,
Că nu e badea acasă
Ci e dus badea la coasă,
Să-mi cosească fin cu rouă;
Frânge-i-s'ar coasa 'n două
Să vie la alta nouă:

Să-mă cosească în costrele,
Facă-și coasa bucățele,
Se vie 'n brațele mele.
Se-mă cosească în cu floare
Ca se-mă fie de recoare
La cap și la țîțșoare.
Zică lumea că 'i dau pace,
Eu m'oiu purta și voiu face
După cum lui Badea-i place.
Zică lumea ce va țice,
Ea n'a putea se ne strice,
Dragostea se ne-o redice ;
Că mă ține Badea bine,
Inima lui e la mine,
Ș'a mea o poartă cu sine.
Inima lui îmi grăește,
Ș'a mea lui încă-i șoptește ;
Una de alta dorește,
C'amendouă sunt legate
Cu legături înfocate,
Ș'una pentru alta bate.
Acel lanț ce le cuprinde
Între ele când se 'ntinde
Cu mare foc le aprinde.
Ea când s'adun amendouă
Atuncea par' că le plouă
O recoreală de rouă.
Așa le e gîrămîntul
Îs legate cu cuvîntul
Să le despartă pămîntul!

Să-mă cosească în costrele
Facă-și coasa în bucățele
Să vie 'n brațele mele ;
Să-mă cosească în cu floare,
Să mă fie de serbătoare,
La cap și la țîțșoare.
Zică lumea, î dau pace
Că m'oiu purta și voiu face
După cum lui Badea-i place.
Zică lumea orî ce-o zice
Nu va putea să ne strice
Dragostea să ni-o ridice ;
Că mă știe badea bine,
Inima lui e la mine
Ș'a mea o poartă la sine.
Inima lui îmi vorbește
Și a mea lui î șoptește,
Că una de-alta dorește ;
C'amendouă sunt legate
Cu lanțuri arse, 'nfocate
Ș'una pentru alta bate.
Și lanțul ce le cuprinde
Între ele când se 'ntinde,
Cu mai rău foc le aprinde.
Iar când s'adun amendouă,
Atuncea parcă le plouă
O recoreală de rouă.
Le plouă, le răcorește,
Dar de tot nu le răcește,
Că dragostea le încălzește.
Nici va răci vre odată
Dragostea lor cea 'nfocată,
Dorul ca să ni-l abată.
Așa li e jurămîntul
Și 's legate cu cuvîntul
A le despărți mormîntul !



Cum se vede, schimbările sunt mici, aproape neînsemnate. Cam aceleași sunt pretutindenă. Nu e vorbă sunt unele cuvinte care chiar la D. G. Dem. Teodorescu nu sună tocmai a formă populară. Astfel forma viitorului «*voiū*», s. ex., nu se aude în gura poporului, de și în colecția D-lui G. Dem. Teodorescu ea abundă. Așa și altele.

Aleksandri a fost călăuzit în îndreptările sale de dragostea mare ce avea el pentru poporul seū, crezând că-l crește, că-l mărește, înfățișându-l ca mai artist. În aceasta poetul nu aprețiasse îndestul un adevăr, poate nu citise cu destul discernământ pe Fauriel, ale cărui cuvinte, privitoare la culegerea fidelă a poeziei populare, sunt și astăzi demne de amintit. Tocmai greselile de artă, crede el, în 'discursul preliminar al *Cântecilor populare ale Greciei moderne*, și întrebuițarea unei arte nedesevârșite în poezia populară, adică faptul ce alcătuește un contrast saū o disproporție între simplitatea formei și impresia mare ce ne produce această poezie, sunt însușirile care fac farmecul ei de căpetenie. Prin astfel de neregularități ea ține pană la un punct de caracterul lucrărilor naturei și ne dă ceva din impresia ce simțim contemplând cursul unei ape, priveliștea unui munte, o masă pitorească de stînci, o pădure bătrână, căci geniul incult al omului este de asemenea unul din fenomenele, unul din produsele naturei.

Dacă Aleksandri a făcut altfel, nu trebuie să uităm că ideile timpului erau altele. Ce voia el cu

strînsul poeziei populare? Voia să arate darurile cu care a înzestrat natura pe român și nimic mai mult; poetul n'a avut și nu putea să aibă nici o pretenție științifică în colecția sa.

* * *

Dacă n'a făcut știință folkloristică, a făcut însă altceva mai important pentru noi.

Înainte de toate, el lovi și abătu prejudițiul, lățit atunci în toate capetele, că limba română nu poate să exprime concepțiile frumosului, că ea nu va fi nici odată o limbă poetică ori științifică, și că vom avea pururea nevoie de alte idiome străine pentru astfel de țeluri. Ori cât de absurdă ne pare părerea aceasta astăzi, acum 70-80 de ani era un principiu nediscutabil. Se știa ca un fel de dogmă că în literatură nu sunt decât scrierile vechi grecești și pe ici pe colea și ceva franțuzești; cât despre o încercare de dramă ori de poemă românească numai pomeneala provoca ilaritatea tuturor.

Chiar în saloane limba română era ca un cadavru ce nu se întrebuința decât cu slugile. Idei, inovări, spirit, conversație, tot ce face vieța adevărată a unei limbi, era de domeniul limbei grecești moderne, a cărei frumusețe ascultată acum ne dă o atât de mediocră idee, încât i s'a dat epitetul de limbă «plăcintărească». Era ridicul, fără umbră de îndoială. Și cu toate acestea, ceea ce se petrecea atunci cu limba greacă la noi, se petrece astăzi în parte cu limba franceză sau germană. Faptul e identic. Dacă însă azi cel mai

bicisnic din boeriī noștri ar roși vorbind în salon limba grecească, cel mai deștept dintre ei nu i se pare de loc curios de a vorbi numai limba franceză.

În ziua în care un aer curat va circula în mințile românești, când atâtea idei greșite ce ne apasă astăzi vor fi spulberate din capetele noastre, și când în locul lor se vor înrădăcina ideile sănătoase naționale, în ziua aceea se va recunoaște meritul marelui poet popular, care ne a deschelat drumul spre acest orizont luminos, spornic și fericit.

La cea de'ntâi privire aruncată asupra poeziei populare, vedem că mai toată concepția ei are caracterul idealului ca și romantismul, cu care are încă și alte înrudiri. Mulțimea nenumărată de feți-frumoși, de Ilene Cosinzene, de smei, de vrăjitori, talismanuri și descântece, ne transportă în lumea fermecătoare a mitului unde cresc arbori cu roade de aur și sbor paseri măestre cu ochii de brilante; unde toate forțele supra-naturale, frumusețile nevăzute, grațiile neînclăpuite fac poduri de argint, palate de cristal și umblă cu inele făcătoare de minuni și cu naframe purtătoare de viață sau de moarte, până la apele ne'ncepute unde se bat munții capete în capete, și în alte nesfârșite cuprinsuri și ficțiuni de ale poporului, cari merg tot în nota supranaturalului romantic, ba chiar o întrec cu mult și-î dau o altă viață viguroasă și amplă.

Sufletul lui Alecsandri nu făcea dar mai mult, față cu poezia populară, decât se ridica c'o treaptă mai sus în aceeași regiune azurată a fantasiei.

Toate acele figurî enumerate și altele, ca Pepelea, Strîmbă-lemne, Statu-Palmă, Barbă-cot, figurî ce însuflețesc poesia populară vor reînvia mai mândre, mai civilizate, mai gingașe în poesia poetului. Unde te întorcî e o figură cunoscută a căreî privire dulce ai întâlnit'o în baladele orî în doinele noastre populare. Toți și toate se plimbă printre poesia înflorită a poetului, învesmîntați de astădată și împodobiți ca într'un locaș mai bogat și mai de sîrbătoare.

Naturalul și spontaneitatea, trăsăturile caracteristice ale inspirației populare vor caracteriza asemenea poesia lui Alecsandri.

Toate datinele și obiceiurile, toate proverbele și zicătorile, toate credințele populare, ca «descântecul de trei ori», «privirea în fântîni pentru ursitorî», «vîrcolaciî», «ierburile ce nu cresc în locuri blestimate», limbile de foc ce es din pămînt, «vedeniile», «cruciulițele de lemn sfînt la piept», «sorî ce staî în loc dinaintea frumuseșilor», și cîte altele își găsesc loc pe fie care pagină de ale lui. Ca și poporul Alecsandri înțelege încă graiul elementelor din natură, «tainele freamătului de frunze, «limba firilor de iarbă» «frăția stejarului», «mărturia apelor», etc.

Ca formă poetul copiă aproape forma poeziei populare și o ridică la o putere saî două mai sus. În multe bucăți el începe cu formula: *Frunză verde* saî *Foaie verde*, formulă ce are într'însa ceva vag primăvăratesc, de vieață, de speranță în viitor, lucru ce se potrivește unui popor tînăr și

dă din capul locului cântecului popular un fel de minunat sprijin sufletesc și un caracter naiv, primitiv. *Frunză verde* pare un motto de religie naturală, ce ne ridică imediat în o atmosferă poetică, ne scoate din proza zilnică și ne face să planăm în sfera eterică a armoniei, a unui vis dintre cer și pământ. E de o concepție rară a începe cântecul cu o bază sufletească atât de fericită ca frumuseța cea mai vie a naturei cu frunzele înverzite.

Naivitatea expresiei populare, diminutivele, desmierdările de silabe, repetițiile trecură prin talentul lui Alecsandri ca printr'un sublimator; ele se răspândiră într'ales, regenerate, măestrite în întregă poesia lui.

Versul de opt silabe, versul popular prin excelență cu cadența-i lesnicioasă și care devine de șapte silabe când ultima e accentuată, Alecsandri îl întrebuintează des și în mai toate variantele lui. Imaginile limpezi de flori, descrițiile în trăsături largi și ușoare, dându-ți tablourile vii dinainte, fără vr'o analiză mai despicătoare și mai fină a lucrurilor, frasa simplă și neînsemnată, rima ușoară, nimic nu-i lipsește.

Din toate punctele de vedere și ca formă și concepție poetul deschise dar porți largi și împodobite de arcuri și de trofee poeziei populare în literatura artistică și o puse pentru întâia oară ca bază a literaturii române.

Alecsandri a mers mai departe, a fost înriurit

în mare parte de caracterele adânci, de inspirațiile fundamentale ale poeziei populare.

Ideile, credințele, superstițiile, au plecat în lume în mare parte de la cei vechi, crescând din veac în veac și înmulțindu-se. Ici coala, firul misterios ce le leagă cu prezentul e întrerupt, e pierdut, ca și cum ar fi niște călători venind de departe și cutreerând pământul cu munții și văile lui umbrite. Sus pe înălțimi ei se ved scâldați de lumină, jos în prăpastii îi acopere întunerecul. In literaturile țărilor civilizate zărim firul trecutului cu întreaga lui moștenire, și-l admirăm, în țările înapoiate nici nu-l presupunem, zace în întunec. Să cercetăm însă, să rescolim mai bine și vom găsi urmele acelorași idei, acelorași credințe, acelorași superstiții mai pretutindeni cu deosebire de formă și de amănunte.

In mare parte dar frumuseța și caracterele poeziei noastre sunt aceleași ale întregii poezii populare pămîntești. Cine n'a comparat în destul poeziile populare ale altor țări va emite tot deauna păreri exagerate sau greșite. Câți nu trag încheieri despre istețimea românului ori despre estetica lui extraordinară din câteva poezii naționale, poezii ce se găsesc întocmai cu aceleași caractere la alte popoare din Europa. In starea de azi a folklorului, știință începută pe niște linii așa de largi, dar cu așa de puține rezultate sintetice precise, nu e cu puțință să-și formeze cine-va păreri temeinice și absolute. Multe, foarte multe din poeziile noastre populare sunt minunate și caracteristice, dar nu puține din poeziile populare străine sunt poate tot așa de

frumoase, tot așa de caracteristice. Unele din acestea au asemănări de aproape cu poeziile noastre, mai ales cele ale popoarelor ce ne încunjură, ca Sârbi, Bulgari și ale Greciei moderne. Bucățile eroice și haiducești din Grecia amintesc baladele și cântecele noastre haiducești. Tot așa cu legendele, superstițiile, datinile; unele ne vin de departe, din acel fond comun, din trecutul străvechiu, mai-mai cu aceleași cuvinte cum le avem noi. În privința frumuseții e știut că Rușii, Polonii, Ungurii au capete de operă în producerile poporului. Până și turcii au o poezie populară fermecătoare. Alecsandri în dragostea lui de românism crede că frumusețile poeziei noastre populare «sunt fără seamăn în literaturile străine». Invederat sunt multe poezii române de o gingășie neîntrecută, nici chiar în domeniul artei culte. *Miorița* care descrie moartea, înfățișând-o prin mireasa universului, amintește ca mod de o concepție minunată poezie a lui Leopardi unde leagăn, iubire, sicriu se confundă. Decât nu trebuie să exagerăm; e în deprofitul serioității noastre.

Lermontof, arătându-și părerea de rău că nu supsesse cu laptele copilăriei poezia populară rusă, fiind fost crescut de o germană, zicea că «poezia populară rusească are fără îndoială mai multă poezie decât toată literatura franceză».

Marele poet rus o spunea, dar nu-l credea nimeni. Astfel poate să nu ne creadă nici pe noi lumea, cu toate că avem unele din ele cu adevărat mărgăritare de inspirație populară. Iată un exemplu:

ȘOIMUL ȘI FLOAREA FRAGULUI

Sus, în vîrf de brăduleț,
S'a oprit un șoimuleț,
El se uită drept în soare
Tot mișcând din aripioare.
Jos la trunchiul bradului
Crește floarea fragului.
Ea de soare se ferește
Și de umbră se lipește.
« — Florică de la munte
Eă sunt șoim șoimuț de frunte
Eșă din umbră, din tulpină,
Se'ți vîd fața la lumină,
C'a venit pînă la mine
Miros dulce de la tine.
Căt am pus în gîndul meu
Pe-o aripă să te ieă
Și să mă te port prin soare
Pân' te'ă face roditoare
Și de mine iubitoare.
— Șoimuleț, dușos la graău,
Fie care cu-al seău graău.
Tu aă aripă sbrătoare
Ca să te înalăă la soare.
Eă la umbră la rēcoare,
Am menire înfloritoare.
Tu te leagăăni sus, pe vînt,
Eă mă leagăăn pe pămînt.
Dute'n cale'ăă, mergăă cu bine
Făr' a te gădi la mine
Că e lumea 'ncăpătoare
Pentru-o pasere ș'o floare!

Saă versurile următoare din *Bogatul și Săracul*,
pline de filosofie :

Măi bogate, bogățele!
Dacă ai averi de-acele
Nu-mi scoate ochii cu ele.
Că averile de frunte
Sunt ca un isvor de munte,
Astăzi curge și înneacă
Și mâini scade ș'apoî seacă.
De ai turme mari de oi
Ai și turme de nevoi,
Că pe unde 's turme blânzi
Sunt și lupi mereu flămânzi!

Iată acum tot ca exemplu *Privighetoarea prinsă*,
cântec sârbesc luat la întâmplare și tradus de D.
Teodorescu. Vom vedea cum strebate chiar prin
traducere aceiași gingășie a poporului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Duios privighetoarea
Cânta în crângul verde
 Sub ramura pletoasă,
Când, iată, vin la densa
Trei inși ca s'o vâneze.
 Ea-î roagă și le zice:
 «Lăsați-mă cu vieață
 Lăsați-mă c'atuncea
 In verdea grădiniță
Cântavă-voii un cântec
 Pe rumena răsura»

Dar ei o prind, sërmana,
Ș'o 'nchid în colivie
Ca mândra-le frumoasă
Cu densa să-și petreacă.
 Atunci ea nu mai cântă
 Ci mută-și pleacă ciocul
 Iar când o iaă de acolo

Ș'o duc în grădiniță,
Așa 'ncepe să plîngă
Să plîngă și să zică:

«Amar și vai de cine-î
Remas fără soție,
Amar privighetoareî
De crîngu-î despărțită!»

Frumuseța poeziei populare vine de acolo, că ea a fost făcută de oameni din popor, cari cu adevărat erau emoționați, adică scoși din ei înșiși prin puterea unor idei ce-î consumau; precum și de acolo că ea a fost cernută sute și sute de ani din gură în gură, din tată în fiu, și că numai ceea ce era cu adevărat frumos rămânea și trecea mai departe viu. Poeții deci, împreună cu criticii populari ne-au transmis frumosul poeziei populare.

Dar dacă *grosso modo* caracterile și frumuseța poeziilor populare vin mai mult sau mai puțin din același fond și sunt deci asemuitoare, privind lucrurile mai de aproape vedem că poezia noastră populară are însușiri particulare ei.

Trăind în aer liber, în mijlocul, în intimitatea naturei, românul s'a identificat cu ea, precum trăind în vecinice frământări și încălcări străine, el și-a scris în sufletu-î suferințele de tot felul, și-a înălțat trecutul vitejesc, a satirizat portretul sufletec al străinilor ce l-au înconjurat, și-a dorit zile mai bune. Pe marginea vremii, a cântat dragostea casnică, și a cântat-o cu căldura omului ce-î lipsea toate pe lume. Conștiința lui mitologică de odini-

oară se contopi încetul cu încetul cu creștinismul : o Diană a Olimpului vechi, spre pildă, fu preschimbată prin înriurirea creștinismului în Sânt-Ziana, și prin înriurirea mitului despre Elena cea frumoasă în Ileana Cosnizeana, etc. Cu timpul apoi credința religioasă creștinească se rărește și încolțește în locu-î, în inima românului iubirea de țară. Iată în linii largi caracterele particulare ale poeziei populare române.

Alecsandri le-a adoptat pe aceste mai cu seamă.

Unde nu s'a unit el cu glasul poporului, e în nota românului mai mult duioasă, mai mult melancolică. Poporul nostru a cântat mai ales în orele lui de suferință și de mâhnire. În acele ore sufletul omenesc are trebuință de a și vărsa focul, de a se tângui, de a și spune jalea ce-l apasă și dorul nestins de un viitor mai senin. Lacrimele din ochi recoresc trupul, cântecul tânguios recorește sufletul. Istoria românilor fiind o necurmată tragedie, cum o numește Cogălniceanu, glasul cutremurat al poporului român a scris'o în cântecu-î tristă, viforoasă, sfâșietoare, adică așa cum s'a arătat ea.

Firea și împrejurările s'aū opus, cum știm, ca Alecsandri să cânte pe același acord dureros; din potrivă toate îl mânaū spre cântarea mulțumirei și a fericirei din el, și așa a și făcut.

Să ascultăm un moment legenda *Mărioarei Florioarei*. Vom vedea că mai nu se poate desluși de e bucata unui poet artist saū producerea curată a poporului.

La Moldova cea frumoasă
Vieța-î dulce și voioasă !
L'al Moldovei dulce soare
Crește floare lângă floare.
Multe păserele 'n sbor
Fură minți cu glasul lor !
Multe fete și neveste
Fură inimă fără veste !
Dar umblarea-î frățioare,
Nouă ani întregi cu soare,
Sus în munte la munteni
Jos în vale la văleni,
Și de-ai călca nouă țări
Și de-ai trece nouă mări
Florinică n'ai găsi
Păsărică n'ai zări
Nici nevestă mândruliță
Nici copilă draguliță
Ca Mărioara
Florioara
Zinișoara munților
Surioara Florilor !

.....



CELE PATRU SENTIMENTE

I.

SENTIMENTUL AMORULUI

Doine și Lăcrămioare, Mărgăritărele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când privim aspectul nemărginit al naturii cu vieța ei întreagă și felurită, cu rotația astrilor, cu verdeța primăverii, cu plecatul frunzelor de toamnă și cu atâtea și atâtea mișcări de fenomene care de care mai mărețe și mai nepătrunse, suntem isbiți de regularitatea priveliștei, de armonia mișcărilor ei și de maestrosia frumuseții ce o împodobește. De la picătura de rouă ce strălucește limpede în potirul floarei oglindind azurul cerului, până la urgia tempestelor negre de pe oceane, în care se frâng munții de valuri sub detunături de trăsnete; de la atomul de parfum ce se ridică spre constelații până la lumina și căldura soarelui, acest milionar de stele ce aurește imensitățile, totul ne înfățișează frumuseți eterne, aspecte minunate, proporții uriașe.

Nu căuta însă să desfaci lucrurile, să despici firul, să arunci o privire scrutătoare dincolo de această aparență fermecătoare a existenței, căci atunci ți se va arăta în vecinica ei vrăjmășie lupta pentru viață, goana nestăpânită a unei ființe contra alteia, a unui element contra elementului vecin, și la urmă întrebarea unui adevăr teribil: adică pentru ce toate acestea? Frumuseța de odinioară te va pune pe gânduri, te va întrista, te va face să te îndoiești de multe. Ci privește numai, ia lumea drept o împreunare în care fie care particică își are soarta și locul ei, iar omul, întocmai ca o plantă ce se întoarce pururea spre lumină, se conformă facultăților și iluziilor sale. Incântă-ți ochiul alină-ți inima cu tot ce-ți surîde, primește strălucirea stelelor ca un salut luminos adresat ție, om, consideră traiul tău, viața, ca o serbătoare dată materiei din tine, — materie inertă și inconștientă până ieri la nașterea ta, inertă și inconștientă mâine după moartea ta, unind numai astăzi printr'o trăsătură de lumină, prin ființa ta simțitoare și conștientă, eternitatea trecută, cu eternitatea viitoare. Asemenea societatea alcătuită din semenii tăi, privește-o ca pe o minunată întocmire omenească, ia totul din ea în serios, entuziasmează-te de ideile ce o încălzesc și contribuie tu însuși la această viață a universului ca o frunză pe cursul apei. Iată ce povățuesc și unde călăuzesc sentimentele și instinctele omenești pe cei mai mulți dintre noi. Cine le urmează pe ele, e fericit, cine nu le urmează și-și

sfarămă capul în gândiri adânci, în înțelegerea neînțeleșului, își sapă în sine însuși isvorul nemulțumirii, adesea isvorul durerii.

Sufletul nostru al fiecăruia e înclinat din fire spre unul din aceste două drumuri opuse ale priceperii vieții, și ori cât s'ar încerca împrejurările să ne schimbe, noi vom rămânea aceiași în fondul ființei noastre. După această deosebire fundamentală împarte Brandes, cunoscutul critic danez, pe scriitorii în genere în două mari categorii: unii ca fiind oameni de gândire și de voință, setoși de adevăr și de esența lucrurilor, alții ca naturi mai mult de instinct, naive și spontanii. Când își aruncă cineva ochii asupra întregii lucrări literare a lui Alexandri, poezia, teatrul și prosa sa, asupra felului și intensității cu care se înfățișează ea, asupra stilului în care e scrisă, a calităților ce-î lipsesc și părților ce ar fi putut fi evitate din ea, are o impresie imediată despre felul talentului poetului. Această impresie, care o avem noi astăzi eșind din citirea operelor lui, credem a o fixa de la început spre a înlesni și limpezi cercetarea critică de mai la vale. Alexandri, față de oamenii gânditori, de contemplatorii profunzi, de visătorii misterioși, de cercetătorii neobosiți de idei, a fost un poet în înțelesul etimologic al cuvântului, un improvisator dulce și senin, gândind și dorind binele și frumosul, și bucurându-se, entuziasmându-se de ceea ce-î aducea ceasul. La această impresie ce ni-o dă opera lui, ne mână încă, cum am văzut, și viața sa precum și caracterul epocii în care s'a deșteptat și a trăit.

El e decî poetul de sentiment, mulțumit, simplu și ușor, franc și sincer, fără atitudinî și fără teze, dar în același timp fără prea multă filosofie, sufletul său nu va despica nici odată în chip rece, ca pe o materie străină, ideile sale spre a le da mai multă putere și adîncime, ci le va lăsa să cadă așa cum s'aũ arătat în creerul său, vii și cu prima lor formă. Vieața, naturalul, simplitatea, aceste trei calități ce țin de esența poeziei, vor fi însușirile de căpetenie ale operii lui Alecsandri, ca unele ce derivă din fundamentul firii lui. Poezia sa, mai mult inspirată decî decît gîndită, nu ne va duce la întrebări și răspunsuri finale, mai în deobște triste, ci ne va da icoana vieții, așa cum ni se înfățișează ea la suprafață, pe marginea luminată a împrejurărilor. Ea se va asemăna cu o copilă veselă și fericită într'o grădină, care la orî ce întrebare ce-i facem ne surîde numai, alergînd după flori și după fluturî. În frumuseța primăverii ce'l atrage, în cîntecul paserii, în ninsoarea ernii, pretutindenî, poetul nostru nu va zări de loc legile fatale ale naturei, ci se va opri spre a simți, spre a admira, spre a iubi. Orî ce întîmplare mai bătătoare la ochi, orî ce bucurie trecătoare, orî ce suferință mai adîncă, o privire în faptele strămoșilor, o sperare în viitor, o povestire fabuloasă, un act național se va transforma pentru el în poezie, se va înveli în melodie, se va colora în trandafiriũ; aceasta e legea poetului ingeniũ, sentimental, instinctiv.

De aci trăsătura dominantă a operii sale întregi, care e sentimentală mai mult de cît gînditoare.

Ca o icoană a vieții încunjurătoare ce fu, Alecsandri a simțit și resfrînt toate patimile omenești; patru însă din ele l'a inspirat mai lung și mai statornic: *amorul*, *sentimentul ridicolului*, *sentimentul naturei* și *iubirea de țară*.

Prima expansiune a anilor săi de tinerețe, *Doinele* și *Lăcrămioarele*, ca și cele de'ntâi contemplații și amintiri ale lui, *Mărgăritărelele*, pleacă din sentimentul amorului. Pe ici pe colea e adevărat sună în aceste poezii și alte coarde ale lirei lui, o exclamație de admirare în fața naturei, o odă închinată cuiva, ori reînvierea unei balade strămoșești, etc.; dar femeia e focul sacru ce stă nestins de la un capăt al lor până la celalalt.

La două-zeci și patru de ani, vârsta în care le scrise poetul, nimic nu resună mai sgomotos, nimic nu face să bată inima mai cu putere decât chipul femeii iubite. Natura e atunci în toată exuberanța ei, în tot avântul impetuos al regenerării, și cele-l'alte facultăți tac și o ascultă.

În *Doine* și *Lăcrămioare* inima lui Alecsandri ni se deschide cu nevinovăție și ni se arată limpede și plină de tinerețe. E o adevărată plăcere a le citi, a vedea în ele cele de'ntâi emoții ale poetului, a deduce din ele omul de mai târziu și a privi în față imaginea femeii ideale ce le a inspirat.

Simpatia lui pentru femeii în genere îl ducea la un optimism rar în veacul nostru, la o idee bună

și respectoasă despre sexul lor. El e singur aproape printre numele noastre literare, care avu o bună opinie despre femei, în timp ce mai toți scriitorii noștri mai însemnați avură o părere contrarie. Pildă Eminescu, Carageale și alții. De aceea Alecsandri a fost mai cu drag iubit, mai popular de cât toți poeții noștri, căci ca rasă latină, sutnem călăuziți mai mult de sentiment de cât de judecata rece. Și cine știe, dacă nu avem dreptate. Noi Români, ca și francezii, ca și italienii sau spaniolii, vom confinți mai curând o reputație a unui autor ce va vorbi de bine de femei, de cât pe a altuia ce ar vorbi de rău. Dacă Göthe, n'a fost prea mult iubit în Franța și Italia, este poate și din pricină că el n'a cruțat prea mult femeea. Margareta sa din Faust e sdrobită fără pic de îndurare. Tot din pricina aceea poate nici Shakespeare n'a fost prea sêrbătorit în țările latine. În Alecsandri întâlnim din contra tot deauna dovezi de iubire sinceră și de respect pentru femei.

El se conformă și aici poeziei noastre populare, care poate mai mult decât orice altă poezie străină, dă o dreaptă considerație femeii. Aiurea, cum e în poezia francesă dinainte de veacul al XV, femeia nu are alt rol decât să servească la regenerare. Concepțiunea amorului e numai sensuală.

Alecsandri e adevărat iubea femeea și ca forme, cum iubește orî ce poet frumosul în sine, liniile și armonia. În o scrisoare din 1883 el se exprimă astfel în privința aceasta:

«Mă-aduc aminte, zice dânsul, că nu știu în care an aflându-mă în Insula Principilor și preumblându-mă într'o seară pe lună pe malul mării, atenția mea fu deșteptată la sgomotul vesel al mai multor glasuri femești, cari păreau că eșeau din mare. M'am apropiat pe furiș de malul unde erau, m'am culcat pe pământ, lăsând ca numai privirea să se poată duce până acolo, și văzuî în razele lunei argintii vr'o 20 de naiade dându-se la nebuniile cele mai voluptuoase. Mișcările lor puneau în relief o întreagă comoară de rotunzimi, un întreg muzeu de statuarie antică, cari mă amețeau și mă atrăgeau așa, că dacă instinctul de conservare nu venea la timp, m'aș fi dus în fundul unei prăpastii.»

Dar amorul lui cel mare, amorul ideal a fost pentru Elena N. Această femeie avu în firea ei înzestrată chea ce deschise inima lui Alecsandri, făcându-l să scrie tot ce a putut cânta el mai poetic sub raportul amorului.

Astăzi credem de bine a putea vorbi mai în voie despre dînsa de cât mai înainte. Ar fi nedrept ca o discretă inclinație de inimă a ei pentru poet să ne împiedice, cum ne a împiedicat până acum, de a cunoaște calitățile unei femei, mult mai mare la suflet și mai pasionată de frumos și de acte patriotice decât ni se arată în șoaptele misterioase și repezi rămase asupra-î. Erau în inima-î resorturi mari, și licărirea de dragoste ce sclipește pentru Alecsandri, era focul ce ardea pentru poezie, focul ce ardea, ca în tot sângele familiei ei, pentru iubirea de poporul român.

Ei datorim cele mai suave versuri de tinereță ale lui Alecsandri; amintirea despre dânsa ne va fi ca o undă rătăcitoare în timpurile noastre de prosă, de dragoste și de convenții de tarabă. Tânerul care n'are încă ce dorește, femeia visătoare ce se uită ca o soră Ana, doar va vedea venind omul ce inima ei visează, toți își vor îngâna speranțele sau melancolia lor cu sentimentele unor astfel de femei ce au nemurit emoțiile poezilor și cari ne dau atâtea lumină asupra filosofiei inimei omenești.

Elena N., era atunci tânără încă, despărțită de un bărbat ce nu știuse să-i inspire iubire. În lume, ea era dama afabilă și plină de spirit. Când intra în serate, însoțită de sora sa C., gătite amândouă și împodobite în rochii de bal, se naștea împrejurul lor un murmur obștesc de admirație: una brună, delicată, cu surîsul dulce, alta blondă cu figura deschisă, burboniană și plină de mândrie. Un portret fotografic în vâpșele, făcut în Iași, cam pe la 1844, reprezintă pe Elena N., un cap frumos în toată puterea cuvântului, purtând după moda timpului zuluși scurți, cu două cărări în loc de una, adică așa numita pieptănătură *en cœur*. Părul negru, mătășos cu reflexuri albastre, ochii superbî, mângâioși și negri ca și sprincenile. Nasul și gura potrivite. Elena ține o haină ușoară, un fel de algeriană învrêstată, strînsă la sîn de o mână încântătoare și c'o mișcare grațioasă. Privirea e limpede și te urmărește blând. Un alt portret mărimii naturale, lucrat ceva mai târziu de pictorul Rosental

și care se află astăzi la Ghergani la Ion Ghica,
o înfățișează sub o rază mai tristă.

Alecsandri o cunosc la Mănjiina în casa fratelui
ei, care era un fel de frate de cruce cu poetul.

.....
Era o noapte lină, o mult frumoasă noapte
Ce revărsa în lume armonioase șoapte
Și multe glasuri blânde în inimă deștepta;
O noapte de acele ce nu le poți uita,
Care aprind în suflet scânteie de iubire
Și pun pe frunte raze de îndumnezeire.

Eram... parcă sunt încă... la orele acele
Când ochiul rătăcește primblându-se prin stele
Și 'n toată steaua vede un chip gingaș, slăvit.
Atunci când visul zboară pe țerm nemărginit,
Când dorul trist unește a lui duioase plîngerî,
Cu sfânta armonie a cetelor de îngerî.

Ca lampa aninată la poarta de vecie,
Domnea în dulce taină a umbrelor făclie,
Vărsând vâpae lină ce lumea coperea.
Lumină mângâioasă! In ceruri ea părea
Menită ca să ducă pe căi necunoscute
Dorințele-omenirei în lung deșert pierdute.

De-odat' un glas de înger, o sfântă armonie
Plutind ușor în aer ca vântul ce adie,
Se coborî prin stele din leagănul ceresc:

.....
— «Ferice de acela ce c'o simțire vie
Slăvește armonia și 'nalta poezie.
.....

Dar mai ferice încă ființa de iubire
Ce simte cu 'nfocare a dragosteî pornire
Și ne-'ncetat e gata cu drag a se jertfi.
Căci dulce-î pentru altul și 'n altul a trăi
Și dulce-î de a zice, când inima jălește,
Am o ființă 'n lume ce știu că mă iubește».

Câtva timp mai târziu stătură împreună la moșia familiei, la Blânzi, unde petreceau timpul în convorbiri plăcute, în poezie și musică. Dênsa își exalta sufletul în admirația poeziilor ce Alecsandri improvisa, dênsul în admirația celei ce i le inspira și le înțelegea atâta. Eșeau în serile de vară pe cai, se plimbau îndelung lăsând friele pe coamă, și dându-se la unele din acele reverii din care sufletele tinere și simțitoare n'ar mai voi să iasă nici odată. Aci po-tul a întocmit o sumă de poezii din care reiese că în momentele în care le făcea, el simția crescând în inima lui, umplându-l oarecum, toată fericirea ce poate să cuprindă o inimă la 20 de ani.

Iată ce scria, spre pildă, în ziua de

8 MARTIE 1845.

Intinde cu mândrie aripele-ți ușoare,
O, sufletul meu vesel, o suflet fericit!
Înalță-te în ceruri și sbori cântând la soare,
Căci soarele iubirei în cer a resărit

In cale-mi s'a oprit.

Veniți năluciri scumpe, dorinți, visuri mărețe,
Ca paseri călătore la cuibul înflorit,
Veniți de 'ngânați vesel a mele tinerețe,
Căci steaua fericirei în ochi-mi a lucit

Iubesc și sunt iubit!

.

Și câte-va zile mai în urmă:

Vezi tu vulturul jalnic, o scumpa mea iubită,
Cum saltă, se ridică și zboară către nori?
Așa sufletu-mi vesel în fața ta slăvită,
Se 'nalță către ceruri plutind în dulcii fiori.

.....

Auzi tu glasul tainic ce cântă 'n miez de noapte
Și prin văzduh plutește cu-al florilor miros?
Așa resonă 'n mine melodioase șoapte,
Când sufletu-mi te simte, ângerul meu frumos!

.....

Dar binele și fericirea deplină sunt flori ce nu cresc pe pământul nostru. În 1846 Elena N., se simți slabă și medicii o sfătuiră să petreacă câțva timp în țările calde. În luna lui Mai din acelaș an, ea plecă în spre Italia. La despărțire, Alexandri o acoperi de atenții.

Te duci, iubită scumpă, în țermuri depărtate...
Gândește că în lume nimic nu e mai mare,
Mai gingaș, mai puternic, mai sfânt, mai cu 'nfocare
Decât simțirea vie ce tu mi-ai insuflat.

.....

Orî unde tu vei merge, iubită-ți adă-aminte
De a noastre ore pline de dragoste ferbinte,
Comori neprețuite de scumpe desmierdări;
De-acele vremi în care a noastră fericire
Schimba întreaga lume în leagăn de iubire
Și vremea trecătoare în lanț de sărutări!

Puțin și poetul simți un gol așa de mare prin lipsa acestei femei, că în Iunie, o lună după despărțire, plecă și dânsul în Italia. El însă luă drumul Mării Negre, trecând prin Brusa, Constantinopol, Atena și urcându-se la Veneția. În Iulie când ajunsese în Brusa, făcu poesia *Dulce înger*. La Constantinopol cântă de fericire :

Gândul meu la tine zboară
Ca o pasere ușoară
Către cuibul înverzit,
Și la sînul tău pîtuinde
Ca un flutur ce s'ascunde
Intr'un leagăn înflorit.

Tot ce-n lume-î drag și place
Tot ce nălță și prefăce
Pe un om în Dumnezeu,
Mi le-ai dat cu-a ta iubire,
O! frumoasă nălucire
Scumpa mea, îngerul meu!

.

La Triest cântă așteptarea.

Pe malul mării de spumă albită...

În fine în Septemvrie ajunge la Veneția, unde pe lângă mulțumirea de a întâlni pe Elena N., avu și plăcerea de a revedea pămîntul Italiei, ale căruia raze de soare desgărdinase izvorul talentului lui, făcându-l să scrie pentru întâia oară, cum văzurăm, nuvela *Buchetiera din Florența*. Aci privind din

balconul Palatului Benzonus ¹⁾, unde locuia, lagunele și luna, înălțându-se udă din mare și dând apei privilegiștea unui lac de aur și iubitei de lângă el imagina unei ființe diafane, poetul zice Veneției «să-și ridice vëlul ei cernit, căci el e fericit :

Ridică vëlul negru, ce-acopere-a ta față,
Venețio cernită, Venețio măreață,
Și c'o zîmbire dulce fii martur fericit
L'a noastră veselie ș'amor nemărginit.

.
O, spune-mi tu, vëzut-ai în gondolă vr'odată
Fiiință mai frumoasă, mai dulce desmierdată,
Un înger de iubire cu suflet mai ceresc
Decât minunea scumpă pe care o iubesc?

In altă zi se primblă fericit la Lido,

Cu Ninița 'n gondoletă,

Și transportat de momentele în care se află,
strigă gondolierului :

Mână vesel lopătare,
De la Lido la San-Marc,
Ia de-alung canalul mare
Ce se 'ndoaie ca un arc.
Mergî cât draga mea Niniță,
Stând la pieptu-mi înfocat,
Mi-a da dulcea sa guriță,
Mi-a da dulce sărutat.

¹⁾ Schimbat apoi în Palazzo Benedetto. *Curiosita veneziane*, Tassini.

Cât va fi în ceruri lună,
Cât va fi senin pe cer
La Giudeca, spre lagună
Sbori voînice gondolier.
Du-ne Toni 'n liniştire
Pân' ce stând gondola ta,
Vieaţa noastră de iubire
Cu iubire va 'nceta.

În Ianuar 1847 sunt în Neapolî, dinaintea golfului splendid, pe care se plimbau legănaţi voluptos de valuri şi de iluzii.

În fine, ajung la Palermo unde Elena N. se stabileşte împreună cu poetul şi Nicolae Bălcescu, în vila Delfina, afară din oraş, «o vilă c'o terasă, zice Alecsandri, pe care atârnau crengile pline de mandarine şi de unde privirea se întindea pe grădini pline de flori şi de arbori exotici ce răspândeau parfumul lor îmbătător. În dreapta vilei, ochii se plimbă pe albăstrimea mării siciliene brăzdată de bărci uşoare.»

Pe acea terasă, aşezată pe coloane de marmură Alecsandri citia în orele de după amiază piesele ce scria atunci, ca *Piatra din casă, Rămăşagul, etc.*, Bălcescu pagine din *Istoria lui Mihai Viteazul*.

Seara se plimbau în liniştea dulce a aerului, în suflul blând ca o reverie ce trimetea marea pेत्रunzându-le trupul prin toţi porii. Ce putea fi mai dulce, mai suav, mai îmbătător pentru un poet ca Alecsandri decât să se găsească într'un cuprins atât de desfătător la braţul unei fiinţi iubite, care adăoga la maestatea tabloului, dragostea vieţii, şi

alături de un amic ca Bălcescu! El își va aminti tot-d'a-una cu o nespusă plăcere de serele acestea! «Cu Bălcescu m'am plimbat, va scrie el într'o zi, pe golful Neapoliu în noptile luminoase ale Italiei, am admirat flacăra uriașă ce încunună fruntea vezuvului, am respirat aerul parfumat al Siciliei rătăcind pe malurile mării»...

Intr'o dimineață din Aprilie însă, el fu deșteptat din acest vis; boala Elenei N. «durerea de piept» se arată în toată cruzimea ei, cuprinzîndu-i viața plăpîndă. Câte-va zile după aceea, ea deveni palidă ca de ceară; ochii duși sub frunte străluceau parcă mai vii: era ultima lor strălucire, restul unei vieți întregi îngrămădite oare-cum în aceste flăcări ce fâlșiau înainte de a se stinge. Măinele-î erau albe, ușoare, diafane. Câte idei triste trebuia să-î fi cuprins atunci sufletul ei vîzînd apropiindu-se această moarte sigură și de timpurie, în fața omului ce iubea, și în fața naturei indifferente care se desprimăvara! La începutul lui Mai, când desnodămîntul fatal numai avea de cât câte-va zile, ei se hotărîră să plece în țară, pe la Constantinopol, unde era fratele Elenii N. Când intrau în Cornul de aur, în fața Insulei Principilor, Elena N. muri în vapor, în brațele lui Alecsandri, înainte de a acosta în portul Constantinoplei. Ea fu înmormîntată în curtea bisericeii grecești, din strada Cabristan. O piatră simplă de asupra mormîntului, cu numele și data morții, mărturisia până mai acum cât-va timp despre rămășițele ei. În durerea lui Alecsandri, o durere senină, blîndă,

cum era în stare s'o aibă el, compuse mai târziu acea minunată bucată *Steluța*, cu mult citatul vers de o nesfârșită poezie:

Pe când erai în lume tu singură și eu...

Câtă poezie dulce nu se ridică din acest odor neprețuit de vers! E un fel de atmosferă ademenitoare și misterios îndepărtată a tinereții fie-căruia dintre noi. E o așa de dulce melancolie în el.

Era în unul din acele momente de tristeță adâncă, ce se ridică în orî-ce suflet, când privești spre imagina ființei iubite, dusă din lumea asta, pentru *tot d'a-una*, ființa de care nu te puteai despărți un minut măcar fără părere de rău!... Încetul cu încetul, această durere va deveni cu timpul, care șterge totul, mai ușoară, și poetul își va aduce aminte de ea numai ca de o idilă duiosă.

Intr'un castel departe
Din ceruri avuți parte
Să ved un îngerel...

va cânta dînsul, făcînd alusie la vederea Elenei N. în castelul de la țară și la revederea ei în Palatul Benzonus.

Sentimentul lui Alecsandri pentru Elena N., așa cum l'am întrevăzut noi, adică trecînd încet prin trepte suitoare, ajungînd maximul lui de dezvoltare, atingînd apoi un punct acut de durere și limpezindu-se, evaporizîndu-se în urmă, are importanță pentru înțelegerea mai de aproape a operii poe-

tului în genere, și în deosebire pentru înțelegerea întregii sale poezii amoroase din *Doine și Lăcră-mioare*. Prin o privire îndreptată cu mai mult interes asupra acestui sentiment al lui am măsurat gradul de intensitate emoțională la care s'a putut înălța dînsul precum și cât timp i-a trebuit să se aprindă și să se stingă.

De observat e că și aici găsim o asemănare între Alecsandri și Eminescu. Vedem pe Alecsandri atins de femeia care i-a admirat versurile cea 'ntăi. La Eminescu asemenea se crede că Veronica M. ar fi rămas mișcată până la lacrimi de frumusețea versurilor lui citite de ea în *Convorbiri*. Și unul și altul se înclină dinaintea femeilor ce-î admiraū ca poeți, cea ce probează până la un punct, că în aceste firi partea cea mai 'naltă sufletească e poetul din ei.

Pentru ei nimic mai scump de cât acea imagine vapoasă, nedeslușită, care e idealul lor și pentru care orî-ce trecător ce se închină și aduce ofrande e un bun credincios în altarul unde slujesc ei, în altarul artei. Ca un corolar al acestei păreri, s'ar mai putea zice încă, privitor la sentimentele dintre poeți și femei, că înclinația lor pentru ființele ce i admiraū pare a scădea adesea, când se întemplă că însăși aceste femei produc. Intre multe alte exemple din istoria literaturii în genere, cel mai bătător la ochi din istoria literaturii moderne e legătura monstruos de nepotrivită dintre Alfred de Musset și Georges Sand. Amîndoi erau scriitori mari, amîndoi produceau mult și frumos; iar iubirea lor a

fost spre sfârșit un contrast diametral opus, un adevărat iad, din care, chiar dupe moartea lor, s'aũ mai vëzut, ca niște limbã de foc pe morminte, blesteme și vociferări aruncate de la unul la altul. Fie-care se iubea pe sine întâi, scrisul, idealul sãu, decã trãgeau oare-cum în părți opuse, pe când în amor este tocmai a se abandona pe sine, și dacã nu amëndouë ființele ce se iubesc, cel puțin una din ele trebuie sã se resemneze. La noi, acelaș lucru cu sentimentul dintre Eminescu și Veronica M.

Când dimpotrivã, lucrul se mãrginește din partea femeii a fi o inteligentã admirãtoare a artei bãrbãtului sãu poet, cum era din partea Elenei N. pentru Alecsandri, atunci amorul se concentreazã asupra aceluiaș ideal și fericirea e mai completã.

De acea Alecsandri și-a amintit de acest amor toatã viața lui, și un timp destul de îndelungat idealul lui de poet va avea, prin aceastã amintire, o cãtare înduioșatã, ca a unui arbore trist, a unei salcii a cãrei rãdãcinã stã într'un mormânt. Cinci ani dupã moartea ei în 1882, el scria lui Bãlcescu, cu privire la dânsa, o scrisoare adânc mișcatã.

«Iubita noastrã Elena N. este înmormântatã în ograda Bisericeii grecești din Pera. Mormântul e acoperit c'o lespede de marmurã, pe care este sãpatã urmëtoarea inscripție: Elena N. Moldavia, 4 Mai 1847. Când veți merge sã vizitezi acel mormânt, care cuprinde cea mai scumpã și mai bo-

gată parte a vieții mele, să depui câte-va flori în amintirea mea».

* * *

Ceea ce ne am propus noi să arătăm cu descrierea acestui sentiment al poetului, este evidența că el e o pasiune în toată puterea cuvântului. Vedem pe Alecsandri că se ține după Elena N. timp îndelungat, o urmărește ca tărît în toate părțile, se gândește necurmat la ea, e vecinic sub impresia imaginii ei, care îl inspiră pretutindeni și nu vede nimic, natură, aspecte, decât prin ea.

De la poezii Conachi, Văcărescu și alții, cari petreceau în amor și glumeau făcând galanterii reci, e o întreagă lume de despărțire. Pe când ei vorbesc adesea numai ca să zică ceva plăcut, povestind de cerceii, de inelele, de florile ce închină femeilor lor, Alecsandri ne desvêlește vibrațiile sufletului său, mișcarea inimii, a pasiunii puse la picioarele femeii iubite ca parte reală, hărăzită din el, ca jertfă, ca suferință în fericirea lui de a iubi. Pe când dincolo nu e decât o cochetărie comună, o curtenire de toate zilele, un meșteșug de a versifica, dincoace e ecoul mișcător al unei porniri sincere și nestăpînite. Decî la el nu mai întîlnim jocurile caracteristice din trecut, nici cuvinte goale sbârniind în aer, ci pasiunea plină, întreagă, francă, în care circulă aprig electricitatea amorului «dorul cumplit», cum îl numește Alecsandri și care trebuie să se descarce, căci

.
Fugind de lume, gândui la tine
In lume singur trec pe pământ
Ș'a mele lacrimi, dorinți, suspine
Cu glasul mării se pierd în vânt.

Vecinic s'afundă a mea privire
In orizonul întunecit,
Dar nici o rază de fericire
In ochi-mi încă nu a lucit!

Vecinic în noapte tristă adîncă
Ascult al vremii pas necurmat,
Dar de plăcere nici un ceas încă
Pentru-al meu suflet nu a sunat.

Nimic în lume nu mă încântă,
Nu varsă 'n pieptu-mi dulce fior,
Frunza șoptește, paserea cântă,
Inima-mi plânge la glasul lor.

Stați ca o piatră în nemișcare
Pierdut pe gânduri adesea-orî
Privesc la ceruri, privesc la mare...
Pe mare valuri, în ceruri nori!

.

Acum dragostea lui Alecsandri, așa sinceră cum o văzurăm, a fost ea o dragoste extraordinară, furtunoasă, nebunească, din care să rezulte o poezie mare în genere, puternică, mișcătoare pentru totdeauna, cum e poezia unui Catul, unui Musset, unui Eminescu? Ca șir de întâmplări exterioare, chiar, ea a fost liniștită, normală, cu întâlniri în libertate și cu îmbrățișeri fără obstacole. La dên-

sul nu s'a ivit greutățile altor poeți ce au ridicat dragostea în ceruri prin faptul că nu o puteau avea întreagă, așa cum o doriau. Și fără contraziceri, fără isbituri de ale soartei, fără imaginea aceea fermecătoare a idealului întrevăzut în lipsa realului, accentul dragostei nu ia vigoarea accentelor extraordinare, a poeziei eterne.

Un singur moment mai mare am putea zice, c'a avut Alecsandri, când a scris *Steluța*; căci atunci a atins o regiune extraordinară de simțire. Amintirea lui era destul de vie spre a-l încălzi inima, iar inima-l era destul de liniștită, prin scurgerea vremii, spre a putea da poeziei o formă artistică. În adevăr *Steluța* e de o frumusețe unică printre *Lacrămioare*.

Tu care ești pierdută în neagra vecinicie,
Stea dulce și iubită a sufletului meu!
Și care odinioară luceai atât de vie
Pe când eram în lume tu singură și eu!

O blândă, mult duiosă și tainică lumină!
În veci printre steluțe te căut al meu dor,
Ș'adese-orî la tine, când noaptea e senină,
Pe plaiul nemurirei se 'nalță c'un lung sbor.

Trecut-au anî de lacrimi și mulți vor trece încă
Din ora de urgie în care te-am pierdut!
Și doru-mî nu s'alină, și jalea mea adîncă
Ca tristă vecinicie e fără de trecut.

Plăceri ale iubirei, plăceri încântătoare,
Simțiri, frumoase visuri de falnic viitor,
V'ați stins într'o clipeală ca stele trecătoare
Ce las' un întunec adînc în urma lor.

V'ați stins ! și de atuncea în cruda-mă rățacire
N'am altă mângâere mai vie pe pământ
Decât se 'nalță la tine duioasa mea gândire
Steluță zîmbitoare, dincolo de mormînt !

Căci mult, ah, mult în viață eă te-am iubit pe tine,
O, dulce desmierdare a sufletului meu !
Și multă fericire ai revărsat în mine
Pe când eram în lume tu singură și eă !

Frumoasă îngerelă cu albe aripioare,
Precum un vis de aur în viață-mă ai lucit,
Și 'n ceruri cu grăbire, ca un parfum de floare,
Te-ai dus lăsându-mă n' mai un suvenir iubit.

Un suvenir, comoară de visuri fericite,
De scumpe și terbinte și dulce sărutări,
De zile luminoase și îndumnezeite, library Cluj
De nopți venețiane și pline de 'ncântări.

Un suvenir poetic, corona vieții mele,
Ce mângâie și 'nvie duioasă-inima mea,
Și care se unește cu harpele din stele
Când mă închin la tine, o dragă, lină stea !

Tu dar ce prin iubire, la al iubirei soare,
Ai deșteptat în mine poetice simțiri,
Primește 'n altă lume aceste lacrămioare
Ca un resunet dulce de-a noastre dulci iubiri !

E în versurile acestea toată frumuseța durerii
calme, toate fazele doliului, de la nimicirea totală
a viselor omenești sub o lovitură așa de teribilă,
până la dulceața tristeții, ultima și cea mai poe-
tică tămâere pe mormânt. Cât natural apoi în cu-

vintele și exclamațiile ei multiple! Pare că poetul își plânge în sine și în șoaptă soarta, fără a se gândi că alții îi vor citi într'o zi și pururea plîngerea sa.

Din *Steluța* reese, ca și din alte bucăți citate, că Alecsandri a iubit, dar a iubit mai cu seamă ca să fie iubit.

II.

SENTIMENTUL RIDICOLULUI

Repertoriul Comediilor

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un fel de casă-șandrama în curtea lui Talpan, de asupra căreia stă scris cu litere subțiri făcute cu cărbunele: *Teatru de varietăți*; o sală îngustă și oarbă, cu scaune aduse în parte de acasă, iluminată unde și unde cu lumînări de sevă, cele de stearin având a fi adoptate mai târziu; o scenă meschină, cu decoruri ca văi de lume, «scenele de codru petrecându-se în piețe și orașe și cele de salon în grădină;» iată teatrul român din Iași în momentul în care începe Alecsandri vocația sa de scriitor. Trupa, alcătuită în cea mai mare parte din oameni fără instrucție și fără educație, adunați, cum zice poetul, de prin colțurile cancelariilor, ori pripășiți de prin adâncurile mahalalelor, croindu-și rolurile după închipuirea

lor totdeauna greșită, ținând brațele moarte, picioarele țepene, declamând cu patos, băiguind sau recitând pe același ton, fără umbră de simț natural ceea ce aveau de spus; iată actorii. Publicul, compus mai mult din o lume nepăsătoare și incultă, căreia îi plăcea farse grosolane și drame extravagante, era semănat de o mână de tineri entusiaști, a căror imaginație înlocuia neajunsurile de tot felul cu podoabe de la dânsa. Ei vedeau cu drept cuvânt, că era un progres chiar așa, căci de bine de rău se trecea, se pășea de la «Vicleimul» și de la «Irozii» cari fuseseră teatrul nostru popular, de la «caraghioji» de prin casele boerești și de la «păpușele» jucate prin meidanuri și la bâlciuri. În astfel de condiții nu era ușor a face teatru. Se mai întâmplase încă o greutate. Guvernul lui Mihai Sturza, după ce dăduse la început ca subvenție teatrală suma de 200 galbeni pe an, o retrăsese din cuvinte neștiute tocmai când Alecsandri era în direcția teatrului din Iași; așa că pe de o parte nevoia, pe de alta amorul propriu al poetului îl hotărîră să iee condeiul în mână și să pornească a scrie piese de teatru, cu voie fără voie.

Nu trecu însă mult și apărură Millo, luând direcția teatrului nou de pe strada Copoului. El însufleți la lucru pe Alecsandri, însufleți scena națională și-i dădu un impuls ce merse crescând pe fiecare zi.

Cei cari suntem tineri nu ne putem face o idee dreaptă despre talentul artistului de altă-dată, fiind că l'am apucat prea bătrân, se supravețuește astăzi, cum zice francezul, nu mai e contimpuranul

nostru, pare o umbră întrupată. Dar Millo a fost o figură mare, cea de întâi remăitoare a teatrului nostru național. El era nu numai un actor de talent, dar încă și de o inteligență superioară, și de o cultură, și de o creștere remarcabilă. O privire a artistului spre public era o pagină de comentarii lămuritoare pentru o piesă de ale lui Alecsandri; o subliniere făcută de actor arăta îndoit și întreit mai mult decât spunea cuvintele dramaturgului. Era atât amor de artă în el, că nu numai își părăsi familia, una din cele mai distinse din Moldova, nu numai că călcă în picioare toate prejudițiile sociale, căci teatrul mai ales era o carieră umilitoare, dar apoi își cheltui toată averea destul de însemnată și-și închină toată viața teatrului. El asistă ca să zicem așa, de la prima piatră fundamentală a scenei române și până la desvoltarea ei de astăzi, încât cu drept cuvânt s'ar putea zice că Millo e istoria vie a teatrului nostru național.

În 1852 Millo veni în București. El aduse cu dânsul piesele lui Alecsandri ale căror tipuri le crease în Iași și jucă pe unele ca *Parașonistul*, *Barbu Lăutarul*, *Lipitorile satelor*, pentru întâia oară în capitala Munteniei. Din momentul acesta Teatrul național, de și avu unele zile de lincezeală, își luă avântul firesc spre calea dreptată de desvoltare.

Strămoșii noștri, Romani, e știut, s'au bucurat de renumele că simțeau și știeau să ridă de ceea

ce li se părea ridicol. Ei erau mușcătorii și luători peste picior, *acetum italum*. Nepoții, între cari francezii în locul întâi, au moștenit cu strălucire însușirea străbună. Ea alcătuește netăgăduit unul din caracterile literaturii franceze de căpetenie. De mulți ani, și astăzi mai întins decât orî când, comediele scriitorilor lor țin toate scenele lumii și produc o veselie universală. Ei nu vîd mai întîi într'un om decât ceea ce li provoacă rîsul, latura ridiculă din el. Spiritul comic al francezilor a făcut pe unii germani să-î crează neputincioși în tragedie, rezervând tragedia timpurilor moderne rasei germane și mai ales englezilor. În miile de comedii mari franceze, comedii de moravuri, farse, vodeviluri, n'a rămas neatins nici un vițiu omenesc, nici o patimă ridiculă, nici o apucătură stingace, totul și toate au fost ridiculizate.

Poporul român are și el nota aceasta în spiritu-î. Zeflemeaua îi e intrată în sânge. Dar orî cât ar fi de adînc născut acest sentiment într'un popor, el nu poate rîde de lucruri ce nu sunt ridicule. Trebuie ca aspectul mediului să fie mai întîi provocător pentru ca rîsul să se nască. În privința aceasta poate n'a fost popor pe lume la care să se producă mai multe măsuri, mai nenumărate legi, mai împetrițate moravuri vrednice de rîs, până și în cele sfinte. Rușii ne impun într'o vreme limba lor în biserică; românul găsește fapta cu drept cuvînt ridicolă și face *blasgoniile*, definite de Episcopul Melhisedec «parodii ale cântărilor și rugăciunilor bisericeii slave». Ni se dau preoți cari nu erau

pregătiți pentru astfel de ministeriū sacru, ci din contra erau oameni ordinari, se îmbătaū, furau. Românul îi ridiculizează, și cântecele populare păstrează tipuri nemuritoare de preoți vițioși, tâlhari, hărbari. Așa cu atâtea alte măsuri și moravuri. La desgoviala miresei el cântă: «Taci mireasă nu mă plânge».., rîzînd de lacrimile adesea prefăcute ale fetei ce se mărită. *Năstărimbele* și *păcăliturile* sunt încă urmări ale acestei porniri a românului. Străinii cari l'aū încunjurat aū fost victimele satirei și rîsului lui tot deauna gata. In grec a personificat perversitatea sufletului omenesc, trădarea, corupția; în ungur,

Cât e țara de-alungul

Nu-î tâlhar ca ungurul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In potriua Rușilor se roagă la Prut, «rîul blestemat, să-și sace pîraiele...» În potriua ovreilor rîde ținîndu-se de inimă :

Iese dracu dintr'o bortă

C'un papuc și c'o ciubotă ;

Iese dracu din tăciunî

Cu târtanu de perciunî...

Pe armean încă nu-l lasă în pace :

Arman

Gogoman

Noaptea fură

Ziua jură

C'un ciolan de câine 'n gură...

Alecsandri n'avea dar cui semăna.

Poetul nostru a rîs prin firea lui urmărind în acelaş timp o idee moralizătoare în comedie. În dorinţa de a preface păcatele acestor ţări, el sfi-chieşte tot ce pare ridicul în jurul lui. În gândul său dar pătrunde un sentiment străin artei, care cine ştie? dacă nu contribue poate a o decolora. El ne mărturiseşte că face comedie de cele mai multe ori, nu pentru a face comedie, ci pentru a îndrepta, «a biciui moravurile rele», pentru a face bine ţării lui, sau pentru a ne «păstra tipurile epocii». «Am proiectat, zice dînsul într'o scrisoare din prefaţa *Operele Complete*, să-mi fac din teatru un organ de biciuirea năravurilor rele şi a ridicolilor societăţii noastre»; iar altă dată adaugă: «am socotit de a compune pentru curiozitatea urmaşilor noştri o galerie de tipuri contimpurane, tipuri ce dispar pe toată ziua». De aceea poate pe lângă alte lipse ce contribuesc, comedia lui Alecsandri, cu toate calităţile semănate în ea, va fi partea cea mai slabă din opera lui.

Astfel de cestiuni literare, ca morala în artă, par a fi demodate; timpul de astăzi li se opune. Mulţi se mir chiar cum se mai pot găsi oameni ce-şi pierd timpul cu ele. Cu cât însă uni se vor retrage mai mult spre polul opus al literaturii, adică spre câştigul real, cu atât alţii vor visa mai mult poezia, literatura, idealul. În preocuparea de câştig, în câştigul însuşi sunt momente de o decepţiune, de o secetă aridă, de o tristeţă ce nu se întâmpină în domeniul poeziei. Sufletul omenesc, trudit, înjosit adesea în lupta aprigă a existenţei, va avea

pururea nevoie să scoată capul în lumină, în liniștea contemplației frumosului și-și va lua sborul spre alte sfere. Poesia, mai e trebuință s'o spunem? e un miraj minunat ce umple deșertul sufletului nostru contimpuran cu oaze de senin. Ea este ca o putere pusă alături cu materia, alături cu carnea, spre a ținea în vază și semăna idealul, spre a liniști sufletele turburate și a le înălța. De câțva timp se discută ce e dreptul la noi de oameni cu pricepere și de mulți fără pricepere fraza *artă pentru artă*, voind unii să infiltre în artă, în literatură, utilul cu orî ce preț... Câte suflete nu-s însă cari nu voesc să lase bucuros înbucătura din gură pentru a auzi o măsură sau două din o simfonie clasică sau pentru a contempla o pînză magistrală! Ce vrei să le faci, să le împiedici? greșești. Vrei să împiedici pe cei ce le procură plăcerea lor cea mai vie? greșești. Precum în natură sunt plante frumoase și numai frumoase, alături de altele cari sunt și utile în acelaș timp sau numai utile, tot așa se întemplă și în societatea omenească, care e o parte din societatea firei întregi. Și de sigur, cum am greși când n'am lăsa trandafirul să înflorească și să se desvolte în toată splendoarea frumuseții lui pentru a pune în locu-i o legumă folositoare, tot așa am greși când am preface cu orî ce preț pe un poet într'un predicator, un moralist, un utilitarist.

Alecsandri a avut însă o scuză puternică.

Vieața noastră socială de pe vremea tinereței lui înfățișa, am zis, atâtea exagerații că un observator

ca dînsul urma să fie isbit de ele și să caute să le îndrepte.

Pêtrunseseră nouă moravuri ce se așterneau pe o societate veche și dădeau loc firește în acelaș timp la mult haz. Boerii noștrii ca și aiurea, se credeaŭ un fel de accidente în natură, excepții în care meritul pleacă înainte de naștere. Ei decî nu mai cugetaŭ, nu mai munceaŭ, nu mai învățaŭ, fiind-că se credeaŭ ursiți a fi mari și învățați din sînul mamei lor. Știaŭ numai să cheltuiască și să mănênce într'o singură îmbucătură lucruri așa de scumpe, cari ar fi făcut hrana a sute de familii modeste. Așa că se ruinară mai toți, și sub acest aspect de sêraci pretențioși erau ridicoli.

Dar cîte pécate nu biciui Alecsandri din cele ce alcătuiăŭ vieța de atunci și intelectul bătrînilor?! Cât ridicol nu varsă dînsul asupra lor? Bieții bătrîni n'aveaŭ decît un principiŭ singur și suveran în materie de judecată: tot ce era vechiŭ era bun, tot ce era nou era rêu; progresul n'avea nici un înțeles. În po-triva unei așa judecări numai ridicolul comediei putea să lupte. Sub altă formă serioasă încercarea de îndreptare ar fi căzut ea însăși în ridicol.

Odată arma aleasă cu multă îndemânare Alecsandri se puse s'o aplice, și în adevêr, s'ar putea zice, că făcu minuni cu ea. Multe din prejudiciile înrădăcinate fură spulberate cu timpul. Ironia, sarcasmul, spiritul lui Alecsandri aŭ făcut atâta cât școala și creșterea n'ar fi putut face într'un timp îndoit și întreit.

El a rîs apoi de păcatele generale ale omenirii, de avarii, de șarlatanii, etc., cu un cuvînt de tot ce i se părea că se lățește în lume spre răul lumii. Căci comedia adevărată nu are a înjosi ceea ce e înjosit prin sine, un păcat individual rămas individual, ea isbește numai acolo unde păcatul începe a se generalisa.

Dacă s'a întemplat ca comediile lui Alecsandri să placă în timpul lor cu tot scopul moral vădit din ele, este mai întîi că țesătura lor artistică avea câteva calități.

Afară de asta în timpul acela nu se înțelegea ceva mai bun decât piesele lui. Francezul Scribe a avut asemenea succese mari fără ca lucrările lui teatrale să fie literare și clasice. Mediocritatea unor astfel de lucrări, mai ales la teatru unde se judecă de publicul mare, stă adesea în raport cu mediocritatea gustului public. Un public naiv va aplauda ceea ce intră în felul lui de vedere, prin urmare piese simple din cale afară, precum un public stricat va aplauda piese stricate. Și unele și altele sunt ușor de făcut. Ceea ce e cu adevărat greu, e, cum zice Molière, de a distra ge cu teatrul pe oamenii inteligenți și onești. Decî probabil, precum Scribe așa și Alecsandri, dacă ar fi fost mai superiori n'ar fi plăcut publicului lor contimpuran, adică nu ar fi fost mari, dacă ar fi fost în adevăr mai mari.

Cu toate acestea comedia lui Alecsandri e un pas mai departe atît în viața lui cît și în literatură. Până aci poetul, ca orî ce tîner, fu subiec-

tiv. *Doine și Lăcrămioare, Mărgăritărele* sunt dorurile și suferințele sufletului lui, e amorul, e epopea luptei ce omul în pragul vieții întreprinde cu fericirea, cu iluziile sale, biruindu-le azi, fiind înfrînt de ele mâine.

Cu comedia Alecsandri deveni obiectiv. Poetul din el, turburat mai puțin de lupta patimilor personale, începe să privească în afară, la lumea ce 'l înconjură, o cercetează de aproape, îi vede partea ridiculă sau înșelătoare și rîde de ceea ce mai înainte alcătua iluzia cea mai fermecătoare a vieții sale proprii. Din punctul acesta de vedere Alecsandri e superior lui Eminescu, căci Eminescu n'a privit decît în el însuși toată viața.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cele patru volume de comedii ale poetului cuprind: *cântecele comice, mici scene, operete*, adică mai mult comedii cu cântece, *comedii* propriu zis, *vodeviluri, tablouri, proverbe*, și câte-va drame ca *Lipitorile satelor, Boerii și ciocoii, Sgîrcitul risipitor*, drame sau mai drept semi-drame ce ni s'a părut că pot intra sub titlul *comediilor*; în totul 50 de piese, număr destul de impunător în literatura noastră

Intre calitățile comediiilor lui Alecsandri vom avea de notat în primul loc varietatea tipurilor din ele. El n'a lăsat nimic neatins, așa că fie-care spectator își găsea tipul de care-i plăcea să rîdă. Greutatea cu care românii de atunci intrau la oaste o întîmpinăm în *Șoldan Viteazul*, credința în vrăji

și descântece băbești în *Mama Anghelușa*, firea și șiretlicul evreesc în *Herșcu Boccegiu* și în alți evrei, demagogia în tipul lui *Clevetică*, reacționarismul în *Sandu Napoila* și în 10 alții, paraponisiții în *Paraponisitul*, mania pensiilor în *Kera Nastasia*, nestabilitatea din slujbe în *Haimana*, politicianismul în *Gură Cască*, *Tândală*, etc. Toate găseau un loc în acest caleidoscop, de la țigani și servitori și de la ocupații barierelor până la colonelii «cu epolette late cât nulitatea lor», și până la parveniții «prostituți de carte și de minte».

Pe mulți nu făcea decât să-i copieze din natură. Până mai acum 10 — 20 de ani trăiau bătrâni ce aveau pe buze un nume adevărat, adică care existase, pentru multe din tipurile lui Alecsandri.

Risul lui Alecsandri e sentimental. Poetul e bun cu oamenii lui ridiculi, în timp ce alții, cum spre pildă, părintele comediei, Aristofan, sunt rei cu ei. Alecsandri râde de lume, dar petrece împreună cu ea. El a creat ca mai toți dramaturgii vremurilor, printre câte-va tipuri trecătoare, rămase încă în memoria noastră, semi-caracterul *Cucoanei Chirița*.

Cucoana Chirița e o creație națională a lui Alecsandri, cum e o creație proprie Sganarelle a lui Molière, în feluritele lui roluri de valet, de soț, de tată, de medic. Chirița e femeia ridiculă de acum 40 de ani la noi, înfățișată în deosebite situații sociale. Ea a procurat mare fericire părinților noștri și a smuls cele mai multe aplause.

Alecsandri o are sub titlul *Chirița în Iași* sau *două fete și o nineacă*, *Chirița în provincie*, *Chi-*

rița în voiaj etc. Ea e figura asupra căreia poetul a revenit de mai multe ori. S'o privim un moment mai de aproape în comedia *Chirița în Iași*, unde i-a fixat pentru întâia oară sufletul.

Cortina se ridică deasupra uliții Păcurarilor din Iași. Se aud chiote și pocnete surugiești. Bariera se deschide și încep a trece prin fund vr'o 16 cai de poștă cari trag o trăsură veche pusă pe tălpi de sanie. Caii intră între culise, iar trăsură rămâne tocmai în mijlocul scenei. În coada trăsurei sipețe și cutii, peste ele stă o țigancă cu altă cutie în mână. Pe capră un fecior boeresc. În năuntru Cucoana Chirița, cu Aristița, Cal'ipsița și Gulița Bărzoii, copiii ei. Inserează și ninge.

SCENA I.
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Slujitorul.— (alergând după trăsură, zice țigancei din coadă) Cine zică, că-i în trăsură?

Țiganca.— Cucoana Chirița.

Slujitorul.— Cum.... Crița?

Țiganca.— Chirița.... surdule.

Slujitorul.— Chirița Surdulea?... Da cască-ți plișul măi tare.... cioară, și cărăe măi desghețat... Ce cucoană 'i în trăsură?

Țiganca.— Du-te pârlîi! că doar n'am să-ți toc la urechi până mâine.

Slujitorul.— De! baragladină, te-ai pichirisit?

Țiganca.— Baragladină ești tu, guleratul!

Slujitorul.— (Asvêrle în țigancă cu omăt) Hișî cărăitoare.... hișî duh de baltă....

Chirița.— (scoțînd capul și primind omătul în

obraz) Ce este? ce-ai pătit?., carnaxi! că era să mă chiorască!.... Cine asvêrle cu bulgări? (cătrefigancă) Ce te-a apucat mă rog, coțofano, de cărăi ca cioara în par? Ia seamă la lucruri bine și tacî din plisc. (întorcându-se către fecior) Și tu mojjicule ce stai în capră ca un degerat și nu zici surugiiilor să meargă? Vai, bată-vê crucea mangosiților, c'o să-mî faceți zile fripte!...

Slujitorul.— (la oblon) Cucoană...

Chirița.— Ce-î?

Slujitorul.— Cum îi numele D-tale?

Chirița.— Cum mi l'a dat nănașu... lipseși de-acole.

Slujitorul.— Așa știu eă.... d'apoî vezi, cucoană că trebuie să te trecem la catastiful barierii.

Chirița.— Să mă treci la catastif pe mine? Da ce sunt eă să mă treci la isvod? Auzi vorbă! Măi că obraznici măi sunt guleratii iștia cu săbiuți...

Slujitorul.—.... Avem poruncă să nu lăsăm pe nime în tâng, pân' a nu-l întreba de nume.

Chirița.— Eî c'or să-mî scoată sufletul... du-te de scrie c'o venit în Iași: Cucoana Chirița a banului Bărzoii de la Bârzoeni, cu Aristița, Calipsița și Guliță, copiii lor.

Slujitorul.— (în parte) Măi! ce pomelnic... (tare) Cum ziseși, Cucoană?

Chirița.— Iaca surdu!.. (răpede) Chirița, Aristița, Calipsița și Guliță Bărzoii ot Bârzoeni (la surugii) Mănați măi și luați seama la covățele. (în parte) Aici în capitală ești tot cu zilele în mână.

Surugiii îndeamnă caii cu expresii surugiești.

Chirița.— Tacă-vă gura bețivilor, că vă aud copilele... Ne-am troenit? Eaca na și alta acum! chiar colac peste pupăză. (feciorului) Ce stai ca un butuc în capră, mangositule... coboară de ajută la trăsură...

Chirița.— (sărind din trăsură)... Carnaxi! că era să-mi rup șelele! (împingând feciorul) Ea colo... colo la răzor, tontule... pune umăru de împinge, că ești coșcoge.... hai măi, opintiți vântos.

Surugiul.— Hi, hi, svânta-v'ar vântu și v'aș vinde pastrama!

Chirița.— Tacă-vă gura blestemaților! că vă aud copilele! (la fete) Astupați-vă urechile! (în parte). Mare păcat cu niște ghiorlană. (la țigancă) Dar tu, cheramo, ce stai acolo parcă clocești ouă.... dă-te jos să se mai ușureze trăsura.

Țigancă.— Cuconiță, nu pot să mă scobor fără de scară.

Chirița.— Scară? ți-oiu da eu la scară... coțofană... deschideți aripele și saii la pământ... da doar mi-i strica cutia... c'atâta îți trebuie...

În timpul acesta dispar surugii.

Chirița.— (alergând în fund) Poftim poște... dacă nu merg caii fug vizitii... (intră în culise și se aude căzând)...

Pe când Chirița aleargă să deie de surugii, sosesc din urmă alți doi drumeți, Bondici și Pungescu, ce nu puteau intra în oraș din cauza trăsurei Cucoanei Chirița întroenită tocmai în barieră. Cu ei se nemerise și un neamț cu orga în spate, orga care era idealul lui Guliță ca musică. Se

ceartă ei cât se ceartă cu servitoriî Cucoanei Chiriței ca să le facă loc de trecut, dar erau întroe-niți oamenii și pace. In așteptarea liberării drumului Bondicî și Pungescu se dau jos și fac cunoștința familiei Cucoanei Chirița. Cum se întemplă adesea, fie-care parte credea c'a pus mâna pe noroc și decî toți se umflău în pene. Bondicî deveni Aga Bondicescu, Pungescu, Spătarul Pungescovicî, Chirița silabisi sus și tare : Cucoana Banului Grigori Bărzoiu ot Bărzoeni. De aci greșeli și trădări pline de haz în gura fie-căruia. Tinerii dau brațul fetelor și pornesc pe jos să le ducă la gazdă în oraș. De bucurie Cucoana Chirița uitase un moment odorul în trăsură, pe unicul Guliță. Se mai întemplă că tocmai atunci vin la barieră plimbându-se misterios Serdarul Cuculeț și veduva Afin, vechi prietenî ai Cucoanei Chirița, Serdarul Cuculeț care, în calitatea sa de director la agie, avea numele lui Bondicî și al lui Pungescu anunțați de sameșul din Focșani ca doi coțcari. Până ce se șterse Cucoana Chirița la ochi fetele nu-s, și nici că se zăresc încotro au apucat. Asupra zăpăceleî și neli-nișteî ei se lasă cortina actului I.

Actul II se petrece în apartamentul Cucoanei Chirița din Iași. E pe la 4 ore. Guliță face un sgomot infernal cu orga pe care a trebuit să i-o cumpere în sfirșit mă-sa de la neamț. Cucoana Chirița stă la tualetă făcându-și obrazul după moda timpului cu fel de fel de văpsele. Seara era bal la Afinoaia și decî se găteaū cu toatele. Ea țintea să-și mărite fetele cu tineri din capitală, oameni

cu vază, cum erau de pildă Bondici și cu Pungescu, de și Conu Grigori bărbatu-so găsise drept gineri doi megieși ai moșiei lui, pe Paharnicul Brustur și pe Căminarul Cociurlă. În pregătirea aceasta sosește o scrisoare de la Conu Grigori care glăsuște :

«Sărut gurița matale, scumpă Chiriță, mai întâi, nu lipsesc a cerceta despre întregimea sănătății matale și a copiilor, că aflând că se află așa precum dorește inima mea, nu puțin să se bucure sufletul meu de soț și părinte ; al doilea, vei ști că din mila Proniei cerești mă găsesc și eu sănătos... însă Fifița a răposat de jigărie ; al treilea te înștiințez că cășlegile se apropie de sfârșit... drept care îți poruncesc să-ți ieși catrafusele și să vii înapoi îndată la Bărzoeni ca să facem cununia cu Paharnicul Brustur și cu Căminarul Cociurlă, căci la din potrivă viu eu însumi la Iași ca să vă umflu pe sus cu nepusă masă, al D-tale soț supus și iubit,

Grigori Bărzoii ot Bărzoeni».

Cucoana Chirița, s'o apuce istericalele. Noroc că sosesc, aduși parcă de Dumnezeu, Pungescu și Bondici, cari găsesc din întâmplare o foaie de zestre la ușă, unde se citea suma de 1500 galbeni bani ghiață : era un adevărat noroc. Ei devin extra-amabili și conduc familia la serată.

Actul III e în casa Afinoaei la bal. Fetele, cucoanele dansează ; tinerii după obicei se trag mai mult la cărți. Bondici și Pungescu sunt prinși cu «mâța în sac» la joc. Din ceartă Cuculeț lunecă o

palma pe obrazul lui Pungescu, care amețit și rușinat se amestecă repede printre lume și începe a întreba: «cine a datără o palmă?... cine a primitără o palmă?... Aud?... o palmă? «brea! breaa! ce scandal!».... Apoteosa o completează sosirea lui Grigori Bărzoii care ia pe sus pe Coana Chirița și pleacă la țară, unde-și mărită fetele după Brusture și Cociurlă.

Iată subiectul piesei *Cucoana Chirița în Iași*, iată fisionomia eroinei de predilecție a poetului.

Această Cucoană Chirița așa vom întâlni-o în toate cele-l'alte piese ale lui Alecsandri. Sufletul ei a fost bine simțit. Probabil poetul a avut pe cine-va drept model. Ea dă o idee, cu oare-care exagerație despre femeia în genere, dar resumă femeia clasei mijlocii din societatea română contemporană poetului. Toată vanitatea, tot ridicolul, toată neconștiința ridicolului din ea, totul radiază la distanță. Cucoana Chirița, pusă într-o comedie reală cu mai multă acțiune, ar trăi îndelung cu toată demodarea tipului ei. Ea e învederat o persoană artificială în mare parte, de și fondul ei e natural, cu ușurința și conveniențele falsificate ale societății.

Dênsa găsește cuvintele și tonul împrejurărilor. Simte ce trebuie să zică și cum trebuie să zică, precum simte și când trebuie să tacă. În fie-care moment ține socoteală de modă, de opinia lumii, de conveniențe. Suride unde trebuie, e serioasă, gentilă sau aspră în felul ei de a fi.

Când intră unde-va, în o adunare de domni nu

uită a întreba : «Dar Cucoanele? și copiii... bine? mă bucur... Aud? Și mie, precum vedeți îmi merge de minune?» Ea a fost la Paris de și-a băgat «plodu la școală ca să învețe politica, pentru că în ziua de astăzi la noi, un om ce nu știe politica nu plătește nicî chiar cât un jilț stricat...» «Cu prilejul acesta m'am folosit și eu ca să vîd lumea cea mare». Fiind-că la țară «mă mucezisem, îmi venise stenahorie și ipohondrie». Când și-a măritat fetele «s'a cotorosit» de ele. Dar de atunci «îi vine să sburde». Când soțul ei se supără «cam cârnește din nas», dar pentru ca să-l împace «îl sărută între sprincene după obicei și 'l lasă cu buza umflată». Când pleacă la drum ia după vreme câte «o cutie de țiri svîntați» fiind-că «metahirisește sărăturî de când a pătimit de rast». Când i-se întîmplă ceva grav «turbează, răcnește, își smulge pîrul, cade lată pe perine, leșină». La din potrivă «înebunește de bucurie». Prima impresie la «Paris în minunea minunelor, Tergu Vavilonului» e că friptura e mică «ca un irmilic», și raciî «în șapte luni, chirchiți, ofticoși ca vaî de eî». Ca petrecere nu era seară să nu fie la «Mabil, juvaer de grădină, adunare elegantă.» Pe bărbatu-so «își bate capul să-l cioplească, să-l chilească... pace; îî stă rugina de-o schioapă la ceafă». Traduce idiotismele limbeî române cuvînt după cuvînt : când își bate copilul «elle lui paye de l'argent pour du miel», fiind-că nu vrea să cheltuiască banî cu el «pour des fleurs du coucou».

In tipurile în care intră o notă lirică, un regret

de trecut, o culoare pitorească, Alecsandri se adințește asemenea mult, se lipește intim de ele și le dă vii, reale, cu mult relief. Să ascultăm un moment glasul tângâios al lui Barbu Lăutarul, care 'și face loc printre servitori ce 'l opresc de a intra în casă și se plânge publicului:

«Aice 'i adunare mare! și adunare fără Barbu, starostele de lăutari, nu se poate (se închină publicului). Așa-î, boeri D-voastră, că nu vă lasă inima să mă dați pe scări, pe mine Barbu cel bătrân, care am cântat la nunțile și la mesele părinților D-voastră?... Doamne Sfinte și Părinte! în ce vremi am mai ajuns... Înainte mă ruga să merg pe la casele boerești, și acum mi se mucezește cobza sub benis! Cine ar zice vездându-mă, că eu am fost lăutarul Domnilor. Hei! hei!.... Vremea vremuește, bătrâni se duc, obiceiurile se prefac, oamenii se schimbă, cântecele se schimonosesc și lăutari mor de foame! Hei, hei... în vremea boerilor cu ișlic și cu antereu ca mine ce de mai veselii, ce bancheturi! Când se căftănia vre un boer, se ducea bărbier-bașa de-l rădea cu bricele de mărgean în cerdacu casei și eu mă duceam la el cu taraful meu de-î ziceam: «Și la mai mare, vere!..» El îmi umplea fesu de galbeni și eu îi cântam după cum se obicînuia pe atunci.... Dapoî la nunți! Măiculița mea... ce de mai zaifeturi! Ținea nunta câte o săptămână tot în chiote și chicote... In curte oamenii frigeau boi întregi în frigări și desfundau poloboace cu vin de Cotnar, în vreme ce arnăuții

trăgeaŭ pistoale... Ear boerii, sus, beaŭ vutcă cu fesurile și cu papuciŭ cucoanelor...».

Și Barbu continuă pe gama aceasta jalnică spunându-ne ce se întâmpla când se îndrăgea vre un cuconaș de o cuconișă, cum îi cânta el nopți întregi pe sub ferestre, în timp ce cuconașul sta frumos în trăsură la colțu zidului, și alte moravuri din trecut, clătinând la sfirșit din cap și vĂzĂnd cu tristețĂ că și-a făcut și el veacul.

Tot așA încĂntĂ pe Alecsandri figura pitoreascĂ a surugiului nostru de odinuoarĂ, îmbrĂcat cu poturi de aba, cu ilic de postav cusut cu gĂitanuri, cu chingĂ de curea bĂtutĂ cu ținte și cu pĂlĂria cu cordele: Poetul îl revede viĂ apucĂnd hĂțurile în mĂna stĂngĂ, aruncĂndu-se pe șĂoaș dintr'o sĂriturĂ și chiuind peste vĂrși și dealuri dealungul drumurilor de poștĂ:

«Mișcați bĂeți!... hi... hi... sĂ mĂ duceți ca vĂntu și ca gĂndu, (pocnește) Hi, breazule, nu te lenevi, cĂ te stricnesc cu sficiĂ de foc... (bate cu harapnicul înainte ca și cĂnd ar voi sĂ loveascĂ hĂțAșul). VĂrtos, murgule, (se adreseazĂ la lĂturaș) nu te lĂsa pe tĂnjalĂ, cĂ-mĂ ești sub mĂnĂ, (pocnește de laturĂ în dreapta), Hi acum pe șes cu toții, într'o Ăntinsoare, sĂ sfirie roșile, (chiue). Hi-i-i-i zmeișorii tati... parcĂ zĂresc pe MĂriuca la colțu lunciĂ... MĂriuco fa, sĂ mĂ aștepti cu alivenci pe cĂnd m'oiĂ Ăntoarce, cĂ ți-oiĂ aduce un tulpan noĂ. Haide așA, copii, tot așA la copce, cu toții, de o potrivĂ, frumos, cĂ ne privește duduca cea din trĂsurĂ... numai de nu ne-ar deochea... Eaca dealu...

înainte... să vă ved acu... dragii mei... s'o luăm de a fuga din vâlcică, ca să suim culmea într'un sbor. Odată cu toții pe opinteală... (chiue și pocnește), Hi-i-i-i, tatică, nu mă lăsați... întinde, surule... o dată, Breazule., hi, hi, (se sbuciumă ca cum ar sili caii la deal). Mănca-v'ar ciorile! hi, perire-ar albinele cari or strînge ceara de făcut lumînare celui ce vă are. Ha ho, ha ho! tbr... am suit dealu.... să ne mai hodinim la umbră și să vă mai frec pe ochi».

Invederat nimic mai viu și mai pitoresc.

Privitor la resorturile secrete ale artei dramatice Alecsandri nu era străin de ast-fel de *trucs*. E cunoscut că fie-care autor de comedii are două-trei cu care și din care își făurește vieța și mersul fie-cărei piese. Unul are un personaj străin, tainic, care vine și dă naștere incidentelor, altul are norma de a lua ca temă o situație pe dos de cum ne așteptăm noi, e paradoxal; un al treilea alt-ceva. Carageale pune bazele piesei pe un lucru neștiut din întâmplare: un număr de casă întors pe dos sau o scrisoare pierdută. Alecsandri are și el între altele un expedient, e ascunderea câte unui personaj prin dulapuri, pe sub mobile, prin camera de alături, travestirea altora pe care nu 'i recunoaște nimeni, și întunerecul nopții de care poetul face uz și strecoară cum vrea și pe cine vrea pe scenă.

Nu trebuie să uităm, cum ziceam, nici întinderea comediei lui Alecsandri, ea cuprinde mai multe strate sociale ale epocii; cei de sus sunt înfățișați tot așa de ridiculi ca și cei din clasa de mijloc

ca și cei de jos. În aceasta Alecsandri e superior lui Carageale care s'a oprit la aproape un singur strat al societății contimpurane.

Tot între calitățile comedielor lui Alecsandri trebuie să adăugăm că ele sunt comedii de sentiment cari ating, fac plăcere, încântă. În ele se iubesc tineri, se dansează, se cântă, sunt sărbători câmpenești, domnește fericirea, e o profusie de flori, de costume naționale în cari țerancele par ideale ca niște silfide, într'un cuvânt o mulțime de însușiri ce readuc pe Alecsandri la lumea lui favorită, lumea lirică și cari atrag publicul.

În genere țeranul român e desinat de el cu caracterul lui ales, cu mult bun simț, cu sîrguința lui și mai vîrtos cu poezia ființei lui.

Măriuca din *Harță Rezeșul* intră în scenă purtând un val de pînză albă pe cap și cântând:

Frunză verde nalbă moale,
Ce duci mândruliță 'n poale?
Porumbele duc și fragi
Pentru cei cari 'mă sunt dragi.

Iar când destăinuește viitorului ei bărbat, Harță, vorbele curtenitoare ale vîtavului din sat, are cu adevărat spirit:

Măriuca.— Mai alaltăieri vîtavul moșiei zicea că 'mă sunt mînilor de caș dulce și că vrea să le mănênce....

Harță.— Auzi mîncăul!.... Eî, și tu?

Măriuca.— Eû?... I-am tras un caș peste gură de i-a părut brînză sărată.

Susana, țerancă din satul lui Cremine, măritată de o săptămână, cu dorul bărbatului care-î vecinic pe drumuri fiind vornicul satului, cântă torcând pe prispă:

Toarce, leleo, toarce, toarce
Pân ce badea s'a întoarce.
Vai, fuiorul mi l'am tors
Si bădica nu s'a 'ntors!

Măriuca din *Lipitorile Satelor* în așteptarea iubitului ei Nițu cântă cu panerul de provizii lângă dînsa :

Cine-a zice Nițu vine
Da-i-aș tot ce am pe mine ;
Cine-a zice c'a venit
Da-i-aș ce n'am giuruit.

În *Craii nouă* când Dochița, țerancă din sat, răspunde lui Moș Corbu Cimpoeșul, că a eșit cu toții la lună de s'a-î închinat la craii nouă, Corbu adaugă : «Mare poznă și minune!... Ce are româncea a împărți cu craii?... Cât îi esă un crăișor înainte, hait, m'am închinat cu plecăciune».

În *Rusaliă*, după ce Galuscus, vechil și profesor pedant ardelean, spune țeranilor îndemnându-î la muncă că ei se trag din Traian și că-s strănepoți de împărați, țeranii își iaă drumul și răspund rîzînd «că împărați nu lucrează».

Sub forma această poetică și spirituală învêlue de cele mai dese ori poetul pe țeranul român.

Cum vedem Alecsandri are mai multe note fe-

ricite în comedia lui. Un scriitor, reproducând o idee spusă de cei vechi, zice că felul de a glumi, de a rîde, al unui popor se aseamănă cu mîncarea saŭ bęutura sa favorită. După păreră aceasta francezul s'ar asemăna cu șampania, neamțul cu berea și cu cartofii, italianul cu macaroanele, iar românul cu mîncările lui naționale, cari sunt tot-d'a-una mai mult saŭ mai puțin amestecate.

Dar gama comicului în comedie e întinsă. Un Shakespeare o are aproape întregă; un Molière în mare parte. Alecsandri n'a putut avea decăt un număr de note din ea. Printre cele mai mărunte vom înșira în locul întăi greșeala materială a pronunțării cuvintelor de către persoane ce nu pot mlădia limba în destul ca să vorbească corect cuvintele nouă, saŭ de străinii ce nu pot vorbi românește curat. În aceste note, Alecsandri căută să se adapteze gustului timpului. Spiritul umoristic al societății era o copie după acele rudimente populare ce le am pomenit. În *jocul păpușelor* sunt evreii, rușii ce vorbesc stricat românește, sunt cuvinte franțuzești schimonosite, etc. Neapărat, e comicul cel mai elementar al comediei. Alecsandri îl are în mai toate piesele sub deosebite variante; aici e un boer saŭ o cucoană bętrână ce nu poate vorbi limba modernă, dincolo un lipovan, scâlciind limba română, aiurea un grec saŭ un evreu. Cine știe? poate era și un fel de trebuință de a arăta pe mulții străini ce intrau în viața noastră de toate zilele.

Cu toate acestea de ce comedia lui Alecsandri

se joacă din ce în ce mai rar astăzi? Fiind-că ea e mai întâi, lucru știut de toată lumea, fără acțiune, lipsă ce vom examina mai de aproape când vom vorbi de dramele lui istorice; și al doilea că ea e comedie de moravuri, care se șterge odată cu moravurile. Ceea ce e astăzi ca morav dispăre mâine, și nimeni nu va mai înțelege ridicolul piesei, din pricină că motivul pe care se întemeiază ea nu mai există, pare imaginar. Comedia de caracter trăește mai mult, de și chiar ea se susține prin interesul și înlănțuirea acțiunii, prin unitatea rolurilor, prin realul dialogului, prin hazul și spiritul ce trebuie neconținut să-l reverse; acțiunea e inima vie a unei piese, sub înrîurirea căreia atenția spectatorului nu lîncezește de loc, de la ridicarea și până la coborîrea cortinei. Alecsandri a intrat prea adînc în cea ce interesa momentul de atunci, în moravurile timpului, spre a isbi atenția lumii; lipindu-se prea tare de epocă, a neglijat cu totul fondul general omenesc. Dacă teatrul mare al diferitelor popoare trăește, este și prin aceea că el are un fond omenesc mai larg, e mai mult sau mai puțin din toate vremurile, cu toate că aruncă pe de-asupra haina moravurilor epocii. *L'école des femmes*, *Tartuffe*, *Le Malade imaginaire*, sunt exemple.

Comedia lui Alecsandri fiind comedie de moravuri se deosebește prin chiar felul comicului din ea de comedia de caracter. Într'însa e comicul de împrejurare, de situație, e observațiunea exterioară a vieții, imaginativă, nu observațiunea a-

dîncă, filosofică, ca în ceea-l'altă. Aceste două calități încă hotăresc de viața unei comedii. În cea din urmă e la fund înțelepciunea, acoperită numai cu masca rîsului: rîzînd ne face sa gîndim. În cea d'întâi e numai rîsul singur. Una ne dă adîncimea vieții, alta ne face să uităm viața.

O altă lipsă în piesele lui Alecsandri e invenția de fapte.

Dacă în poezia lirică invenția poate să pară că nu e lucru mare, în comedie însă ea e de neapărată trebuință. Aici nu poți țese vorbe fără să ai un schelet de fapte. Alecsandri fu nevoit de a privi în scopul acesta câte odată spre repertoriul frances. El luă liniile generale din unele piese franceze și le îmbracă cu moravuri românești. Scribe, Labiche, Augier și alții fură autorii dramatici cari îi veniră în ajutor. Scribe, după căderea sgomotoasă la Comedia francesă a piesei sale *Mariage d'argent*, se puse serios pe lucru și după mai multe succese la *Gymnase* se reîntoarse la marea scenă a lui Molière cu *Bertrand et Raton*. Tocmai pe timpul acela era Alecsandri la Paris, și succesele lui Scribe erau mari de tot. Labiche, Augier încă erau la preț.

Intors din străinătate cu amintirea pieselor acestor autori, și pus zilnic în fața împrejurărilor ce le desfășura societatea noastră, Alecsandri tresări oare-cum în imaginația lui sub un nou aspect piesele teatrului frances, pe cari nu le putu îndepărta nici o dată din memorie. Aceste împrumuturi ale lui nu sunt făcute cu scopul de a ne înșela, de a ni le trece drept lucrurile sale proprii. La

multe din piese a adăugat cuvîntul *localisată*, la câte-va cuvîntul *după* cutare. Sunt niște imitații cu un caracter naiv de mândrie națională. Mulți însă au mers prea departe cu acuzarea ajungînd la plagiat. E destul să amintim în privința aceasta că intriga pieselor lui Molière e împrumutată mai toată de la italieni, spanioli și latini; că un critic englez examinînd de aproape opera dramatică a lui Shakespeare a găsit din 6043 versuri ce o alcătuiesc 1771 copiate textual și 2373 schimbate numai, ceea ce nu-i lasă ca proprietate reală și personală decât a treia parte din versurile semnate de el; că Goethe a tradus pagine întregi din *Bau-marchais* pentru drama sa *Clavigo*, și în fine că de zeci de ani de când Germania, Austria, Italia plagiază comedia franceză.

În piesele în care Alecsandri nu s'a ajutat de nimeni țesătura faptelor și înlănțuirea scenelor e mai simplă. Să trecem în revistă câte-va din ele.

Iorgu de la Sadagura, prima lui comedie, reprezentată cu succes în 1844. Iorgu, tîner care vine din străinătate, are un caprițiu pentru o femeie în vîrstă; e alungat din casă de unchiu-său ce îl adoptase, se duce la țară și face cât-va timp pe șarlatanul. La urmă se căsătorește cu fata subprefectului de acolo. În schimb piesa are un țel patriotic. E îndreptată în potrivea românilor ce vin din străinătate și desprețuiesc tot de la noi din țară, stingînd atît în ei cât și în jurul lor orice iubire de neamul și pămîntul românesc.

Iași în Carnaval, tablou în trei acte. La prima

representație în 1850 a făcut sgomot. «Ipochimenele și simandicoșii» se supărară și voră să o-prească continuarea jocului. Tinerii învinsă strigând din contra să se urmeze mai departe; sunt în ea câte-va mici și vechi farse de bal mascat, și alta nimic. Biciuește însă pe cei ce voiau să năbușească la noi orice scânteie de dezvoltare intelectuală, orice curent de opinie publică.

Nunta țărănească, tablou într'un act, jucat cu succes de Millo. Nu cuprinde de cât o nuntă de săteni și o învârtire în scrânciob a lui Chir Găitanis. Lovește în dascălii greci ce voiau să introducă limba greacă până și cu falanga.

Rusaliile, satiră într'un act, fără nimic în ea, îndreptându-se contra reformatoților nechibzuiți.

Cinel-Cinel, comedie într'un act. Graur flăcău moldovean vine de se însoară cu Florica, fată din Valachia. Piesa face alusie la Unirea Principatelor.

Piatra din casă, jucată în 1847 la Iași de actori bucureșteni cu succes, este iar o pețire și o căsătorie dintre Nicu Pâlcu și Marghiolița, fata Cucoanei Zamfritei. Ea atinge desrobirea țiganilor.

Craiu nou, operetă într'un act. Tinerul Leonaș fură fata ispravnicului local, stău împreună două zile ascunși în codru și vin de se logodesc pe scenă.

Florin și Florica, operetă. Doi tineri țerană, o fată și un flăcău mânencă, vorbesc și se iaă de soți.

În regulă generală toate piesele lui Alecsandri cuprind preliminarele și săvârșirea unei logodne dintre doi tineri. Faptul acesta e mai mult plastic,

mai mult pitoresc, și de aceea nici nu se prea poate înfățișa în teatru. În el nu sunt peripeții, ci numai pregătiri ce dau stări statice, tablouri.

Sunt însă multe comedii mari fără acțiune propriu zisă. E legătura dintre scene, sunt caracterele sau tipurile care le susțin, e spiritul puternic, e dialogul și altele. Ce are Alecsandri și ce n'are din aceste însușiri?

Caracterul e totalul sufletului unei ființe cu tot ce a pus moștenirea, creșterea, vârsta și societatea în el, deosebindu-l de alte ființe. El e stratul cel mai intim din fundul sufletului cuiva, și decî e greu să-l vezi și să-l scoți în afară. Tipul, manifestat într'o împrejurare, două, ține de coaja sufletului și e mai lesne de prins. Dacă vorești să zugrăvești un caracter trebuie să te cobori la fie ce vorbă ce i-o pui în gură, la fie ce gest, la fie ce pas al său, în fondul acela statornic sufletesc și să cumpănești dacă vorba, gestul, pasul sunt corespunzătoare cu el, dacă sunt logice. În urmă caracterul trebuie să fie total sufletește vorbind. Ast-fel sunt caracterele clasice, caracterele lui Shakespeare și ale lui Molière.

În scena mișcătoare de adio dintre Hector și Andromaca, d. ex., eroul troian recomandă femeii sale de a da robilor de lucru după obicei, fusul și vîrtelnița, și de a 'i supraveghia cum lucrează; nu se uită prin urmare nimic.

Alecsandri cu felul lui de a vedea se joacă mai mult cu persoanele din comedii. Când le mișcă sau când le pune câte un cuvînt în gură, nu e cu hotărîre

de a închide în acea mișcare, în acel cuvânt, o de-stăinuire, o lumină exactă asupra ființei ce se mișcă sau zice cuvântul. Când descrie o întâmplare asemenea, rămâne larg, superficial. De aceea el n'are poate decât, cum văzurăm, un singur caracter, *Cucoana Chirița*, restul sunt cel mult tipuri.

Fondul tipurilor chiar din toată comedia variată la suprafață a lui Alecsandri, se poate reduce la 4 cel mult 5 tipuri cari le găsim în orî-ce piesă: e bătrânul boer înapoiat și nătîng, e cucoana învăpăiată și ridiculă, e tînărul ștregar și isteț sau cretin de dă în gropi, e un țeran sau o țerancă prea deștepti ori prea proști, câte odată, când țeranul e bătrân, hâtru și sfătos, e în fine un străin: grec, evreu sau altceva. Iată toate tipurile lui.

Grigori Bărzoiu, bărbatul Cucoanei Chirița, e în toți boerii bătrâni din cele-l'alte piese; e în Enache Damian din *Iorgu de la Sadagura*, e în Grigori Pâlcu din *Piatra din casă*, e în boer Sandu din *Cinel-Cinel*, e în Postelnicul Lunătescu din *Iasiș în Carnaval*, e în toți.

Cucoana Chirița e în toate cucoanele în vîrstă din mai toate piesele; e în Gahița Rosmarinovicî din *Iorgu de la Sadagura*, e în Cucoana Zamfirița din *Piatra din casă*, e în Tarsița Garofleasca din *Rusalii*, e în Tarsița Lunătescu din *Iasiș în Carnaval*, e pretutindenî.

Calipsița sau Aristița Cucoanei Chirița e în toate Marghiolițele și în toate Luluțele.

Leonil ștregarul, un fel de portret poate al adoloscenții lui Alecsandri, e în toți tinerii ștregarî,

cară nu lipsesc din mai nici o piesă, decât doar când tipul e înlocuit prin opusul lui, un suflet timid și idiot ca Nicu din *Piatra din casă*, ca Nicu din *Rămășagul*, etc.

Profesorul Charles e în toți străinii: în Frantz din *Piatra din casă*, în Chir Găitanis din *Nunta țărănească*, în Chir Iani din *Lipitorile satelor* etc.

Graur din *Cinel-Cinel* și Florica lui sunt în toți țeranii: în Florin și Florica din opereta cu numele lor, în Marin și Florica din *Scara Mățeș*, în Bui-măcilă și Susana din *Rusalii*, în Bujor și Dochița din *Craii noui*, în *Harță Răsășul* și Măriuca, iar ca bătrâni: Vântură-țară din *Lipitori*, Moș Corbu, din *Craii noui*, etc.

Lucrul atât e de adevărat că adesea Alecsandri nici nu vrea să le mai schimbe numele.

Pe lângă asta tipurile poetului sunt grotesci, adevărate caricaturi de cele mai multe ori.

Nicu din *Piatra din Casă*, vine să ceară mâna Domnișoarei Marghiolița, unde după ce se îneacă cu dulceață și-l apucă tusa, după ce turburat se pune peste un gherghef și-l sparge, începe următoarea conversație cu Marghiolița, Leonil verișorul, fiind închis într'un dulap:

Marghiolița. — (după o mică tăcere) Monsiu Nicu...

Nicu. — (cu jumătate de glas) *Cheschevu Madmuasel?*...

Marghiolița. — *Fe vu pri reste* pe canape.

Nicu. — (se pune pe un jilț) *Pardon.*

Marghiolița. — (în parte, șezând pe canapea) Parcă nu prea știe franțuzește....

Leonil. — (în parte) Ce pardon i-aș trage la ceafă.

Marghiolița. — Monsiu Nicu, îți aduci aminte de *notr anfans*?

Nicu. — *Cheschevu*?

Marghiolița. — *De notr anfans*?

Nicu. — *Pardon.*

Marghiolița. — (în parte) Se vede că alte vorbe nu rupe. (tare) *Vu parle franse, Monsiu Nico*?

Nicu. — *Parle Madmuazel.*

Marghiolița. — *E bien... parlon împreună...*

Nicu. — *Parlon.*

Marghiolița. — N'ai fost la Paris, Monsiu Nicu?

Nicu. — Nu, dar cât pe ce era să mă trimeată babaca. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Marghiolița. — Și de ce nu te-a trimes?

Nicu. — S'o temut să nu-mi pierd legea și să nu mă 'ntorc înapoi păgân.

Marghiolița. — Numai pentru atât?... Pecat că te-o judecat așa de rău!... Dacă mergeai la Paris, vedeai teatruri... învățai să joci polca; auzeai opere frumoase... marșul lui Napoleon.... Cunoști marșul lui Napoleon, Monsiu Nicu?

Nicu. — L'am auzit odată din cobza lui Barbu.

Marghiolița. — Ii tare frumos! Eū îl știū....

Nicu. — Din cobză?

Marghiolița. — Ba din gitară..... ha, ha, ha! auzi din cobză....

Nicu. — (în parte) Am scăpat vr'o gogomănie....

Ea s'o dreg... (tare) Mata, ducă, trebuie să-l cântî... și dacă ai vrea...

Marghiolița.— Vrei să-l auzi?

Nicu.— Ce să potrivește! pardon, madmuasel, (se repede s'aducă ghitară, o ia în mână și o cearcă) Da... bună ghitară! (rupe o strună) Tronc! (rămâne împetrit).

Marghiolița. — (supărată) Pas acum de-î mai cântă marșul lui Napoleon...

Nicu.— (după o mică tăcere) Să-mi plesnească ochii, dacă am vrut s'o rup. Pardon de ertăciune, ducă.

Marghiolița.— Ba nu; nu vrea să te iert, până n'ai face ce ți-oiu zice eu... să-mi cântî o romanță.

Nicu.— (rușinându-se) Da... zău, nu știu să cânt.

Marghiolița.— Nu te cred.

Nicu.— Doar să-ți cânt de dragoste...

Marghiolița.—(coborând ochii) Cântă.

(Nicu își drege glasul; începe dar nu nimereste tonul. După câte-va încercări el cântă pe aria: Cumetriță dragă:).

Orî cine trăește
Pe Amor slăvește;
Orî care jivină
De amor suspină!

Găscușoara găgăește
Rățișoara hăcăește,
Stăncușoara cărăește,
Harmăsarul neghezește,
Motănașul miorlăește,
Cucosul codcodocește....

Incă un exemplu din *Iorgu de la Sadagura*.
Bătrânul Damian face pregătiri de sosirea nepotuşii din străinătate.

Damian, Iftimi.

Iftimi.—(intrând cu sfială pe uşa din fund) Cucoane Enachi.... Cucoane Enachi.

Damian.— Ce este, prostule ?

Iftimi.— Cucoane!.. am dat curcanii la bucătărie..

Damian.— Ş'aî spus bucătarului să-î ruminească bine ?

Iftimi.— Ba nu....

Damian.— Ce fel, ba nu ?

Iftimi.— D'apoi n'are cu ce să-î ruminească.

Damian.— Ce zici, măi ?

Iftimi.— După ce n'aî cumpărat rumineală din târg....

Damian.— Eşi afară, dobitocule.... auzit-aî tontu... să ruminească curcanii cu rumineală !

Iftimi.— Ei, doar nu sunt bucătar....

Damian.— Haî, lipseşti şi du-te de stai la poartă ca să-mi dai de ştire când a veni Iorgu.

Iftimi.— Iacă mă duc.

Damian.— Aşteaptă!... Fost-aî, după cum űam spus, să poşteşti la masă boerii la care te am trimes ?

Iftimi.— Am fost şi la boeri şi la boeriţe...

Damian.— Nu cum-va aî făcut iar vr'o dobitocie, după obiceiul tău ?

Iftimi.— Da cum Doamne eartă-mă ? Am fost

pe la toți și le-am spus curată vorbă : m'o poftit boieru să vă poruncesc ca să veniți la masă la D-lui.

Damian.— Ce fel să le poruncești?.. măi hoțule tot pe dos ai să vorbești ?

Iftimi.— Ei! iar m'ai apucat la sucit ca pe un fus..... Dă-mi pace să vorbesc cum pot..... ce dracu... dac' ași fi și eu prost ca D-ta, n'aș fi un biet boer !...

Iorgu de la Sadagura 'și declară amorul său Cucoanei Gahița Rosmarinovicî, pe care o cunoscuse în ziua aceea, ast-fel: «...Tu care ți-ai desvelit mintea ca o conopidă la căldura civilizației... tu care ai văzut Cernăuții, nu te supune la niște cuvinte de astea ca modestia și piudoarea... Mărturisește ritos sentimentele inimei tale.... spune-mi, Georges, te iubesc precum îți zic eu în patru limbi. Gahiço, te iubesc, sas agapo, ich liebe ihnen, je vous aime...»

Nu sunt prea automate aceste caricaturî? Nu pătrunde prea mult scopul dramaturgului de a isbi într'un păcat, în loc a da acel păcat întocmai cum e în realitate? E o oglindă măritoare peste măsură, în loc de a fi oglindă credincioasă. Publicul poate da astfel de fințe, dar e un ris fisic.

O trăsătură caracteristică, de și tot defavorabilă a comediei lui Alecsandri e că dă pe femeie superioră bărbatului. E adevătat din punct de vedere intelectual numai, căci din punct de vedere moral Alecsandri însuși alunecă puțin pe panta majorității scriitorilor. Mai nici o femeie nu are

nobleța femeii maritate din piesele clasice. Nici o fată nu are modestia caracteristică stării ei. Am văzut pe Cucoana Chirița, tipul femeii măritate. Fetele, mai toate nasc la el curtezane, ceea ce e fals, întru cât lucrul e dat ca generalitate mămăi absolută.

Marghiolița din *Piatra din casă* cântă în ziua măritişului ei ast-fel:

Cât îmi pare bine
C'am să mă mărit!
Ce noroc pe mine!
Ce vis fericit!

Oiū să am capele,
Horbote brațele,
Rochiul de Paris!
Și cai și trăsură
Carī nu-mī trecură
Nici măcar prin vis

.
Am să-mī cumpăr șaluri
După gustul meū;
Să mă duc la baluri
Și să joc mereū.

Eară când la curte
Imī va face curte
Vr'un tēnēr frumos....
Dacă bărbățelul
Dacă suflețelul
Va fi mănios
Tra, la, la, la, la,
Și m'a descânta
I-oiū răspunde așa
Ha, ha, ha, ha, ha.

Luluța ingenuă, cum vede pe tînărul Leonaș «se aruncă în brațele lui», Tinca, din *Rēmășagul* scrie scrisori amanților, etc.

Maî e încă în defavoarea pieselor și spiritul prea material, prea elementar: cuvintele stricate și ticurile; căci Alecsandri, cum observarăm, nu vede decât trăsăturile mari ale comicului, unghiurile lui dure, persoanele obtuze, fără a putea pătrunde în naturele fine. Un cuvînt pronunțat stricat nu e comic, maî ales ticul produce în fundul sufletului nostru milă. E poticnirea minței la fie-care pas. Pe lângă acestea, dacă cine-va face ode Alecsandri îl poreclește «Odobășa», dacă o femeie e rea, el o numește «Vespezeanca», dacă cine-va e hărtăgos, el îl botează «Hartă», etc.

Ici colea întălnim și câte o părere maî largă maî generală, dar ea însăși de cele maî multe orî banală. In piesa *Chirița în Provincie* ne compară lumea cu o comedie, dar fără a adăoga nimic maî deosebit la o ast-fel de comparație superficială.

Credeți-mî mie: cei mulți în lume,
Fie din Londra saū din Focșani
Fie cu stare, cu rang, cu nume,
Joc ades rolurî de comedienî.

.....

Ne amintim că și Shakespeare face aceeași comparație despre lume, dar chipul cum ne-o lă-murește e cu totul original. El zice: «Lumea întregă nu-î decât un teatru și toți oamenii și femeî nu sunt decât actorî. Eî aū intrările și eșirile lor,

și fie-care ființă joacă mai multe roluri în viața sa. Actele fie-căreia sunt cele 7 vrêste.

Mai întâi copilul care se rostogolește și varsă în brațele doiceii. În urmă școlarul scâncietor, cu ghiosdanul său, cu fața aprinsă, fragedă, târându-se ca un mielc fără voie spre școală. Apoi amoresatul suspinând ca o mașină, cu o baladă plângătoare în cinstea sprîncenelor iubitei lui. Apoi soldatul plin de injurii extraordinare, bărbos ca un leopard, gelos de onoarea sa, iute și năprasnic în certuri, cătând fumul gloriei buza tunului. Pe urmă judecătorul cu abdomenul său rotund, plin de claponi grași, cu privirea încruntată, cu barba tăiată măestru, îndesat cu maxime înțelepte și cu precedente moderne. A șasea vârstă pițigăiată e slabul pantalon cu pantofi, cu ochelari pe nas, cu un sac de cărți alături. Puternica voce bărbătească întoarsă spre glasul ascuțit copilăresc nu mai dă decât sunuri fluerate ca un șuerat. Cea din urmă scenă a acestei stranii istorii accidentată este a doua copilărie, nevinovata uitare de sine însuși: nici dinți, nici ochi, nici gust, nici nimic».

În sfârșit dialogul lui Alecsandri n'are de multe ori nici un interes. Găsești acte întregi în care se vorbește de dulceață, dacă e bună sau rea, dacă mai e sau nu, de haine și toalete, etc. Fără îndoială modul acesta de a scrie comedia nu e cel mai fericit, din contra trebuie a se alege dacă se poate, momentul principal dintr'un șir de întâmplări comune, din viața unei ființi, unei familii, unei societăți. La ce bun să atragem atenția spectatorilor

asupra lucrurilor banale ce le văd sau le aud în
fie-care zi la ei acasă?

În resumat comediele lui Alecsandri ca și restul
teatrului au multe părți slabe. Ele și-au îndeplinit
în timpul lor misiunea morală ce le-au fost încre-
dințată; în viitor «vor servi la scrierea unei istorii
a scenei române», cum se exprimă poetul însuși
în dreapta și înțeleapta lui judecată.

SENTIMENTUL NATUREI

Pasteluri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din adênca anticitate omul a vëzut în univers ceva mai presus decât realitatea vëdită, și-a închipuit o ființă supremă sau mai multe ființe trăind în dërătul făpturei și făcënd'o să miște și să existe sub miile ei de aspecte și de fenomene. Dar pe atuncî el iubea ceea ce i se părea că trăește dincolo de această natură, nu natura însăși. Tocmai mai târziu și mergënd progresiv, încep u dînsul să iubească priveliștea în ea însăși. Atuncî se arătă adevërata poezie a naturei, care nu fu decât rezultatul dragosteî, a amorului ce omul îi declară, poezie revërsată în zilele noastre c'o puterere neîntrecută de sub penele măestre ale lui Shakespeare, Goethe și alți intermediari.

De și sădit în sufletul lui Alecsandri din naștere și se arătă din cele d'ntăiu zile de poezie, sen-

timentul naturii nu i se desvoltă în toată strălucirea decât cu începutul celei de a doua vârste a poetului, cu bărbăția sa. S'ar părea că imaginea naturii înlocuește la această epocă tipul femeii de altă dată. Figura drăgălașă a ființei iubite se mărește oare cum în închipuirea lui, ia proporțiile mari și senine ale firei întregi cu *Pastelurile*, precum simțul ridicolului din poet, pornit din iubirea de țară, din cugetul îndreptării lucrurilor, se va lămuri mai târziu într'un patriotism larg și sincer cu *Legendele*, *Ostașii noștri* și *dramele istorice*.

Dragostea lui de natură, de liniștea de la țară, de orizonturile depărtate, o cunoaștem din viața lui împărțită, cum știm, între Mircești și călătoriile sale nesfârșite. Natura fu marea inspiratoare a poetului nostru. S'ar putea zice că precum în lumea fizică firea atrage pe fie care din ființele ei acolo unde ea are mai multe elemente de hrană priincioase, — cum se întâmplă cu paserile călătoare cari sunt atrase primăvara într'o regiune, iarna în altă regiune, — tot așa și în lumea ideală natura atrage pe om acolo unde ea poate să-i ofere mai multă viață sufletească, mai multă inspirație. Călăuzit de sufletu-i Alecsandri fu atras mai tot timpul de Mircești săi. Ceea ce-l va încunjura, cei câți va stinjeni de grădină cu câți va vișini rari, cu câteva flori selbatice, îl vor mulțumi. Cerul îi va sluji de acoperământ, pajiștea drept așternut sub picioare. Ce putea inima lui de poet să dorească mai mult pe lume?

Podoabelor luncii lui vom avea să datorim atâtea pasteluri frumoase, ca *Serile la Mircești*, *Concertul în luncă*, *Lunca de la Mircești* și altele, căci nicăiri ca în tăcerea și liniștea acestei văi nu-l va visita inspirația pe poet mai des și cu mâinile mai pline de flori. La privirea ei, el va găsi accente de o căldură și de un entusiasm neîntrecut în lirica noastră.

LUNCA DIN MIRCEȘTI

Bate vânt de primăvară și pe mugurii îi deschide;
Vântul bate, frunza crește, și voioasă lunca râde.
Sub verdeța drăgălașă dispar crengile pe rînd
Și sub crengile umbroase mierla sare șuerând.

O, minune, farmec dulce! o putere creatoare!
In orî care zi pe lume ese câte o nouă floare
Și un glas de armonie completează imnul sfânt
Ce se 'nalță către ceruri de pe veselul pămînt.

Tot ce simte și viează, fiară, pasere sau plîntă
In căldura primăverei, naște, saltă, sboară, cântă.
Omul 'și îndreaptă pasul către desul stejeriș
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

El se duce după visurii; inima lui crește plină
De o sacră melodie, melancolică, divină,
De o tainică vibrație, de-un avînt inspirător
Ce-î aduc în piept suspinuri și 'n ochi lacrimi de amor.

Este timpul re'nvierii, este timpul re'noirii
Ș-a sperării zimbitoare, ș-a plăcerii, ș-a iubirii.
Paserea 'și gătește cuibul, floarea mîndrele-î colorii
Cîmpul viea sa verdeață, lanul scumpele-î comorii.

Sus, paingul pe un frasin urzind pânza-î diafană
Cu-al sēū fir de-argint subțire, face-o punte-aeriană,
Iar în leagăn de mătase gangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngână-armonios.

Jos pe la tulpinî, la umbre fluturiî, florî sburătoare,
Se 'ndrăgesc în părechere pe sîn alb de lăcrămioare
Și ca roî de pietre scumpe gândăceiî smălțuiî
Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburî tainuiî.

O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică.
Ascultați!... Stejarul mare grăește cu iarba mică,
Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul nor,
Fluturul cu plânta, rîul cu limpedele isvor.

Și ștejarul zice ierbeî: mult ești vie și gingașă!
Fluturașul zice floareî: mult ești mie drăgălașă!
Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind
Rîu, isvoare, nourî, raze se împreună iubind.

Luncă, luncă, dragă luncă! raî frumos al țerii mele
Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la foc de stele.
Ca grădinile Armideî ai un farmec răpitor
Și Siretul te încinge cu-al sēū braț desmierdător.

Umbra ta rēcoritoare, adormindă parfumată,
Stă aproape de lumină, prin poene tupilată.
Ca o nimfă pânditoare de sub arborî înfloriî
Ea la sâmul eî atrage călătoriî fericiî.

Și-î încântă și-î îmbată, și-î aduce la uitare
Prin o magică plăcere de parfum și de cântare,
Căci în tine luncă dragă, tot ce are suflet, graî,
Tot șoptește de iubire în frumoasa lună Maî.

Sau să ascultăm în *Serile la Mircești* reveria
lină ce se ridică ca un parfum ușor din fundul a-
mintirii, din fundul inimii poetului.

Perdelele's lăsate și lampele aprinse ;
In sobă arde focul, tovarăș mîngăyos,
Și cadrele-aurite ce de păreți sunt prinse
Sub palidă lumină apar misterios.

Afară plouă, ninge, afară'y vijelie,
Și crivățul aleargă pe câmpul înegrit ;
Ear eū, retras în pace, aștept din cer să vie
O zină drăgălașă cu glasul aurit.

Pe jilțu-mī, lângă masă, avēnd condețu 'n mână,
Când scriū o strofă dulce pe care-o prind din sbor,
Când ochū-mī întēlnește ș'admiră o cadină
Ce 'n cadrul ei se 'ntinde alene pe covor.

Frumoasă, albă, jună, cu formele rotunde,
Cu pulpa mărmurie, cu sinul, dulce val,
Ea pare Zea Venus când a eșit din unde
Ca să arate lumēi frumosul ideal.

Alătura a pare un câmp de aspră luptă,
Pătat cu sânge negru, acoperit cu morți.
Un june 'n floarea vieții stringând o spadă ruptă
Țintește ochiī vesteji pe-a vecīniciei porți.

Apoi a mea privire prin casă rătăcindă
Cu jale se oprește pe un oraș tăcut,
Veneția regină, ce 'n marea se oglindă
Fâr' a vedea pe frunte'y splendoarea din trecut.

O lacrimă... dar eată plutind pe-a mării spume
O sprintenă corvetă, un răpide-Alcyon ;
Și eată colo 'n cerurī pribegele din lume,
Cucoarele în șirurī sburând spre orizon.

O! farmec, dulce farmec a vjeții călătoare,
Profundă nostalgie de lin, albastru cer !
Dor gingaș de lumină, amor de dulce soare,
Voī mă răpiți când vine în țeară asprul ger !...

Afară ninge, ninge, și apriga furtună
Prin neagra 'ntunecime răspunde recî flori,
Ear eă visez de plăurî pe care alba lună
Revarsă-un val de aur ce curge printre flori.

Văd insule frumoase și mări necunoscute,
Și splendide orașe și lacurî de smarald,
Și cete de sălbaticî prin codri deșî pierdute
Și zine ce se scaldă în faptul zilei, cald.

Prin fumul țigaretel ce sboară în spirale
Văd eroi prinșî la luptă pe câmpul de onor,
Și 'n taînice serașurî minunî orientale
Ce 'n suflete deșteaptă dulcî visurî de amor.

Apoi închipuirea își strînge-a sa aripă;
Tablourile toate se șterg, dispar încet,
Și miî de suvenire mă 'ncungîură 'ntr'o clipă
In fața unui taînic și drăgălaș portret.

Atuncî inima'mî sboară la rașul vîștiî mele,
La timpul mult ferice în care-am suferit,
Ș'atuncî pădurî și lacurî, și mări, și flori și stele,
Intoană pentru mine un imn nemărginit.

Așa 'n singurătate, pe când afară ninge,
Gândirea mea se plimbă pe mândri curcubeî,
Pân' ce se stinge focul, și lampa 'n glob se stinge,
Și saltă cățelușu'mî de pe genunchiî mei.

Natura Mirceștilor îl dispune spre poezie, îl farmecă atâta pe Alecsandri, că cu toate ademenirile puterii și onorurilor politice, el nu se desparte de ea decât cu durere de inimă.

Unii ar putea imputa lui Alecsandri partea de

vieață contemplativă în brațele naturei singuraticе, dusă de el de la o vîrstă așa de tîneră. Când într'un stat mic ca al nostru apar oameni de talia lui, prima lor datorie e de a lua parte la sfatul, la cîrmuirea țerii. E un noroc pe epoca în care se arată frunți așa de luminate, căci o pot scoate adesea din zile de restriște și aŭ a hotărî câte odată chiar de vieața, necum de binele și propășirea ei. Abținerea în momentele încă de organizare ale unui popor, cum era acum 20 de ani la noi românii, s'ar părea că e o faptă apropiată de aceea a soldatului ce ar sta în cortul lui în ziua bătăliei. Dacă Grecia dispăru ca stat într'o zi, fu și din pricina acestei vieți contemplative în care se retrăsese cei mai mulți din fruntașii ei.

Cu toate acestea, cînd ne gîndim cîtă nesocotită îmbulzeală e din partea atîtor nechemați ce se îndeasă la cîrma țerii, cîtă îndrăsneală, vieți întregi nepotolită, și cîtă precipitare febrilă din partea atîtor oameni nuli, ce habar n'au nici de însemnarea cuvîntului om politic, și cari, dacă ajung acolo la urma urmei e numai prin neînfrînata lor voință, prin o încăpăținare vecinic neastîmpărată, căreia nu i se pot opune statornic împrejurările, cînd ne gîndim la toate acestea, mărturisim că retragerea lui Alecsandri la țară și ura lui de politică ne pare din potrivă o pildă de înțelepciune vrednică de pus în vază și o lecție isbitoare pentru atâtea suflete bolnave ca voință.

Dar Alecsandri o făcea fiindcă mai presus de toate era poet și iubea nestăpănit natura. Iată

o scrisoare, care ne dă în câteva linii întreg conturul sufletului său visător și iubitor de natură. Milton descrie în chip admirabil în *Paradisul pierdut* plăcerea ce o întâlnește omul din orașe în vieța simplă de la țară, în mirosul grâului, a erbei cosite, a vitelor și laptelui. Alecsandri simțea această plăcere până și în priveliștea ce i-o înfățișau cârdurile de găște de pe câmpii.

«Cunoști tu, scrie el în 30 Iunie 1860, plăcerea incomensurabilă ce stă în a privi mersul triumfal al unui cârd de găște pe câmpie? Din vreme în vreme aceste nobile coborâtoare ale mântuitorilor Capitolului se dedau la niște accese de armonie cari amintesc entuziasmul oratoric al unei camere patriotice... La astfel de priveliște cat de când mă aflu la Mircești și găsesc în ea un farmec cu mult mai mare decât acela pe care eram nevoit să-l sufer pe timpul strălucirii noastre, când eram pe banca ministerială, expuși la eloquentele improvizări ale lui I. Brătianu, Oteteleşanu și alții. Acolo din respectul datorit națiunei, trebuia să uit animalul pentru titlul lui și să dau fiecărui individ considerația de deputat, orî care ar fi fost de altfel specia animală din care el făcea parte, în timp ce aici am avantajul de a numi orice lucru pe numele său; și nu e o mică plăcere de a striga liber și tare: Midas are urechi de măgar.

Știi tu care e principala mea ocupație la țară? Vânătoarea de mierle și pescuitul de porcușori. Apoi fac primblări nesfârșite în lungul și latul lanurilor mele de grâu, de orz, de porumb, și-mi

înpânzesc pe recolta lor nădejdea viitoarelor mele călătorii prin lume. Dacă Dumnezeu mai întâi, și lăcustele în urmă, mi-or cruța recolta de estimp voiū pleca din țară la sfîrșitul lui Septemvrie și mă voiū duce... mă voiū duce... până unde se va stinge căldura universului...»

In aceste rîndurî e Alecsandri întreg.

Vedem dar limpede ce abis despărțea gîndurile lui de vieța activă și cum el urma s'o urască ca și pe mulți din oamenii noștrii politici.

Poetul din el era contrariat de vieța politică în deobște, unde omul face de mai multe ori ce poate decît ce dorește și transige cu atâtea și atâtea principii și idealuri scumpe lui. Poetului din Alecsandri,—omul acela pe care el l'a definit «un culegător de stele pe spațiul ceresc», vecinic cu fruntea în astri, vecinic cu idealul lui scump și ademenitor în minte, — îi venea, nu numai peste mână, dar chiar cu neputință să intre în coteriile zilei de pe atunci, să facă legături cu unii azi, să trădeze pe alții mâine, să promită marea cu sarea, să uite ce făgăduia, să suridă celor pe cari îi ura, să urască pe cei ce-î iubea. El era franc, loial, adică adevăratul poet, în ceea ce cuvîntul are mai înalt și mai senin, iar gîndurile lui aurite de ideal se sfărîmau parcă, erau nimicite la contactul realității politice, ca și cum ai pune un bulgăre de piatră pe o tavă de cristal. De aci alușiile lui din scrisori la oamenii politici ce se mlădiau cu împrejurările, cum era I. C. Brătianu și alții; de aci epigramele lui din comedii și șansonete.

Această nevinovată ură, întru cât ea se arată în scrisori adresate amicilor, se poate trece cu vederea, de oarece scrisorile aŭ un caracter particular și dacă ele ajung publice, nu e de vină decât renumele poetului. Tot așa nu avem nimic de zis în contra tipurilor politice din piesele sale, fiindcă în ele nu sunt arătate persoane anume, ci tipuri. Ceea ce nu ni s'a părut drept, — și ca uniî ce ținem aici cumpăna dreptății în mână, ne credem datorî a o semnala în treacăt, — a fost când Alecsandri a scris în o bucată publică, trecută posterității, cuvintele de «hidoasă pocitură» în poesia închinată Generalului Florescu. Acolo e un îndoit păcat: păcat contra adevărului, căci C. A. Rosetti, la care vizează acele cuvinte, a fost o inimă distinsă ce și-a iubit țara cu o adevărată și sfîntă dragoste, și în urmă păcat în contra artei, care orice s'ar zice, refuză aluzii personale pornite măi ales din răutate; tipul da, arta îl poate atinge, înălța, ridiculiza, cum va voi; persoana nu.

Această greșală ce lasă un punct mohorît, unicul de altfel în toată opera senină a poetului, a găsit resunet, cum știm, și în Eminescu, care, în afară de articolele lui politice asupra cărora nu avem a-i cere socoteală, a scris în satira a III iarășî o aluzie personală veninoasă la adresa aceluiaș C. A. Rosetti, sub cuvintele «bulbocații ochi de broască». Amêndoî poetîi însă aŭ scris în contra lor înșile, nu în contra cetățianului a căruî memorie întregă și neatinsă va trăi așa cum i-a făurit'o o vieață neîntreruptă de muncă patriotică și de sacrificii.

Se știe că Grecii, cari erau netăgăduit artiști și filosofi, mergeau în susținerea principiului nepersonalității în artă până la exagerare. În ziua în care un Phidias îndrăzni să-și sculpteze chipul său printre preoții și verginele de pe scutul de aur închinat Minervei, atenienii fură atât de indignați că voră să-l lapideze în piață. Și nu doar că ei priveau lucrul ca o nelegiuire sau ofensă adusă zeilor, ci numai pentru că se călcăse regulele supreme ale artei, se luase drept model individul, în locul trăsăturilor generale din natură, ale speciei, a ceea ce e permanent, etern.

* * *

E încă un cuvânt mai tare care îndreptățește pe Alecsandri să fi trăit în sinul naturii. E că numai așa a putut dânsul să ne dea icoana vie și poetică a vieții câmpenești; numai acolo, în contactul ei îndelungat, a putut el surprinde poesia pastorală cu care ne-a înavuțit literatura și care nediscutat e nota cea mai frumoasă a operii sale. Lumea reală, cu toate ce s'au zis, are în ea poezie, aspecte, unghiuri, momente din care se resfrînge frumosul; numai să-l vezi, numai să știi să-l surprinzi. În alte vremuri, în antichitate, e adevărat lucrurile erau încă și mai poetice prin nouțatele lor, te impresionau ca o călătorie nouă și prin aceea că multe cunoștințe erau confuze. Epopea se confunda cu istoria; religia, știința, cu poesia, lucruri ce astăzi sunt lămurite. Cuvântul cel mai puterinic însă pentru care totul părea

poetic e că atunci omul își procura singur tot ce-
trebuia. Iliada care probabil e mai mult o lucrare
populară, are frumuseți câmpenești eterne. Pen-
tru ce? Pentru că spre pildă, frigerea unui berbec
în câmp de către prinții greci, ori săgetarea unui
cerb în poalele muntelui, sau adusul apei în am-
fore pe cap de la izvor de fete de regi, ori spă-
latul și bătutul albiturilor lor la gărlă, sunt toate
fapte sêvêrșite de ei însiși.

Astăzi așa numita divisie a muncii din Econo-
mia politică, ne înstrăinează de contactul intim al
atâtor lucruri ce ne sosesc gata. Unii facem unele
și alții altele. Dar ceea ce săvîrșim noi însine cu
sudoarea frunții noastre are în sine, pe lângă greu-
tatea muncii, ș'o parte poetică, partea intimă,
caldă, ce ascunde și păstrează acea lucrare, și care
nu se descopere decât numai nouă. De aceea toată
poesia populară, mărginită la fapte simple, e po-
etică: e făcută de cei ce au simțit'o, de poeții din
popor. De aceea poetul cel mai popular din Ger-
mania Hans Sachs a trăit în mijlocul poporului cu
felul de vieață, cu gândurile, cu sentimentele popo-
rului, fiind în nestrămutat contact cu locuitorii,
ascultându-i de alături și pîndind poesia vieții sim-
ple ca un vênător deștept. Din potrivă poeții de
saloane sunt mai toți reci în pastorală, cum sunt
pictorii ce zugrăvesc din închipuire ori după foto-
grafii, cum e țipetul ce n'are supt el o emoție.

Viața de țară, cu indiferența ei de atâtea nimi-
curi orășenești ce ne agită zilnic, impinge prin
aceasta chiar sufletul spre poesie și frumos. Acolo

plăcerea de a trăi e scopul de căpetenie, nu grija rozătoare din orașe, eterna preocupare *cum* vom trăi. Florile care-î șopteau atâtea lui Alecsandri, paserile văzduhului, cari se apropiau până la picioarele lui și le asculta în notele lor tainice, îl făceau să înțeleagă viața, cum l'ar fi instruit o întreagă filosofie.

E greu să-și închipue cineva dulceața vieții scurse astfel în aer liber, în fața cerului. Imensitatea te pătrunde cu tainele ei, nemărginitul îți nalță cupetul, idealul ți se descopere în fel și fel de chipuri. Iacob visă scara ce unea pământul cu lăcașurile sfinte fiind culcat în fața stelelor.

Contactul drăgăstos al naturei va procura poetului atâtea imagini poetice, recoroase, vii ca florile de câmp. Contactul cu sătenii, cu sufletul poporului român, îi va inspira o simpatie din ce în ce mai ferbinte pentru el.

Firele de iarbă ale căror șoapte misterioase le asculta poetul, cerul ce se întinde nesfârșit deasupra câmpiilor, țearina de grâu cu secerătorii ei, mărățul apus de soare din creeri Ceahlăului, moara de vânt din zare cu aripile ei desinate pe fondul albastru al cerului, codrii cu isvoarele în umbră, viersul dornic al fetelor ce se întorc de la fântâni toamna, gerul iernii cu florile lui de ghiață pe ferestre, și atâtea altele, veniau toate pe rând și stăteau ca modele sacre dinaintea tabloului ce poetul ne-a dat despre priveliștea-î înconjurătoare. Nu ne putem reținea de a nu nu cita ca model în privința aceasta *Concertul în luncă*.

În poeana tăinuită unde sbor luciri de lună,
Floarea oaspeților luncei cu grăbire se adună
C'a s'asculte o cântăreață revenită 'n primăvară
Din străinătatea neagră unde-î vieța mult amară.

Roî de flacări ușurele, lucioli scânteetoare
Trec în aer, staî lipite de *lumânărele* 'n floare,
Răspândind prin crengi, prin tufe o vâpae albăstrie
Ce mărește 'n miezul nopței dalba luncei feerie.

Iată vin pe rând, pereche, și pătrund coala 'n poeană
Bujorelul vioi, rumen, cu năltuța *odoleană*,
Frățiorii și *romănițe* care se ațin la drumuri,
Clopoteii și *măzărele* îmbătate de parfumuri.

Iată frageda *sulcină*, *stelișoare*, *blânde nalbe*,
Urmărind pe *busuiocul* iubitor de sînuri albe,
Dedițelii și *garofițe* pârguite 'n foc de soare,
Toporașii ce se închină gingașelor *lacrămioare*.

Vine *cimbrul* de la câmpuri cu *fetica* de la vie
Nufărul din baltă vine întristat, fără soție,
Și cât el apare galben, oacheșele *viorele*
Se retrag de el departe, rîzând vesel între ele.

În poiană măi vin încă elegante floricele,
Unele 'n *condurii doamnei* și 'n *rochiți de rîndunele*
Altele purtând în frunte înșirate pe o rază
Picăturii de rouă dulce care 'n umbră scântează

Ele merg, s'adună 'n grupe, se feresc de buruene
Și privesc sosind prin aer sburătorii cu mândre pene,
Dumbrăvencii, gangurii de aur, ce aū cuiburii de mătase,
Ciocârliei, oaspeții de soare, rîndunele-oaspeții de casă.

Mierle vii șuerătoare, cucul plin de îngemfare,
Gaița ce imitează orî-ce sunete bizare,

Sticleșy, presurî, macalandri ce prin tufe se adună
Și duioase turturele cu dor lung, cu jale lungă.

Iată vin și gândăceii, în hlămide smălțuite;
Iată greerî, iată fluturî, cu-aripioare pudruite
Și culbecî care fac coarne, purtându-și casa 'n spinare...
La ivirea lor poiana clocotește 'n hohot mare.

Iată 'n urmă și albine aducând în gură miere...
Sburătorii gustă 'n grabă dulcele rod cu plăcere,
Apoî sorb limpede-aromă din a florilor potire
Șoptind florilor în taină, blânde șoapte de iubire.

Dar, tăcere!... Sus pe-un frasin, un lin freamăt se aude!..
Toți rămân în așteptare, cântăreața încet prelude,
Vântul tace, frunza deasă stă în aer neclintită...
Sub o pânză de lumină lunca pare adormită.

In a nopței liniștire o divină melodie,
Ca suflarea unui geniu printre frunzi alin adie,
Și tot crește măi sonoră, măi plăcută, măi frumoasă,
Pân' ce umple 'ntreaga luncă de-o vibrare-armonioasă.

Gânditoare și tăcută, luna 'n cale-î se oprește,
Sufletul cu voluptate în extas adânc plutește
Și se pare că s'aude prin a raiului cântare,
Pe-ale îngerilor harpe lunecând mărgăritare.

E privighetoarea dulce care spune cu uimire
Tainele inimii sale, visul ei de fericire...
Lumea întreagă stă pătrunsă de-al ei cântec fără nume...
Macul singur, roș la față doarme dus pe ceea lume!

In natură, în lumea insectelor și a vegetației, el
pare a fi în mijlocul unei lumi aparte, cu gânduri
și patimi particulare, în care lumina, umbra dealu-

rilor, apele, codrii și plaiurile, vântul, paserile, fluturi și florile, își au o viață între ele, se iubesc, se desmeardă, plâng, cântă, șoptesc, visează.

S'ar zice că poetul vede în florile câmpului un cortegiul de zeițe coborâte pe pământ, îmbrăcate în purpură și aur și așteptând sosirea zeului suprem, soarele, să le sărute colorile vii de pe obraz, să le alinte cerceii de diamant din urechi, să le descingă talia spre ale arăta întreaga lor frumusețe. Alecsandri e în mijlocul lor ca în mijlocul unor prieteni iubiți, și de toate zilele, știe numele, durerea, secretul tuturor: dragostea arzătorului «bujorel» pentru «nălțuța odoleană», craiicul «frățiorilor» și «romăniților», «care se ațin la drumuri», patima lui «busuiocului» pentru «sinuri albe», cochetăria smălțuiților «toporași» ce se închină gingașelor «lăcrămioare», întristarea «nufărului singuratic», etc.

Altă dată își ridică cătarea, se plimbă, privește, ascultă muncitorii, o a doua misiune a lui, vede *Plugurile* trase de boi plăvanii «opintindu-se în juguri și tăind brazde lungi; vede *Semănătorii* harnici, cu sacul subsuoară «svârlind sămânța după vânt»; vede *secerișul*, *cositul*, cu un cuvânt toată «sfânta muncă a câmpului».

Limba, sufletul, ce dă tuturor lucrurilor din preajmă-și purcede din dragostea poetului pentru ele. Adesea ne închipuim cu toții că auzim grăind ființele ce ne sunt iubite.

Ca exemplu încă de marea lui dragoste de na-

tură este pornirea nestăpănită ce o are pentru călătorii. Am văzut mai sus cum aștepta dânsul momentul în care să poată să-și ia sborul prin cuprinsuri și țermuri necunoscute. Când se găsea pe mare îndreptat spre depărtări, sufletul lui era mișcat adânc, părea reîntinerit.

Mi-e drag pe-a tale maluri
Visând să viețuesc
Și dus pe-a tale valuri,
Plutind să rătăcesc.
Mi-e drag să vęd la soare
In orizon albind,
Corăbiile călătoare,
Ca paserile pribegind.

Atunci se 'naripează

Neînpăcatu-mi dor
Și tainic le urmează
Sburând pe calea lor.

.
Dar când, o! scumpă mare
In cale te zăresc,
Tresar, înviu și'mi pare
Că iar întineresc.
Ș-atunci din amorțire
Trezindu-mă încet,
Simțesc cu fericire
Că sunt încă poet.

Primăvara când totul revine la viață, când natura își revarsă podoabele ei, inima lui Alecsandri vibrează. Cele di'ntâi încântări se desprind de pe sufletu-i și se răspândesc în poezie, cum

se răspândește într'o zi de vară răcoarea și parful
mul dimineții.

În fund pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s'arată,
E cocostîrcul tainic în lume călător
Al primăverei dulce iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară
Și, repede ca gândul, la cuibu'î se coboară;
Iar copilașii veseli cu pieptul desgolit
Aleargă, sar în cale-î și-î zic bine-ai sosit!

În aer ciocârlia pe case rândunele
Pe crângile pădurei un roi de păsărele
Că-o lungă ciripire la soare se 'ncălzesc
Și pe deasupra bălții nagîții se 'nvêrtesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ah! iată primăvara cu sinu-î de verdeață!
În lume-î veselie, amor, sperare, viață,
Și cerul și pămîntul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări.

Spre *Sfîrșitul toamnei* razele reci de soare se
întind de mai mîngăe, ca pe niște ființe bolnave,
frunzele ruginiî și rari ale arborilor. Ele zîmbesc
trist și tremură de teama vîntului de seară. Pa-
sărele călătoare «cocostîrcii și rândunelele» și-au
părăsit cuiburile, valea e tristă, veștejită.

Din tuspătru părți a lumii se ridică 'nalt pe ceruri
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri.
Soarele iubit s'ascunde, iar pe sub grozaviî nori
Trece-un cărd de corbi ernatici prin vîzduh croncănitori.

Ziua scade, iarna vine, vine pe crivăț călare!
Vântul șueră prin hornuri respândind înfiorare.
Boiî rag, caiî nechiază, câiniî latră la un loc,
Omul trist cade pe gândurî și s'apropie de foc.

În fine iarna, iarna noastră cu frumusețele ei
sănătoase dar aspre, cu cerul plumburiu și trist, când
gerul strînge în brațe-î «lunca neagră ș-o 'ncunună
despre zorî ca pe o mireasă moartă cu un vîl
alb» :

Gerul vine de la munte, la fereastră se oprește,
Și privind la focul vesel cari 'n sobe strălucește,
El depune florî de iarnă pe cristalul înghețat.

Gerul face c'o suflare pod de ghiață între malurî,
Pune streșinelor casei o oglindă de cristalurî,
Iar pe fețe de copile înflorește trandafirî
Să ne-aducă viî aminte de-ale veriî înflorirî.

Sunt momente în care imaginația lui ajunge la
apogeul ei. Atunci natura i se transfigurează: munții
sunt văzuți în palate ale firei întregi, isvoarele
în subțirî chenare argintii, arabescurî șerpuitoare,
încingerea splendoarei aurii în care se cufundă,
soarele apunînd, îi apare ca un foc imens de fee-
rie, iar luna ca o zîna dormind întinsă pe iarbă
în aerul limpede al nopții. Poetul îi încunjură gâ-
tul cu stele, îi seamănă sînul cu florî. Câte odată
firea îi pare ca un templu, și elementele dintr'însa ca
întruparea unei divinități. Să-l ascultăm în *Miezul
iernei*. Poetul, amorezat fericit al naturei, stă la

fereastra lui și privește toată zarea îndepărtată în limpeziciunea nopții.

În păduri trăsesc stejari! e un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe câmpi strălucitoare,
Pare-un lan de diamanturi ce scârție sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios,
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Și pe ele se așează bolta cerului senină,
Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O tablou măreț, fantastic! Miș de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca veșnice făclii.
Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare,
Unde crivățul pătrunde scoțind note îngrozitoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas;
Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas.
Dar ce ved?... în raza lunii o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-și spăimântată!

Fără îndoială pastelurile, de și descriptive, gen considerat ca mediocru, sunt totuși cele mai prețioase bucăți ale poetului. Ele îi vor păstra numele curat. Nu e exagerat a zice că sunt unele ce ne amintesc atmosfera recoroasă și fericită a celor mai frumoase bucăți pastorale sau idilice, cum e Eliseul lui Virgiliu, cu pacea și liniștea lui, sau Edenul lui Milton. Sentiment, culoare, sugestie, nu le lipsește nimic; sunt mici capete de operă. E o simplitate, o ușurință ce te câștigă și care denotă mai mult decât alte poe-

siî, că la Alecsandri versul curge din inspirație directă, din grația neglijenței saŭ a întâmplării; în această frumuseță el pare ca un corp de femei acoperit din grabă pe jumătate. În pastorală mai cu seamă Alecsandri e poet în înțelesul aristotelic al cuvântului, fluturând pe deasupra lucrurilor. Pentru aceea el ne atinge mai curând decât ne uimește, ne face să-l iubim mai mult decât să-l admirăm.

Până la poetul nostru literatura română nu are exemple de un adevărat și puternic sentiment al naturii. Câțiva au atins lucrul. Unii ca Văcărescu cu gingașa sa bucățică, *Intr'o grădină...* l'au accentuat un singur moment.

Acum dacă ne întrebăm, ce vede Alecsandri dedesuptul acestui sentiment al naturii ca principiu religios sau filosofic, răspunsul este simplu ca și vederile poetului. Cu sufletul lui de deist evanghelic, el se uită la natură ca la o privescitate minunată, providențială și o consideră ca o prelungire, ca o podoabă a înțelepciunii dumnezeiești. Din multe poezii însă reesă și un fel de fatalism oriental neexplicat, cu care inteligența lui neiuuitoare de speculații adânci, se împacă ca omul ce n'are altceva mai bun la îndemână. «Cer, stele, pământ, patimi, zicea dînsul adesea, suntem cu toții într'un danț, urmărim tactul unui cântec ce nu-l auzim».



IUBIREA DE ȚARA

Legende, Ostașii noștri, drame.

Opera lui Alecsandri e variată și întinsă. Lira lui, cum se zicea altă dată, are mai multe coarde. Dar coarda care răsună mai îndelung, mai puternic, mai vibrant, sub degetele lui măestre, fu aceea a iubirei de țară. În ea se strâng ca niște afluenți, toate cele-l'alte sentimente ale poetului. Iubirea de țară, ne amintim, era atunci în toate sufletele mari.

Un Veniamin Costache, mitropolitul Moldovei el însuși, uita pentru un moment aureola senină și umanitară de cap al bisericeii române, și luând condeiul, scriea într'un moment de durere patriotică :

O Moldavie iubită,
O fericire dorită,
Din inimă neuitată,
Tot-d'a'una așteptată...

Eliade Rădulescu în fața celor ce voiaŭ să mănțină în alfabetul latin, introdus atunci, pe ă, î, pe ș și ț din alfabetul cirilic, ca niște sunete fără litere correspondente în alfabetul latin, protesta: «că nu se poate uni cu aceste dorinți ce voesc să pue bieteŭ copile, [adică limbeŭ române], o togă romană, iar în cap o căciulă de cazac, în picioare cisme galbene, ascuțite, și în gură un căluș». Cu alte cuvinte, sentimentul național înainte de toate, chiar în discuțiile științifice.

Costache Negruzzi, zice în citatele sale versuri:

Francez, neamț, rus, ce firea te-a făcut
Pământul tău e bine a nu uita,
Orî-cuŭ e drag locul ce l'a născut.
Eă, frații mei, orî-unde-oŭ căuta,
Nu mai găsec ca dulcea Romănie!

Adevăratul sentiment patriotic!

Bolintineanu, în bucățile sale lirice, în baladele și legendele sale patriotice, acelaș sentiment. Una din cele mai frumoase și mai mișcătoare, pe care o zice orî-cine în gând e: *Ștefan cel mare și maică-sa*, cu frumosul început:

Pe o stâncă neagră, într'un vechiŭ castel....

.....

Luŭ Bălcescu îi suna pururea în minte un cântec românesc, auzit la o fată în ruinele Abru-duluŭ, și amintirea îi dădea un fel de halucinații.

La ideea că într'o zi va vedea pe pământul țerii libertatea, «inzeita libertate», și că el ca bol-

nav, nu va putea apuca acea zi fericită, exclamă cu durere: «atunci nu va fi nici un om rob, nici nație roabă, nici un om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci domnirea dreptății și frăției! Vai! nu voiū avea noroc a vedea această zi, de și eū asemeni am muncit și am pătimit pentru dreptate, și cel din urmă al meū cuvânt, va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!»

Dar ar trebui să citez pe toți scriitorii timpului, și pe toți în mai toate paginile lor. Mai mult încă simțurile lor, arta, multă puțină câtă începea atunci va aduce tribut acestuī sentiment. Până încoace târziu, când vorbeau bătrânii acelei generații se schimbaū la față, se transfiguraū, și chiar când nu puteau să deie o formă impunătoare gândirilor lor, păstrau un fel de mândrie pe frunte, o pasiune sinceră ce 'i însuflețea chiar în ceea ce ni se părea nouă declamator.

Rare ori se va auzi pe pământul țerii noastre un concert mai larg, mai patriotic, mai răsunător de cât cel dintre anii 1840 și 1870. Alecsandri fu eraldul cântător. La ori-ce eveniment ivit în țară mintea, inima lui se mișcaū. Poesia 'i umplea sufletele și le îmbărbăta încântându-le, entusiasmându-le. În vremuri în cari cele mai multe drepturi ale omului erau călcate în picioare, poetulse resculă și ne arată lumina sfântă a libertății, ne arată în acelaș timp pe cei ce o înăbușau de veacuri. Alții de mai târziu vor făuri versul cu mai multă măestrie, îl vor cântări în tirizii de aur, vor face artă în înțelesul indepen-

dent al cuvântului, dar vor simți mai puțin ce e în suferințele și visurile poporului român. Alecsandri va fi gata a spune repede și în orî ce moment tot ce 'i ajunge la ureche din șoaptele de durere orî de bucurie ale țerii. El a avut inima mare a unui popor întreg. Încă din tinerețe, din zorii redeșteptării noastre naționale, poetul își încercă glasul în *Doine*. Când lumea, după câți-va învățați, căută să ne tăgăduiască neamul, să ne arunce obârșia la slavî orî aiurea, *Sentinela română* de Alecsandri dădu sgomotul de alarmă și buciună că «apa trece, pietrele rămân», și că «românul nu piere».

La 48, când luă calea pribegiei, el zise un dureros rămas bun: «*Adio la Moldova*», ce e încă ferbinte și astăzi și va fi cât se va grăi în lume limba versurilor lui.

Scumpă țară și frumoasă,
O, Moldovă, draga mea,
Cine pleacă și te lasă
E cuprins de jale grea !...

Ajuns în Paris, trâmbiță peste văi și peste munți *Deșteptarea României*, în care pare că răsună glasul geniului intim al țerii.

Voî ce stați în adormire, voî ce stați în nemișcare,
N'auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se 'nalță pân' la ceruri din a lumii deșteptare,
Ca o lungă salutare
Către-un falnic viitor ?

.

Până când în țara noastră tot străinul să domnească,
Nu sunteți sătui de rele, n'ați avut destui săpînii ?
La arme viteji, la arme, faceți lumea să privească
Pe câmpia românească,
Cete mândre de români !

În 1857, Alecsandri scrise *Hora unirei*, care poate e prima poezie mare națională. Nu că doar n'ar fi fost la noi mai ales pe atunci sentiment național, din potrivă, dar era greu de a uni arta cu sentimentul național, ceea ce poetul nostru a știut să facă în citata bucată cu multă putere. *Deșteaptă-te române*, e inferioară în privința artei, a poeziei în sine, iar alte bucăți pline de sentiment național, sau de expresii ce se sforțează să-l arate nu sunt de loc poezii.

De la prima cupletă :

Ha! să dăm mână cu mână
Ce! cu inimă română,
Să 'nvărtim hora frăției
Pe pământul României...

și până la sfârșit sunt numai tablouri, numai imagini, pe lângă că sentimentul înfrățirii e poetic prin el însuși.

Această iubire de țară mergea până acolo, că amuțea ura personală ce unii puteau să aibă ca oameni contra altora, aprindea prietenia dintre toți, creștea admirația pentru fruntașii neamului românesc. Câte cuvinte în scrisorile lui Alecsandri la adresa unor adversari politici pline de patrio-

tism. Câte poezii închinare amicilor, în care prietenia lua proporții uriașe.

Cine nu cunoaște minunata sa poezie *Bălcescu murind*? E un adevărat mărgăritar de simțire, de delicateță, de patriotism.

De pe plaiu 'nstrăinării,
Unde zac și simt că mor,
De amarul desperării
Și de-al țării mele dor.....

Dar *strofele* îndreptare către *C. Negri*?

Prietenul meu Negri, iubit și dulce frate,
Îți scriu aceste strofe, din locuri depărtate,
In care odinuoară, ca mine călător,
Lăsând a ta iubire în tainicul ei sbor,
Adese ori ca mine ai stat culcat pe maluri,
Cu sufletu-ți în ceruri, cu ochii tăi pe valuri.
In orî-ce parte-a lumii, străin eă mă gădesc,
Imi place, sunt ferice la tine să gândesc
Și 'n orî-ce întâmplare a vieții mele 'mă place.
La gândurile mele, părtaș de a te face,
Căci din copilărie, cu tine m'am deprins,
Să 'mpart orî-ce simțire, de care sunt cuprins.

.

Tot așa își destăinuiește inima lui în odele: *Cuza Vodă, Căpitanului Rolla, Căpitanului Romano*, etc. Când era bolnav Bolintineanu îi trimetea ajutoruri bănești; lui Crețeanu, lui Pelimon chiar îi arăta admirație, vorbe amabile și sincere.

Aceasta e cu atât mai mult demn de luarea noastră aminte, cu cât astă-zî suntem într'o inferiori-

tate vădită față cu ei. În jurul nostru sunt oameni cari scriu mânați de instincte joasnice din cale afară. Unii se ceartă zilnic ca oamenii de rând, se învinovățesc, se desvinovățesc, arată cu o spumegătoare mânie ce a zis unul despre cel-l'alt în cutare împrejurare, ce zice asăzi.... Ne întrebăm dacă astfel de micimi searbede, în care stă veninul ca o drojdie la fund, pot fi de vr'o folosință publicului, pot interesa pe cineva! Auzindu-și jeluindu-se, țipând ast-fel, și s'ar părea că în țeara asta, unde tocmai e atâta loc gol, unde sunt atâtea cariere la dispoziția fiecăruia, atâtea drumuri nedistelinate, s'a îngustat din contra toate cărările, s'a sfârșit totul, și că în lupta noastră pentru existență, nu mai putem trăi de cât strivind pe cel de-alătura cu noi.

Scriitorul, jurnalistul nostru, nu e în marea majoritate a casurilor de cât un vînzător odios de hîrtie otrăvită cu vorbe în contra conștiinței lui însuși, când nu o face din desăvîrșită ignoranță. Unii sunt zeflemişti, hlizitori imbecili în fața lucrurilor ce nu le înțeleg, alții sceptici cari desprețuesc prea mult totul, desprețuesc prea mult omenirea, pentru a se putea preocupa de ceea-ce poate s'o înalțe. Inchiși în strimtele lor cestiuni zilnice, în meschinele lor interese egoiste, nu știu de cât să defaime pe cei ce le sunt contra și să măgulească pe cei ce sunt cu ei. Iată în ce li stă criteriul lor de judecată de dreptate, de conduită.

Toate acestea aruncă o umbră defavorabilă peste generația română de astăzi. Noroc numai, că peste puțin nimeni nu va mai ști nimic din ni-

micurile veninoase ce iaă oarecarî proporții ca fiind contimpurane. Generația lui Alecsandri era altfel. De și fanatică în ideile ei și le apăra cu strășnicie, de câte ori însă era vorba de o idee mare, de o idee patriotică, individualismul strimț cădea și generositatea cea mai largă, cea mai luminoasă apărea ca o zi cu soare. În aprețierî personale, îndată ce unul simțea că se face o nedreptate, fie chiar adversarului său, inima lui se mișca, indignarea isbucnea. Ei dovedeau că chiar când opiniile deosibesc pe oamenii de inimă, ei știu să 'și deie dreptate. Toți alcătuiau o familie de scriitori, unită, respectuoasă, impunătoare, al cărei ton în genere era potolit și unde domnea bunătatea, iubirea, înfrățirea, căci ei se priveau prin patriotism, și fie-care era considerat ca o parte din gloria țării.

* * *

Unul din punctele culminante pe care le atinse în artă patriotismul lui Alecsandri, fu în *Legende*. Ele isvoresc ca fond din popor și deci sunt limpezî și curate ca cugetul lui. Multe dintr'ênsele sunt de o frumusețe neîntrecută, altele au părți sau versuri splendide. Intre cele d'înteu vom menționa pe *Dan căpitan de plaiu*, *Ana Doamna*, *Grui-Sânger*, *Vlad Țepeș și stejarul*, *Răpirea Bucovinei*, *Cântecul Gintei Latine*, *Legenda Râdnicei* și altele. Mai ales, *Dan căpitan de plaiu*, e o adevărată bucată clasică. Bătrânul Dan, căpi-

tanul Ursan, Fulga și chiar Ghirai Hanul Tătari-
lor, sunt descriși într'un mod larg, magistral.

Bătrânul Dan trăește ca șoimul singuratec
In peșteră de stâncă, pe-un munte păduratec,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă c'o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus'ău din zile mari și bune!
Vechiū pustnic, rămas singur din timpul sēu afară
Ca pe un gol de munte, o stîncă solitară,
Dincolo de morminte, el trist acum privește .
O tainică fantasmă ce 'n zare s'adîncește,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
Ce fuge de resuflul geroasei bătrîneți,
Și zice: «timpul rece apasă-umărul meu
«Și cât m'afund în zile tot simt că e mai greu
«O! Legea nimicirei, o lege nemiloasă!
«Când, când s'o toci oare a vremii lungă coasă!»
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții albi ca dēnsul, se 'nclină 'n depărtare.

Dan prinde a 'și aminti din tinerețe, de pe
timpul când lumea îi părea îngustă pentru bine
și vitejie și cum în patru mari hotare tuna el și
fulgera.

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari,
Crescuți dintr'o tulpină pe culmea cea de munte
Ș'avēnd ca o coroană un secol pe-a lor frunte.
— «O, frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
«Adusu-mi-aū din vale lung vaet, triste șoapte!».
«E sabie în țară, aū năvălit tătarii!
«Ș'acum în bălți de sânge își joacă armăsarii!..
— «Așa, răspunde altul, colo în depărtare

«Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare !
«Ard satele române ! ard holdele 'n câmpii !
«Ard codrii !... sub robie cad fete și copii,
«Și 'n fumul ce se 'nalță cu larme sgomotoase
«Sbor suflete gonite din trupuri sângeroase !»
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede !
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturî urmași de uli grămadă,
Atrași în orizonuri de-a morții rece pradă.
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc,
«La luptă, Dane ! țara-î în jac, țara-î în foc !»
Bătrânul Dan desprinde un paloș vechiu din cui
Și paloșul lucește voios în mâna lui,
Bătrânul Dan pe sînu-î apasă a lui mână
Și simte că tot bate o inimă română.
El zice cu mândrie 'nălțând privirea 'n sus :
«Pe inimă și paloș rugina nu s'a pus.
«O, Doamne, Doamne sînte, mai dă-mi zile de trai !
«Pân' ce-oii strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai !
«Fă tu să 'mă pară numai atunci paloșul greu,
«Când inima înceta-va să bată 'n pieptul meu,
«Ș'atunci inima numai de-a bate să încete,
«Când voiți călca sub țărână a dușmanilor cetel !»
Apoi el strânge chinga pe sdravenele-î șale,
Iși face-o cruce, pleacă și se coboară 'n vale.

.

In amurg ajunge la casa lui Ursan, oștean ales
de-ai lui Ștefan cel mare.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan pletos ca zimbrul, cu pieptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsut,
E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos.
El e de peste milcov pribeag, misterios.
Toți cari știu de dînsul spun multe, dar șoptind
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind,

De și-î place să crească sirepe hergheliî,
Reslețe pe întinsul câmpiilor pustii...,
.
Drumețul intră, zice: «Bine-amgăsit Ursane!»
Un aspru glas răspunde: «Bine-ai venit Moș Dane!»
«Ce vânt te-aduse aice?»
— «Vânt rău și de jălire!
«Ne calc păgâniî, frate, și țara-î la peire!»
Ursan tresare, geme, s'aprinde 'n gândul sēu,
Dan zice: «De pe munte venit-am să te ieî,
«Să mergem».
— Dar! să mergem, adause Ursan,
Și mult cu drag privește grozavu-î buzdugan,
Apoi un corn apucă și buciumă în vânt.
.

De o dată se aude un tropot de copite; e o herghelie de armăsari cu coamele în vânturi, pe care o aduce dinapoî tēnerul Fulga, ca să 'și aleagă Ursan un murg țintat și să plece la luptă pe malul Nistrului;
Dar cine-î Fulga?

Frumos odor e Fulga! și 'naltă-î e făptura!
Sub genele-î umbroase doî ochi lucesc ca mura,
Și pērul sēu de aur în crețuri lungi se lasă,
Ca pe strujanul verde un caer de mătasă.
El are glas puternic, în gură rumeoară,
Și mers cu legănare de gingașă fecioară.
Orî cine-l vede 'n soare cu pelița lui albă,
Purtând la brâu un paloș și pe grumaz o salbă,
Se 'ntreabă ce să fie, fecior de smeu, orî fată?
Iar când pe sub altița cămeșii înfirată
Zărește la lumină doî crini eșiî în undă,
Doî puî în neastâmpēr de lebadă rotundă,

Răpit de dor el cade pe gânduri cât-e unan !..

Voinicul, e viteaza copilă-a lui Ursan.

.....

Bătrâniî pleacă luându-și ziua bună de la fată.
Ei merg, sbor tăcuți, s'afundă în taina nopții,
când iată că răsare luna.

— «E roșie luna, zice din doî cel mai bătrân»

— «E luna însetată de sânge de păgân!»

Răspunde cel mai aspru. Și puii lor de smei,

Se duc tragând doî spectri de umbră după ei.

.....

În timpul zilei ajung la Nistru. Satele ard în jurul lor. Tătariî alungă copiii, mame și bătrâni, iar mai în fund lucirile de arme, mișcările de brațe, câmpul de luptă. Dan și Ursan se aruncă în mijlocul măcelului, unul într'o coastă, cel-lalt în coasta opusă. Lui Ursan,

În lături, înainte, în urmă-î totul moare !

Sbor creerii din tivde, sub ghioaga sdrobitoare

Și 'n urmă, și 'mprejuru-î, și 'n lături semădate

Zac sute de cadavre, cu capete sfărmate..

.....

Ca dânsul, Dan bătrânul, eroî întinerit,

Tot vine după paloș spre mândrul răsărit...

Și paloșu-î ce luce ca fulger de urgie

Tot cade 'n dreapta 'n stânga și tae 'n carne vie..

.....

Și ast-fel ambiî oaspeți a morții ne 'mpăcate,

Cosesc la vieți în floare pe straturî sângerate

S'ajung ei față 'n față prin apriga furtună

Și armele lor ude cruciș le împreună :

— «Noroc ție, Ursane !»

— «Și ție tot noroc!»...

Dar n'a sfârșit cuvântul Ursan, și cade 'n loc
Străpuns de o săgeată ce-î intră 'n piept adânc.
El scapă buzduganul, se pleacă pe oblânc
Și greu se prăbușește c'un geamăt de pe cal.

Tătarii ca zëveziî pe dânsul dau năval !
«In lături, lifte !» strigă la ei viteazul Dan,
Punându-se de pază la capul lui Ursan.
Cu calu 'n mâna stângă, cu pala 'n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii Tătariî, mi-î așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi înconjurat,
Să-î svârle cu a lui coarne pe câmpul spăimântat.
Dar nici gândesc păgânii să cedeie pieptu culei,
Căci paloșu-î năprasnic, e vuitur de oțel.
Retrașî în jur de-o parte, nemernicî, sperieți,
Ei scot din a lor arcuri un vifor de săgeți,
Și Dan, lovit în coaste, șoptește cu oftare:
«Ursane! pentru tine de-acum nu e scăpare!»
Zicând el cade-aproape, se sprijină într'o mână
Și paloșul lui ține în loc ceata păgână.

O, Dane căpitane ! puterile-ți slăbesc,
Și noriî pe de-asupra-ți trecând se învâtesc.
Tu mori ! și tătărimea s'apropie de tine!
Dar iată din pustiuri un alb vârtej că vine,
Și trece prin urdie, ca printr'un lan de grâu.
E un voinic călare pe-un cal ce n'are frîu,
Voinic, în brâu cu paloș, și pe grumaz cu salbă.
E Fulga ce apare ca o fantasmă albă,
Și grabnic pe-al ei tată răpește din grămadă,
Apoi cu el dispare, ca șoimul cu a sa pradă.

In momentul acesta Tătarii se deşteaptă cu oştile române asupra-le.

Ei ved curgând pe dealuri arcaşii de orhei
Ce vin c'o falcă 'n ceruri, aprinşi ca nişte smei!
Un lung fior de spaimă pătrunde într'o clipă,
Prin deasa tătarime ce-î gata de risipă,
Şi toţi pe loc la fugă, plec iute, se duc orbî,
Cum pleacă din câmpie un nor întins de corbî.
Amar e de resleţul ce 'n urma lor rămâne,
Şi cade, mic saū mare, pe mâinile române!

In fuga lor Tătarii au luat pe Dan ca pradă,
şi acum Hanul Ghiraî voeşte să-şi răsbune.
El strigă să-î aducă sub cort pe Dan bătrânul.

De şi cuprins de lanţuri, măreţ intră Românul!
— «Ghiaur! zice tătarul cu inima haină,
«Ce simte firul erbiî când coasa e vecină?»
— «Ea pleacă fruntea 'n pace, răspunde Căpitanul
«Căci are să renască mai fragedă la anul!»

Răspunsul demn al bătrânului căpitan puse pe gânduri pe Hanul tătareşc. El socoate să-l ierte, de şi călăul era alături, dacă Dan va voi să se lepede de legea lui. Dar Dan răspunde ast-fel:

— «Ceahlăul sub furtună nu scade muşunoiu!
«Eū Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voiū...
«Ruşinea-î o rugină pe-o armă de viteaz,
«Un vierme ce mănâncă albeaţa din obraz,
«Cuî place să roşească, roşească eū nu vreū
«Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
«Alb am trăit un secol pe plaiul strămoşesc,

«Și vreaă cu fața albă, senin să mă sfârșesc...
«Așa m'a deprins Ștefan, ușoară țerna-î fie!
«La traiă fără muștrare, și fără prihănie.
.....
«Iar dacă ai tu cuget și 'ți pasă de-al meu dor,
«Ghiraî, mă lasă, lasă în ora morții grele,
«Să mai sărut odată pământul țerii mele!

Hanul Tătarilor îi dă drumul.

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Și 'n aerul Moldovei se umflă pieptu-î rece,
Și inima lui crește, și ochii plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țerii sale,
Sărmanu 'nghenunchează pe iarba ce străluce,
Iși pleacă fruntea albă, smerit își face cruce,
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște,
Pământul ce tresăre și care-l recunoaște..Cluj
Apoi el se întoarce la Hanul, intră 'n cort,
Suspină, șovăește și palid, cade mort.
.....

Legenda fu în adevăr genul în care fantasia lui, înviorată de voiniciile extraordinare ale Legendei populare, se desfășură în toată voia. În *Ginta latină* el își condensă forța. Bucata e alcătuită din 4 strofe din cari prima arată mersul înainte, tot înainte al neamului latin.

Ea merge 'n capul altor ginte
Vărsând lumină 'n urma ei;

A doua strofă descrie oarecum fericita poziție geografică a rasei.

Ea se ogiindă 'n splendid soare,
Se scaldă 'n mare de smarald ;

A treia o arată resbunătoare contra tiranilor pe
carī i-a învins.

Lovește în cruda tiranie,
Și luptă pentru-al ei onor ;

În fine strofa din urmă, care a plăcut mai mult,
e că ginta latină a reprezentat divinitatea cu toate
atributele ei sfinte pe pământ.

O ! Doamne, în lume cât am stat
În ochii seī plini de admirare
Pe tine te-am reprezentat !

Cu cât suntem mai înalți în iubire, mai largi în
îmbrățișarea noastră, cu atât destăinuim o inimă
mai nobilă, mai mare, în pieptul în care bate. A
se iubi pe sine, a iubi pe ai seī, familia, a'și iubi
amicii, sunt sfere mărginite; a iubi cu dragoste a-
prinsă țara, pământul, neamul tău, a iubi omenirea
întreagă, sunt virtuți din ce în ce mai extraordi-
nare și mai vrednice de respect.

Patriotismul lui Alecsandri e așa de larg, că îm-
brățișează iubirea de omenire. O singură nație n'a
putut el suferi, pe ovreī; încolo el iubea pe toată
lumea, cum iubea libertatea cu toate celelalte prin-
cipii umanitare. O dovadă sunt versurile intitulate
Pohod na Sibir, carī se duc departe cu gândul la
nenorociții condamnați ce străbat stepele Rusiei.

Nu tot așa de fericit e Alecsandri în *Dumbrava*

Roşie. Am putea zice din contra că el n'a fost inspirat de loc în momentul în care a conceput-o.

Dumbrava-Roşie ne e dată ca un «poem istoric» dar nu e decât o legendă. O poemă epică trebuie prin fondul ei şi mai ales prin chipul cum ni e înfăţişat acest fond, să intereseze dacă nu omenirea întreagă cum sunt cele mai multe, dar cel puţin un popor. În ea poetul concentrează un număr de idei mari, generale, despice un număr de fapte istorice şi le pune în o lumină adevărată, nouă şi mare, iar peste tot aruncă mantia instelată a poeziei, a talentului său. În *Dumbrava-Roşie* urmărit'a Alecsandri un astfel de scop? E de presupus că nu, fiind-că nu se vede nici încercarea necum ajungerea lui. Poetul s'a luat după câte-va fapte ce umblău așa din gură în gură, n'a aprofundat în deajuns cronicarii ce au scris asupra epocii lui Ștefan cel Mare.

În adevăr citind această legendă, găsim mai întâi întreagă istoria faptelor fantastică. Împrejurările, modul de luptă, asemenea închipuite. În urmă găsim false figurile. E fals Albert în visu-i de la început, în port, în graiu-i continuu, în cortu-i cu «duzină de candelabre», cu «vinuri spaniole și calabre», cu «cerbi» și «șiruri de fazani»; sunt falși căpitaniii cari dorm în țară la noi, în corțurile din tabără, pe «perne de mătasă», bând «cupe cu vin de cotnar» fie-care «strângând la peptu-i o fică de a Podoliei»; soldații leși chiar sunt falși. Ștefan-cel-mare, o adevărată figură epică, agerul și viteazul domn al Moldovei, ni-e dat ca un schimnic

«plecat sub gânduri», «într'o colibă din mijlocul pădurii», «închinându-se în fața unui altar». Vorba lui către ostașii români e înceată, moale, difusă. În timpul luptei stă de o parte rece. Până și corpul lui nu e descris exact.

Ne studiind epoca îndestul, poetul ne o dă cu totul alta decât cea reală. Vede lucruri ce nu există atunci, nu vede altele care erau. Ast-fel că avem o poemă istorică plină de neajunsuri. Mai mult, și forma e palidă, versurile reci, cadența greoaie ca mai nicădată în Alecsandri.

* * *

Patriotismul nu numai că a fost statornic la Alecsandri până în ultimele zile de bătrânețe, dar contrariu celor ce se întâmplă tuturor oamenilor, el a crescut cu mult la dânsul și războiul l'a însuflețit, l'a încălzit extraordinar. Se știe că ideile mari, sacrificiile, iubirea de țară, binele, se slăbesc în deobște cu viața. Te dai cu lumea, și nu mai voești să ai aerul naiv al tinereții, când se visează atâta. Ce-o să fac, n'o să îndrept eu lumea, ne zicem fie-care; uni chiar rîdem de aventurile noastre juvenile și le punem pe seama sângelui cald.

La Alecsandri din potrivă, timpul îl întărea și-l desvolta entuziasmul. «Războiul, ziceam aiurea, e un fapt măreț al unui popor, unde toată floarea lui de oameni merge ca să moară pentru onoarea și viitorul patriei. După anume legi ar fi trebuit ca

un eveniment atât de important în viața noastră să resune cu putere în literatura română. În astfel de momente, în care două popoare se precipită unul asupra altuia într'o confuzie de sânge, de miș și miș de cadavre, de strigăte de durere, acoperite de strigăte de victorie, se desprinde de regulă în partea biruitoarelor, căldura gloriei și triumfurilor, întocmai cum se desprinde căldura din acțiunea chimică a două corpuri. Poesia, drama, romanul, nuvela cu un cuvânt beletristica țerei triumfătoare, oglindește razele flacărei obștești și le fixează în fața posterității. Cu toate acestea războiul nostru, nu numai că n'a născut nici un talent literar, dar apoi el a lăsat reci, străine chiar numele literare în flință».

Alecsandri a fost aproape singurul poet care la 77 a cântat mișcat isbânzile armatei române. O dovadă netăgăduită sunt *Ostașii noștri* din care nu putem să nu cităm o bucată măcar, *Balcanul și Carpatul* spre ex., ca fiind vorba de poesia cea mai aleasă și mai trainică a lui Alecsandri.

Balcanul și Carpatul la Dunărea măreață,
Ca doi giganți năprasnici stau astăzi față 'n față
Ș'aprinși de dor de luptă, cu ochii se măsoară,
Cu glasul s'amenință, cu gândul se doboară,
Zicând: «Nu pot să'ncapă doi paloși într'o teacă!
«E scris din noi doi unul în pulbere să treacă!»

Balcanul cel fanatic, muncit de aspră ură,
Nu scie să 'ngrădească selbatica lui gură,

Și zice cu trufie: «Carpatule vecine,
«De nu pleca-vei fruntea amar va fi de tine,
«Căci repezi-voi grabnic din plaiurile-mă 'nalte
«Torente înecătoare deprinse ca să salte
«Din maluri peste maluri, din munte peste munte,
«Se bată-a tale coaste, s'acopere-a ta frunte,
«Să facă într'o clipă ca să dispară din lume
«Cu-a tale stânci și codri, cu-aî tăi copii și mume!»

Carpatul scoate un freamăt teribil de urgie,
Mișcând coama de codri, ca leul în mânie,
Și 'n clocot lung răspunde: «Balcane a ta trufie
«Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
«Nevoe ai de-o cârjă ruina'ți s'o supoarte,
«Căci ești acum, sermane, ajuns la prag de moarte.
«Ai fost odinioară gigant prin înălțime.
«Amar prin fanatizmu-ți, puternic prin cruzime!
«Ai revărsat pe lume și groază și rușine,
«Și te-ai scaldat în sânge pân' ce-ai dat plect cu mine.
«De-atunci au trecut secolii!... Strivita omenire
«S'au depărtat, și numai tu stai în adormire,
«Ademenit de visuri nebune și trufașe,
«Făr'a pătrunde norii care te țin în fașe?
«Orb uriaș! cu cârja tu genele'ți ridică
«Și vezi l'a tale poale cât umbra 'ți e de mică!
«Ești șters din cartea lumii, tu care din vechime
«Stai rezemat în somnu'ți de-o putredă mărime!
«Și vrei să ții în lanțuri popoarele creștine?
«Și vrei Balcane gârbov, eui să mă 'nchin la tine?
«Dar n'auzi cum te rîde și Dunărea și Marea?
«Deviza ta 'Y *slavia* și-a mea *neatârnairea!*»
Cum zic, doî vulturî agerî, sburând din vârful de munte,
Se 'nalță până 'n ceruri și scot țipete crunte.
De pe Balcani e unul și din Carpați e altul..
Mult răpede li-î sborul, mult crâncen li-î asaltul,
Căci se isbesc ca fulgeri la luptă-ucigătoare!..
Intinsele lor aripî se bat lucind la soare

Ș'a lor cumplite ghiare și pliscuri oțelite
Iși dau loviri de moarte și răni își fac cumplite.

De-odată cade unul din vulturii dușmanii!
E vulturul prădalnic din barbarii Balcani,
Și 'n patru părți a lumii sbor smulsele lui pene.
.....
Și cântă libertatea pe maluri dunărene.

Poesiile din *Ostașii noștri* devin populare; mai ales *Horele de la Plevna* și *de la Grivița*, *Peneș curcanul*, *Sergentul*. Ele fură ultima eflorescență poetică a lui Alecsandri, care avu darul de a pătrunde până în straturile adânci ale națiunii. *Dramele istorice* de și scrise tot în cei din urmă ani, de și inspirate tot de acelaș suflu patriotic, de și în fine aspirația din ele e mai înaltă, au rămas totuși cu mult mai neuzitate.

* * *

Cu toate acestea nimic nu lățește ideile mai mult decât puterea ademenitoare a artei. *Dramele istorice* ale lui Alecsandri ar fi putut fi lecții strălucite de istorie și de reînviere națională. Ele ar fi fost în mai mare ceea ce făcuse poetul cu baladele și legendele lui de odinuoară. Dar din punctul de vedere al artei, dramele sale sunt mai mult o serie de tablouri istorice, decât niște drame adevărate. În cele cu subiect propriu zis național ca *Cetatea Neamțului*, *Despot Vodă*, se dau exemple de virtuțile și eroismul românilor, cele romane ca

Fântâna Blanduziei, Ovidiu, au de scop a ne arăta o epocă însemnată a strămoșilor noștri și mai ales origina ilustră a românilor.

Poesia lirică, comedia, pastelurile trecuseră toate prin condeiul poetului. Omul cât trăește e ursit să creadă că a făcut puțin, mai ales când se simte încă în putere. Drama în versuri, adică culmea artei îi îmboldea amorul propriu; era un vis nobil de a scrie în genul clasic prin excelență. Câte însă nu-î lipseau pentru realizarea lui?! Mai întâi limba de societate, din pricina vorbirii în idiome străine; stilul elegant, subiectele. În limba ușoară a poeziei lirice, cânti impresii trecătoare, cânti amorul, unde nu e prea multă trebuință de filosofie; în drama în stihuri strecori înțelepciune, experiență de viață, forme sociale, cari toate erau încă crude la noi.

Cetatea Neamțului fu prima sa încercare de dramă istorică, în proză. Episodul e împrumutat de la C. Negruzzi. E actul de eroism al celor 18 plăeși ce apărură Cetatea Neamțului o zi întreagă, slobozind focuri din turlile cetății.

Despot-Vodă, e Despot Eraclidul, un aventurar ambițios în cugetul căruia se ascunde dorul de a stăpâni în fruntea unui neam și de a săvârși fapte mărețe. Vieța lui e plină de întâmplări minunate și de ardoarea țintei lui. Subiectul e tras în parte din *Letopisiștele Moldovei*, unde se pomenește de un anume Iacob Basilie Iraclie, de origină grec, care s'ar fi dat ca fiind din neamul lui Despot. Acolo se spune cum acest Iacob, la moartea ade-

văratului Despot, ar fi pus mâna pe hârtiile ce răposatul avea de la Carol V, și după ce cutreeră Austria și Polonia, intră în Moldova, unde nevasta lui Alecsandru Lăpușneanu, Doamna Rucsandra, ca una ce era din familia Despoților, veni în ajutorul lui pe sub mână. Iraclie unelti împotriva Domnului fără a isbuti să puie mâna pe tron. Dar gândul nu-l părăsi. El strinse armată în Transilvania și după ce se prefăcu că a murit, și aliații lui îngropară o bucată de piatră în locu-și spre a tăinui planurile ce-și pusese în minte, veni în Moldova împreună cu Laschi și înfrânse armata lui Alecsandru Lăpușneanu. Nu trecu mult însă și Alexandru se întoarse asupra lui Iraclie cu 5000 de oameni, dar fu bătut din nou și fugi împreună cu Doamna la Constantinopol. Zisul Despot se sui atunci pe tronul Moldovei, înmulți birurile și deveni un adevărat tiran. Peste puțin îl înlocui Tomșa și poate chiar îl ucise. «Spun alții că nu Tomșa, scrie cronicarul, l'ar fi ucis cu busduganul ci un ostaș de gloată, iar alții un tătar». Alecsandri părăsește datele Letopisișelor și transfigurează figura comun pătimașă a lui Despot într'o figură măreață. Drama se dădu pentru întâia oară la teatru național în seara de 20 Septemvrie 1879. Enthusiasmul ce provocă piesa fu extra-ordinar. Criticii timpului avură cuvântul lor pentru și contra. Unii lăudară cu fanatism piesa; Românul și Presa sub condeie severe își arătară observațiile lor. Aceste critici și mai vârtos altele ce i negău cu desăvârșire talentul de poet chiar, vor îndemna pe Alec-

sandri să puie măi târziu în *Fântâna Blanduziei* și *Ovidiu* multe reflecții amare la adresa lor. Zoiliî din vremea lui Horațiu erau icoana criticilor contimpuranî.

Fântâna Blanduziei e în sîmbure în *Oda* lui Horațiu «*La Fântâna Blanduziei*». Horațiu se înamorează de o sclavă Getta, fică de căpitan dac de pe malul Dunărei, care vine să culeagă flori de prin prejurul Fântânei Blanduziei în valea Sabină, locul de predilecție și de inspirație al poetului. In nevinovăția și gingășia vârstei, ea destăinuște lui Horațiu toate durerile ce îi apasă sufletul în sclavie, își arată cultul ce are pentru poet, și 'i dă florile de pe cap, singurul odor ce putea să-i deie. Poetul îi spune dulce și măestrit focul inimii lui, dar Geta, a cărei inimă fusese dată unui tîner sclav, Gallus, îi arată numai admirare, fără a-i putea hărăzi amorul ei. Intr'un moment de gelozie Horațiu voește să li curme vieța cu o sabie, dar deșteptându-se din rătăcirea lui, în loc să-i ucidă le dă cu aceiași mișcare conform formulei romane libertatea, iar el se întoarce la vîrsta și închipuirea lui de poet prin faptul că Getta îi regăsește manuscrisul *Artei poetice* pierdut. Liberaților, potrivit firei, li se deschide calea caldă a iubirei, poetului calea nemurirei numelui său.

Fântâna Blanduziei se jucă în seara de 22 Martie 1884. Ca și în *Despot-Vodă* luară roluri toți actorii cei însemnați ai scenei noastre naționale, și piesa avu asemenea un succes strălucit.

Ovidiu e întru cât-va descrierea vieței poetului

roman. Poetul *artei de a iubi* iubește mult la Roma, se încearcă să iubească și pe Iulia, nepoata lui August, și e exilat de Impărat la Tomi, pe malul mării Negre. *Ovidiu* se reprezintă în seara de 8 Martie 1895. Sala era plină de tot ce capitala avea mai distins și mai inteligent, lojile erau toate în alb și în colorii deschise, jos lumea în haine de sărbătoare. Regele cu Regina în loja regală. Și mai extra-ordinar decât toate era Ioan C. Brătianu, care venea pentru întâia oară în teatru, după 20 de ani de viață retrasă, dedată numai meditării cestiunilor politice. La sfârșitul actului I, după ce Manolescu, reprezentând pe *Ovidiu* și D-na Aristița Romanescu, pe Iulia, ziseră clar și frumos versurile limpezii ale lui Alexandri și se lăsă cortina, tunete de aplause, amestecate cu strigăte de *autorul* și bravo, izbucniră și durară câte-va minute reînnoindu-se din timp în timp. Regele cu reserva sa de tot-d'a-una, aplauda de astă dată mai viu. Regina însă cu inima ei de flăcări obosise chemând pe poet, iar bătrânul Brătianu plângea ca un copil și aplauda frenetic. Era unul din acele momente mari în care un popor își admiră talentul său și-'și manifestă grămadă recunoștința. Un minut și cortina se ridică. Poetul alb de emoțiune, mișcat de entuziasmul salei, apărură ținând de mână pe Manolescu și pe D-na Aristița Romanescu, arătându-și prin un gest că lor li se cuvine meritul.

Sala vui din nou în aplause îndelungi și neînfrî-nate. Entuziasmul cuprinsese pe spectatorii. Alexandri fu chemat și rechemat de nenumărate ori.

Era un adevărat triumf literar, poate cel mai mare ce văzu Teatrul nostru național.

Să examinăm puțin una din aceste piese în elementele ei. Să luăm spre ex. *Fântâna Blanduziei*. Și mai întâi, ce elemente intră și ce este o dramă în înțelesul curent al cuvântului? Un scriitor polonez sub o formă glumeață, ne dă ast-fel rețeta dramei: «Ia un eroi și un scelerat; celui de 'ntâi dă-i toate virtuțile din lume, celui de al doilea toate viciile; pune-i așa ca să fle vėzuți când unul, când altul. Aduagă apoi câte-va duzine de ah! de of! de vai! câte-va leșinuri, o doză de asasinat și de amor *ad libitum*, amestecă și fierbe toate astea până la actul al cincilea, apoi varsă de asupra două-trei picături de morală, lasă să se răciască câte-va zile și servește-te cum ți o plăcea».

Dacă ar fi în adevăr așa, toată lumea ar face drame; dar că în rețeta aceasta e o parte de adevăr, nu ne putem împiedeca de a o recunoaște. Contrastul virtuților cu viciile omenești, izbirea patimelor unele de altele, sunt fără îndoială elementele primordiale ale dramei.

Mai apropiată ni se pare despicarea de măi la vale: In o dramă autorul te ia de mână de la ridicarea cortinei și te duce spre o idee generală, fie acea idee o ipotesă a autorului, un adevăr discutabil sau o axiomă. Drumul însă trebuie să fie plin de vieață, plăcut și pe cât cu puțință de drept. Pe el se desfășură firul unei acțiuni care se lărgeste din ce în ce mai mult, nasc și cresc sentimente, sbucnesc și se iaă la

luptă patimă. Scena întâia te mână la scena a doua, a doua la a treia, precum actul întâi pregătește pe al doilea, și al doilea pe al treilea. Odată prins spectatorul în scena I, e târît fără voie până la sfârșit, ca de un curent puternic. Personajele secundare nu fac de cât să confirme ideile personajelor principale, fie prin idei similare, fie prin idei opuse.

Iată esența dramei în genere.

Acum sunt două feluri de drame. E drama ce-și propune a da icoana desevărsită a vieții, înfățișându-ne un colț de lume în toată varietatea lui și mai vârtos reprezentându-ne sufletul omenesc în o treptată precipitare spre ruina sa și mai rar spre înălțarea lui. Așa e drama lui Shakespeare și a lui Goethe. Hamlet, Otelo, Romeo, Faust, sunt suflete supuse treptat la acțiunea evenimentelor și mergând progresiv spre prăpastia de la urmă. Al doilea fel de dramă e acela în care dramaturgul ne dă un episod sau o întâmplare luată în ultimul ei punct, fără a se preocupa de mersul treptat al cauzelor și efectelor ce au hotărât'o. Așa sunt cele mai multe drame din lume.

Cum a procedat Alecsandri, ce fel a înțeles el drama, și ce gen a îmbrățișat talentul lui? Misia de istoric literar e grea câte odată. O adâncă convingere ne face să pășim un moment peste respectul datorit unui nume atât de ilustru. Ei bine, ne credem datorii a mărturisi că Alecsandri n'a înțeles în deajuns definiția dramei, n'a înțeles sufletul ei, acțiunea dramatică. Poetul nostru e destul de mare

prin el însuși pentru ca să nu aibă trebuință a fi mărit pe nedrept. Neadevărul contrariează memoriile distinse, chiar când el are aparența laudei. Nu vom susține dar că dramele lui sunt piese de teatru, de jucat pe scenă, ci le vom clasa ca piese de citit, de oare ce, cum se va vedea, nu e sbucium sufletesc, nu e emoțiune, nu e interes în ele.

E drept că Alecsandri a adoptat în concepțiile lui felul mai ușor de dramă. Dar alegerea genului nu ar fi fost mult prejudițioasă pieselor sale, dacă întâmplările ar fi fost dramatice, și mai ales dacă ele ar fi fost întărite cu putere dramatică. Întâmplările din *Despot-Vodă*, din *Fântâna Blanduziei*, din *Ovidiū* sunt slabe prin ele înseși. Trebuia o mână viguroasă să le transforme în dramatice, să lărgească liniile, să mărească dificultățile; să opue și să precipite sufletele și evenimentele, interesele omenești, caracterele, iluziile tinereții, încăpăținarea bătrânească, speranțele nebune, amăgirile amare și altele multe, din contrastul și ciocnirea cărora avem icoana vieții. Alecsandri, talent liric prin excelență, nu numai că nu putea îndeplini acestea toate, dar din contra el urma să slăbească chiar datele situațiilor, căci calitățile temperamentului său îl duceau fatal acolo. Liricul prin firea lui sublimează ceea ce e în popor deprindere, datină, credință populară în sentiment și sentimentul în închipuire, iar închipuirea adesea nu e de domeniul dramei. Acolo trebuie tocmai din potrivă ca închipuirea orîi idee să fie coborîtă, transformată în sentiment și sentimentul în entusiasm, în fanatism,

adică trebuie popularizată, adusă în domeniul public. Liricul vede lumea nu lucrând, nu mișcându-se orî frămîntându-se, ci static, sub lampa fermecătoare a fantasiei lui. În dramele ce el se incumetă să facă, persoanele descriu faptele lor nu le sêvêrșesc, iar pe unele din ele, de și le sãvêrșesc dinaintea publicului, sunt de natură a fi descrise, nu a fi făcute. Liricul se apropie mai mult de filosoful ce ne descrie cu cuvinte sufletul cuiva, în timp ce dramaturgul e ca pictorul ce ne zugrãvește sufletul cu colorî pe fața persoanei. Cel întâi remâne pe tãrãmul abstracțiunei, neînțeleasă decãt de pușini, cel de al doilea se coboarã în realitatea concretã, vëzută, simșitã de toatã lumea.

Ca urmare a concepției sale e apoi stilul liric al lui Alecsandri, care se opune dramei. În loc de a cãuta frasa cea mai simplã posibilã, cea mai fireascã, cea mai iute și mai vie pentru a exprima o idee, și de a nu ținea scena în loc, lui îi place frasa amplã, largã, unduloasã, frasa stilului descriptiv. În dramã, ca și în vieța precipitatã, sunt momente de o replegiune rarã, alãturi cu unele grozave, alãturi cu altele dulci. Pentru fiecare e un stil apropiat; adesea propoșițiile sunt brusce, rupte, mimice; un singur verb, un singur substantiv ce zice mai mult decãt o întregã frazã moale. Fiecare gen literar își are stilul sãu. Dacã cineva nu poate sã intre în stilul ce convine, lucrarea e hibridã, nenorocitã în parte. Cãnd Alecsandri scrie, împînzește vise, trãește într'o atmosferã idealã, fãurește sentimente și oameni ce-î apar ca

ființe paradisiace, fantastice, la biuroul lui de lucru. El nu poate să vorbească, el cântă. De aceea și *Prosa* lui, un volum de impresii și de amintiri, e ca un eco poetic ce s'ar auzi din depărtare, sunt vibrații armonioase ale talentului său de poet. Frasele sosesc maiestose, încărcate strugure de imagini, de flori, de sunete ca niște cântări solemne.

O astfel de stare sufletească își are stilul ei eteric, stilul liric. Când ea ni dă oameni pământești, un copist ca Gallus, o sclavă ca Getta, cu oase și cu carne ca noi toți, și li se pune în gura lor vise de ale poetului, admirații vapoaze, extase, ei ni se par altfel de ființe, îngeri, semizeii poate, dar nu oameni aieva. Tonul lor fiind din altă lume, noi nu-i putem vedea ca realități vii, și ne încredințăm numai decât, că nu e dramaturg autorul ce ni-i înfățișează, ci poet. Lirismul plin de măreții al versului ne va duce etern cu gândul la poet și nu ne va lăsa să ascultăm pe Gallus ori pe Geta, pe Despot ori pe Ovidiu vorbind, să simțim ce au, ce-i doare, ce voesc să facă. Drama sa împedcându-ne de a vedea lumea reală și ridicându-ne în lumea ilusiunii, nu ne mai dă pas s'o observăm, să-i criticăm faptele, să-i cântărim vorbele.

Dar pricina e superioritatea liricului din Alexandri asupra dramaturgului. Sufletul nostru e ca un vehicul la care trag în direcții deosebite sute și mii de idei, fel de fel de predispoziții, de deprinderi cari mai de cari mai despotice și mai neatîrnate unele de altele. Din partea

unora e mai multă putere și dovedesc, atunci sufletul e tîrît în spre dînsese. Lirismul lui Alecsandri îl trăgea mai totdeauna în partea lui. Adesea pentru a însemna ceva într'o manifestare a spiritului omenesc, e nevoie a însemna mai puțin în alta. Scăderea dintr'un loc ajută dincolo. Cine a știut să facă să vorbească atît de frumos fluturii și firele de iarbă, nu știe să facă să vorbească oamenii.

Tot ca urmare a stilului liric e un alt neajuns asemenea important, hotărîtor chiar în vieața dramei. E lipsa de simțul real al lucrurilor și al faptelor, fără care nu poate trăi teatrul modern. Cel antic unde fatalitatea are rolul principal, putea să se lipsească de simțul concretului și al realului, fiindcă acolo întîmplările și mișcările evenimentelor veniau de la zei, ele nu erau decî imposibile oricît de imposibile ar fi părut ele. În drama din zilele noastre, cînd omul face și desface totul, și nu fatalitatea, trebuie ca faptele să fie omenești așa cum le înțelegem cu toții, și omul cu contrazicerile din el, cu virtuțile și slăbiciunile lui, iar nu o ființă absolută, abstractă, unilaterală, întrupînd pe de a întregul eroismul său patriotismul, generositatea ori poezia. La Alecsandri sunt cele mai multe acțiuni unilaterale idealizate, scoase din fîgașul realului pe o parte a lor și lăsate în întunec pe alte părți. În această regiune vapoasă, în această exagerare factice de sentimente și de idei frumoase, persoanele ce le sevêrșesc se pierd ca într'o ceață, par ele înseși

ființe aeriene, fără forme sufletești statornice, și nu ți le poți fixa, le uiți.

Shakespeare mărește sufletele, dar le mărește pe toate laturile omenești. Caracterile, figurile lui extraordinare ți se ficsează pentru totdeauna. Cine poate uita pe Hamlet, pe Otello, pe Machbet, odată văzuți? In chaosul întunecos de sute și poate mii de figuri ce fiecare din noi am văzut pe scenă în viață, ei sunt ca niște punte de fosfor ce strălucesc pururea. Parcă's figuri de giganți ce țău trecut prin ochi, prin înțelegere, forțând, lărgindu-ți simțurile și lasând la fiecare pas, la fiecare vorbă a lor urme adânci, ruine, prăpastii în amintire. Aceasta din pricină că cuvintele rostite de ele stau paralel cu acțiunea și sunt a mia parte poate din gândirea lui Shakespeare, sunt chintesența profundă a ființei lor, a trecutului a însușirilor lor, sunt ca un fel de sumă, de total ce-i cuprinde și-i resumă.

Alecsandri ș'a fundat dramele sale pe sentimentul amorului.

Aceasta e o caracteristică a timpului. Horațiu, Ovidiu, iubesc și lucrează pentru dragostea lor în locul întâi. E un lucru cunoscut că amorul alcătuiește în teatrul modern un fel de piatră fundamentală, mai ales în teatrul francez. Ceii vechi, Grecii în deosebii, de și îl aveaui, nu făceaui însă un vecinic caz. Atunci rolul femeii era secundar în viață. Ea nu era primită în nici o acțiune intelectuală, se ținea acasă, mai mult ascunsă. Tinerii greci petreceau zilele împreună cu părinții lor în piețele

publice, în afaceri și lupte. Noi moderniî am dat o mai mare vazăa morului, prin considerarea ce am dat femeei. Alecsandri nu poate să-l înalțe în dejuns.

Dar dacă nu e adevăr etern în piesele lui, e cel puțin adevăr istoric?

Să examinăm un moment drama lui Alecsandri și din punctul acesta de vedere. Mai întâi a scrie drame țesute pe istorie este a ne da seamă bine de epoca ce descriem. Am văzut că poetul nostru s'a înstrăinat chiar de documentul ce avea sub ochi când a compus pe *Despot-Vodă*. Cu atât mai mult el va întâmpina greutăți în istoria veche de acum două mii de ani. Ce se știe din vieța intimă a oamenilor de atunci? Foarte puțin. Și din ce se știe câte nu sunt și nu pot fi contestate? În legendele ce s'au creat în jurul figurilor mari ale anticității, critica a suflat și suflă zilnic ca în niște beșici de săpun. Acum câțiva ani investigațiile unei femei americane, ne pare, nu pusese un moment la îndoială existența lui Shakespeare ca dramaturg, atribuind operile lui lui Bacon? Când, prin urmare, calcî pe un pământ atât de nesănătos, de și ai nevoie de fapte vii, reale în o dramă, nu te alegi mai adesea decât cu o lucrare de puțină consistență, sau pe ici pe colea cu anachronisme. Insuși Shakespeare le comite; vorbește de ceasornic în lucrarea sa *Iuliu Cesar*, de mânuși și de batiste în *Coriolan*; face din Achile un trădător în *Troilus și Cressida*, etc. Dar cine se gândește să impute marelui dramaturg astfel de nimicuri?

Nu e de mirat dar că, privite din punctul de vedere al coloarei istorice să, păcătuiaacă și piesele romane ale lui Alecsandri sau să fie palide. Despot, Horațiu, Ovidiu, Geta, Iulia, sunt tipuri din toate vremurile și tipuri internaționale.

Dar inima omenească nu e necurmat aceeași pretutindenă și totdeauna? Neapărat da. Numai rasa, timpul, mediul pun pe ea o pecetie deosebită. Din trei în trei generații ideile, imaginile prin care se represintă aceste idei, patimile și mobilile patimilor se prefac. De aceea înțelegem și ne place foarte puțin piesele lui Sofocle și Terențiu. De aceea înțelegem și ne place numai pe jumătate piesele franceze din veacul al XVII, Corneille și Racine, cu toate că sunt atât de superiori ca meșteșug. Ființele lui Alecsandri sunt un fel de compromis în care caracterul modern prevalează cu creșterea de acum, cu vederile, cu suferințele, cu aspirațiile ce aă oamenii contimpurani. Costumele, decorurile, partea exterioară poate fi adevărată, restul e fals, de altfel cum e mai totdeauna genul istoric.

Să ne apropiem de *Fântâna Blandusiei* și să aprețiem până unde sunt fundate părerile noastre.

Actul I începe cu o idilă frumoasă. Suntem lângă Fântâna Blanduziei. In fund se ved colnici și livezi semădate de case de țară. Getta, ingenuă încântătoare, se coboară, cum știm, să culeagă flori și ierburi pentru baia stăpînului său, avutul Scaur. Impresiile ei sufletești se transformă în vers curgător și dulce:

.
Ce de mai flori în cale'mî resar jur împrejur
Pe locurile-aceste, aproape de Tibur!
S'ar crede că în grabă frumoasa zee Flora
A părăsit culcușu-î, surprinsă de-Aurora,
Ș'a mers ca să se scalde în Anio cu ea
Avênd de marturî numai pe mine și o stea.
Eû am cules pe urmă-î comoara parfumată
Ș'am împletit pe frunte-mî cunună rourată,
Și 'mî-am umplut, voioasă, cămeșa de la sin
Ca să-mî alin simțirea și gândul să-mî alin.
Haî, scumpe surioare, uitându-ne sclavia,
Ne oglindim în apa Fântâneî Blanduzia.
Pe fața eî, se zice, că dup'at nostru dor
Apare 'n faptul zilei un scump liberator.

Din întâmplare trece pe acolo Gallus, tînărul
notariu al lui Horațiu, sclav el însuși. Din privirile
și destăinuirile soarteî lor prind a se iubi ca odi-
nuoară Dafnis cu Chloe.

Gallus

Aș vrea pe vecînicie
Să fiû al tîu Horațiu și tu a mea Lydie.

Getta, (cătând cu groază împrejur).

O! tacî... De-ar duce vîntul cuvintele ce spuî
Luî Scaur saû luî Hebro, calî cumplit al luî,
La marî și grele chinurî aș fi pe loc espusă.

Pe cînd eî își mărturisesc dragostea lor feciorel-
nică, apare Horațiu scriind versurî și zărește pe
Getta culegînd flori; e atras de frumuseța eî, un

rest al focului de tinereță se ațîță în el și nu se poate conține :

Tabloù încântător !

Poetică ivire !... Romană-î saù străină ?

Getta îl cunoaștea. In admirarea ei penttu poet i se pleacă în genunchi, îi întinde cununa de flori de pe capu-î, îi sărută mâna și dispore. Sufletul lui Horațiu e turburat.

Ce stranie ființă !... aș crede c'am visat
De n'aș vedea în mână-mi cununa ce mi-a dat,
Cunună împletită cu flori de prima-vară
Ca dînsa... De ce însă grăbit-a să dispară ?
Era pătrunsă, lacrimi jucau în ochii săi...
Nu îndrăznia să cate fațăș în ochii mei...
Și glasu-î în suspinuri... și peptu-î în mișcare...
Și fața-î luminoasă... și juna-î ecsaltare...
Să fie ?.. I'a mea vîrstă !.. Să poate ?.. Sunt uimit...
Ce simt acum în mine de mult nu am simțit,
De mult !.. de când voioasa și falnica-mi junie
Umplea tot universul de-amor și poesie.
Cununa astă simplă, neprețuit odor,
Privind'o, are-un farmec mult mai atrăgător
De cât acele toate coroane strelucite
In Capitolul Romei cu fală dobîndite...
Avut-am mari triumfuri, dar jur pe Dumneșei !
Nu e triumf mai mare în câmpii Elizei
Pentru'un poet ce-aspiră la gloria divină
Ca sacra 'ngenuchere de gingașă vergină...
Cuvintele-î din urmă cuprind în sînul lor
O taină isvorită din inimă cu dor.
*« Ah ! cine te cunoașce cu-a ta marinimie
« Se pleacă în uimire și se robesce fie... »*
Dar cine are parte de-al ei duios amor ?...
Poetul ce nu moare saù omul muritor ?

Poetul 'n veci e tînăr cînd omu 'mbătrînește.
Și geniul, nu fruntea încântă și răpește.

(cu tristeță)

Amară cugetare!.. fior de-al ernei vînt!
Voî puneți amorțire pe-al inimei avînt,
Și umbra îndoelii pe ori ce nălucire,
Căci soarele cu-amurgul nu pot avea 'ntîlnire!
Ce-ar zice Roma 'ntreagă cînd s'ar vesti prin ea
Că o copilă, sclavă, ocupă mintea mea?
Ar zice cu un hohot ce-ar resuna în spațiu:
«Satyr acum ajuns'aū satiricul Horațiu!..»
Hei! zică!.. Sucul vieții tot fîerbe 'n al meu sin.
Corona e căzută dar fruntea nu-o înclin.
Nebun acel ce vede trecînd o fericire
Și nu-î aține calea s'o prindă cu grăbire!

Horățiu e scos din încântarea lui de Neera, celebra cântăreață din Roma, retrasă în vila-i de lângă Tibur. Ea venea să-l viziteze cu cugetul ascuns de a-l iubi. Profitînd de împrejurarea că era singur, Neera își destăinuiește simțirea și-l invită la vila ei.

Eū am decis în gîndu-mi să fac întăiul pas
Spre cel mai viu luceafăr din falnicul Parnas,
Și-ți zic: Vrei tu, Horațiu, să fiu a ta iubită
Eū care sunt de-o lume urmată și dorită?
O!.., pasul meu, știu bine, e mult cutezător
Dar astfel m'ē natura sub boldul unui dor.
Neera și Horațiu aū dreptul de a face
In sfera lor înaltă ori care pas le place.
Eū dintre toți poeții pe tine te-m distins.
Aș vrea să zic: Venit-am, vîzut-am ș'am învins!

Avîntul Neerei e înterrupt de Mecena și Postumiū. Mecena e nedumerit de retragerea lui Horațiu din Roma:

De patru luni, amice, din Roma sgomotoasă
Aî dispărut, și lumea surprinsă, curioasă,
Chiar însuși împăratul cu tine-obicînit,
Se 'ntreabă ce devine poetu-î favorit?

El propune poetului să se întoarcă și să caute
ca prin citirea noei sale lucrări *Arta poetică* să
atingă clemența Impăratului August în scopul de
a grația pe Ovidiū, exilat. Horațiū e dispus s'o facă,
dar căutând manuscrisul, nu-l află, vede că l'a pier-
dut. Cortina actului I se lasă peste libertul Scau-
rus, care apare un moment să ne spue și el iubirea
ce i s'a născut în pieptu-î pentru Getta și răceala
ce-î arată ea îndepărtându-l.

Actul II, suntem în palatul lui Scaur. Statuī,
coloane, arbori, flori ne încunjură de jur împrejur.
Sclaviī casei joacă *murra*. Gallus vine în goană
să descopere Gettei secretul prin care va putea fi
liberată, anume eșind cea d'ntâi între sclave îna-
intea Neeriī în ziua aceea. Scaur e în așteptarea
comesenilor săi, Horațiū, Mecena, Neera, ale cărei
grații au fărmeceat pe avutul libert.

O mare strălucire azi plană pe-a mea casă!
Mecena vrea să vie, amicul lui August,
Aice!.. cu pretorul Postum, un om de gust
Ce m'a făcut mulțime de fine complimente
Privind a mea persoană ș'a mele ornamente.

(arată brațele și colierii ce poartă)

Postum și cu Mecena vor fi, cred, în estaz
Când m'or vedea tot luxul conform cū-al meu obraz,
Tablourī mozaice, coloane porfirine
Ce'mī fac un mare cadru, precum mi se cuvine,

Și negreșit Mecena, uimit, se va grăbi
De mine și de fastu-mă cu Cesar a vorbi,
Ș'August, fără 'ndoeală, va arăta dorință
Cu Scaurus a face de-aproape cunoștință...

Cu avuția și pompa el crede a impresiona și mișca pe Neera mai mult decât Horațiu cu versurile lui. Zoil, un bârfitor de rând, auzindu-l comparându-se cu Horațiu îl încredințează că acesta n'are nici un talent și că autorul adevărat al poeziilor lui e un mut anume Hirsu:

Un egoist de frunte, interesat, venal,
Un curtizan nemernic de tron imperial,
Impărțitor de ode în veci lingușitoare,
Nesățios de lauri, de bani și de onoare!
Ascultă Scaur: lumea se'nșală prea de mult
Asupra lui Horațiu în straniul ei cult;
Chiar scumpa ta Neeră de dînsul e orbită
Și astfel ea de tine nu poate fi 'mblânzită.
E timp să smulgem masca acestui scamator
Ce prinde rânjitorii de ochi...

...Hirsus mutul...

...El cânta'n liră.

Scaur e în al noulea cer la auzul acestei neașteptate descoperiri. Ca să-și ridă de poet, ei se înțeleg să-l desfidă la masă. Curându și Horațiu și Neera, sub picioarele căreia sclaviii lui Scaur aruncă flori, apar. Se aduce vin și flori. Neera cântă un imn lui Bachus. Scaur propune atunci lui Horațiu să improvizeze ceva și i va da orî ce va pretinde; Neera cere și ea această favoare de la poet. Dar Horațiu refuză zicînd că nu poate, nu e inspirat în acel moment.

A mea liră e mută..

Scaur insistă cu ironie și emfază și pomenește în fața lui Horațiu numele lui Hirsu. Poetul însă suride și tace. Dar iată că se arată Getta pe prag, îmbrăcată în alb, c'o amforă de aur în mână ca o statuă, venind să toarne în paharul lui Horațiu. Poetul e înfiorat din nou până în creștet. Inspirat și profitând de o repetată desfidare și de o nouă făgăduință că-i va da orice va cere, dacă va face un singur vers măcar, Horațiu își pune cunună de flori pe cap, se ridică, ia cupa și improvizează minunata odă la Hebe.

Hébé,.. tu a lui Joe iubită fiică! Zină
Ce torni nectarul vesel în cupele cerești;
Tu care cū-o zimbire în inimă verși lumină
Și dalba ta junie în doruri sufletești;
Privește'n a mea cupă să se'ndulcească vinul,
In ochii mei privește de mi' îndulcește chinul!

Măhnirea, tristă umbră, sub pașii tăi dispare.
Tu porți o cingătoare de splendid curcubeu.
Tovarășă de cale ai vesela sperare.
Tovarăș de iubire ai tot sufletul meu.
Și eu, în aiurire, devin când te privesc
Culegător de stele pe spațiul ceresc.

Amic, a noastre zile sunt paseri trecătoare.
N'avem în scurtul vieții nici timpul de sperat.
Ferice care cântă cu inima la soare
Și dă chiar nemurirea pe-un dulce sărutat!
Hébé! săgeata scumpă de care vrei să mor
E'n ochii tăi, în tolba divinului amor!

Toți rămân cuprinși de entusiasm, înmărmuriți de frumusețea versurilor. Scaur confus, rușinat, dă afară pe Zoil, care mințise atât de nesfruntat; apoi

întorcându-se către Horațiū il întreabă ce dorește?
— Voesc pe Getta, răspunde poetul.

Actul III suntem în cabinetul de lucru al lui Horațiū. La ridicarea cortinei, Getta liberată și Gallus continuă dragostea lor și înpânzesc viitorul fericit, privind pe fereastră în grădină unde Horațiū și cu amicii săi staū la masă. Tênera dacă descopere iubitului ei că manuscrisul lui Horațiū e în iarbă lungă Fântâna Blanduziei. Postum se retrage dintre convivi și se strecoară în casă pe lângă Getta căreia îi propune încălzit de vin lucruri nesocotite. Getta il depărtează cu dispreț. El insistă:

Tu nu știi cine sunt ?

Pretor, puternic, mare, bogat și cu avînt
De verde tineretă ! .. Am fost prin lumea 'ntreagă
Cuceritor de inimă ! .. dar ca să mă 'nțeleagă
Nu am găsit nici una.. o crezi? nu crezi... Te cred...
Noi însă ne pricepem., în ochii tăi o vîd.
Ai grații tinerele, guriță zimbitoare,
Ochire ce promite plăceri îmbătătoare...

Postumiū înaintându-se mai mult, Getta il lasă singur înecat într'un acces de tusă și se duce după Gallus să caute manuscrisul. Dar afară o întâlnește Scaur care vrea să-și resbune asupra ei Getta se apără punënd mâna pe un stilet. La sgomotul lor, Horațiū se apropie, dar Scitul Scaur și Postumiū vor să o rescumpere de la poet și-i ofer sune de bani. În fața tîrgului nerușinat ea leșină în brațele lui Horațiū. Neera cere să rămâie singură cu dînsa și încearcă cu meșteșugiri mari să

afle de la Getta simțirea acesteia pentru Horațiū. Getta îi mărturisește că ea are recunoștință pentru poet. După ce es ele din scenă intră Horațiū, îngrijit de soarta Gettei. Ea se reîntoarce și atunci Horațiū ne mai putându-și conține patima îi declară că o adoară.

Eă, Horațiū, alesul Asteriei,
A Chlei, a Glykirei, a Pyrrhei, a Lydiei
Ce-au înflorit cărarea întregii mele vieți
Cu-a lor nemuritoare și vesele frumșeți;
Eă ce acum ajuns'am pe culmea de pe care
Tot omul cată'n urmă-î c'o lungă suspinare,
Resimt un foc în sinu-mă mai splendid, mai curat,
Ca soarele 'n apusul mării, înflăcărat,
Si vęd în orizonurī o lume încă vie
De dulci simțiri, înalte, necunoscute mie...
Tu singură, tu Getta, avut-ai sacul dar
Să me'ngenuchī, ferice, l'al dragostei altar.
Schimbat-ai pe Horațiū din omul nepăsării
In omul suferinței, în omul adorării.

Getta surprinsă îi spune că inima ei e dată altuia. Remas singur Horațiū, recunoaște că nu mai e tiner și că nu mai trăește în el decât numai poetul. Neera revine și căutând să-l amărască îi arată spre Blanduzia pe Gallus și pe Getta sărutându-se împreună. Horațiū scos din el însuși se repede să-î omoare cu un gladiū, dar... îi iartă și-î liberează conform datinei romane.

Fiți liberi după uzul poporului roman;
De-acum a voastră-î lumea.

El se mulțumește cu regăsirea manuscrisului său

iubit și cu gloria lui de poet. Iată cuprinsul piesei, iată personajele ei principale.

Fântâna Blanduziei e intitulată comedie de moravuri de Alecsandri. Fără îndoială în ea ni se pun în față în parte moravurile romane. Dar ca multe lucrări ale lui Alecsandri *Fântâna Blanduziei* e greu de clasat. S'ar părea după lupta ce se petrece în pieptul lui Horațiu, persoana de căpetenie a piesei, că Alecsandri ar fi voit să ne deie efigia sa mai drept laturea unui caracter. Un poet de renumele lui Horațiu e atins la vârsta de 56 de ani de frumuseța și frăgezimea unei sclave. Omul care a avut atâtea în lume cu privire la dragoste, la frumuseța și farmecele femeștii, e frământat acum îndelung, dar în fine, isbutește a eși deasupra acestei patimi și a rămâne poetul senin și mare, neatins, nerușinat. A fost în el însă chin, suferință, luptă piept la piept cu el însuși!

Alecsandri își propune în *Fântâna Blanduziei* un adevăr: firea lucrurilor trebuie respectată în legile ei nestrămutate; ténérul cu tinerețea, bătrânul cu bătrânețea; poetului bătrân îi dăm onoare și lauri, tinereții îi lăsăm focul aprins al inimii.

Interesatu-ne-a în deajuns poetul pe drumul ce ne a dus la această idee? Cetitorul va judeca singur. Firul subțire prin el însuși al acțiunii se desinează așa de slab, că de multe ori îl pierzi din vedere.

Chiar scena cea mai supremă din piesă, când Horațiu vrea să omoare cu sabia pe Gallus și pe

Getta și în acelaș moment le dă cu coborîrea săbiei libertatea, nu e dramatică, e falsă. O fire omească nu poate ridica sabia în sus cu mânia resbunării, cu idea uciderii, și s'o lase imediat în jos, cu ideia darnică, mărinimoasă a liberărei. Descrisă această scenă, — cum din întâmplare se și află în *Regele Fialar* de Rumeberg, poetul scandinav, — ar fi fost minunată, în acțiune ea nu e firească. Alecsandri simțea poate că acțiunea lui e palidă. De aceea își dădea multă silință să o înlocuiască cu accidente exterioare, efecte intercalate, lucruri străine și neprevăzute.

Din punct de vedere istoric același lucru. Sufletele nu sunt antice. Ca să ne le fi dat întocmai ar fi trebuit să ne transporte tot înconjurul, toată viața lumii romane. Să auzim vorbindu-se de pădurile sacre, de arenele, de oracoli de atunci, de tot ce era în aer ca preocupare zilnică. Faptul că în unele piese se mănâncă de 3 orî nu e de ajuns, de și e prea mult. In genere toată epoca e așezată pe o lature îngustă și josnică, laturea patimilor sensuale. Getta și Gallus, doi sclavi doi amoresați de acum 2000 de anî, Neera, cântăreața, Scaur, Mecena și însuși Horațiu, sunt toți oameni din timpul nostru. Hainele sunt în contrazicere cu sufletele lor. Gallus și Getta în amorul lor aș trecut pe la curtea lui Ludovic al XIV, aș trăit în delung în ea, știu să-și spue lucruri galante, sunt doi signiori moderni.

Horațiu nu e Horațiu al tradiției și al versurilor lui. Din omul superior, fin, cu tact, din

epicurianul elegant, plin de vervă și de haz, Alecsandri a scos un unilateral, un tăcut, un contemplativ, un melancolic, un fel de «plînge femei», care nu-și mai găsește bine capului nici într'un loc și nici de cum, și-și arată patima sa față cu toată lumea, și se amestecă printre tot felul de oameni de rînd, libertți, sclavi, fără nici o oțerire, el care ura atâta vulgul cât și Mecena, amicul lui intim.

Mihi parva rura et
Spiritus graiae tenuem Camenae
Parca non mendax dedit, et malignum
Spemere vulgus...

zice el însuși despre sine. Intre cele ce i-a dat dar Parca fu și «disprețul vulgului invidios». Amintirea despre calitățile superioare ale lui Horațiu va face într'o zi pe Juvenal să-și represinte într'o lucrare a sa poetul ideal. Pe Mecena ni-l dă Alecsandri ca pe un fel de om de rînd, fără nici o trăsătură extraordinară în sufletu-i. Se miră de Horațiu că s'a retras la Tibur, e gata să stea la masă la Scaur cu Zoil alături, vorbește numai ca să vorbească, etc. Dar Mecena era cel d'întâi om de stat al epocii, mai stimat chiar decât marele general Agripa. Fire mare, extraordinară, distinsă, aristocratică în gusturi și atât de iubită de toată lumea, că în ziua în care reapăru la teatru, după o scurtă boală, poporul, cum ne spune Horațiu, îl aclămă cu o întreită salvă de aplause «a căror ecoi pătrunse până pe malurile apei părintești»,

a Tibrului ce isvora în Etruria, patria regilor etrusci din care se trăgea Mecena.

Iată cele mai de căpetenie neajunsuri ale dramei lui Alecsandri. Iată pricina pentru care ele dispar încetul cu încetul de pe scenă. Neapărat că independent de calitățile sau defectele pieselor mai sunt și alte cauze între care una principală e publicul. Cele două feluri de public ce le arătam mai sus continuă și astăzi: o parte de lume distinsă, mai puțin numeroasă, care a trăit în străinătate îndelung și ș'a rafinat gustul în fața celor mai splendide scene, alta, grosul publicului, care e în întârziere cu formarea gustului său și cere piese grotești, melodramatice, spectaculoase. Diferința acum e că lipsind din publicul ales acel sentiment ce tocmai făcea caracterul dominant al părinților noștri, el cere ca piesele de pe scena teatrului român să fie egale cu cele din străinătate, în timp ce publicul mare rămâne în pretențiile lui, trage cu alte cuvinte în altă parte, ne mai putând fi condus de clasa inteligentă, căreia altă dată patriotismul îi servea de motiv și o făcea împăciuitoare și entusiastă.

Un dramaturg contimpuran nu poate împăca pe aceste două părți ale publicului, și fără amândouă el nu poate rămâne pe scenă îndelung. E tocmai ceea ce se petrecea acum 2000 de ani la strămoșii noștri români, de la cari ținem probabil trista tradiție. Stratele lor culte nu înțelegeau, nu vedeau nimic bun ori frumos, decât dacă era ca ceea ce se făcea la Atena, decât dacă era de la Atena. Noi nu pricepem și nu admirăm nimic decât dacă

e făcut ca ceea ce se face la Paris. La Roma au căzut piesele lui Terențiu și ale altora, la noi cad piesele lui Alecsandri și ale altora. Acolo se vorbea în societate grecește, dincoace se vorbește franțuzește. Acolo se bea vin de Chio, dincoace se bea Bordeaux, Bourgogne. Acolo se aducea purpura de Cos, dincoace se aduce matasa de Lyon. Acolo se zicea *est tota greca*, la noi se zice *à la française*. La dînșii însă începea atunci decadența, în timp ce la noi se continuă renașterea.

Dacă în drama lui Alecsandri ne lipsește înălțimea dramatică, în ea întâlnim o parte atingătoare totdeauna și o notă lirică minunată; dacă ne lipsește în ea puterea, întâlnim delicateța ei.

Auzim apoi versuri frumoase, poate prea frumoase, căci versurile sunt o calitate pe care arta dramatică o stimează în rațiune inversă. Talma marele tragedian francez, de câte ori convorbea cu autorii asupra subiectelor dramatice, la stîrșit, ca supremă recomandatie le zicea : « surtout pas de beaux vers », iar Machbet zice : « cuvîntul omoară acțiunea ».

În resumat, Alecsandri a făcut din mai toate dramele sale niște compoziții elegante, cu un exterior colorat și cu succesiuni de scene variate.



Care e acum cuvîntul nostru de încheiere asupra lui și asupra operii lui? Alecsandri e cel mai mare poet al generației de la 1840. Contimpu-

raniilor lui l'aŭ iubit, l'aŭ înălțat prea mult, aŭ trecut dincolo de poetul liric, ceea ce e o superstiție; generațiile tinere îl stimează prea puțin, îi bănuiesc sinceritatea, ceea ce e ingraturitudine sau afectare.

Născut independent, neavând a se gândi la necesitățile traiului, el își întocmi viața așa cum o visă la vârsta de 20 de ani. Fire poetică, cumpănită, cu minte, cu o metodă rară, de a nu se coborî nici odată mai jos de el însuși, nici la cei ce se încercau să-l amărască lovind în talentu-și, nici în arena luptelor politice, unde cei mai mulți aruncă cu noroiu în lături, fără a presupune că-și murdăresc mâinele, — poetul îmbină soarta-și fericită cu sufletu-și fericit și trăi ca să cânte.

Talentul îi fu icoana caracterului său, precum poezia sa fu resunetul vieții și timpului său. Sosit pe lume într'o epocă de regenerare a neamului său, luă o parte de frunte la întreaga mișcare intelectuală și politică. Ca poet, el primi un îndemn, un avânt de la evenimentele mari, făcând poezie în sprijinul politice și politică în sprijinul poeziei. Intorcându-și privirile spre sublimitățile vagi ale romantismului și mai vârtos spre izvoarele vii ale națiunii, spre poezia populară română, el a crescut, a reîntinerit poezia română și a legat astfel tradiția trecutului nostru literar cu viitorul. Viu și plin de ardoare ca și întreg spiritul național contimpuran lui, el se întinse poate prea mult, fu prea entusiast ca tot ce e tînăr, n'a trăit încă și are să trăiască, și ca și spiritul național de atunci

n'a putut fi poate destul de profund. Ideile lui sunt simple, naturale, de domeniul obștesc. Ele prevestesc forma în care au fost închise. Când un poet e în sentimentele și credințele sale ușor, fericit, blând, cum era Alecsandri, poezia îi va fi colorată de aceste nuanțe sufletești. Forma lui e abundanță, moale, limpede, câte odată naivă, cu repetiții, cu refrenuri, cu fiorituri. Imaginile 'i sunt tablouri luminoase. Poetul nu le caută prea îndelung, căci gândirea îi naște poleită cu figuri. Ele nu merg nici prea departe, nu sunt excesive, nu sunt sgomotoase. Nici o paradoxă, nici o falsitate de stil, nici o extravaganță: totul trăește într'o mijlocie plăcută și senină. De aceea Alecsandri nu ne înminunează, nu ne turbură, nu ne revoltă, nu ne înspăimântă, ci ne atinge, ne încântă, ne face să surîdem sau să visăm cu plăcere; el e stilistul calm, simpatic și curgător. Limba lui Alecsandri e curată, firească, populară. El fu contra curentului filologilor timpului cari alcătuiau limba cu cuvinte din fantasia lor, făcându-se legiuitori ai limbei în loc de a fi observatorii ei. Poetul admise principiul firesc de a fi înțeles în ceea ce scria de cătră tot poporul român.

Toate însușirile poeziei lui, lăsând teatrul de o parte,—contribuiesc să-i deie mai mult strălucire decât putere, [mai mult o tinereță drăgălașă decât frumuseță severă. E ceea ce s'ar putea numi o melodie fără cuvinte, un găngurit de prunc iubit, cântecul unui muncitor de câmp ce lucrează în acelaș timp. De aceea ea ni se pare azi demodată,

cu spiritul potolit, cu alusiile șterse. Acest curent contrariu ei va mai crește. Posteritatea totuși își va întoarce privirea cu drag și cu mirare spre dênsa, va avea ilusia că se află dinaintea unor vechi zidiri cu curți și grădini părăsite, dar cu isvoare din care tot va mai curge apa, cu chioșcuri ce tot le va mai împodobi verdeața. Căci ceea ce o face neperitoare e tinereța din tr'ênsa, e dragostea de vieață, de femei, de natură, de țară, expansiunea, entusiasmul cald, cu un cuvânt adevărata poezie a inimii. Opera lui Alecsandri e inima lui care ne-o lasă ca o amintire și drept călăuză.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— S F Î R Ș I T —

C U P R I N S

Introducere:

	Pag.
<i>Epoca lui Alecsanări</i>	3

Cele două vârste:

1. <i>Origină, naștere, zile de tinereță</i>	39
2. <i>Maturitate, zile de declin, moartea</i>	87

Cele două inriuriri:

1. <i>Romantismul francez</i>	127
2. <i>Poesia populară română</i>	145

Cele patru sentimente:

1. <i>Sentimentul amorului</i> , [Doine și lăcrămioare, Mărgăritărele]	167
2. <i>Sentimentul ridicolului</i> , [Repertoriul comediilor]	191
3. <i>Sentimentul naturii</i> , [Pasteluri]	231
4. <i>Iubirea de țară</i> , [Legende, Ostașii noștri, drame istorice]	253

